વિજ્ઞાપન.

આપણા દેશી ભાષાના સાહિત્યની અભિવૃદ્ધિ કરવાના મહુદ્દેશથી શ્રીમંત પતિતપાવન મહારાજા સાહેબ શ્રી સયાજીરાવ ગાયકવાડ, સેનાખાસખેલ, સમશેર બહાદૂર, જી. સી. એસ. આઇ., જી. સી. આઇ. ઇ., એલએલ. ડી., એઓશ્રીએ કૃપાવંત થઇ બે લાખ રૂપિયાની જે રકમ અનામત મુકેલી છે તેના વ્યાજમાંથી "શ્રી સયાજી સાહિત્યમાળા" રૂપે વિવિધ વિષયોને લગતાં પુસ્તકો તૈયાર કરાવવામાં આવે છે.

તદનુસાર આ "ઋગ્વેદસંહિતા" અષ્ટક ૧ લું; વિભાગ ૨ જો નામનું પુસ્તક રા. રા. મોતીલાલ રવિશંકર ઘોડા, વકીલ, બી. એ. એલએલ. બી. એમની પાસે તૈયાર કરાવવામાં આવેલું છે, અને તે ઉક્ત માળાના એકશો પંચાણુમા પુષ્પરૂપે, આથી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

ભાષાંતર શાખા પ્રાચ્ય વિદ્યામંદિર **વડોદરા.** તા. ૧૦-૬-૩૦	**મં. ર. મજમુદાર** ભાષાંતર મન્ત્રીશ	**ભા. ક. ભાટે** વિદ્યાધિકારી, વડોદરા રાજ્ય

શ્રીયુત મોતીલાલ રવિશંકર ઘોડાના અન્ય અનુવાદ તથા પ્રકાશનો.

પુસ્તકનું નામ.

(૧–૩) શ્રીમદ્‌ભગવદ્‌ગીતા (શ્રીશંકરાનદીની સંપૂર્ણ ટીકાસમેત)

*(૪–૧૯) શ્રી ઋગ્વેદસંહિતા ભાષાંતર (શ્રીસાયણભાષ્યાનુસાર)

(૨૦–૨૨) શ્રી મચ્છંકરાચાર્યપ્રણીતા ઉપદેશસહસ્રી

(૨૨–૨૩) શ્રી ભક્તિરસાયન (શ્રીમધુસૂદનસરસ્વતીકૃત)

(૨૪) શ્રી બ્રહ્મસહસ્રનામ.

*(૨૫) શ્રી ઇશોપનિષદ્ (સંવાદાત્મક ૭ ટીકાસાર સમેત)

*(૨૬–૨૭) શ્રી શુક્લયજુર્વેદ સંહિતા (શ્રીમત્ ઉવટાચાર્ય તથા મહીધરના સંપૂર્ણ ભાષ્ય સમેત)

*(૨૮–૨૯) અનુભૂતિપ્રકાશ (શ્રી વિદ્યારણ્યમુનિકૃત)

(૩૦) શ્રી જૂનાગઢનિવાસી શ્રી નાથભવાન ઊર્ફે સ્વામીશ્રી અનુભવાનંદકૃત શ્રીમદ્ ભગવદ્‌ગીતા (શ્રીધરી–સુબોધિની ટીકા સમેત)

*(૩૧) શ્રીનાથભવાન ઊર્ફે સ્વામીશ્રી અનુભવાનંદકૃત શ્રી બ્રહ્મગીતા સ્કંદપુરાણાન્તર્ગત (પદ્યાત્મક)

(૩૨) ગાયત્રી વાર્તિક (વાર્તિકકાર શ્રી સુરેશ્વરાચાર્ય પ્રણીત) ...ઇત્યાદિ

* આ ચિહ્નવાળાં પુસ્તકો હજી અપ્રસિદ્ધ છે.

નિવેદન.

આ ગ્રન્થનું પ્રકાશન કરવામાં અનિવાર્ય કારણોને લઈ વિલંબ થયો છે તે માટે વાચકવૃન્દની ક્ષમા માગું છું. મારા જ્યેષ્ઠ પુત્ર સ્વ૦ સુરેન્દ્રલાલ ૧૯૮૬ ની સાલમાં આશરે આઠ માસની બીમારી ભોગવી સં ૧૯૮૬ ના શ્રાવણ વદ ૧૪ શનિવાર તા. ૨૩-૮-૩૦ ના રોજ બીકાનેર (રજપુતાના) મુકામે ગુજરી જતાં, આ વિગેરે સંયોગોને લીધે કાલક્ષેપ થતાં વિગતવાર પ્રસ્તાવના તથા શુદ્ધિપત્રક પણ તૈયાર થઇ શક્યું નથી.

ઉપરાંત, મારા રાજકોટનિવાસી મુ. શ્રીયુત ગુલાબશંકર વજેશંકર ધાધા એઓએ ' ઋગ્વેદ તત્ત્વસાર ' નામક ગ્રન્થ હિન્દિમાં પ્રકટ કરેલો છે, જેઓ ધર્મપરાયણ જીવન્મુક્ત જીવન ગાળનારા તથા અમારા પરમપૂજ્ય વડીલશ્રી પુરૂષોત્તમરાય સુંદરજી ઝાલા તથા મારા સ્વ૦ પિતાશ્રીના પરમ સ્નેહી થાય તેમનો આ સ્થળે આભાર દર્શાવવો એ મારી પવિત્ર ફરજ સમજું છું. તેઓશ્રીએ મને મારી વેદવેદાન્ત વિષયક પ્રવૃત્તિમાં અનેકધા સહાય્ય તથા પ્રોત્સાહન કરેલાં.

આ ઉપરાંત, અમદાવાદનિવાસી મારા મિત્ર શ્રીયુત બંસીલાલ મણિલાલ મહેતા, બી એ. એલ. એલ બી. તથા શ્રીયુત ગોરધનદાસ કેશવલાલ પારેખ, વકીલ (અમદાવાદ)નો પણ તેમની પ્રસંગોપાત્ત સહાનુભૂતિ તથા સહાય્ય માટે ઉપકાર માનું છું.

આખા ઋગ્વેદની વિસ્તરશઃ પ્રસ્તાવના પ્રભુકૃપાથી આગળ ઉપર પ્રસિદ્ધ થશે.

સં. ૧૯૮૭ ના અધિક અષાડ
(પુરૂષોત્તમ માસ) વદી ૧૩
સોમવાર. મુ૦ નડીઆદ

મોતીલાલ રવિશંકર.ઘોડા.

પ્રથમ અષ્ટકનો સંક્ષિપ્ત પરિચય.

પ્રથમ અષ્ટકની અંદર દરેક અધ્યાયમાં કેટલાં સૂક્ત તથા ઋચા છે તથા તેના છંદો કયા છે તેનું કોષ્ટક આ ગ્રંથના છેવટના ભાગમાં સામેલ કર્યું છે.

'ऋषि' શબ્દ વેદમાં મંત્રદ્રષ્ટાના અર્થમાં વાપરેલો છે. સામાન્ય લક્ષણ મંત્રદ્રષ્ટા અને મંત્રકર્તા, 'यस्य वाक्यं स ऋषिः' એમ વ્યાખ્યા પ્રમાણે એકજ હોય.

પહેલા અષ્ટકમાં ૧-૧૦ સૂક્ત મળીને ૧૦૨ ઋચાનો મધુચ્છંદ છે. તેમનું સામાન્ય નામ 'શતર્ચિન' પ્રાપ્ત થયું છે

'यस्य वाक्यं स ऋषिः' અને 'या तेनोच्यते सा देवता' આ વ્યાખ્યા અનુસાર જેનું વાક્ય હોય તે તેનો 'ઋષિ' અને તે વાક્ય વડે જેની ઉક્તિ કરાય તે તેનો 'દેવતા' કહેવાય છે.

આ ગ્રન્થની અંદર જુદા જુદા સૂક્તોમાં રોગ તથા યજ્ઞક્રિયાવિષયક મહત્વના ઉલ્લેખ જોવામાં આવે છે (જુઓ ૫૦-૧૧-૧૨; તથા ૧૧૬-૧૫, ૧૧૬-૧૨;) સૂક્ત ૩૨ મું અત્યંત પ્રાસાદિક છે તથા વાચનીય છે તેમાં ઇંદ્રનાં સર્વ પરાક્રમો પ્રાયશઃ એકત્ર કરેલાં છે. અશ્વીદેવોનાં સૂક્ત ૧૧૨ તથા ૧૧૬ પણ વાચનીય છે આ સિવાય ૩૭, ૩૮, ૩૯ સૂક્તો (મરૂદેવોના) પણ સુંદર તથા ઉપમાપ્રચુર અને ભાતિપ્રદ વર્ણનવાળાં છે આ ઉપરાંત અગ્નિ, વિશ્વદેવ તથા મિત્રાવરૂણનાં સૂક્તો પણ ઉત્તમ છે

આ ગ્રન્થમાં વળી, ૧ શુનઃશેપકથા (૨૪-૩૦), ૨ ગોતમકથા (૮૫) ૩ ત્રિતકથા (૧૦૫), તથા ૪ બારીક બારીક કથાનાં ભરેલાં (૧૧૨ ૧૧૬, ૧૨૦) એમ કથાસૂક્તો છે

अष्टक १–विभाग २ जो.

अध्याय सूक्त ऋचा तथा शब्दार्थकोशनी पृष्ठवार अनुक्रमणिका.

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
१	६४	१५	२५	२५–२७
,,	६५	१	२७	
,,	,,	२–३	२८	
,,	,,	४	२९	
,,	,,	५	३०	३०–३१
,,	६६	१–२	३२	
,,	,,	३–४	३३	
,,	,,	५	३४	३४–३५
,,	६७	१	३५	
५	,,	२–३	३६	
,,	,,	४	३७	
,,	,,	५	३८	३८–३९
,,	६८	१	३९	
,,	,,	२–३	४०	
,,	,,	४–५	४१	४२–४३
,,	६९	१	४३	
,,	,,	२–३	४४	
,,	,,	४–५	४५	४६
,,	७०	१–२	४७	
,,	,,	३–४	४८	
,,	,,	५–६	४९	५०
,,	७१	१	५०	
,,	,,	२–३	५१	
,,	,,	४	५२	

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
६	८६	१०	१३१	१३१–१३२
"	८७	१	१३२	
"	"	१–३	१३३	
"	"	४–५	१३४	
"	"	६	१३५	१३६–१३७
"	८८	१	१३७	
"	"	२–३	१३८	
"	"	४–५	१३९	
"	"	६	१४०	१४१–१४२
४	८९	१	१४२	
"	"	२–३	१४३	
"	"	४–५	१४४	
"	"	६–८	१४५	
"	"	९–१०	१४६	१४७–१४९
"	९०	१–२	१४९	
"	"	३–५	१५०	
"	"	६–८	१५१	
"	"	९	१५२	१५२–१५३
"	९१	१	१५३	
"	"	२–३	१५४	
"	"	४–५	१५५	
"	"	६–८	१५६	
"	"	९–११	१५७	
"	"	१२–१४	१५८	

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
३	४५	१–२	२७८	
”	”	३–५	२७९	
”	”	६–८	२८०	
”	”	९–१०	२८१	२८२
”	४६	१–३	२८३	
”	”	४–६	२८४	
”	”	७–९	२८५	
”	”	१०–१२	२८६	
”	”	१३–१५	२८७	२८८–२८९
४	४७	१	२९०	
”	”	२–३	२९१	
”	”	४–६	२९२	
”	”	७–८	२९३	
”	”	९–१०	२९४	२९५
”	४८	१–३	२९६	
”	”	३–५	२९७	
”	”	६–७	२९८	
”	”	८–९	२९९	
”	”	१०–१२	३००	
”	”	१३–१४	३०१	
”	”	१५–१६	३०२	३०३–३०४
”	४९	१–२	३०४	
”	”	३–४	३०५	३०६
”	५०	१	३०६	

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
४	९०	२–४	२०७	
,,	,,	५–६	२०८	
,,	,,	७–८	२०९	
,,	,,	९–१०	२१०	
,,	,,	११–१२	२११	
,,	,,	१३	२१२	२१२–२१३
,,	९१	१–२	२१४	
,,	,,	३	२१५	
,,	,,	४	२१६	
,,	,,	५–६	२१७	
,,	,,	७–८	२१८	
,,	,,	९–१०	२१९	
,,	,,	११–१२	२२०	
,,	,,	१३	२२१	
,,	,,	१४	२२२	
,,	,,	१५	२२३	२२३–२२५
,,	९२	१–२	२२६	
,,	,,	३–४	२२७	
,,	,,	५	२२८	
,,	,,	६–७	२२९	
,,	,,	८–९	२३०	
,,	,,	१०–११	२३१	
,,	,,	१२–१३	२३२	
,,	९३	१४–१५	२३३	२३४–२३६

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
४	५८	१—२	३६८	
,,	,,	३—४	३६९	
,,	,,	५—६	३७०	
,,	,,	७—८	३७१	
,,	,,	९	३७२	३७३—३७४
,,	५९	१	३७४	
,,	,,	२—३	३७५	
,,	,,	४—५	३७६	
,,	,,	६—७	३७७	३७८
,,	६०	१—२	३७९	
,,	,,	३—४	३८०	
,,	,,	५	३८१	३८२—३८२
,,	६१	१	३८२	
,,	,,	२—३	३८३	
,,	,,	४—५	३८४	
,,	,,	६—७	३८५	
,,	,,	८—९	३८६	
,,	,,	१०—११	३८७	
,,	,,	१०—१३	३८८	
,,	,,	१४—१५	३८९	
,,	,	१६	३९०	३९१—३९३

श्रीगणेशायनमः ।

श्री ऋग्वेदसंहिता.

અષ્ટક ૧ વિભાગ ૨ જો.

અધ્યાય ૫.

सूक्त ६२.

ઋષિ—નોધાગૌતમ. દેવતા—ઇન્દ્ર. છન્દ—ત્રિષ્ટુભ્.

ॐप्रमन्महेशवसानायशूषमांगूषंगिर्वणसेअंगिरस्वत् ।
सुवृक्तिभिःस्तुवतऋग्मियायार्चामार्कंनरेविश्रुताय ॥ १ ॥

प०— प्र । मन्महे । शवसानाय । शूषम् । आंगूषम् । गिर्वणसे । अंगिरस्वत् । सुवृक्तिऽभिः । स्तुवते । ऋग्मियाय । अर्चाम । अर्कम् । नरे । विऽश्रुताय ॥ १ ॥

અ૦—સામર્થ્યવાન્, સ્તવન કરવા યોગ્ય આ ઇન્દ્ર માટે, અંગિરસની માફક ચાલો આપણે કલ્યાણકારક સ્તોત્રો ગાઇએ; સુંદર સ્તોત્રો વડે ઋષિઓ આ દેવની સ્તુતિ કરે છે. યજમાનોને આ દેવ પૂજ્ય સ્વરૂપે છે. તેથી ચાલો આપણે સ્તોતાઓ તેના સ્તોત્રો ગાઇએ. ૧

*प्रवोमहेमहिनमोभरध्वमाङ्गूष्यंशवसानायसाम ।
येनानःपूर्वेपितरःपदज्ञाअर्चन्तोअंगिरसोगाअविन्दन् ॥ २ ॥

प०— प्र । वः । महे । महि । नमः । भरध्वम् । आङ्गूष्यम् ।
शवसानाय । साम । येन । नः । पूर्वे । पितरः । पदज्ञाः ।
अर्चन्तः । अंगिरसः । गाः । अविन्दन् ॥ २ ॥

अ०—(હે ઋત્વિજો !,) આ અતિપ્રબળ ઇન્દ્રદેવ અર્થે, રથાન્તર-
આદિ પ્રૌઢ સામસ્તોત્રનુ ગાન કરો (પણિઅસુર ગાયોનું અપ-
હરણ કરી ગયો ત્યારે) તેનો પતો મેળવનાર આપણા પૂર્વજ-
અંગિરસોએ તેની સ્તુતિ કરવાથી ગાયોને પ્રાપ્ત કરેલી २

इन्द्रस्याङ्गिरसांचेष्टौविदत्सरमातनयायधासिम् ।
बृहस्पतिर्भिनदद्रिंविदद्गाःसमुस्रियाभिर्वावशन्तनरः ॥ ३ ॥

प०— इन्द्रस्य । अंगिरसाम् । च । इष्टौ । विदत् । सरमा । तन-
याय । धासिम् । बृहस्पतिः । भिनत् । अद्रिम् । विदत् ।
गाः । सम् । उस्रियाभिः । वावशन्त । नरः ॥ ३ ॥

अ०—ઇન્દ્ર તથા અંગિરસ ઋષિની પ્રેરણાથી સરમા નામની દેવ-
શુનીએ તેના પુત્રને અન્ન અર્પણ કર્યું; (ગાયોનો પતો મળ્યો
એટલે) દેવોના અધિપતિ ઇન્દ્ર, અત્તા (ભક્ષક)રૂપ અસુરને
ભેદીને ગાયો પાછી લાવ્યો એટલે આ ગાયોની સમેત આ
દેવો પણ દર્પાનંદથી કીકીયારી કરવા લાગ્યા ३

* १ अभिरथ्याशूर । ऋ० म० ५-३-२१ । २ गोतिषु
सामाख्येति जैमि० सू० २-८ ।

(આ સંબંધમાં નીચેનું ચાટપાયનક આખ્યાન છે, પણિઅસુર

*स सुष्टुभा स स्तुभा सप्त विप्रैः स्वरेणाद्रिं स्वर्यो३ नवग्वैः ।
सरण्युभिः फलिगमिन्द्र शक्र वलं रवेण दरयो दशग्वैः ॥ ४ ॥

प०— स । सुऽस्तुभा । स । स्तुभा । सप्त । विप्रैः । स्वरेण । अद्रिम् । स्वर्यः । नवऽग्वैः । सरण्युऽभिः । फलिऽगम् । इन्द्र । शक्र । वलम् । रवेण । दरयः । दशऽग्वैः ॥ ४ ॥

भा०—नवग्वा तथा दशग्वा, आ बे प्रकारना पोतानी कल्याणगतिने ईच्छनारा (मेधातिथिथी मांडीने अंगिरसादि) सप्त मेधावी पुरुषोने, उदात्त आदि श्रव्य (रुडा श्रवण करवा योग्य) स्वरोपेत, अथवा मन्द्र तथा मध्यम आदि स्वरयुक्त स्तोत्रो वडे ते देव सुप्राप्य अथवा स्तवन करवा योग्य छे, हे शक्तिमान् ईन्द्र !, ते वज्रवडे आदरणीय–छेदन करवा योग्य–मेघजनमय आ वलासुरने (मेघ) त्हारी गर्जना वडे भयभीत करी नाख्यो, अथवा ते पर्वत, मेघ तथा वलासुर तारी गर्जनाथी भयभीत थया ४

गृणानो अङ्गिरोभिर्दस्म वि वरुषसा सूर्येण गोभिरन्धः ।
वि भूम्या अप्रथय इन्द्र सानु दिवो रज उपरमस्तभायः ॥५॥१॥

प०— गृणानः । अङ्गिरःऽभिः । दस्म । वि । वः । उषसा । सूर्येण ।

गायोनुं अपहरण करी गयो त्यारे देवशुनीने बोलावीने तेना पुत्रने शोध माटे मोकलवाने कहेता, "गायोनुं क्षीर आदि अन्न अर्पण करशे तो मोकलुं" एम कहेवाथी ते अन्न अर्पण करवानुं कहेता ते श्वान गायोनो पत्तो लई आवेलो).

* देवा यदसुरैर्गा पर्यपश्यन् । पे० ब्रा० ६-२४. ।

गोभिं । अन्धं । वि । मूम्यो । अप्रथय । इन्द्र । सानु ।
दिवः । रजः । उपरम् । अस्तभायः ॥ ५ ॥ १ ॥

अ०—हे सुंदर अथवा शत्रुदिलक देव !, अंगिरस ऋषिओ वडे तारी स्तुति थता ते उषा, सूर्य तथा किरणो वडे अंधकार नो विनाश कर्यो, वळी हे इन्द्र !, आ विषम पृथिवीने ते समान करी तेमज अंतरिक्ष लोकना मूळने ते दृढीभूत कर्युं ५(१)

इति प्रथम वर्ग समाप्त

तदुप्रयक्षतममस्यकर्मदस्मस्यचारुतममस्तिदंसः ।
उपह्वरेयदुपरात्रपिन्वन्मध्वर्णसोनद्यश्चतस्रः ॥ ६ ॥

प०— तत् । ऊं । प्रयक्षतमम् । अस्य । कर्म । दस्मस्य । चारुतमम । अस्ति । दंसः । उपह्वरे । यत् । उपराः । अपिन्वत् । मधुअर्णसः । नद्यः । चतस्रः ॥ ६ ॥

अ०—आ सुंदर देवनुं आ कर्म, अति पूज्य तथा सुंदर छे, (ते ए के) तेणे पृथिवी विषे मधुर जळवाळी मुख्य चार नदीओनुं स्थापन कर्युं ६

*द्विताविवव्रेसनजासनीळेअयास्यःस्तवमानेभिरर्कैः ।
भगोनमेनेपरमेव्योमन्नधारयद्रोदसीसुदंसाः ॥ ७ ॥

* १ तं छायास्यउद्गीथमुपासांचक्रे एतमुएवायास्यमन्यन्ते आस्याद्यद्यतेनेति । (छन्दोग्य)
२ तांहोचु बृहस्पतिभूयामनुयमसम्मते यमास्यादिति- तियद्येपयुपासाफोप्ययास्य । (शतपथ)

प०— द्विता । वि । वव्रे । सनजा । सनीळे । अयास्यः । स्तवमानेभिः । अर्कैः । भगः । न । मेने । परमे । विऽओमन् । अधारयत् । रोदसी । सुऽदंसाः ॥ ७ ॥

अ०—सुदंसाः અસાધ્ય, સ્તોત્ર ગાનારની સ્તુતિવડે સર્વદા સુમાપ્ય, અથવા અંગિરસ ઋષિ વડે ગાએલા સ્તોત્રોથી સર્વદા વિધમાન–હોનાર—એવા તે ઇન્દ્રે, સાથે જોડાએલા બન્ને ધુલોક તથા પૃથિવીને ભિન્નભિન્ન રૂપે સ્થાપન કર્યાં, વળી–મનનીય, પરમ ઉત્કૃષ્ટ–આકાશ વિષે રહેતા સૂર્યની માફક સુંદર પરાક્રમવાળો આ દેવ તે બન્ને લોકનુ પોષણ કરે છે, અથવા તે, દ્યુ તથા પૃથિવી નામની બે યુવતિઓનુ પોષણ કરેછે ७

सनाद्दिवं परि भूमा विरूपे पुनर्भुवा युवती स्वेभिरेवैः ।
कृष्णेभिरक्तोषा रुशद्भिर्वपुर्भिरा चरतो अन्यान्या ॥ ८ ॥

प०— सनात् । दिवम् । परि । भूम । विरूपे । पुनःऽभुवा । युवती । स्वेभिः । एवैः । कृष्णेभिः । अक्ता । उषाः । रुशत्ऽभिः । वपुःऽभिः । आ । चरतः । अन्याऽअन्या ॥८॥

अ०—(શુક્લ–કૃષ્ણતાને લઇ) વિરૂપસ્વરૂપ, પુનઃપુનઃ ઉત્પન્ન હોનાર, બે તરૂણ યુવતીઓ (રાત્રિ તથા ઉષા) પોતાની કૃષ્ણ વા દેદીપ્યમાન સ્વરૂપ ગતિ અનુસાર, દ્યુલોક તથા ભૂમિ વિષે લાંબા કાળથી એકમેકમાં પરિવર્તન કરે છે. ८

सनेमि सख्यं स्वपस्यमानः सूनुर्दाधार शवसा सुदंसाः ।
आमासु चिद्दधिषे पक्वमन्तः पयः कृष्णासु रुशद्रोहिणीषु ॥ ९ ॥

प०—सनेमि । सख्यम् । सुऽअपस्यमानः । सूनुः । दाधार । शवसा । सुऽदंसाः । आमासु । चित् । दधिषे । पक्वम् । अन्तः । पयः । कृष्णासु । रुशत् । रोहिणीषु ॥ ९ ॥

अ०—મહાન્ પરાક્રમી, બલપુત્ર, (રૂડાં યાગાદિ) કાર્યકુશળ ઇન્દ્ર, (યજમાનોનું) પુરાણું સખાપણું ધારણ કરે છે તે (ઇન્દ્ર) અપરિપક્વ (નવીન વેતરની) ગાયો વિષે પક્વ દૂધ ઉત્પન્ન કરે છે. અને કાળી તથા લાલ ગાયો વિષે ધોળું દૂધ ઉત્પન્ન કરે છે ૯

सनात्सनीळा अवनीरवाता व्रता रक्षन्ते अमृताः सहोभिः ।
पुरू सहस्रा जनयो न पत्नीर्दुवस्यन्ति स्वसारो अह्रयाणम् ॥१०॥२॥

प०—सनात् । सऽनीळाः । अवनीः । अवाताः । व्रता । रक्षन्ते । अमृताः । सहःऽभिः । पुरु । सहस्रा । जनयः । न । पत्नीः । दुवस्यन्ति । स्वसारः । अह्रयाणम् ॥ १० ॥ २ ॥

अ०—સદાકાળથી એકજ ઠેકાણે રહેનાર ગમનરહિત અંગુલિઓ, આલસ્યરહિત મતી, પોતાના સામર્થ્ય વડે, ઇન્દ્રના અસંખ્યાત વ્રતો-કર્મોને પાળે છે. પાલયિત્રી એવી અંગુલિઓ દેવપત્નીની પેઠે, નિર્લજ્જ થવા સુંદર ગતિવાળા ઇન્દ્રને ભજે છે (અર્થાત્ અંજલી-બંધન કરી ઇન્દ્રને પ્રસન્ન કરે છે) ૧૦,૨)

सनायुवो नमसा नव्यो अर्कैर्वसूयवो मतयो दस्म दद्रुः ।
पतिं न पत्नीरुशतीरुशन्तं स्पृशन्ति त्वा शवसावन्मनीषाः ॥११॥

प०—सनाऽयुवः । नमसा । नव्यः । अर्कैः । वसुऽयवः । मतयः ।

दस्म । इन्दु । पतिम् । न । पत्नीः । उशतीः । उशन्तम् ।
स्पृशन्ति । त्वा । शवसावन् । मनीषाः ॥ ११ ॥

અ૦—હે સુદર દેવ !, તું શત્રુરૂપ મંત્રોનડે નમસ્કારપૂર્વક સ્તુત્ય છે. અગ્નિહોત્રાદિ નિત્યકર્મ તથા ધનની કામનાવાળા બુદ્ધિમાન ઉપાસકો, ત્હારી પાસે દોડી આવે છે હે બળવાન દેવ !, કામી સ્ત્રી, કામુક પતિને આલિંગન કરે તેમ આ સ્તુતિઓ તને પ્રાપ્ત કરે છે ૧૧

सनादेवतवरायोगभस्तौनक्षीयन्तेनोपदस्यन्तिदस्म ।
द्युमाँअसिक्रतुमाँइन्द्रधीरःशिक्षाशचीवस्तवनःशचीभिः ॥१२॥

प०— सनात् । एव । तव । रायः । गभस्तौ । न । क्षीयन्ते । न ।
उप । दस्यन्ति । दस्म । द्युमान् । असि । क्रतुमान् ।
इन्द्र । धीरः । शिक्ष । शचीवः । तव । नः । शचीभिः ॥ १२॥

અ૦—હે રૂડા ઇન્દ્ર ! પુરાતનકાળથી જ ત્હારા હસ્તવિષે રહેલી સંપત્તિ, વિનાશ પામતી નથી કિંવા, (સ્તોતાઓને અર્પણ કરવા છતાં) ઘટતી નથી હે ઇન્દ્ર !, તું બુદ્ધિમાન અથવા પરાક્રમી તેજસ્વી, તથા લોકરક્ષણ-કર્મયુક્ત છે, હે કર્મવીર દેવ !, તું ત્હારા પરાક્રમ વડે અમને સંપત્તિ અર્પણ કર્યુ ૧૨

सनायतेगोतमइन्द्रनव्यमतक्षद्ब्रह्महरियोजनाय ।
सुनीथायनःशवसाननोधाःप्रातर्मक्षूधियावसुर्जगम्यात् ॥१३॥३

प०— सनायते । गोतमः । इन्द्र । नव्यम् । अतक्षत् । ब्रह्म ।
हरिऽयोजनाय । सुऽनीथाय । नः । शवसान । नोधाः ।
प्रातः । मक्षु । धियाऽवसुः । जगम्यात् ॥ १३ ॥ ३ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, ગોતમનોધા આદ્ય ઋષિ છે. હે બલવન્તા દેવ !, તેણે અમારા માટે, હરિદ્વર્ણ ઘોડા જોડનાર તું-સુનેતા અર્થે નવીન સ્તોત્ર તૈયાર કર્યું છે. (એથી) બુદ્ધિસંપન્ન વા કર્મવીર ઇન્દ્ર, પ્રાતઃકાલે જલ્દી પધારો. ૧૩(૩)

सूक्त ६२.

१ शवसानाय = शव = बलतदिवाचरते = સામર્થ્યવાન.
२ गिर्वणसे = गीर्भिःस्तुतिलक्षणैर्वचोभिःसम्भजनीयाय = સ્તવન કરવા યોગ્ય.
३ शूषम् = सुखहेतुभूतम् = કલ્યાણકારક.
४ आंगूषम = સ્તોત્ર.
५ अर्क = મંત્ર. (अर्कोमंत्रोभवतियदनेनार्चन्तीति अर्च्यते नेनन्त्यर्कः (नि. ५-४)
६ धायिस = અન્ન. (धेट्पानेधीयतेपीयतेइतिधासिः).

१३ स्तुभा = સ્તોત્ર વડે (स्तोभतिः स्तुतिकर्मा).

१४ सरमा = દેવશુની. (सरणात् सरमा । नि. ११-२४).

१५ स्वर्यैः = सुष्टुप्राप्यः यद्वा शब्दनीयः स्तुत्यः=સુપ્રાપ્ય; યા સ્તુત્ય. (स्वृ शब्दे).

१६ नवग्वाः = નવગ્વા નામના પુરુષો (नवनीतगतयः । नि. ११. १९ । नवभिर्गमनं येषां ते)

१७ सरण्युभिः = सरणं शोभनां गतिमिच्छद्भिः = શોભન ગતિને ઇચ્છનાર.

१८ फलिगम = प्रतिफलं प्रतिबिंबं तदस्मिन्नस्तीति फलिस्वच्छमुदकं तद्गच्छत्याधारत्वेनेति । यद्वा व्रीह्यादिफलं तदस्मिन्स्तिमवतीति फलिवृष्टिजलं तद्गच्छतीति फलिगः = જલમય.

१९ वलं = મેઘ (वृणोतीति वलः).

२० दरयः = अभायय = ભયભીત કર્યો (दॄ विदारणे भयेवा)

२१ उपरं = उसंमूलप्रदेशं = મૂળ પ્રદેશને.

२२ प्रयक्षतमम् = અત્યન્ત પૂજ્ય (यक्षपूजायां)

२३ उपह्वरे = उपह्वर्तव्ये गन्तव्ये पृथिव्याः समीपदेशे = પૃથિવી વિષે. उपह्वरन्तिगच्छन्त्यस्मिन्नध इति उपह्वरो भूप्रदेश । ह्वृ कौटिल्ये).

२४ उपराः = उप्ताः स्थापिताः = સ્થાપન કર્યું.

२५ अयास्य. = यासः प्रयत्नः तत्साध्यो यास्यः नयास्यः= યુદ્ધરૂપ પ્રયત્નો વડે અસાધ્ય. यद्वा पञ्चवृत्तिर्मुख्यः प्राणः महिमास्यान्मुखादयते गच्छति निष्क्रामति तदुपासकोऽङ्गिराः = અયાસ્ય નામનો અંગિરા ઉપાસક.

२६ सनजा = नित्यजाता = સર્વદા વિદ્યમાન હોનાર. (जनी-प्रादुर्भावे).

२७ छिता. = छिधा = ભિન્ન ભિન્ન.
२८ मेने = મનનીય; અથવા યુવતી. (मेनामाइतिस्त्रीणां मेना मानयन्त्येनाइति । नि. ३ २१)
२९ एधैः = ગમન વડે. (इण्गतौ).
३० अयता = રાત્રિ.
३१ स्वपस्यमानः = स्वपः शोभनंकर्मतदिवाचरन्=કાર્યકુશલ.
३२ आमासु = आमासु = અપરિપક્વ.
३३ सनेमि = પુરાણુ.
३४ अवनीः = આંગુલિઓ. (अवन्तिकर्माणीति । नि. ३. ९)
३५ स्वसारः = પોતાની મેજે સરતી.
३६ अहयाणम् = લજ્જા રહિત; પ્રગલ્ભ.
३७ दुवस्यन्ति = પરિચર્યા કરે છે. (दुवस्यतिःपरिचरणकर्मा).
३८ सनायवः = सनातनंनित्यकर्मआत्मनइच्छन्तः = નિત્ય કર્મેચ્છુ.
३९ मतयः = સ્તોતાઓ.
४० सुनीथाय = सुष्टुनेत्रे = રૂડા નેતા અર્થે.
४१ शवसान = બલવન્.

सूक्त ६३.

ऋषि-नोधा गौतम; देवता-इन्द्र; छन्द-त्रिष्टुप्

त्वंमहाँइन्द्रयोहशुष्मैर्द्यावाजज्ञानःपृथिवीअमेधाः ।
यद्धंतेविश्वागिरयश्चिदभ्वाभियादृह्लासःकिरणानैर्जन् ॥ १ ॥

प०—त्वम् । महान् । इन्द्र । यः । ह । शुष्मैः । द्यावा । जज्ञानः । पृथिवी । इति । अमे । धाः । यत् । ह । ते । विश्वा । गिरयः । चित् । अभ्वा । भिया । दृह्लासः । किरणाः । न । ऐजन् ॥ १ ॥

अ० –हे इन्द्र !, गुणोवडे तुं सर्वश्रेष्ठ छे. निश्चे, असुरोनो भय उत्पन्न थता, तुं उपजता वेंतज त्हारा सामर्थ्य वडे द्युलोक अने पृथिवीने धारण करे छे. (अर्थात् असुरोना भयथी मुक्त करे छे.) निश्चे, त्हारा भयथी सर्व वस्तुमात्र, पर्वतो तथा महान् अडग पदार्थो पण सूर्यना किरणोनी पेठे कंपायमान थाय छे १

आयद्धरीइन्द्रविव्रतावेरातेवज्रंजरिताबाह्वोर्धात् ।
येनाविहर्यतक्रतोअमित्रान्पुरइष्णासिपुरुहूतपूर्वीः ॥ २ ॥

प०— आ । यत् । हरी । इन्द्र । विऽव्रता । वेः । आ । ते । वज्रम् । जरिता । बाह्वोः । धात् । येन । अविहर्यतऽक्रतो । अमित्रान् । पुरः । इष्णासि । पुरुऽहूत । पूर्वीः ॥ २ ॥

अ०—हे इन्द्र !, तुं ज्यारे विविध पराक्रमवाळा अश्वोने रथे जोडे

છે ત્યારે ઉપાસક, (સ્તુતિ વડે) તારા બાહુ વિષે વજ્ર ધારણ કરાવે છે તે વજ્રના યોગે હે ઇષ્ટપ્રદાતા, બહુસ્તુત દેવ!, તું શત્રુ તથા તેમના અનેક નગરો ઉપર હલ્લો કરે છે ૨

त्वंसत्यइन्द्रधृष्णुरेतान्त्वमृभुक्षानर्यस्त्वंषाट् ।
त्वंशुष्णंवृजनेपृक्षआणौयूनेकुत्सायद्युमतेसचाहन् ॥ ३ ॥

प०— त्वम् । सत्यः । इन्द्र । धृष्णुः । एतान् । त्वम् । ऋभुक्षाः । नर्यः । त्वम् । षाट् । त्वम् । शुष्णम् । वृजने । पृक्षे । आणौ । यूने । कुत्साय । द्युमते । सचा । अहन् ॥३॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર!, તું સર્વોત્કૃષ્ટ છે આ (શત્રુઓ)નો તિરસ્કર્તા છે ઋભુઓનો સ્વામી, તેઓ મધ્યે નિવાસ કરનાર, વા મહાન્ પ્રવૃદ્ધ છે તું એવો મનુષ્યોનો હિતકર્તા છે તું શત્રુઓનો પરાભવ કરનાર છે. સંગ્રામવિષે તેજસ્વી, તરુણ કુત્સ અર્થે તે શુષ્ણાસુરને હણ્યો ૩

त्वंहत्यदिन्द्रचोदीःसखावृत्रंयद्वज्रिन्वृषकर्मन्नुभ्नाः ।
यद्धशूरवृषमणःपराचैर्विदस्यूँर्योनावकृतोवृथाषाट् ॥ ४ ॥

प०— त्वम् । ह । त्यत् । इन्द्र । चोदीः । सखा । वृत्रम् । यत् । वज्रिन् । वृषकर्मन् । उभ्नाः । यत् । ह । शूर । वृषमणः । पराचैः । वि । दस्यून् । योनौ । अकृतः । वृथाषाट् ॥४॥

અ૦—હે વૃષ્ટ્યોત્પાદક, વજ્રધારી 'ઇન્દ્ર'!, જ્યારે વૃત્રાસુરને હણ્યો ત્યારે નિશ્ચે, તે (કુત્સની) સહાય કરી તેને તે (પ્રસિદ્ધ) જય વા યશસ્સંપત્તિ સંપાદન કરાવી. હે શૂરા, ઉદાર-મનસ્ક ઇન્દ્ર! તું (શત્રુઓને) અનાયાસે પરાભવ કરનારો છે નિશ્ચે, તે

જ્યારે સંગ્રામ મધ્યે, શત્રુઓને છેક પરાઙ્મુખ-પૂર્વક છિન્ન-ભિન્ન કરી નાખ્યા (ત્યારે કુત્સને સર્વ યશ સિદ્ધ થયો). ૪

त्वंह॒त्यदि॑न्द्रारि॑षण्यन्दृ॒ह्ल॒स्य॑चि॒न्मर्ता॑ना॒मजु॑ष्टौ ।
व्य॑१॒स्मदाका॒ष्ठा॒अर्व॑ते॒वर्घ॒नेव॑वज्रिञ्छ्र॒थि॒ह्य॒मित्रा॑न् ॥५॥४॥

प०– त्वम् । ह॒ । त्यत् । इन्द्र॒ । अरि॑षण्यन् । दृ॒ह्लस्य॑ । चि॒त् ।
मर्ता॑नाम् । अजु॑ष्टौ । वि । अ॒स्मत् । आ । काष्ठाः॑ । अ-
र्व॑ते । व॒ । घ॒नाऽइ॑व । व॒ज्रि॒न् । श्नथि॒हि॒ । अ॒मित्रा॑न् ॥
५ ॥ ४ ॥

ઇતિ ચોથો વર્ગ સમાપ્ત.

અ૦—હે ઇન્દ્ર!, તું કોઇ બલિષ્ઠ માનવીની પરવા રાખતો નથી. (તથાપિ) અમે સ્તોતાઓને શત્રુ સાથે અ-રામ થાય ત્યારે અમારા અશ્વાર્થ, તું સર્વ દિશાઓને મોકળી કર્ય. હે વજ્રધારી દેવ!, શત્રુઓને કઠિન પર્વત જેવા વજ્રવડે ઠાર કર્યું ૫(૪)

त्वांह॒त्यदि॑न्द्रार्ण॑सातौ॒स्व॑र्मीह्ले॒नर॑आ॒जाह॑वन्ते ।
तव॑स्वधाव॒इ॒यमा॒सम॒र्यऊ॒तिर्वाजे॑ष्व॒त॒साय्या॑भूत् ॥ ६ ॥

प०– त्वाम् । ह॒ । त्यत् । इन्द्र॒ । अर्ण॑ऽसातौ । स्वः॑ऽमी॒ह्ले । नरः॑ ।
आ॒जा । ह॒वन्ते॒ । तव॑ । स्व॒धा॒ऽवः॒ । इ॒यम् । आ । स॒ऽम॒र्ये ।
ऊ॒तिः । वाजे॑षु । अ॒त॒साय्या॑ । भू॒त् । ६ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર!, યુદ્ધ કરનારને લાભદાયક વા, ઉદક-નિમિત્તક કિંવા, ઉત્તમ ધનલાભાર્થ યુદ્ધવિષે, શૂરા યોદ્ધાઓ ત્હારૂજ

આહ્વાન કરે છે (તેથી) હે બલવન્તા વા, અન્નસમ્પન્ન દેવ ! સમાગે તથા યુદ્ધવિષે, અમને ત્હારું સંરક્ષણ નિરતર અભિમુખ હો. ૬

त्वंह्त्यदिन्द्रसप्तयुध्यन्पुरोवज्रिन्पुरुकुत्सायदर्दः ।
बर्हिर्नयत्सुदासेवृथावर्गंहोराजन्वरिवःपूरवेकः ॥ ७ ॥

प०— त्वम् । ह । त्यत् । इन्द्र । सप्त । युध्यन् । पुरः । वज्रिन् । पुरुऽकुत्साय । दर्दरिति दर्दः । बर्हिः । न । यत् । सुदासे । वृथा । वर्क् । अंहो इति । राजन् । वरिवः । पूरवे । कः रिति कः ॥७॥

अ०—હે વજ્રધારી ઇન્દ્ર !, કુત્સ (ઋષિ) અર્થે યુદ્ધ કરતા, તેજ તે સાત નગરો વિદાર્યાં સુદાસ અર્થે, અહુ (અસુર) ની જે મપત્તિ તેને તેજ દર્ભ-ઘાસ-ની પેઠે, સહજ છેદી નાખી (તદનન્તર) હે સ્વામિન્ (ઇન્દ્ર) !, તેં જ હવિ-પૂરયિતા (સુદાસ) ને ધન અર્પણ કર્યું ૭

त्वंत्यानइन्द्रदेवचित्रामिषमापोनपीपयःपरिज्मन् ।
ययाशूरप्रत्यस्मभ्यंयंसित्मनमूर्जनविश्वधक्षरध्यै ॥ ८ ॥

प०— त्वम् । त्याम् । नः । इन्द्र । देव । चित्राम् । इषम् । आपः । न । पीपयः । परिऽज्मन् । यया । शूर । प्रति । अस्मभ्यम् । यंसि । त्मनम् । ऊर्जम् । न । विश्वध । क्षरध्यै ॥ ८ ॥

अ०—હે તેજસ્વી ઇન્દ્ર !, ચોમેર ભૂમિ વિષે વૃષ્ટિજળની પેઠે તું અમને ઉત્તમ અન્ન વડે સમૃદ્ધ કર્યું હે શૂરા !, તે અન્નની ચોગે ચોમેર વેહેનારા જળની પેઠે, તું અમને જીવન અર્પણ કરે છે ८

अकारि त इन्द्र गोतमेभिर्ब्रह्माण्योक्ता नमसा हरिभ्याम् ।
सुपेशसं वाजमा भरा नः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥ ९ ॥ ५ ॥

प०— अकारि । ते । इन्द्र । गोतमेभिः । ब्रह्माणि । आऽउक्ता । नमसा । हरिऽभ्याम् । सुऽपेशसम् । वाजम् । आ । भर । नः । प्रातः । मक्षु । धियाऽवसुः । जगम्यात् ॥९॥५॥

અ०— હે ઇન્દ્ર !, ગોતમોએ સ્તોત્ર રચ્યું છે. હરિરન્ન વડે યુક્ત થઇ તેઓએ, અશ્વયુક્ત-તું તેની અભિમુખ સ્તોત્રમાળા ગાય. તું અમને ભાતભાતના અન્ન અર્પણ કર્યું. બુદ્ધિમાન ઇન્દ્ર, (રોજ) પ્રાતઃકાળે (અમારા સંરક્ષણાર્થ, જલ્દી પધારો ૯ (૫)

ઇતિ પાંચમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ६३.

१ जज्ञानः = प्रादुर्भूतः सन् = ઉપજતા વેતજ (जनीप्रादुर्भावे).
२ अमे = भये = ભય વિષે.
३ अभ्वा = મહાન્ (आसमन्तात्‌भवन्तिसद्भावं प्राप्नुवन्ति इति).
४ आवेः = आगमयति = જોડે છે (वीगत्यां).
५ जरिता = સ્તોતા; ઉપાસક.
६ अविह्वर्यतक्रतो = ઇષ્ટપ્રદાતા. (ह्वर्यतिर्प्रेप्साकर्म = नि० ७. १७.)
७ इष्णासि = अभिगच्छसि = હલ્લો કરે છે. (इष गत्यां).
८ धृष्णुः = ધર્ષયિતા=તિરસ્કર્તા.

९ ऋभुक्षा = ઋભુઓનો સ્વામી તેઓ મધ્યે નિવાસ કરનાર વા મહાન ઇંદ્ર (उरुविस्तीर्णंभातियश्चाऋतेनयद्दोन भातिभवतीतिवाऋभु । क्षियेश्वर्यवर्भणिनिवासगत्यो वा)

१० नर्य = મનુષ્યોનો હિતકર્તા

११ षाट् = શત્રુનો પરાભવ કરનાર (सहअभिभवे)

१२ वृजने = હિંસક સંગ્રામ વિષે (वृजहिंसायां)

१३ पृक्षे = सपर्यणीय योधर्वेषु प्राप्तव्ये = શ્રેષ્ઠ

१४ आजौ = યુદ્ધ વિષે

१५ दभ्ना = अनुभ्ना = अहिंसो = દબ્યો (णभतुभ-हिंसायाम्)

१६ पराचै = परागमने = પરાઙ્મુખ.

१७ तूयापाट् = અનાયાસે શત્રુનો અભિભવ કરનાર

१८ व्यवृक्ण = व्यच्छिन्न = છેક છિન્નભિન્ન કર્યાં (वृक्ती-छेदने).

१९ अरिष्यन् = रेषणमनिच्छन् = પરવા, વા રિષ = હિંસાની ઇચ્છા કરતો નથી

२० अर्णसातौ = अर्णानामम्बूनांसातिर्लाभायस्मिन् = યોદ્ધા-ઓને લાભદાયક, વા ઉદક મેળવનાર (षणसंभक्तौसनुदाने)

२१ स्वर्मीळ्हे = सुष्टु अरणीय मीळ्हधन यस्मिन् = ઉત્તમ ધન પ્રાપ્ત કરાવનાર

२२ समय = સંગ્રામ વિષે

२३ अतमाय्या = योद्धभिः प्राप्तव्या = યોદ્ધાને પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય (अतसातत्यगमने)

२४ दर्द = વિદાર્યો (दृविदारणे)

२५ वर्क् = अवृणक्छिन्न = વિચ્છેદી નાખી (वृजीवर्जने)

२६ घरियः = धन.
२७ पूरये =‹હવિ વડે પૂર્ણ કરનાર
२८ क = सकार्षीः = સંપાદન કર્યું.
२९ पीपयः = સમૃદ્ધ કર્યું (स्फायी ओप्यायीवृद्धीयप्यापी- ड्रुपाने).
३० विश्वध = विश्वत = ચોમેર.
३१ क्षरध्ये = क्षरितुं = વેહેવા
३२ त्मनम् = आत्मानं = જીવન

सूक्त ६४.

ઋષિ-નોધા ગૌતમ; દેવતા-મરુત; છન્દ-૧-૧૪ જગતી, ૧૫ ત્રિષ્ટુબ્.

वृष्णे॒शर्धा॑यसु॒मखा॑यवे॒धसे॒नोधः॑सुवृ॒क्तिम्प्रभ॑रामरुद्भ्यः॑ । अ॒पोनधीरो॒मन॑सासु॒हस्त्यो॒गिरः॒सम॑ञ्जेवि॒दथे॑ष्वा॒भुवः॑ ॥ १ ॥

प०— वृष्णे॑ । शर्धा॑य । सुऽम॑खाय । वे॒धसे॑ । नोधः॑ । सुऽवृक्तिम् । प्र । भर॒ । मरुत्ऽभ्यः॑ । अ॒पः । न । धीरः॑ । मन॑सा । सुऽह॑स्त्यः । गिरः॑ । सम् । अ॒ञ्जे॒ । वि॒दथे॑षु । आ॒ऽभुवः॑ ॥१॥

अ०—હે નોધા!, કામનાઓના વરસાવનાર, યજ્ઞાર્હ, (પુષ્પફલાદિના) કર્તા એવા મરુદ્ગણાર્થે, સુંદર સ્તોત્ર કર્યું બુદ્ધિયુક્ત અને અદ્ધાંજલિ થઇ હું (નોધા) મનવડે રૂડીરીતે મરુદ્ગણસિદ્ધ સ્તોત્રો કરું છું. અને યજ્ઞોવિષે તેની પર્જન્યની પેઠે વૃષ્ટિ કરું છું. ૧

*तेजज्ञिरेदिवऋष्वासउक्षणोरुद्रस्यमर्याअसुराअरेपसः ।
पावकासःशुचयःसूर्याइवसत्वानोनद्रप्सिनोघोरवर्पसः ॥२॥

प०— ते । जज्ञिरे । दिवः । ऋष्वासः । उक्षणः । रुद्रस्य । मर्याः ।
असुराः । अरेपसः । पावकासः । शुचयः । सूर्याःऽइव
सत्वानः । न । द्रप्सिनः । घोरऽवर्पसः ॥ २ ॥

अ०—ते सुंदर, तरुण, (शत्रुओनो) निरास–पराभव करनार, पाप-
रहित, सर्वशोधक–पवित्र, सूर्यनी पेठे तेजस्वी, (परमेश्वरना)
भूतगणनी पेठे अत्यंत बळपराक्रमी, (वृष्टिना) जळबिन्दु-
युक्त, घोर–स्वरूप रुद्रपुत्रो, अन्तरिक्षमांथी प्रगट थया. २

युवानोरुद्राअजराअभोग्घनोववक्षुरध्रिगावःपर्वताइव ।
दृळ्हाचिद्विश्वाभुवनानिपार्थिवाप्रच्यावयन्तिदिव्यानिमज्मना ॥३॥

प०— युवान । रुद्राः । अजराः । अभोग्ऽघनः । ववक्षुः ।
अध्रिऽगावः । पर्वताःऽइव । दृळ्हा । चित् । विश्वा ।
भुवनानि । पार्थिवा । प्र । च्यवयन्ति । दिव्यानि ।
मज्मना ॥ ३ ॥

अ०—तरुण, जरारहित, देवोने हवि अर्पण न करनारने हणनार,
अनिवार्य गतिवाळा, पर्वत सरखा दृढ, रुद्रपुत्रो, (स्तोता-
ओने) अभीष्ट प्राप्त करावनारा छे. पृथ्वी तथा द्युलोकविषे

---

* आतेपितर्मरुतांसुम्नमेतु । ऋ० सं० २-७-१६ ।
२ अघोयेमल्पयतस्थानः । तै० सं० ४-५-१. । ३ सृष्टांन-
यन्ति इति = मरुतः । तै० सं० २-४-१०. ।

સર્વ અડગ વસ્તુઓને પોતાના પવિત્ર સામર્થ્ય વડે હચમચાવી નાખે છે. ૩

चित्रैर्ञ्जिभिर्वपुषे व्य॑ञ्जते॒ वक्षः॑सु रुक्माँ अधि॑ येतिरे शु॒भे ।
अंसे॑ष्वेषां॒ नि मि॑मृक्षुर्ऋ॒ष्टयः॑ सा॒कं ज॑ज्ञिरे स्व॒धया॑ दि॒वो नरः॑ ॥४॥

प०— चि॒त्रैः । अ॒ञ्जिऽभिः॑ । वपु॑षे । वि । अ॒ञ्ज॒ते॒ । वक्षः॑ऽसु । रु॒क्मान् । अधि॑ । ये॒ति॒रे॒ । शु॒भे । अंसे॑षु । ए॒षा॒म् । नि । मि॒मृ॒क्षुः॒ । ऋ॒ष्टयः॑ । सा॒कम् । ज॒ज्ञि॒रे॒ । स्व॒धया॑ । दि॒वः । नरः॑ ॥ ४ ॥

અ०—શોભાર્થે, તેઓ ભાતભાતના આભરણો વડે પોતાના શરીરને અલંકૃત કરે છે. શોભાર્થે, વક્ષઃસ્થલ ઉપર ચળકતા હાર ધારણ કરે છે. તેમના ખભા ઉપર ભાલા ચળકી રહેલા છે. તે પરાક્રમી રુદ્રપુત્રો, બળભેર અન્તરિક્ષમાથી પ્રગટયા. ૪

ई॒शा॒न॒कृतो॒ धुन॑यो रि॒शाद॑सो॒ वाता॑न्वि॒द्युत॒स्तवि॑षीभिरक्रत ।
दु॒हन्त्यूध॑र्दि॒व्यानि॒ धूत॑यो॒ भूमिं॑ पिन्वन्ति॒ पय॑सा॒ परि॑ज्रयः ॥५॥६॥

प०— ई॒शा॒न॒ऽकृतः॑ । धुन॑यः । रि॒शाद॑सः । वाता॑न् । वि॒ऽद्युतः॑ । तवि॑षीभिः । अ॒क्र॒त॒ । दु॒हन्ति॑ । ऊधः॑ । दि॒व्यानि॑ । धूत॑यः । भूमि॑म् । पि॒न्व॒न्ति॒ । पय॑सा । परि॑ऽज्रयः ॥ ५ ॥ ६ ॥

અ०—(સ્તોતાને) ધનાધિપતિ કરનાર, (મેઘાદિને) કંપાવનાર, શત્રુઓનું ભક્ષણ વા નિરસન કરનાર (રુદ્રપુત્રો), પોતાના સામર્થ્યના યોગે, વાયુ તથા વીજળી ઉત્પન્ન કરે છે. ચોમેર ઘૂમનાર, (મેઘાદિને) કંપાવનાર (રુદ્રપુત્રો), દિવ્ય-લોક

વિષે હોનાર ઊધસ્થાનીય અભ્રો-વાદળનું દોહન કરે છે. (તદનંતર) પૃથ્વીને જળવડે સિંચિત કરે છે. ૫ (૬)

ઇતિ છઠ્ઠો વર્ગઃ સમાપ્ત.

[illegible]
[illegible] ॥६॥

प०— पिन्वन्ति । अपः । मरुतः । सुदानवः । पयः । घृतऽवत् । विदथेषु । आऽभुवः । अत्यम् । न । मिहे । वि । नयन्ति । वाजिनम् । उत्सम् । दुहन्ति । स्तनयन्तम् । अक्षितम् ॥६॥

અ૦—દાનશૂર મરુતો, દૂધના જેવું પુષ્ટિદાયક જળ સિંચે છે. યજ્ઞ વિષે ઋત્વિજો ઘૃત સિંચે તેમ મરુતો જળ-સિંચન કરે છે. અશ્વને કેળવે તેમ મરુતો, વેગવંત મેઘને જળ વરસાવવા નીચે વાળે છે. (તદનંતર) ગર્જના કરનાર અક્ષય્ય મેઘનું દોહન કરે છે. ૬

महिषासोमायिनश्चित्रभानवोगिरयोनस्वतवसोरघुष्यदः ।
मृगाइवहस्तिनःखादथावनायदारुणीषुतविषीरयुग्ध्वम् ॥७॥

प०— महिषासः । मायिनः । चित्रऽभानवः । गिरयः । न । स्वऽतवसः । रघुऽस्यदः । मृगाःऽइव । हस्तिनः । खादथ । वना । यत् । आरुणीषु । तविषीः । अयुग्ध्वम् ॥ ७ ॥

અ૦—અરુણવર્ણી (રથે જોડેલી) ઘોડીઓને જોરભેર જોડો છો ત્યારે મહાન્, માયાવી-પ્રતાપવંત, સુંદર કાંતિવાળા, પર્વતના જેવા સામર્થ્યવાળા, શીઘ્રગતિવાળા હે મરુતો! તમે સૂંઢાળા હાથીઓની પેઠે વૃક્ષોને પેઠ ઉખેડી નાખો છો. ૭

सिंहाइवनानदतिप्रचेतसःपिशाइवसुपिशोविश्ववेदसः ।
क्षपोजिन्वन्तःपृषतीभिरृष्टिभिःसमित्सबाधःशवसाहिमन्यवः ॥८

प०— सिंहाःऽइव । नानदति । प्रऽचेतसः । पिशाःऽइव । सुऽपिशः । विश्वऽवेदसः । क्षपः । जिन्वन्तः । पृषतीभिः । ऋष्टिऽभिः । सम् । इत् । सऽबाधः । शवसा । अहिऽमन्यवः ॥ ८ ॥

અ૦—અત્યંત જ્ઞાનવાન મરૂતો, સિંહની પેઠે ઘોર ગર્જના કરે છે. તેઓ રૂરૂનામક મૃગના જેવા રૂડા, સર્વજ્ઞ, (શત્રુનો) નાશ કરનાર, (સ્તોતાઓને) પ્રસન્ન કરનાર, પોતાના બળ વડે ઘાતક ક્રોધવાળા થએલા, ઉત્કૃષ્ટ બુદ્ધિવાળા છે. પોતાની (વાહનભૂત) ધોળાં ટપકાંવાળી હરિણીઓ અથવા મેઘમાલા તથા ભાલા વડે, ઉપદ્રવ પામેલ (યજમાનો)નું એકી વખતે (રક્ષણ કરવાને આવે છે.) ૮

रोदसीआवदतागणश्रियोनृषाचःशूराःशवसाहिमन्यवः ।
आवन्धुरेष्वमतिर्नदर्शताविद्युन्नतस्थौमरुतोरथेषुवः ॥९॥

प०— रोदसी । आ । वदत । गणऽश्रियः । नृऽसाचः । शूराः । शवसा । अहिऽमन्यवः । आ । वन्धुरेषु । अमतिः । न । दर्शता । विद्युत् । न । तस्थौ । मरुतः । रथेषु । वः ॥९॥

અ૦—સપ્તગણ રૂપે અવસ્થિત યજમાનોનું (હવિ અર્થે) સેવન કરનાર હે શૂર દેવો !, તમારા બળવડે ઘાતક ક્રોધવાળા સતા, તમે દ્યાવાપૃથિવીને ચોમેર ગજાવો છો. હે મરૂતો ! તમારૂં

તેજ, વન્ધુર-બેઠકવાળા રથવિષે, નિર્મળ તથા સુંદર વીજળીની પેઠે આરૂઢ થયું છે. ૯

विश्ववेदसो रयिभिः समोकसः सम्मिश्लासस्तविषीभिर्विरप्शिनः।
अस्तार इषुं दधिरे गभस्त्योरनन्तशुष्मा वृषखादयो नरः ॥१०॥७॥

प०— विश्वऽवेदसः । रयिऽभिः । सम्ऽओकसः । सम्ऽमिश्लासः । तविषीभिः । विऽरप्शिनः । अस्तारः । इषुम् । दधिरे । गभस्त्योः । अनन्तऽशुष्माः । वृषऽखादयः । नरः ॥ १० ॥ ॥ ७ ॥

અ૦—સર્વજ્ઞ, ધનાધિપતિ, સામર્થ્યસંપન્ન, મહાન્, (શત્રુઓનું) નિરસન કરનાર, અનવચ્છિન્ન બલવાળા, ઇન્દ્રરૂપ આયુધવાળા અથવા સોમપાન કરનાર શૂરા મરુતો, પોતાના બાહુ વિષે બાણ ધારણ કરે છે. ૧૦ (૭)

ઇતિ સાતમો વર્ગ સમાપ્ત.

*हिरण्ययेभिः पविभिः पयोवृध उज्जिघ्नन्त आपथ्यो न पर्वतान् ।
मखा अयासः स्वसृतो ध्रुवच्युतो दुध्रकृतो मरुतो भ्राजदृष्टयः ॥११॥

प०— हिरण्ययेभिः । पविऽभिः । पयःऽवृधः । उत् । जिघ्नन्ते । आऽपथ्यः । न । पर्वतान् । मखाः । अयासः । स्वऽसृतः । ध्रुवऽच्युतः । दुध्रऽकृतः । मरुतः । भ्राजत्ऽऋष्टयः ॥११॥

* पृश्निये वैपयसोमस्तोमाताः । तै० सं० २-२-११ ।

अ०—રથ અથવા છૂટા હાથીની પેઠે વૃષ્ટિજળને વધારનાર આ સોનેરી મરુતો, ચક્રોવડે મેઘ વા પર્વતોને ઉખાડી ઉંચે ઉરાડી નાખે છે. તેઓ (મરુતો) યજ્ઞાર્હ, દેવયજન દેશ પ્રત્યે પ્રમાણ કરનાર, (શત્રુઓ પ્રત્યે) પોતાની મેળેજ સરનાર-પ્રમાણ કરનાર, (પર્વતાદિક) નિશ્ચલ પદાર્થોને હલાવનાર, દુષ્ટોના પરાભવ કરનાર, અથવા દુર્ધરસ્વરૂપ તથા તેજસ્વી ભાલા ધારણ કરનારા છે. ११

घृषुंपावकंवनिनंविचर्षणिंरुद्रस्यसूनुंहवसागृणीमसि ।
रजस्तुरंतवसंमारुतंगणमृजीपिणंवृषणंसश्चतश्रिये ॥१२॥

प०— घृषुम् । पावकम् । वनिनम् । विऽचर्षणिम् । रुद्रस्य । सूनुम् । हवसा । गृणीमसि । रजःऽतुरम् । तवसम् । मारुतम् । गणम् । ऋजीपिणम् । वृषणम् । सश्चत । श्रिये ॥१२॥

अ०—શત્રુના બળનો વિનાશ કરનાર, સર્વશોધક-સર્વને પવિત્ર કરનાર, વૃષ્ટિપ્રદ, સર્વદ્રષ્ટા એવાં રુદ્રપુત્ર-મરુદ્ગણનું સ્તોત્રવડે અમે સ્તવન કરીએ છીએ (હે ઋત્વિજ તથા યજમાનો)', ધૂળ ઉડાડનાર, પ્રવૃદ્ધ-પરાક્રમી, સોમપાન કરનાર, કામનાઓના વરસાવનાર મરુદ્ગણનું ધનાર્થ સેવન-ઉપાસના કરો १२

प्रनूसमर्तःशवसाजनाँअतितस्थौवऊतीमरुतोयमावत ।
अर्वद्भिर्वाजंभरतेधनानृभिरापृच्छ्यंक्रतुमाक्षेतिपुष्यति ॥१३॥

प०— प्र । नु । सः । मर्तः । शवसा । जनान् । अति । तस्थौ । वः । ऊती । मरुतः । यम् । आवत । अर्वत्ऽभिः ।

वाजम् । भरते । धना । नृऽभिः । आऽपृच्छ्यम् । क्रतुम् । आ । क्षेति । पुष्यति ॥ १३ ॥

અ૦—હે મરુતો! અનુગ્રહ વડે તમે જેનું રક્ષણ કરો છો તે મનુષ્ય અન્ય પુરુષોથી બળ વડે શ્રેષ્ઠ થાય છે તે અશ્વોવડે અન્ન, તથા અનુચરો વડે ધન સંપાદન કરે છે ચોમેર પૃચ્છા થાય (પ્રશંસનીય) તેવા અગ્નિષ્ટોમાદિ કર્મ કરે છે અને (પ્રજા તથા પશુઓ વડે) સમૃદ્ધ થાય છે ૧૩

*चर्कृत्यंमरुतःपृत्सुदुष्टरंद्युमन्तंशुष्मंमघवत्सुधत्तन ।
धनस्पृतमुक्थ्यंविश्वचर्षणिंतोकंपुष्येमतनयंशतंहिमाः ॥१४॥

प०—चर्कृत्यम् । मरुतः । पृत्ऽसु । दुस्तरम् । द्युऽमन्तम् । शुष्मम् । मघवत्ऽसु । धत्तन । धनऽस्पृतम् । उक्थ्यम् । विश्वऽचर्षणिम् । तोकम् । पुष्येम । तनयम् । शतम् । हिमाः ॥ १४ ॥

અ૦—હે મરુતો!, તમે (હવીરૂપ) ધનસંપન્ન યજમાન-ઉપાસકોને સર્વકર્મકુશલ, સંગ્રામવિષે અજેય, તેજસ્વી, (શત્રુ) શોષક-બલસંપન્ન, ધનસ્પૃષ્ટા-ધન પ્રાપ્ત કરાવનાર, વા ધન-પ્રીત, પ્રશંસનીય અને સર્વજ્ઞ એવો પુત્ર મળો. અમારા પુત્ર પૌત્રાદિક સો વર્ષ જીવો અને ઉત્કર્ષને પામો ' ૧૪

* शतंत्वाहेमन्तानिन्धिषीयेतिवावैतदाह॥ तै० १-५-८।

नूष्ठिरंमरुतोवीरवन्तमृतीषाहंरयिमस्मासुधत्त ।
सहस्रिणंशतिनंशूशुवांसंप्रातर्मक्षूधियावसुर्जगम्यात ॥१५॥८॥

प०—नु । स्थिरम् । मरुतः । वीरऽवन्तम् । ऋतिऽसहम् । रयिम् ।
अस्मासु । धत्त । सहस्रिणम् । शतिनम् । शूशुऽवांसम् ।
प्रातः । मक्षु । धियाऽवसुः । जगम्यात ॥ १५ ॥ ८ ॥

અ૦—હે મરૂતો !, તમે અમને સ્થિર રેહેનારી, પુત્ર વા વીર્ય-સંપન્ન, શત્રુનાશક, સેંકડો હજારોપટ વધનાર ધન વડે યુક્ત તથા સમૃદ્ધ પુત્રસંપત્તિ, અર્પણ કરો. બુદ્ધિમાન મરુદ્ગણ, હરરોજ પ્રાતઃકાળે જલ્દી પધારો. ૧૫ (૮)

ઇતિ આઠમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ६४

१ शर्धाय = સમૂહ. (शृधु प्रसहने).
२ सुवृक्तिम् = सुष्टु आवर्जकं सुष्टु प्रवृत्तं वा = સુંદર.
३ आभुवः = યથાશાસ્ત્ર પ્રયોજેલા; દેવોને અભિમુખ કરવાને સમર્થ = સિદ્ધ.
४ ऋष्वासः = સુંદર (ऋषी गतौ वृद्धौ).
५ अरेपसः = પાપરહિત.
६ सत्वानः = ભૂતગણ. (षद्लृ विशरणगत्यवसादनेषु).
७ घोरवर्पसः = ભયંકર-સ્વરૂપ.
८ प्रप्सिनः = જળબિન્દુયુક્ત.
९ उक्षणः = सेक्तारः = તરૂણ.
१० अभोग्घनः = હવિ અર્પણ ન કરનારને હણનાર (भोजन यन्ति इति भोजः नभोजः अभोजः तेषां हन्तारः).

११ अध्रिगावः = अधृतगमनाः = અનિવાર્ય ગતિવાળા.
१२ मज्मना = शोधकेन बलेन = સામર્થ્યવડે.
१३ अञ्जिभिः = આભરણ વડે.
१४ ईशानकृतः = स्तोतारमीशान धनाधिपतिं कुर्वाणः = ધનાધિપતિ કરનાર.
१५ धुनयः = કંપાવનાર.
१६ रिशादस. = શત્રુભક્ષક (रिशहिंसायां रिशा शत्रवः तान् अदन्ति इति यद्वा शत्रूणां अत्तितार.).
१७ परिज्रयः =परितोगन्तारः = ચોમેર ઘુમનાર.
१८ आभुवः = ऋत्विजो. (आभुवन्ति इति आभुवः).
१९ उत्सम् = મેઘ. (उत्सवन्त्यस्मादापः इति).
२० अत्यं = અશ્વ
२१ महिषास = મહાન
२२ स्वतवसः = સ્વસામર્થ્ય–સંપન્ન.
२३ रघुस्यदः = શીઘ્રગતિવાળા. (रघुशीघ्रं स्यन्दन्ते इति).
२४ पिशा: = શ્વેતબિંદુવાળા રૂડા. (पेश = रूप).
२५ क्षपः = શત્રુનો નાશ કરનાર.
२६ पृषतीभिः = રૂરુનામની હરણીઓ વડે. (पृषुसेचने)
२७ अहिमन्यवः = ઘાતક ક્રોધવાળા વા અ–હીન જ્ઞાનવાળા; હિંસ્ર બુદ્ધિવાળા.
२८ अमति = નિર્મળ. (अमगत्यादिषु).
२९ सम्मिश्लासः = संमिश्राः = સંયુક્ત.
३० विरप्शिनः = મહાન (रपलप व्यक्तायां वाचि)
३१ वृषखादयः = ઇન્દ્રરૂપ આયુધવાળા યજ્ઞ, સોમપાન કરનાર खादभक्षणे । वृषा = सोमः).

३२ दुध्रकृतः = दुध्रदुष्टानां धारयितारं आत्मानः कुर्वाणाः = દુષ્ટોના પરાભવ કરનાર; યથ્વા દુર્ધરસ્વરૂપ.
३३ अयास = ગન્તા. (अयपयगतौ).
३४ घृषुम् = શત્રુબલધર્ષક.
३५ रजस्तुरम् = ધૂળનો ત્વરયિતા = પ્રેરક. (तुरत्वरणे).
३६ विचर्षणिम् = સર્વદ્રષ્ટા.
३७ तवसम् = પ્રવૃદ્ધ.
३८ ऋजीषिणम् = ऋजीष = સોમ તેનું સેવન કરનાર.
३९ चर्कृत्यं = कार्येषुपुनःपुनःपुरस्कर्तव्यं = સર્વકર્મકુશલ.
४० धनस्पृतम् = ધનપ્રીત વા, ધનસ્પ્રષ્ટા.
४१ ऋतीषाहम = गन्तॄणांशत्रूणामभिभवितारम् = શત્રુનાશક.
४२ शूशुवांसम् = પ્રવૃદ્ધ.

सूक्त ६५.

ઋષિ૦–શક્તિપુત્ર પરાશર; દેવતાઃ–અગ્નિ; છન્દ૦–દ્વિપદાવિરાજ.

*पुश्वानतायुंगुहाचरन्तुंनमोयुजानंनमोवहन्तम् ।(१)
सजोषाधीराःपदैरनुंग्मन्नुपंत्वासीदुन्विश्वेयजंत्राः (२) ॥१॥

---

*१ सनिलायत सोपः प्राविशत्तदेषा.प्रैषमैच्छन्तंमत्स्यः प्रब्रवीत् । तै० २-२-६. । २ अग्निर्देवेभ्यो निलायत । अश्वोरूपंकृत्वा सोऽश्वत्थे संवत्सरमतिष्ठदिति । तै० ब्रा० १-१-३ ।

प०— पश्वा । न । तायुम् । गुहा । चतन्तम् । नमः । युजानम् । नमः । वहन्तम् । (२) सजोषाः । धीराः । पदैः । अनु । ग्मन् । उप । त्वा । सीदन् । विश्वे । यजत्राः । (२) ॥१॥

अ०—हे અગ્નિ (દેવ) ! સર્વસમાન પ્રીતીવાળા પૂજ્ય દેવો, પશુ સહ ચોરની પેઠે ગૂઢ ઠેકાણે પડી રહેલ, હવિરન્ન પ્રાપ્ત કરનાર, (દેવોને) હવિ પ્હોંચાડનાર એવો જે તું તેનો, તારા પગલા વડે પત્તો મેળવી તારી પાસે આવ્યા. १

*ऋतस्य देवा अनु व्रता गुर्भुवत्परिष्टिर्द्यौर्न भूम । (३)
वर्धन्तीमापः पन्वा सुशिश्विमृतस्य योना गर्भे सुजातम् (४) ॥२॥

प०— ऋतस्य । देवाः । अनु । व्रता । गुः । भुवत् । परिष्टिः । द्यौः । न । भूम । (३) वर्धन्ति । ईम् । आपः । पन्वा । सुशिश्विम् । ऋतस्य । योना । गर्भे । सुजातम् (४) ॥२॥

अ०—નાઠેલાની પૂંઠે દેવો, તે કયા નાઠો, કયા સંતાયો, ઇત્યાદિ પત્તો મેળવવા ગયા તેની ચોમેર શોધ કરી. પૃથિવી (દેવોના ધૂમવાથી) સ્વર્ગ જેવી બની સ્તોત્ર વડે વૃદ્ધિંગત, યજ્ઞ વા અન્નની યોનિ-કારણભૂત જલના ગર્ભ વિષે, રૂડી રીતે પ્રગટેલ આ અગ્નિનું, જળદેવતાએ રક્ષણ કર્યું. २

*पुष्टिर्न रण्वा क्षितिर्न पृथ्वी गिरिर्न भुज्म क्षोदो न शम्भु । (५)
अत्यो नाज्मन्त्सर्गप्रतक्तः सिन्धुर्न क्षोदः क ईं वराते (६) ॥३॥

---

* अग्निमातरमादेनसः [illegible] ॥ तै० सं० १-८-२.।

प०– पुष्टिः । न । रण्वा । क्षितिः । न । पृथ्वी । गिरिः । न ।
भुज्म । [12]क्षोदः । न । शम्ऽभु । (५) अत्यः । न । अज्मन् ।
सर्गऽप्रतक्तः । सिन्धुः । न । क्षोदः । कः । ईम् । वराते ॥
(६) ॥३॥

અ૦—પુષ્ટિ જેવા રમણીય અથવા ગન્તવ્ય શબ્દનીય વા સ્તુત્ય,
પૃથ્વી જેવા વિશાલ, પર્વત જેવા સર્વના ભોજયિતા, જળ
જેવા સુખકર, સંગ્રામ વિષે છોડેલ અશ્વ જેવા ચપળ,
(નીચાણ પ્રદેશ વિષે) વહેતા જલપ્રવાહ જેવા શીઘ્રગામી-
અનિવાર્ય અગ્નિને વારવા કોણ સમર્થ છે ? ૩

*जामिःसिन्धूनांभ्रातेवस्वस्रामिभ्यान्नराजावनान्यत्ति । (७)
यद्वातजूतोवनाव्यस्थादग्निर्हदातिरोमापृथिव्याः (८) ॥४॥

प०– जामिः । सिन्धूनाम् । भ्राताऽइव । स्वस्राम् । [13]इभ्यान् । न ।
राजा । वनानि । अत्ति । (७) यत् । वातऽजूतः । वना ।
वि । अस्थात् । अग्निः । ह । दाति । रोम । पृथिव्याः
(८) ॥ ४ ॥

*श्वसित्यप्सुहंसोनसीदन्क्रत्वाचेतिष्ठोविशामुषर्भुत् । (९)
सोमोनवेधाऋतप्रजातःपशुर्नशिश्वाविभुर्दूरेभाः (१०)॥५॥९॥

प०– श्वसिति । अप्ऽसु । हंसः । न । सीदन् । क्रत्वा । चेतिष्ठः ।
विशाम् । उषःऽभुत् । (९) सोमः । न । वेधाः । ऋतऽप्र-
जातः । पशुः । न । शिश्वा । विऽभुः । दूरेऽभाः । (१०)
॥ ५ ॥ ९ ॥

અ०—તે જળ મધ્યે બેસી હંસની પેઠે ફુસફુસ અવાજ કરે છે. તે પોતાના પ્રકાશવડે (પ્રાણિઓનો) અત્યંત ચેતવિના-પ્રકાશ કરનાર, પ્રાત કાળે (અગ્નિહોત્રાદિ વિષે) જાગૃત થનાર, સોમની પેઠે વિધાતા-સ્રષ્ટા રૂપ છે. પશુ જેવા સંકુચિત ગાત્ર વાળો, જળમાથી પ્રાદુર્ભૂત થતાંવેંત પુષ્ટ તથા દૂર પ્રકાશ પાડનારો છે; અથવા તે ગાભણી ગાય જેવો પુષ્ટ છે. ૫ (૯)

ઇતિ નવમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ६५.

१ तायु = ચોર
२ यतन्तम् = गच्छन्तम् = નાશી જનાર (यततिर्गतिकर्मा नि. १-२०).

* १ अग्नेराप. । तै० आ० ८ । सोमोषा ओषधीनां राजा । तै० ब्रा० ३-९-१९. । २ अग्निरप्सादोऽप्पति. । स्त्यधाठसूत्रे. ।

३ यजत्राः = यजनीयाः = પૂજ્ય

४ ऋतस्य = પચાપન કરનારના.

५ गुः = अगमन् = ગયા.

६ परिष्टिः = परितः अन्वेषणम् = ચોમેર શોધ

७ पन्या = સ્તોત્ર વડે (पनस्तुतौ).

८ सुशिश्विम् = सुष्ठुप्रवर्धितं = રૂડી રીતે વૃદ્ધિંગત (टुओश्वि गति वृद्ध्योः).

९ रण्वा = રમણીય; ગન્તવ્ય, શબ્દનીય વા સ્તુત્ય (रवि गत्यर्थः.

१० भुज्म = સર્વનો ભોજયિતા

११ क्षोदः = ઉદક.

१२ सर्गप्रतक्तः = सर्गेणविसर्जनेनप्रगमित. = ચપળ (सृज-विसर्गेतञ्चुगतौ).

१३ इभ्यान् = શત્રુઓને; યદ્વા ધનિકોને. (भियंयन्ति इति).

१४ उषर्बुध् = ઉષાકાળે જાગૃત થનાર.

१५ शिश्वा = शिशुनासहिता = ગર્ભસ્થ વત્સ (વાછડા) સમેત = ગાભણી ગાય.

सूक्त ६६.

ઋષિઃ-શક્તિપુત્ર પરાશર; દેવતાઃ-અગ્નિ; છન્દઃ-દ્વિપદા વિરાજ.

*रयिर्नचित्रासूरोनसन्दृगायुर्नप्राणोनित्योनसूनुः । (१)
तक्वानभूर्णिर्वनासिषक्तिपयोनधेनुःशुचिर्विभावा (२) ॥१॥

प० — रयिः । न । चित्रा । सूरः । न । सम्ऽदृक् । आयुः । न । प्राणः । नित्यः । न । सूनुः । (१) तक्वा । न । भूर्णिः । वना । सिसक्ति । पयः । न । धेनुः । शुचिः । विभाऽवा । (२) ॥ १ ॥

અ૦—ધન જેવો વિચિત્ર રૂપ, સૂર્ય જેવો સંદ્રષ્ટા, પ્રાણ જેવો અત્યંત પ્રિય અથવા આયુષ્ય-વર્ધક, પુત્ર જેવો પ્રિયકારી, ગતિમાન અશ્વ જેવો ભર્તા-ધારયિતા-પોષયિતા, દુઝણી ગાય જેવો પોષક, પવિત્ર પ્રકાશમાન અગ્નિ, વનને સ્વાદા કરે છે; અથવા વનનું સેવન કરે છે. ૧

दाधारक्षेममोकोनरण्वोयवोनपक्वोजेताजनानाम् (३)
ऋषिर्नस्तुभ्वाविक्षुप्रशस्तोवाजीनप्रीतोवयोदधाति (४) ॥२॥

प० — दाधार । क्षेमम् । ओकः । न । रण्वः । यवः । न । पक्वः । जेता । जनानाम् । (३) ऋषिः । न । स्तुभ्वा । विक्षु । प्रऽशस्तः । वाजी । न । प्रीतः । वयः । दधाति (४) ॥२॥

અ૦—રમણીય વા ગન્તવ્ય-સર્વપ્રાપ્ય ઘરની પેઠે તે (પ્રાપ્ત ધનનું) રક્ષણ કરનાર છે પક્વ યવ જેવો ઉપભોગ્ય, શત્રુઓનો

* पुत्रः पित्रेलोककृज्जातवेद । तै. ब्रा. १-२-१ ।

અભિભવ કરનાર, ઋષિઓ જેને સ્તુતિ કરનાર, મનુષ્યો મધ્યે પ્રશંસનીય, અશ્વ જેવો હર્ષ-યુક્ત એવો અગ્નિ અમને અન્ન-સંપત્તિ અર્પણ કરો ૨

दुरोकशोचिः क्रतुर्न नित्यो जायेव योनावरं विश्वस्मै । (५)
चित्रो यदभ्राट् छ्वेतो न विक्षु रथो न रुक्मी त्वेषः समत्सु (६) ॥३॥

प०— दुरोकऽशोचिः । क्रतुः । न । नित्यः । जायाऽइव । योनौ ।
अरम् । विश्वस्मै । (५) चित्रः । यत् । अभ्राट् । श्वेतः ।
न । विक्षु । रथः । न । रुक्मी । त्वेषः । समत्ऽसु (६) ॥३॥

અ૦—દુષ્પ્રાપ તેજવાળો, કર્મકર્તા જેવો ધ્રુવ-જાગરૂક અગ્નિ, ગૃહપત્નીની પેઠે સર્વને શોભા દેનાર છે વિચિત્ર કાન્તિવાળો આ અગ્નિ જ્યારે સુવર્ણમય રથની માફક પ્રકાશે છે ત્યારે તે શુભ્ર વર્ણના આદિત્ય જેવો દીસે છે સંગ્રામ વિષે દેદીપ્યમાન-સોનેરી-રથની પેઠે, તેની કાન્તિ દીસે છે ૩

*सेनेव सृष्टामं दधात्यस्तुर्न दिद्युत्त्वेषप्रतीका । (७)
यमो ह जातो यमो जनित्वं जारः कनीनां पतिर्जनीनाम् ॥८॥ (४)

प०— सेनाऽइव । सृष्टा । अमम् । दधाति । अस्तुः । न । दिद्युत् ।
त्वेषऽप्रतीका । (७) यमः । ह । जातः । यमः । जनिं

---

* सोमो ददद्गन्धर्वाय गंधर्वो ददद्ग्नये । रयिं च पुत्रांश्चादादग्निर्मह्यमथो इमामिति ॥ ऋ० सं० ८-३-२८ ।

इत्था । जारः । कनीनाम् । पतिः । जनीनाम् (८)

॥ ४ ॥

અ૦—પ્રયાણ કરનાર સેનાની પેઠે આ અગ્નિ (શત્રુને) ભય ઉત્પન્ન કરે છે અથવા, ભયસંપન્ન છે ધનુર્ધારીના ચકચકિત મુખ વાળા બાણની પેઠે તે (રાક્ષસાદિને) ભય ઉત્પન્ન કરે છે જન્મેલ તથા જન્મનારા ભૂતપ્રાણિઓ તે અગ્નિ જ છે તે કુમારિકાઓનો જાર અને વિવાહિત સ્ત્રીઓનો પતિ છે ૪

तंवश्चराथावयंवसत्यास्तंनगावोनक्षन्तइद्धम् । (९)
सिन्धुर्नक्षोदःप्रनीचीरैनोन्नवन्तगावःस्वर्दृशीके ॥१०॥ (९)

प०— तम् । वः । चराथा । वयम् । वसत्या । अस्तम् । न । गावः । नक्षन्ते । इद्धम् । (९) सिन्धुः । न । क्षोदः । प्र । नीचीः । ऐनोत् । नवन्त । गावः । स्वः । दृशीके । (१० ॥ ५ ॥

અ૦—ગાય ગોષ્ઠ પ્રત્યે દોડે તેમ અમે તને પ્રદીપ્ત કરી પશુનાં હૃદયાદિ તથા પુરોડાશાદિની આહુતિ સાથે તારી સમીપમાં આવીએ છીએ જળપ્રવાહની પેઠે, તે અગ્નિ જ્વાળાઓને ઉતઉત પસારે છે આકાશવિષે સુંદર પ્રકાશતા અગ્નિની જ્વાળાઓ એકત્રિત થાય છે ૫

सूक्त ६६

१ तकवा = ગતિમાન અશ્વ (तकतिगच्छति इति)
२ भूर्णि = ભર્તા-ધારયિતા પોષયિતા
३ स्तुभ्वा = સ્તોતા (स्तोभति स्तुतिकर्मा)

४ दुरोकशोचिः = दुष्प्रापतेजाः = દુષ્પ્રાપતેજવાળો (उच समवाये)
५ रुशत्प्रतीकः = दीप्तमुख
६ यमः = અગ્નિ (यच्छति स्तोतृभ्य कामानि इति । यद्वा यमोदत्ता जात इन्द्रेणसहसगत यमाविहेह मातरेत्यपि निगमो भवति इति । नि. १०-२१)
७ चराथा = પશુઓના હૃદયથી આપ્ય એવી આહુતિ (चरति इति चरथ. पशुः)
८ स्व = નભ વિષે.
९ नयन्ति = ગમન કરે છે (नयतिर्गतिकर्मा नि ३-२०)
१० दर्शीक = દર્શનીય

सूक्त ६७.

ઋષિ–શક્તિપુત્ર પરાશર દેવતાઃ–અગ્નિ, છન્દઃ–દ્વિપદાવિરાજ

*वनेषुजायुर्मर्तेषुमित्रोवृणीतेश्रुष्टिंराजेवाजुर्यम् । (१)
क्षेमोनसाधुःक्रतुर्नभद्रोभुवत्स्वाधीर्होताहव्यवाट् ॥२॥ (२)

प० वनेषु । जायुः । मर्तेषु । मित्रः । वृणीते । श्रुष्टिम् । राजाऽइव । अजुर्यम् । (१) क्षेमः । न । साधुः । क्रतुः । न । भद्रः । भुवत् । सुऽआधीः । होता । हव्यऽवाट् ॥ (२) ॥ १ ॥

---

* यमोवाअग्नियमोह्ययमाहतोदेवानांकव्यवाहनपितृणामहरक्षाअसुराणाम । तै० स० २-६-८ ।

अ०—वन विषे ઉત્પન્ન થનાર, મર્ત્યોનો મિત્ર એવો અગ્નિ, રાજા જેમ, જરારહિત–સર્વકાર્યશક્ત–પુરુષ (ચાકર)ને પ્રેરે–સ્હાય–તેમ જલ્દી કર્માનુષ્ઠાન કરનાર યજમાનને સ્હાય છે રક્ષક જેવો સાધયિતા (કર્મ સિદ્ધ કરનાર), કર્મકર્તા જેવો પ્રેય, વા કલ્યાણકારી, દેવોનું આહ્વાન કરનાર હવ્યવાહક અગ્નિ, કર્તા કર્મ કરાવનાર ના શોભન–ધ્યાનક હો ૧

हस्तेदधानोनृम्णाविश्वान्यमेदेवान्धाद्गुहानिषीदन्। (३)
विदन्तीमत्रनरोधियन्धाहृदायत्तष्टान्मन्त्राँअशंसन् ॥ (४) ॥२॥

प०— हस्ते । दधानः । नृम्णा । विश्वानि । अमे । देवान् । धात् । गुहा । निऽसीदन् । (३) विदन्ति । ईम् । अत्र । नरः । धियम्ऽधाः । हृदा । यत् । तष्टान् । मन्त्रान् । अशंसन् । (४) ॥ २ ॥

अ०—હવિરૂપ સર્વ સંપત્તિ બાહુવિષે ધારણ કરી આ અગ્નિદેવ, જલ અથવા અશ્વત્થ વૃક્ષ (પીપળો) આદિ ગુપ્ત પ્રદેશ વિષે, નિગૂઢ સતો, દેવોને ભય પમાડે છે જ્યારે કર્મ વા બુદ્ધિના અધિષ્ઠાતા દેવો, હૃદયપૂર્વક રચેલા (અગ્નિસ્તુતિ–પરાયણ) સ્તોત્રો ગાય છે તે ક્ષણે જ તેઓ આ (અગ્નિ)ને પ્રાપ્ત કરે છે (૪) ૨

*अजोनक्षांदाधारपृथिवींतस्तम्भद्यांमन्त्रेभिःसत्यैः । (५)
प्रियापदानिपश्वोनिपाहिविश्वायुरग्नेगुहागुहंगाः ॥३॥ (२)

---

* देवापाआदित्यकयहथमेध्यलोकस्यपराचोतिपातः
दधिमयुस्तछन्दोभिरर्दहनधृत्या । मं० ञा० १-२-४ ।

प०— अर्नं । न । क्षाम् । दाधार॑ । पृथिवीम् । तुस्तम्भं । द्याम् । मन्त्रेभिः । सुत्यैः । (५) प्रिया । पदानि॑ । पुश्वः । नि । पाहि । विश्वऽआ॑युः । अग्ने॑ । गुहा । गुहम् । गाः (६) ॥ ३ ॥

अ०—સૂર્ય અથવા અ જન્મા ઇશ્વરની પેઠે અગ્નિ, ભૂમિ તથા અન્તરિક્ષને ધારણ કરે છે સત્ય મંત્રો વડે તે દ્યુનોકને સ્થિર કરે છે અથવા સત્યમંત્રો વડે (સ્તુતિ થતા) તે દ્યુનોકને સ્થિર કરે છે હે અગ્ને ! સર્વભક્ષક એવો તૂ પશુના (તૃણ તથા જનસપન્ન) પ્રિય સ્થાનોનુ રક્ષણ કર્યું ગૂઢમા ગૂઢ (ધેનુ આદિને ચરવાને અયોગ્ય) સ્થાન વિષે તુ નિવાસ કર્યું ૩

यईंचिकेतगुहाभवंन्तमायःससादधारामृतस्यं । (७)
विर्येचृतन्त्यृतासपन्तआदिद्वसूंनिप्रववाचास्मै ॥८॥ (४)

प०— यः । ईम् । चिकेत॑ । गुहा॑ । भवन्तम् । आ । यः । ससादं । धार॑म् । ऋतस्यं । (७) वि । ये । चृतन्ति । ऋता । सपन्तः । आत् । इत् । वसूनि । प्र । ववाच । अस्मै । (८) ॥ ४ ॥

अ०—ગુહામા હોનાર—ગૂઢ રહેનાર (અગ્નિ)ને જે કોઇ જાણે, સત્ય વા યજ્ઞના ધારયિતા (અગ્નિ)ની જે કોઇ ઉપાસના કરે, સત્ય વા યજ્ઞસપન્ન થઈ જે કોઈ (આ દેવને ઉદ્દેશી) સ્તોત્રો રચે તે સર્વેયને તે, સપત્તિનો માર્ગ જણાવે છે ૪

वि यो वीरुत्सु रोधन्महित्वोत प्रजा उत प्रसूष्वन्तः । (९)
चित्तिरपां दमे विश्वायुः सद्मेव धीराः सम्माय चक्रुः (१०)॥५॥१२॥

प० वि । यः । वीरुत्ऽसु । रोधत् । महिऽत्वा । उत । प्रऽजाः ।
उत । प्रऽसूषु । अन्तरिति । (९) चित्तिः । अपाम् ।
दमे । विश्वऽआयुः । सद्मऽइव । धीराः सम्ऽमाय । चक्रुः
(१०) ॥ ५ ॥ १२ ॥

अ०—જે અગ્નિ ઔષધિલતાઓ મધ્યે મહાન લતાઓને છેક રૂધી નાખે છે, જે પુષ્પ-ફલાદિકને, તેમની ઉત્પાદક લતાઓ મધ્યે છેક રૂધી નાખે છે, જે સર્વાન્ન-સર્વભક્ષક, જ્ઞાનવાન (અગ્નિ) જળમધ્યે નિવાસ કરી રહેલો છે તેનુ ગૃહપૂજનની પેઠે પૂજન કરી-સ્તુતિ વડે સ્તવન કરી-બુદ્ધિમાન પુરુષો કર્મારંભ કરે છે ५

सूक्त ६७.

१ जायु = जायमान = ઉત્પન્ન થનાર.
२ श्रुष्टिम् = श्रुआशु अश्नुते कर्माणि व्याप्नोति इति = યજમાન
३ अजुर्यम = જરારહિત (जॄष् वयो हानौ)
४ नृम्णा = હવિર્લક્ષણ ધન
५ तष्टान् = નિર્મિત (तक्षूतनूकरणे)
६ अज = अजतिगच्छति इति सूर्य = સૂર્ય અથવા જન્મરહિત
७ गा = गच्छ = નિવાસ કર્યું

८ विश्वायुः = विश्वं सर्वमायुरन्नं यस्य सः = સર્વભક્ષક.

९ सपन्तः = समयन्तः स्पृशन्तो वा = સંપાદન કરનાર વા સંપન્ન.

१० चृतन्ति = ग्रथ्नन्ति कुर्वन्ति = રચે છે. (चृती हिंसा ग्रन्थनयोः).

११ चित्तिः = ચેતવિતા-જ્ઞાપયિતા.

१२ संमाय = સંમાન-પૂજન; (माङ्माने शब्दे).

१३ प्रसूषु = उत्पादयित्रीषु मातृस्थानीयासु ओषधीषु = ઉત્પાદક લતાઓ વિષે.

सूक्त ६८.

ઋષિઃ-શક્તિપુત્ર પરાશર; દેવતાઃ-અગ્નિ; છન્દઃ-દ્વિપદા વિરાજ.

श्रीणन्नुप स्थाद्दिवं भुरण्युः स्थातुश्चरथमक्तून्व्यूर्णोत् । (१)
परि यदेषामेको विश्वेषां भुवद्देवो देवानां महित्वा ॥२॥ (१)

१०– श्रीणन् । उप । स्थात् । दिवम् । भुरण्युः । स्थातुः । चरथम् । अक्तून् । वि । ऊर्णोत् । (१) परि । यत् । एषाम् । एकः । विश्वेषाम् । भुवत् । देवः । देवानाम् । महिऽत्वा (२) ॥ १ ॥

અર્થ—હવિ ધારણ કરનાર અગ્નિ, (પયસ–આદિ વડે) મિશ્રિત હવિરન્ન લઇ દ્યુલોકને પ્રાપ્ત થાય છે. સ્થાવર જંગમ જગત તથા સર્વ રાત્રિઓને તે પોતાના પ્રકાશ વડે છેક આચ્છાદિત કરે છે. (સર્વ જગતને પોતાના તેજ વડે પ્રકાશિત કરે છે).

દાનાદિગુણયુક્ત દેવો મધ્યે એક અગ્નિજ પ્રકાશમાન દેવ છે. કેમકે, આ (સ્થાવર-જંગમાત્મક જગત્)ના માહાત્મ્યને તે ચોમેર પ્રગટ કરે છે. ૧

आदित्ते विश्वे क्रतुं जुषन्त शुष्काद्यद्देव जीवो जनिष्ठाः । (३)
भजन्त विश्वे देवत्वं नाम ऋतं सपन्तो अमृतमेवैः ॥४॥ (२)

प०— आत् । इत् । ते । विश्वे । क्रतुम् । जुषन्त । शुष्कात् । यत् । देव । जीवः । जनिष्ठाः । (३) भजन्त । विश्वे । देवत्वम् । नाम । ऋतम् । सपन्तः । अमृतम् । एवैः । (४) ॥ २ ॥

અ૦—હે તેજસ્વી દેવ !, સૂકા અરણિમાંથી પ્રજ્વલિત થઇ તું પ્રગટ થાય છે તદનન્તર સર્વેય (યજમાનો) તારા માટે કર્માનુષ્ઠાન કરે છે. અમર એવા તને સ્તોત્રો વડે પ્રાપ્ત કરી સર્વેય, નામક અ-વિતથ દેવતાત્વને પામે છે. ૨

ऋतस्य प्रेषा ऋतस्य धीतिर्विश्वायुर्विश्वे अपांसि चक्रुः । (५)
यस्तुभ्यं दाशाद्यो वा ते शिक्षात्तस्मै चिकित्वान्रयिं दयस्व ॥६॥(३)

प०— ऋतस्य । प्रेषाः । ऋतस्य । धीतिः । विश्वऽआयुः । विश्वे । अपांसि । चक्रुः । (५) यः । तुभ्यम् । दाशात् । यः । वा । ते । शिक्षात् । तस्मै । चिकित्वान् । रयिम् । दयस्व (६) ॥ ३ ॥

અ૦—દેવયજન-પ્રાપ્ત અગ્નિ અર્થે, શ્રેષ્ઠ સ્તુતિ તથા સોમયાગ (કરાય છે): તે સર્વલક્ષક છે. સર્વે; અગ્નિ અર્થે (દર્શપૂર્ણ

માગ–આદિ) યજ્ઞયાગ કરે છે જે કોઇ તુને હવિ અર્પણ કરે, જે કોઇ ત્હારી ઉપાસના કરવાને સમર્થ થાઉં એમ ઇચ્છા કર તેને, તેણે કરેલ યજ્ઞયાગાદિકની કદર કરી ધન અર્પણ કર્યું. ૩

*होतानिषत्तोमनोरपत्येसचिन्वासांपतीरयीणाम् । (७)
इच्छन्तरेतोमिथस्तनूषुसंजानतस्वैर्दक्षैरमूराः ॥८॥ (४)

प०— होता । निऽसत्तः । मनोः । अपत्ये । स । चित् । नु । आसाम् । पतिः । रयीणाम् । (७) इच्छन्त । रेतः । मिथः । तनूषु । सम् । जानत । स्वैः । दक्षैः । अमूराः ॥ (८) ॥ ४ ॥

अ०—(હે અગ્નિદેવ!) તુ મનુની પ્રજા–યજમાનો–મધ્યે, હોતૃકર્મ કરનારો સ્થાપિત થયો છે તેજ તુ આ સર્વસંપત્તિનો અધિપતિ છે તે (મનુની) પ્રજા પોતાના શરીરવિષે પરસ્પર વીર્ય એકત્રિત કરવાની ઇચ્છા કરી અને તેના યોગે સમર્થ પુત્ર–સંપન્ન થઇ, અમૂઢ સતા ચિરકાલ પર્યંત જીવેછે. અથવા બલસંપન્ન થઇ ત્હારા વડે સર્વજ્ઞાનને પામેછે (૮)૪

पितुर्नपुत्राःक्रतुंजुषन्तश्रोषन्येअस्यशासंतुरासः । (९)
विरायऔर्णोद्दुरःपुरुक्षुःपिपेशनाकंस्तृभिर्दमूनाः (१०)५॥१७॥

प०— पितुः । न । पुत्राः । क्रतुम् । जुषन्त । श्रोषन् । ये । अस्य ।

* १ मानव्यो हि प्रजा इति हि ब्राह्मणम् । तै० सं० ५-१ १५ ।
२ मार्गो वै दक्षोपात क्रतुः । सै० सं० २-५-२ ।

शासम् । तुरीसः । (९) वि । रायः । औणोंत् । दुरः । पुरुऽक्षुः । विपशः । नाकम् । स्तृभिः । दमूनाः । (१०) ॥ ६ ॥ १२ ॥

अ०—પિતાની આજ્ઞા પુત્ર પાળે તેમ જે કોઇ (યજમાનો), આ અગ્નિની આજ્ઞા તાત્કાલિક સાંભળે છે તે તેનું પરિપાલન કરી કર્માનુષ્ઠાન કરે છે વિપુલ-અન્નસંપન્ન-અગ્નિ, યજ્ઞદ્વાર-ભૂત સંપત્તિ પ્રકાશિત-અર્પણ કરે છે ગૃહપતિ અગ્નિ, નક્ષત્રોના યોગે દ્યુલોકને શોભાવી રહ્યો છે ૫(૧૨)

सूक्त ६८.

१ भुरण्यु = हविषा भर्ता धारयिता = હવિ ધારણ કરનાર
२ चरथम् = જંગમ
३ अक्तून् = રાત્રી
४ व्यूर्णोत् = विशेषेण आच्छादयति = વિશેષ રીતે આચ્છાદિત કરે છે (ऊर्णुञ् आच्छादने).
५ पवै = સ્તોત્રો વડે (पन्ति स्तोतव्याभिमुख्येन गच्छति इति पवानि स्तोत्राणि)
६ प्रेषा = प्रकर्षेण इष्यमाणा स्तुत्य = શ્રેષ્ઠ સ્તુતિ
७ दाशात् = ददाति = અર્પણ કરે (दाशृ दाने)
८ शिक्षात् = शक्तोभूयासमिति इच्छति = સમર્થ થવાની ઇચ્છા કરે (शक्लृ शक्तौ)
९ अमूरा = અમૂઢ
१० श्रोषन् = शृण्वन्ति = સાંભળે છે
११ तुरास = त्वरमाणा सन्त = તાત્કાલિક

१२ स्तृभिः = नक्षत्रो वडे.
१३ दमूनाः = दमे यज्ञगृहे मनो यस्य स. = गृहपति.
१४ पुरुक्षु = बह्वन्नः = विपुल-धन-संपन्न. (क्षु = अन्न).
१५ पिपेश = अवयवीचकार = संयुक्त करे छे. (पिश अवयवे).

सूक्त ६९.

ऋषिः—शक्तिपुत्र पराशर; देवताः—अग्नि; छन्दः—द्विपदाविराज्.

शुक्रःशुंशुक्वाँउषोनजारःपप्रासमीचीदिवोनज्योतिः ।
परिप्रजातःक्रत्वाबभूथभुवोदेवानांपितापुत्रःसन् (२) ॥१॥

प०— शुक्रः । शुशुक्वान् । उषः । न । जारः । पप्रा । समीची इति । दिवः । न । ज्योतिः । परि । (१) प्रऽजातः । क्रत्वा । बभूथ । भुवः । देवानाम् । पिता । पुत्रः । सन् । (२) ॥ १ ॥

अ०—उज्वल वर्णनो आ अग्नि, उषाना जरयिता-प्रकाशक सूर्यनी पेठे (सर्व पदार्थोनो) प्रकाशक होय छे. एकमेक संलग्न द्यावापृथिवीने, ते द्योतमान सूर्यनी ज्योतिनी पेठे (पोताना तेज वडे) भरी दे छे. प्रगट थतावेंत तुं त्हारा पराक्रम वा प्रकाशवडे चोमेर व्याप्त थाय छे. ऋत्विजोनो पुत्र सतो, तुं तेमनो पितृस्थानीय-पालन करनार छे. अथवा, देवोनो पुत्र (दूतरूप) सतो, तुं तेमनो (हविर्दान वडे) पिता-पालन करनार छे. (२) १

त्रेधाअर्दसोअग्निर्विज्ञानन्नूधर्नगोनांस्वाद्मापितूनाम् । (३)
जनेनसेवआहूर्यःसन्मध्येनिषत्तोरण्वोदुरोणे ॥४॥ (७)

प०— त्रेधा । भर्दत । अग्नि । विजानन् । ऊधः । न । गोनाम् । स्वाद्म । पितूनाम् । (३) जनें । न । शेवं । आहूर्यं । सन् । मध्ये । निषत्तः । रण्वः । दुरोणे ॥ (४) ॥ २ ॥

अ०—अग्नि, विद्वान वा सर्वकर्ता, दर्परहित अने कर्तव्याकर्तव्यनो जाणनार छे गायना अवनी पेठे, ते अन्नने स्वादिष्ट करनार छे लोकमध्ये सुखकर मित्र जेवो छे यज्ञो मध्ये आह्वान करवा योग्य मतो, यज्ञगृह विषे ते सुंदर दीसे छे वा तेनी स्तुति कराय छे (४)२

*पुत्रोनजातोरण्वोदुरोणेवाजीनप्रीतोविशोवितारीत् । (५)
विशोयदह्वेनृभिःसनीळाअग्निर्देवत्वाविश्वान्यश्याः ॥६॥ (२)

प०— पुत्रः । न । जातः । रण्वः । दुरोणे । वाजी । न । प्रीतः । विशः । वि । तारीत् । (५) विशः । यत् । अह्वे । नृभिः । सनीळाः । अग्नि । देवत्वा । विश्वानि । अश्याः ॥ (६) ॥ ३ ॥

अ०—घरमा पुत्र जन्मनी पेठे आनंददायक, अश्व पेठे हर्षयुक्त

---

* त्वमग्नेवरुणोजायसेत्वंमित्रोभवसियत्समिद्धः ।
ऋ० सं० ३-८-११. ।

એવો અગ્નિ, શત્રુઓનું છેક ઉચ્છેદન કરે છે. એકત્ર રહેનાર દેવોને જ્યારે હું ઋત્વિજો સહ આહ્વાન કરું છું ત્યારે તે અગ્નિ, સર્વ-દેવસ્વરૂપ થાય છે ૩

नकिंष्टएताव्रतामिनन्तिनृभ्योयदेभ्यःश्रुष्टिंचकर्थ । (७)
तत्तेदंसोयदहन्त्समानैर्नृभिर्यद्युक्तोविवेरपांसि ॥८॥ (४)

प०— नकिं । ते । एता । व्रता । मिनन्ति । नृभ्यः । यत् । एभ्यः । श्रुष्टिम । चकर्थ (७) तत् । तु । ते । दंसः । यत् । अहन् । समाने । नृभिः । यत् । युक्तः । विवे । रपांसि ॥ (८) ॥ ४ ॥

અ०—(હે અગ્ને!,) રાક્ષસાદિ કોઈ, ત્હારા આ યજ્ઞયાગાદિ કર્મને ઉપદ્રવ કરતા નથી કેમકે તું આ યજ્ઞનેતા યજમાનોને (યજ્ઞસ્વરૂપ) સુખ સંપાદન કરે છે. (હે અગ્ને!) જ્યારે તું બરોબરીયા મરુતોથી યુક્ત થઈ રાક્ષસાદિક ઉપદ્રવ કરનારને પલાયન કરાવે છે, તે તો ત્હારજ પરાક્રમ છે ૪

उषोनजारोविभावोस्रःसंज्ञातरूपश्चिकेतदस्मै । (९)
त्मनावहन्तोदुरोव्यृण्वन्नवन्तविश्वेस्वर्दृशीके (१०) ॥५॥१३॥

प०— उषः । न । जारः । विभाऽवा । उस्रः । संज्ञातऽरूपः । चिकेतत् । अस्मै । (९) त्मना । वहन्तः । दुरः । वि । ऋण्वन् । नवन्त । विश्वे । स्वः । दृशीके ॥ (१०) ॥ ५ ॥ १३ ॥

અ૦—ઉષાના પ્રકાશક આદિત્યના જેવો તેજસ્વી, સંપત્તિનો આધાર ભૂત, પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ એવો અગ્નિ, આ (યજમાન)ને અનુગ્રહ કરો આના સ્વત-હવિ-વહી જનાર કિરણો (યજ્ઞગૃહના) દ્વાર પ્રત્યે વ્યાપ્ત થઈ તે સર્વે, સુંદર આકાશ વિષે પ્રયાણ કરે છે ૫

ઇતિ તેરમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ६९.

१ शुशुक्वान् शोचयिता = સર્વપ્રકાશક
२ पप्रा = પૂરયિતા
३ समीची = सगते,= (अश्वगत्या)
४ स्वात्म = स्वादयिता रसयिता = સ્વાદ વા રસોત્પાદક
५ आहूर्यं = आह्वातव्य = આહ્વાન કરવા યોગ્ય
६ शेव = સુખકર
७ पितूनाम् = અન્નોનો
८ श्रिये = गमयसि = પચાયન કરાવે છે (षीगल्यादिषु)
९ रपांसि = बाधकानि राक्षसादीनि = રાક્ષસાદિ ઉપદ્રવ કરનાર
१० श्रुष्टि = યજ્ઞફલરૂપ સુખ
११ उस्र = निवासयिता = સંપત્તિનો આધારભૂત (वस निवासे)

सूक्त ७०.

ઋષિ-શક્તિપુત્ર પરાશરઃ દેવતા-અગ્નિઃ છન્દઃ-દ્વિપદા વિરાટ્.

वनेमपूर्वीरर्योमनीषाअग्निःसुशोकोविश्वान्यश्याः । (१)

आदैव्यानिव्रताचिकित्वानामानुषस्यजनस्यजन्म ॥ (२) ॥१॥

प०— वनेम । पूर्वीः । अर्यः । मनीषा । अग्निः । सुशोकः । विश्वानि । अश्याः । (१) आ । दैव्यानि । व्रता । चिकित्वान् । आ । मानुषस्य । जनस्य । जन्म ॥ (२) ॥ १ ॥

અ૦—અમને વિપુલ સંપત્તિ પ્રાપ્ત હો. બુદ્ધિ વડે પ્રાપ્ત થવાને યોગ્ય અથવા બુદ્ધિનો સ્વામી સુંદર કાંતિવાળો એવો અગ્નિ, દૈવી કર્મોને તથા માનવી સૃષ્ટિને ચોમેર જાણતો, સર્વ કર્મો વિષે વ્યાપી રહે છે (૨) ૧

गर्भोयोअपांगर्भोवनानांगर्भश्चस्थातांगर्भश्चरथाम् । (३)

अद्रौचिदस्माअन्तर्दुरोणेविशांनविश्वोअमृतःस्वाधीः (४)॥२॥

प०— गर्भः । यः । अपाम् । गर्भः । वनानाम् । गर्भः । च । स्थाताम् । गर्भः । चरथाम् । (३) अद्रौ । चित् । अस्मै । अन्तः । दुरोणे । विशाम् । न । विश्वः । अमृतः । सुऽआधीः (४) ॥ २ ॥

અ૦—જે (અપાંનપાત્ સંજ્ઞાથી) જળના ગર્ભ વિષે, (દાવાગ્નિ રૂપે) જે અરણ્યના ગર્ભ વિષે, જે સ્થાવર તથા (જઠર સ્વરૂપે) જંગમ પદાર્થના ગર્ભ વિષે રહેલો છે

તેવા આ અગ્નિને ગૃહ તથા પર્વત વિષે પણ (હવિ અર્પણ કરે છે). તે અમરદેવ, પ્રજાના રાજાની પેઠે રૂડાં કર્મ કરનાર-વા અનુગ્રહ કરનાર હો. (૪) ૨

×सहिक्षपावाँअग्नीरयीणांदाशद्योअस्माअरंसूक्तैः । (५)
एताचिकित्वोभूमानिपाहिदेवानांजन्ममर्तांश्चविद्वान् ॥(६)॥३॥

प०— स. । हि । क्षपाऽवान् । अग्निः । रयीणाम् । दाशत् । यः । अस्मै । अरम् । सुऽउक्तैः । (५). एता । चिकित्वः । भूम । नि । पाहि । देवानाम् । जन्म । मर्तान् । च । विद्वान् (६) ॥ ३ ॥

अ०—નિશ્ચે, તે અગ્નિ રાત્રિનો સ્વામી (પ્રકાશયિતા) અથવા રાક્ષસોનો નાશ કર્તા છે. જે યજમાન, સુંદર સ્તોત્રો વડે તેને તૃપ્ત કરે છે તેને તે સંપત્તિ અર્પણ કરે છે. હે સર્વજ્ઞ અગ્ને !, તું દેવોની ઉત્પત્તિ તથા મર્ત્યોને જાણનાર છે. તું પ્રાણિમાત્રનું છેક પાલન કર્યું. (૬) ૩

वर्धान्यंपूर्वीःक्षपोविरूपाःस्थातुश्चरथमृतप्रवीतम् । (७)
अराधिहोतास्वर्निषत्तःकृण्वन्विश्वान्यपांसिसत्या (८) ॥४॥

प०— वर्धान् । यम् । पूर्वीः । क्षपः । विऽरूपाः । स्थातुः । च । रथम् । ऋतऽप्रवीतम् । (७) अराधि । होता । स्वः । निऽसत्तः । कृण्वन् । विश्वानि । अपांसि । सत्या ॥ (८) ॥ ४ ॥

× १ आग्नेयी वै रात्रिः । तै. ब्रा. १-१-४. । २ अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निःस्वाहा । तै. ब्रा. २-१-९. ।

अ०—ઉદક, સત્ય વા યજ્ઞ વડે વેષ્ટિત—વીંટળાયલ એવા જેને, (શુકલ તથા કૃષ્ણતાએ કરીને) વિવિધરૂપની અનેક ઉષા, રાત્રીઓ. સ્થાવર, તથા (મનુષ્યાદિક) જંગમ સૃષ્ટિ વૃદ્ધિંગત કરે છે તે અગ્નિ, સર્વ કર્મોને સફલ કરતો, દેવયજન વિષે સ્થાપિત થઇ હોતાસ્વરૂપે પ્રસિદ્ધ થયો છે અથવા, (ઋત્વિજો હોતાસ્વરૂપે તેની આરાધના કરે છે.) (૮)૪

गोषुप्रशस्तिंवनेषुधिषेभरन्तविश्वेबलिंस्वर्णः । (९)
वित्वानरःपुरुत्रासपर्यन्पितुर्नजिव्रेर्विवेदोभरन्त (१०) ॥५॥

प०— गोषु । प्रऽशस्तिम् । वनेषु । धिषे । भरन्त । विश्वे । बुलिम् । स्वः । न । (९) वि । त्वा । नरः । पुरुऽत्रा । सपर्यन् । पितुः । न । जिव्रेः । वि । वेदः । भरन्त (१०) ॥ ५ ॥

अ०—હે અગ્ને !, પ્રાપ્ત થવા યોગ્ય એવી અમારી ગાયો મધ્યે તું ભવ્યપણું ઉત્પન્ન કર્યું અમને સર્વ મનુષ્યો, રૂડી (ધનરૂપી) ભેટ અર્પણ કરો મનુષ્યો તને અનેક ઠેકાણે વિવિધ રીતે પૂજે છે. અને વૃદ્ધ પિતા પાસેથી પુત્રો ધન હરી લે તેમ ત્હારી પાસેથી ધન ગ્રહણ કરે છે (૧૦)૫

साधुर्नगृध्नुरस्तेवशूरोयातेवभीमस्त्वेषःसमत्सु (११)॥६॥१४॥

प०— साधुः । न । गृध्नुः । अस्ताऽइव । शूरः । यातांऽइव । भीमः । त्वेषः । समत्ऽसु (११) ॥ ६ ॥ १४ ॥

अ०—આ અગ્નિ, સાધક જેવો ગ્રહણ કરનાર, બાણ ફેંકનાર જેવો શૂર, હિંસક પ્રાણિ જેવો ભયંકર, સંગ્રામ વિષે તેજસ્વીછે ૬

सूक्त ७०

१ अर्यः = स्वामी
२ सुशोक = શોભન-દીપ્તિવાળો (शुभदीप्ती)
३ पूर्वी = प्रभूता = પુષ્કળ (અન્નમયપતિ)
४ स्थाताम् = स्थावर
५ वर्धान् = वर्धयन्ति = વૃદ્ધિગત કરે છે
६ ऋतप्रवीतम = સત્ય, યજ્ઞ વા ઉદકવડે પ્રકર્ષ-પૂર્વક વેષ્ટિત (व्येञ्संवरणे)
७ द्म =सुष्टु अरणीये देवयजने = સુંદર યજ્ઞ વિષે
८ जिव्रे = जीर्णात् वृद्धात् = વૃદ્ધ
९ साधु = સાધક
१० गृध्नु = ગૃહીતા (गृधु अभिकाक्षाया)
११ याता = यातयिता = હિંસક

सूक्त ७१.

ઋષિ -શક્તિપુત્ર પરાશર દેવતા -અગ્નિ છન્દ -ત્રિષ્ટુબ્

उपप्रजिन्वन्नुशतीरुशन्तंपतिंननित्यंजनयःसनीळाः ।
स्वसारःश्यावीमरुषीमजुषश्चित्रमुच्छन्तीमुषसंनगावः ॥१॥

प० - उप । प्र । जिन्वन् । उशतीः । उशन्तम् । पतिम् । न । नित्यम् । जनयः । सऽनीळाः । स्वसारः । श्यावीम् । अरुषीम् । अजुषन् । चित्रम् । उच्छन्तीम् । उषसम् । न । गावः ॥ १ ॥

અ૦—એમ્ત્ર નિવાસ કરનાર સ્ત્રીઓ પોતાના અ સાધારણ પતિની જેમ સેવા કરે, કિરણો કૃષ્ણવર્ણની પ્રકાશમાન અથવા શુભ્ર-સ્વરૂપ ઉષાની જેમ સેવા કરે તેમ (એક હસ્તવિષે હોનાર) અગુનિઓ, (અજનિ મથન વડે) પૂજનીય અગ્નિની સેવા કરે છે ૧

वीळुचिद्दृळ्हापितरोनउक्थैरद्रिंरुजन्नगिरसोरवेण ।
चक्रुर्दिवोबृहतोगातुमस्मेअहःस्वर्विविदुःकेतुमुस्राः ॥२॥

प०— वीळु । चित् । दृळ्हा । पितरः । न । उक्थैः । अद्रिम् । रुजन् । अंगिरस । रवेण । चक्रु । दिव । बृहत । गातुम् । अस्मे । अह । स्व । विविदु । केतुम् । उस्राः ॥ २ ॥

અ૦—અમારા વડિલ અંગિરસ ઋષિઓએ, સ્તોત્રના યોગે, ભક્ષણ કરનાર (પણિ નામક અસુર) ને (સ્તુતિના) ધ્વનિ વડે ભેદ્યો અને અમારા માટે વિશાળ સ્વર્ગનો માર્ગ મોકળો કર્યો તેઓને સુખકર (અસુરરહિત) દિવસ સૂર્ય તથા ગાયો પ્રાપ્ત થયા ૨

दधन्नृतंधनयन्नस्यधीतिमादिदर्योदिधिष्वोविभृत्राः ।
अतृष्यन्तीरपसोयन्त्यच्छादेवाञ्जन्मप्रयसावर्धयन्तीः ॥३॥

प०— दधन् । ऋतम् । धनयन् । अस्य । धीतिम् । आत् । इत् । अर्यः । दिधिष्वः । विऽभृत्राः । अतृष्यन्ती । अपसः । यन्ति । अच्छ । देवान् । जन्म । प्रयसा । वर्धयन्ती ॥३॥

અ૦—અંગિરસ મહર્ષિઓએ, આ યજ્ઞીય અગ્નિની (ગાર્હપત્યાદિ-સ્વરૂપે) સ્થાપના કરી (અગ્નિહોત્રાદિ) કર્મેંધન સંપાદન કર્યું તદનન્તરજ દ્રવ્યસંપન્ન, અગ્નિની સ્થાપના (અગ્ન્યાધાન) કરનાર, સેવાતત્પર વિષયાન્તરની તૃષ્ણાથી રહિત, કર્મ-કુશળ યજમાનો, મનુષ્યો સહ દેવોને હવિરન્ન વડે તૃપ્ત કરતા, આ અગ્નિની સેવા કરે છે ૩

*मथीद्यदींविभृतोमातरिश्वागृहेगृहेश्येतोजेन्योभूत् ।
आदींराज्ञेनसहीयसेसचासन्नादूत्यं१भृगवाणोविवाय ॥४॥

प०— मथीत् । यत् । ईम् । विऽभृतः । मातरिश्वा । गृहेऽगृहे । श्येतः । जेन्यः । भूत् । आत् । ईम् । राज्ञे । न । सहीयसे । सचा । सन् । आ । दूत्यम् । भृगवाणः । विवाय ॥ ४ ॥

અ૦—પ્રાણાદિ પાંચ સ્વરૂપે વિહરતો વ્યાન વાયુ મન્થન કરતા વેંતજ, તેજસ્વી અગ્નિ સર્વ યજ્ઞગૃહ વિષે પ્રગટ થાય છે અથવા, (રાક્ષસો ઉપર) જય મેળવનારો થાય છે તદનન્તર, કોઇ મિત્ર રાજા બીજા પ્રબળ રાજાને દૂત મોકલે તેમ ભૃગુ ઋષિની પેઠે, યજમાને આ અગ્નિને દૂતકર્મ સુપ્રદ કર્યું ૪

---

* १ आन्यंदिवोमातरिश्वाजभारामथ्नादन्यंपरिश्ये-नोअद्रेः । ऋ० म० १-६-२८ । २ तेऽग्निमेवरूथकृत्वासुरा अभ्यभवन् । तै० सं० ६-२-२ । ३ तेदेवा प्रतिबुध्याग्निं-पुरस्तात्प्रात सवनेपर्यौहन्तेग्निनैवपुरस्तात्प्रात सवनेसुर-क्षांस्यपाघ्नन । ऐ० ब्रा० ६ ४ ।

*मुहेयत्पित्रेईरसंद्विवेकरवंत्तसरत्पृगान्यंथिक्लिन्वान् ।
मृजदस्ताधृपताद्वियुमस्मैस्वार्यद्वेोदुंहितरित्विषिघात् ॥५॥१५

प०— मुहे । यत् । पित्रे । ईम् । रसंम् । द्विवे । कः । अवं । त्सरत् । पृशन्यं॑ः । चिकित्वान् । सृजत् । अस्तां । धृषता । द्विद्युम् । अस्मै । स्वायाम् । देवः । दुहितरिं । त्विषिम् । धात् ॥ ५ ॥ १५ ॥

अ०—श्रेष्ठ, पालन करनार, प्रकाशमान देवगणने माटे यजमाने आ रस-हवि तैयार करतां वेतज (हे अग्ने)!, स्पर्श करनारा (राक्षसादि)ओ, तने ओळखीने पलायन करी जाय छे धनुर्धारी अग्नि, प्रचण्ड धनुष्य वडे आ (राक्षस)ना प्रत्ये तेजस्वी बाण छोडे छे आ देदीप्यमान अग्नि, दुहिता (हवे पछी थनार उषा) विषे पोतानु तेज स्थापित करे छे. ५ (१५)

स्वआयस्तुभ्यंदमआविभातिनमोवादाशादुशतोअनुद्यून् ।
वर्धोअग्नेवयोअस्यद्विबर्हायासंद्रायासरथ्यंजुनासि ॥६॥

प०— स्वे । आ । यः । तुभ्यंम् । दमें । आ । विऽभाति । नमः । वा । दाशात् । उशतः । अनुं । द्यून् । वर्धो इति । अग्ने । वयः । अस्य । द्विऽबर्हाः । यासंत् । राया । सऽरथंम् । यम् । जुनासि ॥ ६ ॥

---

* उद्यन्तंवावादित्यमग्निरनुसमारोहतिसस्मादूमएवा-ग्नेर्दिवाददृशे । तै० ब्रा० २-१-२ ।

અ૦—હે અગ્ને !, જે કોઇ તને પોતાના ગૃહ વિષે યથાશાસ્ત્ર ચોમેર પ્રજ્વલિત કરે છે કિંવા પ્રચ્છાતા એવા તને જે કોઇ દરરોજ હવિરન્ન અર્પણ કરે છે તેને, ઉભયલોકમાં શ્રેષ્ઠ એવો તું અન્નસંપત્તિ અવશ્ય વધાર્ય. જે પોતાને તું રણ વિષે પ્રેરે છે તેને તું ધનસંપન્ન કરે છે. ૬

अग्निंविश्वाअभिपृक्षःसचन्तेसमुद्रंनस्रवतःसप्तयह्वीः ।
नजामिभिर्विचिकितेवयोनोविदादेवेषुप्रमतिंचिकित्वान् ॥७॥

प०— अग्निम् । विश्वाः । अभि । पृक्षः । सचन्ते । समुद्रम् । न । स्रवतः । सप्त । यह्वीः । न । जामिऽभिः । वि । चिकिते । वयः । नः । विदाः । देवेषु । प्रऽमतिम् । चिकित्वान् ॥७॥

અ૦—સાત મહા નદીઓ જેમ સમુદ્રને મળે તેમ સર્વ અન્નસંપત્તિ અગ્નિને જઇ મળે છે. અમારા બંધુઓને અન્નની મૂળજ માહિતી નથી. (અર્થાત્ તેમને આપવા જેટલું અન્ન અમારી પાસે નથી) માટે ધનપતિઓ મધ્યે કયું શ્રેષ્ઠ ધન છે તેનો તું જાણનાર છે તો તે અમને પ્રાપ્ત કરાવ્ય. અથવા, તું અમારા માટે દેવોની ઉત્તમ સ્તુતિ કર્ય ૭

आयदिषेनृपतिंतेजआनट्शुचिरेतोनिषिक्तंद्यौरभीके ।
अग्निःशर्धमनवद्यंयुवानंस्वाध्यंजनयत्सूदयच्च ॥८॥

प०— आ । यत् । इषे । नृऽपतिम् । तेजः । आनट् । शुचि । रेतः । निऽसिक्तम् । द्यौः । अभीके । अग्निः । शर्धम् । अनवद्यम् । युवानम् । सुऽआध्यम् । जनयत् । सूदयत् । च ॥ ८ ॥

अ०—अग्निनुं जे शुद्ध तेजस्वी तेज, अन्नार्थ ऋत्विजोना पालक -यजमान विषे (जठरस्वरूपे) व्याप्त थाय छे ते वडे परिपकव थयेल वीर्य, अभिप्राप्त गर्भस्थान विषे अत्यंत सिंचानां अग्नि, बलवान, दोषरहित, तरुण अने पराक्रमी वा बुद्धिमान पुत्र उत्पन्न करो तथा तेने यागादि कर्म विषे प्रेरो. अथवा, मनुष्योनुं रक्षक, देदीप्यमान एवुं जे (भौमाग्निनुं) तेज, ते वृष्टिजळने व्याप्त थइ अन्नोत्पत्ति करी, योग्य समये श्रेष्ठ पुत्र उत्पन्न करो अने तेने यज्ञादि कर्म विषे प्रेरो. ८

*मनोनयोध्वनःसद्यएत्येकःसत्रासूरोवस्वईशे ।
राजानामित्रावरुणासुपाणिगोषुप्रियममृतंरक्षमाणा ॥९॥

प०— मनः । न । यः । अध्वनः । सद्यः । एति । एकः । सत्रा । सूरः । वस्वः । ईशे । राजाना । मित्रावरुणा । सुपाणी । गोषु । प्रियम् । अमृतम् । रक्षमाणा ॥ ९ ॥

अ०—मननी पेठे जे सूर्य एकलो एकदम दिव्य मार्गे प्रयाण करे छे ते सर्व संपत्तिनो मामरो स्वामी छे. सुहस्त, प्रकाशमान मित्रावरुण, गायो विषे प्रिय मधुर पयनुं रक्षण करे छे. (अर्थात् सूर्यादि देवो ते तुंज छे.) ९

मानोअग्नेसख्यापित्र्याणिप्रमर्षिष्ठाअभिविदुष्कविःसन ।
नभोनरूपंजरिमामिनातिपुरातस्याअभिशस्तेरधीहि॥१०॥१६॥

* सूर्यपक्षाकी चरतीत्याह असौवाआदित्यएकाकी चरति । ते० ब्रा० ३-९-८. ।

१०— मा । नः । अग्ने । सख्या । पित्र्याणि । प्र । मर्षिष्ठाः । अभि । विदुः । कविः । सन् । नभः । न । रूपम् । जरिमा । मिनाति । पुरा । तस्याः । अभिऽशस्तेः । अधि । इहि ॥ १० ॥ १६ ॥

અર્થ—હે અગ્ને ! તું વડિલોના વખતથી ચાલતાં આવતા આપણા સ્નેહને નષ્ટ મ કરીશ સર્વજ્ઞ એવો તું આપણા સ્નેહને જાણે છે. અન્તરિક્ષને સૂર્ય રશ્મિઓ આચ્છાદિત કરે તેમ વૃદ્ધપણુ મને ઉપદ્રવ કરે છે માટે તે હિંસક વૃદ્ધપણુ મને પ્રાપ્ત થાય તે પૂર્વે મને જાગૃત-અમર કર્યું. ૧૦ (૧૬)

ઇતિ સોળમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ७१.

१ श्यावीम = શ્યામ વર્ણની (ગુગતી)
२ स्वसार: = અંગુલિઓ (असुक्षेपणे ऋगतौ)
३ उच्छन्ती = तमोवर्जयन्ती = અંધકારનો નાશ કરનાર.
४ उस्रा० = ગાય
५ विमृशा० = અગ્નિહોત્રાદિક કર્મ પરત્વે તત્પર (हृञ्हरणे).
६ श्वेत० = શ્વેતવર્ણનો.
७ क्षेत्र्यः = પ્રાદુર્ભૂત
८ विषाय = माययामास = સમૃદ્ધ કર્યું. (चीगत्यादिषु).
९ पृशान्यः = સ્પર્શન-કુશલ
१० दिद्युत् = વજ્ર, દેદીપ્યમાન બાણ.
११ द्विबर्हाः = મધ્યમ તથા ઉત્તમ ઉભયસ્થાને વૃદ્ધિંગત

१२ पृक्ष = અન્ન (पृची संपर्के)
१३ अभीके = अभ्यक्ते अभिगते = સમીપમાં આવેલ. (अञ्च्)
१४ सूदयत् = પ્રેરો.
१५ सूरः = સૂર્ય
१६ सत्रा = सहैव युगपत् = એકી વખત.
१७ अभिशस्ते = हिंसाहेता = નાશ કરનાર (शंस हिंसायां)

सूक्त ७२.

ઋષિ:-શક્તિપુત્ર પરાશર દેવતા-અગ્નિ છન્દ-ત્રિષ્ટુભ

*निकाव्यावेधसःशश्वतस्कर्हस्तेदधानोनर्यापुरूणि ।
अग्निर्भुवद्रयिपतीरयीणांसत्राचक्राणोअमृतानिविश्वा ॥१॥

प०— नि । काव्या । वेधसः । शश्वतः । कः । हस्ते । दधानः । नर्या । पुरूणि । अग्निः । भुवत् । रयिऽपतिः । रयीणाम् । सत्रा । चक्राणः । अमृतानि । विश्वा ॥ १ ॥

अ०—મનુષ્યોને હિતકર્તા અથવા મનુષ્યોવિષે ઉત્તમ અનેક ધનોને હસ્તવિષે ધારણ કરતો અગ્નિ, નિત્ય વિધાતા ઉપાસકના બહુ સ્તોત્રોને નિયમપૂર્ક સ્વાત્માભિમુખ કરે છે-પ્રાપ્ત કરે છે તે (સ્તોતાઓને) અગ્નિ હિરણ્ય-સંપત્તિ સંપાદન કરનાર, સંપત્તિનો સ્વામી હોય છે ૧

---

* अमृतं वै हिरण्यम् । तै० ब्रा० १-३-७ ।

*अस्मेवत्सपरिषन्तंनविन्दन्निच्छन्तोविश्वेअमृताअमूराः ।
श्रमयुवःपदव्योधियंधास्तस्थुःपदेपरमेचार्वग्नेः ॥२॥

प०– अस्मे । वत्सम् । परि । सन्तम् । न विन्दन् । इच्छन्तः ।
विश्वे । अमृताः । अमूराः । श्रमऽयुवः । पदऽव्यः ।
धियम्ऽधाः । तस्थुः । पदे । परमे । चारु । अग्नेः ॥ २ ॥

भा०—અગ્નિની ઇચ્છા કરનાર સર્વ દેવો અને અમૂઢ-જ્ઞાનવાન મરૂતોને, આપણા બાળક જેવા અત્યંત પ્રિય વા પુત્ર સ્વરૂપ, ચોમેર (અશ્વત્થ તથા વેણુ-આદિ વિષે) નિલીન એવા અગ્નિનો પતો લાગ્યો નહી (હવિના અભાવે) કલેશયુક્ત, પગે ચાલનાર, (તે અગ્નિનાં શયન, આસન તથા સ્થાનાદિક) કર્મોને ધારણ કરનારા (દેવો), અગ્નિના સુંદર શ્રેષ્ઠ સ્થાનને પામ્યા (અર્થાત્ મહા પ્રયાસે તેને જોયો) ૨

*तिस्रोयदग्नेशरदस्त्वामिच्छुचिंघृतेनशुचयःसपर्यान् ।
नामानिचिद्दधिरेयज्ञियान्यसूदयन्ततन्वःसुजाताः ॥३॥

प०– तिस्रः । यत् । अग्ने । शरदः । त्वाम् । इत् । शुचिम् ।
घृतेन । शुचयः । सपर्यान् । नामानि । चित् । दधिरे ।
यज्ञियानि । असूदयन्त । तन्वः । सुऽजाताः ३ ॥

---

* ममैषसन्वहृदय्यान्यग्ने पुत्र पित्रेलोककृज्जातवेदः।
तै० ब्रा० १-२-१ ।

* इदद्भाग्यादक्षेतादकूवमतिदकूवमितमसमित मसमरा । तै० स० ४-६-२ ।

અ૦—હે અગ્ને ! જ્યારે શુદ્ધ વા તેજસ્વી મરૂતોએ, શુદ્ધ વા તેજસ્વી એવા ત્યારીજ ત્રણ વર્ષ પર્યંત ઘૃત–આજ્યપૂર્વક પૂજા કરી, ત્યારેજ તેઓ યથાયોગ્ય નામપદને પણ ધારનારા થયા. (પૂર્વ સ્વરૂપનો પરિત્યાગ કરી) અમરપણાને પામી તે મરૂતોએ, પોતાના શરીરોને સ્વર્ગે પ્હોચાડ્યાં–અમર થયા ૩

*आरोदसीबृहतीवेविंदानाःप्ररुद्रियाजभ्रिरेयुज्ञियासः ।
विदन्मर्तोनेमधिताचिकित्वानुग्निंपदेपरमेतंस्थिवांसम ॥४॥

प०– आ । रोदसी । बृहती । वेविंदानाः । प्र । रुद्रियां । जभ्रिरे । युज्ञियासः । विदत् । मर्तः । नेमऽधिता । चिकित्वान् । अग्निम् । पदे । परमे । तस्थिऽवांसम् ॥ ४ ॥

અ૦—વિશાળ દ્યાવાપૃથિવી મધ્યે પરસ્પર વાતો કરનાર વા શોધ કરનાર પૂજનીય મરૂતોએ, તે અગ્નિને યોગ્ય એવાં સ્તોત્રો કર્યાં. ઇન્દ્ર સહિત મરૂતોએ, (અશ્વત્થાદિ) શ્રેષ્ઠ સ્થાને હોવાનુ જાણી તેને પ્રાપ્ત કર્યો. ૪

*संजानानाउपसीदन्नभिज्ञुपत्नींवन्तोनमस्यंनमस्यन ।
रिरिक्वांसंस्तुन्वःकृण्वतस्वाःसखासख्युर्निमिषिरक्षमाणाः॥८।१।.

---

* १ तदग्निर्न्यकामयत तेनापाक्रामत् तद्देवाविजित्याथकवरमन्मानाअन्वायन तदस्यसहसादित्सन्तसोरोदीयदरोदी तद्रुद्रस्यरुद्रत्वम् । तै० सं० १–५–१.। २ यस्सर्वेषामर्धभिन्द्रः प्रतितस्मादिन्द्रोदेवतानांभूयिष्ठभाक्तमः । तै० सं० ५–४–८ ।

* देवावैयज्ञममृतन्वत । पै० ब्रा० ६. ४. ।

प०— सम्ऽजानानाः । उप । सीदन् । अभिऽज्ञु । पत्नीऽवन्तः । नमस्यम् । नमस्यन्निति नमस्यन् । रिरिक्वांसः । तन्वः । कृण्वत । स्वाः । सखा । सख्युः । निऽमिषि । रक्षमाणाः ॥ ५ ॥ १ ॥

अ०—તને રૂડી રીતે જાણનારા દેવો, ત્હારી સમીપમાં આવી પોતાની પત્નિઓ સહિત તને ઘુંટણભર પૂજન કરે છે તુ—વડે—રક્ષિત ત્હારા મિત્રદેવો, તુ—સખાના દર્શન નિમિત્તે, (અનશન—ઉપવાસાદિ વડે) પોતાના શરીરોને શોષાવતા યજયાગ કરે છે ૫ (૧૭)

ઇતિ સતરમો વર્ગ સમાપ્ત

*त्रिःसप्तयद्गुह्यानित्वेइत्पदाविदन्निहितायज्ञियासः ।
तेभीरक्षन्तेअमृतंसजोषाःपशूञ्चस्थातॄञ्चरथंचपाहि ॥६॥

प०— त्रि । सप्त । यत् । गुह्यानि । त्वे । इत् । पदा । अविदन् । निऽहिता । यज्ञियासः । तेभिः । रक्षन्ते । अमृतम् । सऽजोषाः । पशून् । च । स्थातॄन् । चरथम् । च । पाहि ॥ ६ ॥

अ०—યજ્ઞાર્હ—ભાવિક યજમાનોએ, ત્હારા જે એકવીશ ગુહ્ય સ્થાન તેને શોધી કાઢ્યાં તે સ્થાનો—પદો ત્હારા વિષે સ્થાપેલા છે

---

* એકવીશ પદ—ઔપાસન હોમ તથા વૈશ્વદેવ આદિ સાત પાકયજ્ઞ, અગ્ન્યાધેય, દર્શપૂર્ણમાસ—આદિ સાત હવિર્યજ્ઞ, તથા અગ્નિષ્ટોમ તથા અત્યગ્નિષ્ટોમ—આદિ સાત સોમયજ્ઞ

તેઓ વડે તુ-અમરદેવનુ રક્ષણ-પૂજન કરે છે તેમના ઉપર પ્રસન્ન થઇ તુ પશુ, (વ્રીહિ-આદિ) સ્થાવર તથા અન્ય પ્રાણિમાત્રનુ રક્ષણ કર્યું તું પ્રજા-યજમાનોના જીવન અર્થે, સદોદિત અન્ન ઉત્પન્ન કર્યું ૬

विद्वाँअग्नेवयुनानिक्षितीनांव्यानुषक्शुरुधोजीवसेधाः ।
अन्तर्विद्वाँअध्वनोदेवयानानतन्द्रोदूतोअभवोहविर्वाट् ॥७॥

प०— विद्वान् । अग्ने । वयुनानि । क्षितीनाम् । वि । आनुषक् । शुरुधः । जीवसे । धाः । अन्तः विद्वान् । अध्वनः । देवयानान् । अतन्द्रः । दूतः । अभवः । हविःवाट् ॥७॥

અ૦—તુ સર્વ જ્ઞાતવ્ય પદાર્થનો જાણનાર છે ઘાવાપૃથિવી મધ્યે દેવમાર્ગોને જાણનાર નિરલસ એવો તુ હવિ વ્હેનાર દૂત છે તુ બધાને ક્ષુધા મટાડનાર નિત્યોદિત અન્નવડે યુક્ત કર્યું ૭

*स्वाध्योदिवआसप्तयह्वीरायोदुरोव्यृतज्ञाअजानन् ।
विदद्गव्यंसरमादृळ्हमूर्वंयेनानुकंमानुषीभोजतेविट् ॥८॥

प०— सुआध्यः । दिवः । आ । सप्त । यह्वीः । रायः । दुरः । वि । ऋतज्ञाः । अजानन् । विदत् । गव्यम् । सरमा । दृळ्हम् । ऊर्वम् । येन । नु । कम् । मानुषी । भोजते । विट् ॥ ८ ॥

---

* યજ્ઞથી પ્રસન્ન થઇ ઇન્દ્રે સરમા નામની કુતરીને ગાયોના શોધ માટે મોકલી તેણે શોધ કરી ઇન્દ્રને ખબર આપી અને ઇન્દ્રે અંગિરસ ઋષિઓને તે ગાયો પ્રાપ્ત કરાવી

અ૦—શોભન-કર્મસંપન્ન સાત મહાનદીઓ દ્યુલોકમાંથી આવી (ભૂમિ વિષે વહે છે તે હે અગ્ને! ત્હારૂં જ કાર્ય છે) યજ્ઞ-કુશલ અંગિરસ ઋષિઓએ, (બલાસુરે હરણ કરેલી) ગાયોના માર્ગને શોધી કાઢયો અને જેનું માનવ પ્રજા પાન કરે છે તેવા ધાટા દૂધને મરમા પામી (તે પણ ત્હારૂં જ કાર્ય છે) ૮

*आयेविश्वास्वपत्यानितस्थुःकृण्वानासोअमृतत्वायगातुम् ।
मह्नामहद्भिःपृथिवीवितस्थेमातापुत्रैरदितिर्धायसेवेः ॥९॥

प०— आ । ये । विश्वा । सुऽअपत्यानि । तस्थुः । कृण्वानासः । अमृतऽत्वाय । गातुम् । मह्ना । महत्ऽभिः । पृथिवी । वि । तस्थे । माता । पुत्रैः । अदितिः । धायसे । वेरितिवेः (८) ॥९॥

અ૦—અમરપણું પામવા માર્ગ-ઉપાય કરનારા જે આદિત્યોએ (ચતુર્દશરાત્ર-ષટ્ત્રિંશદ્રાત્ર-આદિ) રૂડાં કર્મો કરેલાં તે મહાનુભાવ પુત્રો વડે યુક્ત થઈ અદિતિ-અદીન માતા પૃથિવી, પોતાના મહિમાવડે સર્વ જગતનું ધારણ-સંરક્ષણ કરતી છેક શોભી રહે છે (હે અગ્ને!,) તું (આદિત્યોએ કરેલા યજ્ઞ મધ્યે) હવિ ભક્ષણ કરે છે (એથી આ સર્વ ઉત્પન્ન થયું છે) ૯

---

* १ आदित्या अकामयन्त सुवर्गं लोकमियामेति त एतं षट्त्रिंशद्रात्रमपश्यन् तमाहरन् तेनायजन्त । तै० सं० ७-४-६ ।

अधिश्रियंनिदधुश्चारुमस्मिन्दिवोयदक्षीअमृताअकृण्वन ।
अधक्षरन्तिसिन्धवोनसृष्टाःप्रनीचीरग्नेअरुषीरजानन।१०।१८।

प०— अधि । श्रियम् । नि । दधुः । चारुम् । अस्मिन् । दिवः । यत् । अक्षी । अमृताः । अकृण्वन् । अध । क्षरन्ति । सिन्धवः । न । सृष्टाः । प्र । नीचीः । अग्ने । अरुषीः । अजानन् (१०) ॥ १८ ॥

અ०—(યજમાનો) આ અગ્નિ વિષે પરિસ્તરણ તથા પરિષેચન-આદિરૂપ) યજ્ઞસંપત્તિ સ્થાપિત કરી આજ્યભાગરૂપ નેત્ર ચક્ષુઓ સંપાદન કરે છે ત્યારે દેવો, (યજ્ઞનો સમય થયો એમ જાણી) દ્યુલોકમાંથી (આગમન કરે છે) તે પછી વેગવાળી નદીઓની પેઠે અગ્નિમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી પ્રકાશમાન વા નિર્મળ જ્વાળાઓ ચોમેર છેક પ્રસરે છે (આવેલા દેવો અમારા હોમ માટે આ જ્વાળાઓ ઉત્પન્ન થઇ એમ છેક જાણે છે)

ઇતિ અઢારમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ૭૨.

१ काव्या = काव्यानि = મંત્રરૂપ સ્તોત્રો
२ सपर्यन् = पूजांकुर्युः = પૂજન કરે છે सपर पूजायां)
३ अमिष्ठ = ઘુંટણભર

४ रिरिक्वांस = रिक्तीकुर्वन्त = અનશન આદિ દીક્ષા-નિયમવડે શોષણ કરનાર (रिचिर् विरेचने)

५ क्षितीनाम् = યજમાનોના

६ क्षुद्ध = ક્ષુધાને મટાડનાર અન્ન (क्षुध् रुधन्ति इति) ક્ષુધાને હણનાર

७ ऊर्वम् = અન્ન (उर्वी हिंसार्थे)

८ वे = अभक्षय = ભક્ષણ કરે છે (भीखादने)

सूक्त ७३.

ઋષિ–શક્તિપુત્ર પરાશર, દેવતા–અગ્નિ છન્દ–ત્રિષ્ટુભ્

रयिर्न यः पितृवित्तो वयोधाः सुप्रणीतिश्चिकितुषो न शासुः ।
स्योनशीरतिथिर्न प्रीणानो होतेव सद्म विधतो वि तारीत् ॥१॥

प०– रयिः । न । यः । पितृऽवित्तः । वयःऽधाः । सुऽप्रनीतिः ।
चिकितुषः । न । शासुः । स्योनऽशीः । अतिथिः । न ।
प्रीणानः । होताऽइव । सद्म । विधतः । वि । तारीत् ॥१॥

અ૦—વડીલોપાર્જિત વિત્તની પેઠે જે અન્નપ્રદ ધર્મશાસ્ત્રાભિજ્ઞ પુરૂષના ઉપદેશની પેઠે સુખે સન્માર્ગે લાવનાર સુખાસન ઉપર બેસાડેલ (અર્થાત્ અધ્યપાદ્યાદિવડે સત્કૃત) અતિથિની પેઠે (હવિ વડે) તૃપ્ત હોનાર જે તે (અગ્નિ) હોતાની પેઠે ઉપાસક (યજમાન)ના ગૃહને છેક સમૃદ્ધ કરે છે વા તેને ગૃહ અર્પણ કરે છે ૧

*देवो न यः सविता सत्यमन्मा क्रत्वा निपाति वृजनानि विश्वा ।
पुरुप्रशस्तो अमतिर्न सत्य आत्मेव शेवो दिधिषाय्यो भूत् ॥२॥

प०— देवः । न । यः । सविता । सत्यऽमन्मा । क्रत्वा । निऽपाति । वृजनानि । विश्वा । पुरुऽप्रशस्तः । अमतिः । न । सत्यः । आत्माऽइव । शेवः । दिधिषाय्यः । भूत् ॥ २ ॥

અ૦—દ્યોતમાન, સર્વપ્રેરક સૂર્યના પેઠે જે યથાર્થદર્શી છે, જે (અગ્નિ) પોતાના પરાક્રમ વડે સર્વ સંગ્રામ વિષે ઉત્તમ રક્ષણ કરે છે. અનેક (ઉપાસકોએ) સ્તુતિ કરેલ, (પૃથિવી આદિના) સ્વરૂપની પેઠે અબાધિત નિત્ય-સ્વરૂપ, આત્માની પેઠે સુખકર-આનન્દ સ્વરૂપ-એવો અગ્નિ, સર્વ યજમાનને ધારણ-ઉપાસના-કરવા યોગ્ય હોય છે. ૨

देवो न यः पृथिवीं विश्वधाया उपक्षेति हितमित्रो न राजा ।
पुरःसदः शर्मसदो न वीरा अनवद्या पतिजुष्टेव नारी ॥३॥

प०— देवः । न । यः । पृथिवीम् । विश्वऽधायाः । उपऽक्षेति । हितऽमित्रः । न । राजा । पुरःऽसदः । शर्मऽसदः । न । वीराः । अनवद्या । पतिजुष्टाऽइव । नारी ॥ ३ ॥

અ૦—દ્યોતમાન સૂર્યની પેઠે જે સકલ જગતનું પોષણ કરનાર (અગ્નિ), પ્રિયમિત્રસંપન્ન રાજાની પેઠે પૃથિવી (યજ્ઞગૃહાદિ)

---

* १ पवित्रानन्दयाति । तै० आ० अष्टमप्रपाठक.
२ वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते । तै० सं० १ ५. २.

વિષે નિવાસ કરે છે જેની આગળ બેસનાર પુરુષો (ઉપાસકો) પિતૃગૃહ વિષે રહેનાર પુત્રોની પેરે (સુરક્ષિત હોય છે) તે પતિસેવિત શુદ્ધ પતિવ્રતા સ્ત્રીના જેવો (કમ યોગ્ય) કે ૩

तन्त्वा॒नरो॒दम॒आनित्य॑मि॒द्धमग्ने॒सच॑न्तक्षि॒तिषु॑ध्रु॒वासु॑ ।
अधि॑द्यु॒म्ननिद॑धु॒र्भूर्य॑स्मि॒न्भवा॑वि॒श्वायु॑र्ध॒रुणो॑र॒यीणाम् ॥४॥

प०— तम् । त्वा । नर॑ । दमे॑ । आ । नित्य॑म् । इ॒द्धम् । अग्ने॑ । सच॑न्त । क्षि॒तिषु॑ । ध्रु॒वासु॑ । अधि॑ । द्यु॒म्नम् । नि । द॒धुः । भूरि॑ । अ॒स्मिन् । भव॑ । वि॒श्वऽआ॑युः । ध॒रुणः॑ । र॒यी॒णाम् ॥ ४ ॥

अ०—હે અગ્ને !, તે તુને નિશ્ચલ ભૂમિ વિષે (નિરૂપદ્રવ ગામો મધ્યે) પોતાની યજ્ઞશાળામા નિત્ય પ્રદીપ્ત કરી ઉપાસકો અભિમુખે ત્હારૂ સેવન કરે છે આ (અગ્નિ) ના વિષે તેઓએ (હવિ રૂપ) વિપુલ અન્ન સ્થાપિત કર્યું છે તે સર્વવૈભવસંપન્ન અગ્નિ, સંપત્તિનો ધારણ કર્તા હો ૪

वि॒पृक्षो॑अग्ने॒म॒घवा॑नोअश्यु॒र्विसू॒रयो॒दद॑तो॒वि॒श्वमायु॑ः ।
स॒नेम॒वाजं॑समि॒थेष्व॒र्यो॑भा॒गंदे॒वेषु॒श्रव॑से॒दधा॑नाः ॥५॥१९॥

प०— वि । पृक्षः॑ । अ॒ग्ने॒ । म॒घऽवा॑नः । अ॒श्यु॒ः । वि । सू॒रयः॑ । दद॑तः । विश्व॑म् । आयु॑ः । स॒नेम॑ । वाज॑म् । स॒मि॒थेषु॑ । अ॒र्यः । भा॒गम् । दे॒वेषु॑ । श्रव॑से । दधा॑नाः ॥५॥१९॥

अ०—હે અગ્ને !, ઉપાસકોને યોગ્ય અન્ન પ્રાપ્ત થા. વિદ્વાન સ્તોતા તથા હવિદાન કરનારાઓને સર્વ આયુષ્ય પ્રાપ્ત થા

સંગ્રામો વિષે અમને શત્રુનું અન્ન પ્રાપ્ત હો. યશ મળે તે અર્થે અમે દેવો વિષે હવિર્ભાગ દેનારા (થઇએ). ૫

ઇતિ ઓગણીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

ऋतस्य हि धेनवो वावशानाः स्मदूध्नीः पीपयन्त द्युभक्ताः ।
परावतः सुमतिं भिक्षमाणा वि सिन्धवः समया सस्रुरद्रिम् ॥६॥

प०— ऋतस्य । हि । धेनवः । वावशानाः । स्मत्ऽऊध्नीः । पीपयन्त । द्युऽभक्ताः । पराऽवतः । सुऽमतिम् । भिक्षमाणाः । वि । सिन्धवः । समया । सस्रुः । अद्रिम् ॥ ६ ॥

અ૦—(અગ્નિના) પુન પુન કામના કરનાર નિત્ય ભરેલ અવ (આંચળ) વાળી ગાયો, યજ્ઞ વિષે પ્રાપ્ત થયેલા અગ્નિને જ દૂધપાન કરાવે છે અગ્નિના અનુગ્રહની પ્રાર્થના કરનાર તેજસ્વી નદીઓ, (અન્નોત્પત્તિ અર્થે) દૂર પ્રદેશથી નીકળી પર્વતની સમીપમાં વેહેવા લાગી. ૬

*त्वे अग्ने सुमतिं भिक्षमाणा दिवि श्रवो दधिरे यज्ञियासः ।
नक्ता च चक्रुरुषसा विरूपे कृष्णं च वर्णमरुणं च सं धुः ॥७॥

प०— त्वे । अग्ने । सुऽमतिम् । भिक्षमाणाः । दिवि । श्रवः । दधिरे । यज्ञियासः । नक्ता । च । चक्रुः । उषसा । विरूपे इति विऽरूपे । कृष्णम् । च । वर्णम् । अरुणम् । च । सम् । धुरिति धुः ॥ ७ ॥

---

* अग्निर्देवानामन्नादः ।

अ०—हे अग्ने !, त्हारा अनुग्रहनी प्रार्थना करनार सर्व पूज्य देवोए तेजस्वी एवो तु तेना विषे हविरन्न स्थापन कर्युं (तदनन्तर) भिन्न वर्णनी रात्रि तथा प्रकाश उत्पन्न कर्या (अर्थात्) तेना (अग्निविषे कृष्णवर्ण अने श्वेतवर्ण रूडी रीते स्थापित कर्या) ७

यान्रायेमर्तान्त्सुषूदोअग्नेतेस्यामम्घवानोवयर्च ।
छायेवविश्वंभुर्वनंसिसक्ष्यापप्रिवान्रोदसीअन्तरिक्षम् ॥८॥

प०— यान् । राये । मर्तान् । सुसूदः । अग्ने । ते । स्याम । मघऽवानः । वयम् । च । छायाऽइव । विश्वम् । भुवनम् । सिसक्षि । आऽपप्रिवान् । रोदसी इति । अन्तरिक्षम् ॥८॥

अ०—हे अग्ने !, जे मर्त्योने तु धनार्थ (अग्निहोत्रादिक कर्म परत्वे) प्रेरे ते तथा अमे धनसंपन्न थइए । द्यावापृथिवी अने अन्तरिक्षने (त्हारा तेज वा वृष्टिजळ वडे) चोमेर व्याप्त करनार तु, (छत्रीनी) छायानी पेठे सर्व जगतनु संरक्षण करे छे ८

*अर्वद्भिरग्नेअर्वतोनृभिर्नॄन्वीरैर्वीरान्वनुयामात्वोताः ।
ईशानासःपितृवित्तस्यरायोविसूरयःशतहिमानोअश्युः ॥९॥

प०— अर्वत्ऽभिः । अग्ने । अर्वतः । नृऽभिः । नॄन् । वीरैः । वीरान् । वनुयाम । त्वाऽऊताः । ईशानासः । पितृऽवित्तस्य । रायः । वि । सूरयः । शतऽहिमाः । नः । अश्युः ॥९॥

* शतसंवत्सरमस्तानिधिर्वारेतिवार्तद्राह । मे० स०

અ૦—હે અગ્ને !, તું વડે અમારૂં રક્ષણ થતાં અમે (અમારા) અશ્વો વડે (શત્રુઓના) અશ્વોને, યોદ્ધાઓ વડે યોદ્ધાઓને તથા પુત્રો વડે શત્રુ પુત્રોને હણીએ. અમારા વિદ્વાન પુત્રો, વડિલોપાર્જિત સંપત્તિના સ્વામી હોય એ સેંકડો વર્ષ તેનો ઉપભોગ કરો. ૯

एताते॑अग्नउचथा॑निवेधो॒जुष्टा॑निसन्तुमन॑सेहृदेच॑।
शकेम॑रायःसुधुरो॒यमंतेऽधिश्रवो॑देवभ॑क्तंदधा॑नाः ॥१०॥२०॥

१०– एता । ते । अग्ने । उचथानि । वेधः । जुष्टानि । सन्तु । मनसे । हृदे । च । शकेम । रायः । सुऽधुरः । यमम् । ते । अधि । श्रवः । देवऽभक्तम् । दधानाः ॥ १० ॥ २० ॥

અ૦—હે જ્ઞાનવાન અગ્ને ! આ અમારો સ્તોત્ર મન તથા અંતઃકરણને પ્રિય હો. દેવપ્રિય હવિ અર્પણ કરનાર અમે, રૂડી રીતે નિર્વાહ કરનાર વા રૂડી રીતે રિપુને હણનાર એવી સંપત્તિને ધારણ કરવાને શક્તિમાન થઈએ. ૧૦

ઇતિ વીશમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ७३.

१ स्योनशीः = सुखमदे आयतने शयानः = સુખાસન ઉપર બેસાડેલ.
२ अमति = रूप (अमगत्यादिषु)
३ दिधिषाय्य = ધારણીય
४ उपक्षति = નિવાસ કરે છે
५ विश्वधायाः = સર્વ જગતને ધનં

६ धरुणः = धारयिता = ધારણ કરનાર.
७ वावशाना = पुनः पुनः कामयमाना = વારંવાર કામના કરનાર.
८ स्वदुग्नी = नित्य ભરેલ અવનાળી
९ समया = સમીપમાં
१० सुपूद = પ્રેરે છે. (षूदप्रेरणे)
११ आपप्रिवान् = आपूरितवान् = ચોમેર વ્યાપ્ત કરનાર. (प्रापूरणे)
१२ मिमक्षि = સેવે છે (पचसमवाये)
१३ वनुयाम = हन्याम = હણીએ.
१४ उचथानि = સ્તોત્રો (वचपरिभाषणे)
१५ वेधः = મેધાવી.

सूक्त ७४.

ઋષિઃ-રહૂગણ પુત્ર ગૌતમ; દેવતા-અગ્નિ, છન્દ-ગાયત્રી.

उपप्रयन्तोअध्वरंमंत्रंवोचेमाग्नये ।
आरेअस्मेचंशृण्वते ॥ १ ॥

प०– उपऽप्रयन्तः । अध्वरम् । मन्त्रम् । वोचेम । अग्नये । आरे । अस्मे इति । च । शृण्वते ॥ १ ॥

અ૦—યજ્ઞની સર્વસિદ્ધતા કરી આપશે, દૂરથી (સ્તુતિઓને) સાંભળનાર અગ્નિના અર્થે સ્તોત્ર ગાઇએ १

यः स्नीहितीषु पूर्व्यः संजग्मानासु कृष्टिषु ।
अरक्षद्दाशुषे गयम् ॥ २ ॥

प०— यः । स्नीहितीषु । पूर्व्यः । सम्ऽजग्मानासु । कृष्टिषु । अरक्षत् । दाशुषे । गयम् ॥ २ ॥

अ०—જે પુરાતન અગ્નિ, વધ કરનાર શત્રુઓ યુદ્ધ મધ્યે એકઠા થાય છે ત્યારે હવિ દેનારના મનનું રક્ષણ કરે છે (તેના અર્થે સ્તોત્ર ગાઇએ) ૨

उत ब्रुवन्तु जन्तव उदग्निर्वृत्रहाजनि ।
धनंजयो रणेरणे ॥ ३ ॥

प०— उत । ब्रुवन्तु । जन्तवः । उत् । अग्निः । वृत्रऽहा । अजनि । धनम्ऽजयः । रणेऽरणे ॥ ३ ॥

अ०—હે લોકો (ઋત્વિજો)[1], હવે તમે સ્તોત્ર બોલો વૃત્રનો વધ કરનાર ધન જીતનાર અગ્નિ પ્રગટ થયો છે ૩

यस्य दूतो असि क्षये वेषि हव्यानि वीतये ।
दस्मत्कृणोष्यध्वरम् ॥ ४ ॥

प०— यस्य । दूतः । असि । क्षये । वेषि । हव्यानि । वीतये । दस्मत् । कृणोषि । अध्वरम् ॥ ४ ॥

अ०—જેની યજ્ઞશાળાને વિષે તૂ દૂત રૂપે હોય છે, જેનાં હવિ તૂ (દેવોના) ભક્ષણાર્થે લઇ જાય છે, જેનો યજ્ઞ તૂ સુશોભિત કરે છે (ઉત્તર ઋચા સાથે અન્વય કરવો)-૪

नमित्सुंहृव्यमंगिरःसुदेवंसंहसोयहो ।
जनांआहुःसुबुर्हिषंम् ॥ ५ ॥२१॥

प०— तम । इत् । सुहृव्यम । अंगिर । सुदेवम् । सहस । यहो इति । जनां । आहु । सुबुर्हिषंम् ॥ ५ ॥२१॥

अ०—ते (यजमान) नेज, हे अंगिरस! हे बलपुत्र अग्ने!, लोको सुहव्य, सुदेव अने सुयत कहे छे ५

इति एकवीशमो वर्ग समाप्त.

आचुवहांसितांइहदेवाँउपप्रशंस्तये ।
हृव्यासुंश्चन्द्रवीतयें ॥ ६ ॥

प०— आ । च । वहांसि । तान् । इह । देवान् । उपं । प्रशंस्तये । हृव्या । सुश्चन्द्र । वीतयें ॥ ६ ॥

अ०—रुडा आह्लाद आपनार हे अग्ने!, स्तुति अर्थे तथा हवि भक्षण करवा तु देवोने अही समीपमा आण्य ६

नयोरुंपुब्दिरश्व्यंःशृण्वेरथंस्युकच्चन ।
यदंग्नेयासिंदूत्यम् ॥ ७ ॥

प०— नं । यो । उपंब्दि । अश्व्यं । शृण्वे । रथंस्य । कत् । चन । यत् । अग्ने । यासिं । दूत्यम् ॥ ७ ॥

अ०—हे अग्ने!, तु ज्यारे दूतपणु करवा तत्पर थाय छे त्यारे त्हारा वेगवाळा रथना घोडानो अवाज काने सभळातो नथी ७

त्वोतोवाज्यह्रयोभिपूर्वस्मादपरः ।
प्रदाश्वाँअग्नेअस्थात् ॥ ८ ॥

प०— त्वाऽऊतः । वाजी । अह्रयः । अभि । पूर्वस्मात् । अपरः ।
प्र । दाश्वान् । अग्ने । अस्थात् ॥ ८ ॥

अ०— જે કોઈ, આ પૂર્વના અધિકારને લઈ નિકૃષ્ટ હોય તે, રે અગ્ને ! તને (હવે) હવિ અર્પણ કરતા તુ વડે તેનુ સંરક્ષણ થતા અન્નસપન્ન, લજ્જારહિત (નિર્ભય) અતો, ઐશ્વર્ય-સંપન્ન થઈ પ્રતિષ્ઠિત-સર્વોત્કૃષ્ટ-થાય છે ૮

उतद्युमत्सुवीर्यंबृहदग्नेविवाससि ।
देवेभ्योदेवदाशुषे । ९॥२२॥

प०— उत । द्युऽमत् । सुऽवीर्यम् । बृहत् । अग्ने । विवाससि ।
देवेभ्यः । देव । दाशुषे ॥ ९ ॥ २२ ॥

अ०— હે પ્રકાશમાન અગ્ને !, તૂ વળી દેવોને હવિરન્ન અર્પણ કરનારને અત્યન્ત તેજસ્વી રૂપ વીર્યશાળી એવુ પ્રૌઢ ધન પ્રાપ્ત કરાવે છે ૯

ઇતિ બાવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ७४.

१ आरे = દૂર.
२ गय = ધન
३ स्नीहितीषु = વધ કરનાર (ष्णिहस्नेहने = वधकर्मणि)
४ वेषि = गमयसि = લઈ જાય છે.

५ वीतये = भक्षणार्थ
६ उपब्दिः = श्रवणार्ह.
७ यो: = गच्छतः = પ્રયાણ કરનાર (या प्रापणे).
८ अहूय. = લજ્જા રહિત (ह्रीलज्जायां)
९ विवाससि = गमयितुमिच्छसि = પ્રાપ્ત કરાવે છે. (वागत्या)

सूक्त ७५.

ऋषि –રહૂગણ પુત્ર ગોતમ, દેવતા –અગ્નિ, છન્દ –ગાયત્રી.

जुषस्वसप्रथस्तमुवचोंदेवप्सरस्तमम् ।
हव्याजुह्वानआसनि ॥ १ ॥

प०— जुषस्व । सुप्रथःऽतमम् । वचः । देवप्सरःऽतमम् । हव्या । जुह्वान । आसनि ॥ १ ॥

अ०—હે અગ્ને !, (સ્તોકલક્ષણ) હવિરન્ન તારા મુખ વિષે થાવી, તૂ દેવોને અત્યંત પ્રિય અને અત્યંત કીર્તિકર સ્તોત્રને સ્વીકાર १

अर्थातेअंगिरस्तमाग्नेवेधस्तमप्रियम् ।
वोचेमब्रह्मसानसि ॥ २ ॥

प०— अर्थ । ते । अंगिरःऽतम । अग्ने । वेधःऽतम । प्रियम् । वोचेम । ब्रह्म । सानसि ॥ २ ॥

अ०—હે શ્રેષ્ઠ અગિરા !, હે અત્યન્ત બુદ્ધિમાન અગ્ને !, અમે હવે તુને પ્રિય એવું સ્તોત્ર બોલીએ. २

कस्तेजामिर्जनानामग्नेकोदाश्वध्वरः ।
कोहकस्मिन्नसिश्रितः ॥ ३ ॥

प०— कः । ते । जामिः । जनानाम् । अग्ने । कः । दाशुऽअध्वरः । कः । ह । कस्मिन् । असि । श्रितः ॥ ३ ॥

अ०—હે અગ્ને !, આ મનુષ્યો મધ્યે ત્હારો બાંધવ કોણ છે ?. તુને હવિર્ભાગ દેનાર કોણ છે ?. તું કોણ છે ? તું કયા આશ્રય કરી રહેલો છે ? (તે જાણવાને કોઇ સમર્થ નથી). ३

त्वंजामिर्जनानामग्नेमित्रोअसिप्रियः ।
सखासखिभ्यईड्यः ॥ ४ ॥

प०— त्वम् । जामिः । जनानाम् । अग्ने । मित्रः । असि । प्रियः । सखा । सखिऽभ्यः । ईड्यः ॥ ४ ॥

अ०—હે અગ્ને !, તું મનુષ્યોનો બાંધવ છે તું મિત્ર છે તું પ્રિય છે તું સ્તુત્ય છે. ઋત્વિજોને તું સખાની પેઠે અત્યંત પ્રિય છે. ४

यजानोमित्रावरुणायजादेवाँऋतंबृहत् ।
अग्नेयक्षिस्वंदमम् ॥ ५ ॥

प०— यज । नः । मित्रावरुणा । यज । देवान् । ऋतम् । बृहत् । अग्ने । यक्षि । स्वम् । दमम् ॥ ५ ॥ २२ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, તૂ અમારા અર્થે મિત્રાવરૂણનું યજન-હવિ વડે પૂજન-કર્યું દેવોનું યજન કર્યું યથાર્થ ફલને આપનાર યજ્ઞનું પૂજન કર્યું ત્હારી પોતાની પ્રૌઢ યજ્ઞશાળાનું પૂજન કર્યું (તેના પ્રત્યે પ્રયાણ કર્યું) ૫

ઇતિ ત્રેવીશમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ७५.

१ देवव्यरस्तमम = देवानाप्रीणयितृतमम् = દેવોને અત્યંત પ્રિય (स्पृणोति = प्रीणयति)
२ सनसि = सभजनीय = प्रिय (षणसभक्तौ)
३ जामि = બન્ધુ
४ दाश्वध्वर = दाशुर्दत्तोऽध्वरायज्ञोयेनय = હવિર્ભાગ દેનાર (दाश्रृदाने).

सूक्त ७६.

ઋષિ:-રહૂગણ પુત્ર ગૌતમ દેવતા-અગ્નિ છન્દ-ત્રિષ્ટુભ

कातउपेतिर्मनसोवरायभुवदग्नेशंतमाकामनीषा ।
कावायज्ञैःपरिदक्षंतआपकेनवातेमनसादाशेम ॥१॥

૫૦— का । ते । उपेऽइति । मनस । वराय । भुवत् । अग्ने । शम्ऽतमा । का । मनीषा । कः । वा । यज्ञैः । परिं । दक्षम् । ते । आप । केन । वा । ते । मनसा । दाशेम ।। १

અ૦—હે અગ્ને !, કયી ઉપાસના વડે ત્હારૂં મન અમારા પ્રત્યે વળે ? કયી સ્તુતિ તુને અત્યન્ત સુખદાયક હોય ? ત્હારા યજ્ઞો વડે કોણ વૃદ્ધિ વા બલને પામ્યો ? કેવા મન વડે અમે તુને હવિ અર્પણ કરીએ ?. (અર્થાત્ તુ અચિન્ત્ય-સ્વરૂપ છે) ૧

एह्यग्न इह होता नि षीदादब्धः सु पुरएता भवा नः ।
अवतां त्वा रोदसी विश्वमिन्वे यजा महे सौमनसाय देवान् ॥२॥

प०—आ । इहि । अग्ने । इह । होता । नि । सीद । अदब्धः ॥ सु । पुरःऽएता । भव । नः । अवताम् । त्वा । रोदसीइति । विश्वमिन्वे । यज । महे । सौमनसाय । देवान् ॥ २ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, તુ આવ્ય. આ યજ્ઞ વિષે દેવોના હોતા સ્થાને બેસ. અહિંસ્ય એવો તુ અમારો રૂડો પુરોગન્તા (અગ્રગામી) હો. સર્વવ્યાપક ઘાવાપૃથિવી ત્હારૂં રક્ષણ કરે. શ્રેષ્ઠ પ્રસાદ મેળવવા તુ દેવોનું યજન કર્ય. ૨

प्र सु विश्वान्रक्षसो धक्ष्यग्ने भवा यज्ञानामभिशस्तिपावा ।
अथा वह सोमपतिं हरिभ्यामातिथ्यमस्मै चकृमा सुदाव्ने ॥३॥

प०—प्र । सु । विश्वान् । रक्षसः । धक्षि । अग्ने । भव । यज्ञानाम् । अभिशस्तिऽपावा । अथ । आ । वह । सोमऽपतिम् ॥ हरिऽभ्याम् । आतिथ्यम् । अस्मै । चकृम । सुदाव्ने ॥३॥

અ૦—હે અગ્ને !, તુ સર્વ રાક્ષસોને ઠેક બાળી ખાક કર્યું. તુ યજ્ઞનો નિઘ્નહર્તા હો. તે પછી સોમપતિ-ઇન્દ્રને-તેના હરિદ્વર્ણ

અશ્વો વડે લઇ આવ્યું. આ રૂડાં ફળ દેનારના અર્થે અમે આતિથ્ય તૈયાર કર્યું છે. ૩

प्रजावता वचसा वह्निरासा च हुवे नि च सत्सीह देवैः ।
वेषि होत्रमुत पोत्रं यजत्र बोधि प्रयन्तर्जनितर्वसूनाम् ॥४॥

प०— प्रजाऽवता । वचसा । वह्निः । आसा । आ । च । हुवे । नि । च । सत्सि । इह । देवैः । वेषि । होत्रम् । उत । पोत्रम् । यजत्र । बोधि । प्रऽयन्तः । जनितः । वसूनाम् ॥४॥

અ૦—અગ્નિ, મુખરૂપ જ્વાળાઓ વડે (હવિ પ્હોંચાડનારો છે) સંતતિદાયક સ્તોત્ર વડે હું તેનું આહ્વાન કરૂં છું. આ યજ્ઞ વિષે, તું અન્ય દેવો સહ બેસ હે યજનીય અગ્ને !, હોતા અને પોતાએ કરેલી સેવાને સ્વીકાર હે ધનોત્પાદક દાનશૂર અગ્ને !, તું અમને જાગૃત-જ્ઞાનસંપન્ન-કર્ય. ૪

यथा विप्रस्य मनुषो हविर्भिर्देवाँ अयजः कविभिः कविः सन् ।
एवा होतः सत्यतर त्वमद्याग्ने मन्द्रया जुह्वा यजस्व ॥५॥२४॥

प०— यथा । विप्रस्य । मनुषः । हविःऽभिः । देवान् । अयजः । कविऽभिः । कविः । सन् । एव । होतरिति । सत्यऽतर । त्वम् । अद्य । अग्ने । मन्द्रया । जुह्वा । यजस्व ॥५॥२४॥

અ૦—સર્વજ્ઞ એવા તેં, બુદ્ધિમાન ઋત્વિજો સહ બુદ્ધિમાન મનુના યજ્ઞ વિષે હવિ વડે દેવોનું યજન કર્યું તેમ હે હોમ-નિષ્પાદક અત્યન્ત સત્સાધો અગ્ને !, આ યજ્ઞ વિષે તું આહ્લાદક (સુચારૂપ) જ્વાળા વડે દેવોનું યજન કર્ય. ૫

ઇતિ ચોવીશમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ७६.

१ पुरएता = पुरतोगन्ता = અગ્રગામી
२ विश्वमिन्व = सर्वव्यापनुवन्ता = સર્વવ્યાપક
३ अभिशस्तिपावा = हिंसायाः पाता = વિઘ્નહર્તા
४ आसा=आस्यस्थानीयया ज्वालया=મુખ સ્વરૂપ જ્વાળા વડે
५ मन्द्रया = हर्षयित्र्या = આહ્લાદક

—

सूक्त ७७.

ઋષિ-રહૂગણ પુત્ર ગોતમ   દેવતા-અગ્નિ,   છન્દ-ત્રિષ્ટુપ્

कथा दाशेमाग्नये कास्मै देवजुष्टोच्यते भामिने गीः ।
यो मर्त्येष्वमृत ऋतावा होता यजिष्ठ इत्कृणोति देवान् ॥१॥

प०— कथा । दाशेम । अग्नये । का । अस्मै । देवऽजुष्टा । उच्यते । भामिने । गीः । यः । मर्त्येषु । अमृतः । ऋतऽवा । होता । यजिष्ठः । इत् । कृणोति । देवान् ॥ १ ॥

અ૦—હમે અગ્નિને કયા પ્રકારે હવિ અર્પણ કરીએ? (અર્થાત્ તેને યોગ્ય યજ્ઞ કરવાને અમે અશક્ત છીએ) આ તેજસ્વી (અગ્નિના અર્થે, કયું દેવપ્રિય સ્તોત્ર અમે બોલીયે? અમર, સત્યસંપન્ન વા યજ્ઞસંપન્ન હોતા અને અત્યન્ત યજ્ઞાર્હ (યષ્ટા) એવો જે (અગ્નિ), મર્ત્યો મધ્યે (વર્તતો સતો) દેવોને નિશ્ચે હવિર્યુક્ત કરે છે (તેને કયા પ્રકારે હવિ અર્પણ કરીએ)? ૧

योअध्वरेषुशंतमऋतावाहोतातमूनमोभिराकृणुध्वम् ।
अग्निर्यद्वेर्मर्तायदेवान्त्सचाबोधातिमनसायजाति ॥२॥

प०— यः । अध्वरेषु । शम्ऽतमः । ऋतऽवा । होता । तम् । ऊम्इति । नमःऽभिः । आ । कृणुध्वम् । अग्निः । यत् । वेः । मर्ताय । देवान् । सः । च । बोधाति । मनसा । यजाति ॥ १ ॥

अ०—જે યજ્ઞોમધ્યે અત્યંત સુખકારક, સત્યવાન (યથાર્થદર્શી), અને દેવોનું આહ્વાન કરનારો હોય છે તે (અગ્નિ) નેજ, (હે ઋત્વિજાદિ મિત્રો !), સ્તોત્રો વડે યજ્ઞાભિમુખ કરો. જ્યારે અગ્નિ, યજમાનોના અર્થે દેવો પ્રત્યે પ્રયાણ કરે છે ત્યારે તે દેવોને ઓળખી, હવિ વડે તેમનું પૂજન કરે છે. ૨

सहिक्रतुःसमर्यःससाधुर्मित्रोनभूदद्भुतस्यरथीः ।
तंमेधेषुप्रथमंदेवयन्तीर्विशउपब्रुवतेदस्ममारीः ॥३॥

प०— सः । हि । क्रतुः । सः । मर्यः । सः । साधुः । मित्रः । न । भूत् । अद्भुतस्य । रथीः । तम् । मेधेषु । प्रथमम् । देवऽयन्तीः । विशः । उप । ब्रुवते । दस्मम् । आरीः ॥३॥

अ०—તેજ કર્મકર્તા, (પરાક્રમી) તેજ મારયિતા-વિઘ્નનો ઉપસંહાર કરનાર, તેજ સાધયિતા-ઉત્પાદયિતા-તથા મિત્રની પેઠે અપ્રાપ્ત ધનનો પ્રાપયિતા હોય છે યજ્ઞો મધ્યે દેવોની ઇચ્છા કરનાર યજમાનો, તે સુંદર અગ્નિની સમીપમાં જઇ તેનું સેવન કરી, (દેવો મધ્યે) 'આ અગ્રણી' છે એમ તેની સ્તુતિ કરે છે. ૩

स नो॒ नृ॒णां नृत॑मो रि॒शादा॑ अ॒ग्निर्गिरोऽव॑सा वेतु धी॒तिम् ।
तना॑ च॒ ये म॒घवा॑नः॒ शवि॑ष्ठा॒ वाज॑प्रसूता इ॒षय॑न्त॒ मन्म॑ ॥४॥

प०— सः । नः॒ । नृ॒णाम् । नृऽत॑मः । रि॒शाद॑ः । अ॒ग्निः । गिरः॑ ।
अव॑सा । वे॒तु । धी॒तिम् । तना॑ । च॒ । ये । म॒घऽवा॑नः ।
शवि॑ष्ठाः । वाज॑ऽप्रसूताः । इ॒षय॑न्त । मन्म॑ ॥ ४ ॥

અ૦—યજ્ઞનેતાઓ મધ્યે શ્રેષ્ઠ નેતા, શત્રુભક્ષક, યદ્વા હિંસા કર-
નારનું નિરસન કરનાર એવો તે અગ્નિ અમારી સ્તુતિઓ
તથા હવિરન્નસંપન્ન કર્મની કામના કરો જેઓ વિપુલ ધન
વડે ધનસંપન્ન, અત્યન્ત બળવાન મતા હવિ અર્પણ કરવા
પ્રેરાયેલા હોય તે પણ (અગ્નિના) સ્તોત્રની ઇચ્છા કરે છે ૪

ए॒वाग्निर्गोत॑मेभिर्ऋ॒तावा॒ विप्रे॑भिरस्तोष्ट जा॒तवे॑दाः ।
स ए॑षु द्यु॒म्नं पी॑पय॒त्स वाजं॒ स पु॒ष्टिं या॑ति॒ जोष॒मा चि॑कि॒त्वान् ॥५॥२५

प०— ए॒व । अ॒ग्निः । गोत॑मेभिः । ऋ॒तऽवा॑ । विप्रे॑भिः । अ॒-
स्तो॒ष्ट॒ । जा॒तऽवे॑दाः । सः । ए॒षु । द्यु॒म्नम् । पी॒प॒यत् ।
सः । वाज॑म् । सः । पु॒ष्टिम् । या॒ति॒ । जोष॑म् । आ ।
चि॒कि॒त्वान् ॥ ५ ॥ २५ ॥

અ૦—આ પ્રકારે યજ્ઞસંપન્ન તથા જ્ઞાન વા ધનસંપન્ન અગ્નિની
બુદ્ધિમાન ગોતમોએ સ્તુતિ કરી તે (ગોતમો)ના મધ્યે,
તેણે પ્રકાશમાન સોમનું પાન કર્યું વા કરાવ્યું તેણે હવિ-
રન્નનું ભક્ષણ કર્યું આપણી સેવાની ચોમેર પિછાન કરી, તે
પુષ્ટિને પામો યદ્વા (આપણા ધનને) પુષ્ટિ આપો ૫

ઇતિ પચીશમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ७७.

१ भामिने = તેજસ્વી
२ मर्यं = મારયિતા વિશ્વનો ઉપસંહાર કરનાર
३ आरी = गच्छन्त्य = સેવન કરનાર.
४ रिशादा = शत्रूणा अत्ता = શત્રુભક્ષક

सूक्त ७८.

ઋષિ.–રહૂગણ પુત્ર ગોતમ દેવતા:–અગ્નિ છન્દ –ગાયત્રી.

अभित्वागोतमागिराजातवेदोविचर्षणे ।
द्युम्नैरभिप्रणोनुमः ॥ १ ॥

प०– अभि । त्वा । गोतमा । गिरा । जातवेदः । विचर्षणे । द्युम्नैः । अभि । प्र । नोनुमः ॥ १ ॥

अ०—હે સર્વજ્ઞ સર્વદ્રષ્ટા–સાક્ષીસ્વરૂપ–(અગ્ને)!, આ ગોતમ ઋષિએ સ્તોત્ર વડે ત્હારી અભિસ્તુતિ કરેલી તેમ અમે ગુણ–પ્રકાશક મંત્રોવડે, ત્હારી પુન પુન અભિસ્તુતિ કરીએ છીએ १

तमुत्वागोतमोगिरारायस्कामोदुवस्यति ।
द्युम्नैरभिप्रणोनुमः ॥ २ ॥

प०– तम् । ऊम् । इति । त्वा । गोतम । गिरा । रायस्काम । दुवस्यति । द्युम्नै । अभि । प्र । नोनुम ॥२॥

અ૦—ધનકામનાવાન ગોતમે સ્તુતિ વડે જેની પરિચર્યા કરેલી તેનીજ, અમે (ગુણ) પ્રકાશક મંત્રોવડે, પુનઃ પુનઃ અભિસ્તુતિ કરીએ છીએ. ૨

तमु॑ त्वा वाज॒सात॑मम॒ङ्गि॒र॒स्वद्ध॑वामहे ।
द्यु॒म्नैर॒भि प्रणो॑नुमः ॥ ३ ॥

प०— तम् । ऊ॒म् । इ॒ति॑ । त्वा॒ । वा॒ज॒ऽसात॑मम् । अ॒ङ्गि॒र॒स्वत् । ह॒वा॒म॒हे॒ । द्यु॒म्नैः । अ॒भि । प्र । नो॒नु॒मः॒ ॥ ३ ॥

અ૦—તે દાનકાર તૂનેજ, અંગિરાની પેઠે અમે આહ્વાન કરીએ છીએ. (ગુણ) પ્રકાશક મંત્રો વડે, અમે ત્હારી પુનઃ પુનઃ અભિસ્તુતિ કરીએ છીએ. ૩

तमु॑ त्वा वृत्र॒हन्त॑मं॒ यो दस्यूँ॑रव॒धूनु॒षे ।
द्यु॒म्नैर॒भि प्रणो॑नुमः ॥ ४ ॥

प०— तम् । ऊ॒म् । इ॒ति॑ । त्वा॒ । वृ॒त्र॒हन्ऽत॑मम् । यः । दस्यू॑न् । अ॒व॒ऽधू॒नु॒षे । द्यु॒म्नैः । अ॒भि । प्र । नो॒नु॒मः॒ ॥ ४ ॥

અ૦—જે રાક્ષસાદિકને તેમના સ્થાનમાંથી છેક વિધ્વંસ કરે છે તે તૂ શત્રુઓનો છેક હણનાર તેનીજ અમે પ્રકાશક મંત્રો વડે, પુનઃ પુનઃ અભિસ્તુતિ કરીએ છીએ. ૪

अवो॑चाम॒ रहू॑गणा अ॒ग्नये॒ मधु॑म॒द्वचः॑ ।
द्यु॒म्नैर॒भि प्रणो॑नुमः ॥ ५ ॥ २६ ॥

प०— अवो॑चाम । रहू॑गणाः । अ॒ग्नये॑ । मधु॑ऽमत् । वचः॑ । द्यु॒म्नैः । अ॒भि । प्र । नो॒नु॒मः॒ ॥ ५ ॥ २६ ॥

અ૦—અમે રહુગણપુત્ર ગોતમોએ, અગ્નિને ઉદ્દેશી મધુર સ્તોત્ર ગાયું તે પ્રકાશક મનોહર છે, અમે તેની પુનઃ પુનઃ અભિસ્તુતિ કરીએ છીએ ૫

ઇતિ છવીશમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ७९.

ઋષિ—રહુગણપુત્ર ગોતમ દેવતા—અગ્નિ છન્દ—૧-૩ ત્રિષ્ટુભ, ૪-૬ ઉષ્ણિક ૭-૧૨ ગાયત્રી.

हिरण्यकेशो रजसो विसारेऽहिर्धुनिर्वात इव ध्रजीमान् ।
शुचिभ्राजा उषसो नवेदा यशस्वतीरपस्युवो न सत्याः ॥ १ ॥

પ૦— हिरण्यऽकेशः । रजसः । विऽसारे । अहिः । धुनिः । वातःऽइव । ध्रजीमान् । शुचिऽभ्राजाः । उषसः । नवेदाः । यशस्वतीः । अपस्युवः । न । सत्याः ॥ १ ॥

અ૦—સુંદર વા સોનેરી કેશરૂપી જ્વાળાવાળો ધસી આવી (મેઘોનો) હણનાર, તથા કમ્પાવનાર વાયુની પેઠે શીઘ્ર ગતિવાળો (વૈદ્યુતાગ્નિ), (મેઘમાંથી) જળ બહાર નિસરતી વખતે શુદ્ધ તેજવાળો હોય છે (જળને બહાર નિસરવાનું જ્ઞાન તે અગ્નિને જ સિદ્ધ છે) અન્નસંપન્ન, કર્મેચ્છુ, સત્ય પ્રવૃત્તિવાળા ઉપાસકોની પેઠે ઉષાને તેવું જ્ઞાન સિદ્ધ નથી ૧

आ ते सुपर्णा अमिनन्तँ एवैः कृष्णो नोनाव वृषभो यदीदम् ।
शिवाभिर्न स्मयमानाभिरागात्पतन्ति मिहः स्तनयन्त्यभ्रा ॥२॥

प०— आ । ते । सुऽपर्णाः । अमिनन्त । एवैः । कृष्णः । नोनाव । वृषभः । यदि । इदम् । शिवाभिः । न । स्मयमानाभिः । आ । अगात् । पतन्ति । मिहः । स्तनयन्ति । अभ्रा ॥ २ ॥

અ૦—(હે અગ્ને!,) ત્હારા ઉત્તમ રશ્મિઓ પ્રયાણ કરનારા મરૂતો સાથે મળી (મેઘને) ચોમેર તોડી પાડે છે (ત્યારે) કૃષ્ણવર્ણનો વરસનાર મેઘ પ્રચંડ ગર્જના કરે છે જ્યારે આ ગર્જના થાય છે ત્યારે સુખદાયક હસતી વીજળીઓ સહિત પાછો ફરી મેઘ જળસહિત પર્જન્ય પ્રગટ થાય છે, જળ પડવા લાગે છે અને જળપૂર્ણ મેઘો ઘનઘોર ગર્જના કરે છે ૨

यदीमृतस्य पयसा पियानो नयन्नृतस्य पथिभी रजिष्ठैः ।
अर्यमा मित्रो वरुणः परिज्मा त्वचं पृञ्चन्त्युपरस्य योनौ ॥ ३ ॥

प०— यत् । ईम् । ऋतस्य । पयसा । पियानः । नयन् । ऋतस्य । पथिऽभिः । रजिष्ठैः । अर्यमा । मित्रः । वरुणः । परिऽज्मा । त्वचम् । पृञ्चन्ति । उपरस्य । योनौ ॥३॥

અ૦—જ્યારે આ અગ્નિ ઉદકના રસવડે (જગતની) વૃદ્ધિ કરનો ઉદકના (સ્નાનપાનાદિ) અત્યંત સરળ માર્ગોવડે તે જગતને પુષ્ટ કરે છે ત્યારે અર્યમા, મિત્ર વરુણ તથા ચોમેર

ઘુમનાર મરૂદ્‌ગણ, મેઘના ગર્ભ વિષે ત્વચા-વૃષ્ટયુદકને-આચ્છાદન કરનાર પ્રદેશનો (પોતાના આયુધો વડે) સંપર્ક કરે છે. (ઉદ્‌ઘાટન કરે છે). ૩

अग्नेर्वाजस्य गोमत ईशानः सहसो यहो ।
अस्मे धेहि जातवेदो महि श्रवः ॥ ४ ॥

प०— अग्ने । वाजस्य । गोऽमतः । ईशानः । सहसः । यहो-इति । अस्मे इति । धेहि । जातऽवेदः । महि । श्रवः ॥४॥

અ०—હે બલપુત્ર અગ્ને !, ગોસંપન્ન અન્નનો તું અધિપતિ છે. હે જ્ઞાનવાન અગ્ને !, તું અમને વિપુલ અન્ન અર્પણ કર. ૪

स इधानो वसुष्कविरग्निरीळेन्यो गिरा ।
रेवदस्मभ्यं पुर्वणीक दीदिहि ॥ ५ ॥

प०— सः । इधानः । वसुः । कविः । अग्निः । ईळेन्यः । गिरा । रेवत् । अस्मभ्यम् । पुरुऽअनीक । दीदिहि ॥ ५ ॥

અ०—તે અગ્નિ દેદીપ્યમાન, સ્થાનસંપન્ન, સર્વજ્ઞ તથા સ્તોત્રવડે સ્તુતિ કરવાયોગ્ય છે. હે બહુમુખ અગ્ને !, અમે ધનસંપન્ન થઇએ તે પ્રકારે તું પ્રજ્વલિત હો. ૫

क्षपो राजन्नुत त्मनाग्ने वस्तोरुतोषसः ।
स तिग्मजम्भ रक्षसो दह प्रति ॥ ६ ॥ २७ ॥

प — क्षपः । राजन् । उत । त्मना । अग्ने । वस्तोः । उत । उषसः । सः । तिग्मऽजम्भ । रक्षसः । दह । प्रति ॥ ६ ॥ २७ ॥

અ૦—હે પ્રકાશમાન અગ્ને!, (ત્હારા પુત્રોવડે) તેમજ તું પોતે દિવસરાત ગર્દભાદિકનો નાશ કર્ય. હે તીક્ષ્ણમુખ અગ્ને!, તે તું પ્રત્યેક રાક્ષસને ભસ્મીભૂત કર્ય. ૬

ઇતિ સતાવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

अर्वाङ्नो अग्न ऊतिभिर्गायत्रस्य प्रभर्मणि ।
विश्वासु धीषु वन्द्य ॥ ७ ॥

प०— अर्वाङ् । नः । अग्ने । ऊतिऽभिः । गायत्रस्य । प्रऽभर्मणि ।
विश्वासु । धीषु । वन्द्य ॥ ७ ॥

અ૦—સર્વ કર્મો વિષે સ્તુત્ય એવા હે અગ્ને!, ગાયત્રસામ વા ગાયત્રી છન્દના સૂક્ત સંપાદન કરવામાં તું, ત્હારાં પાલનવડે અમારૂં રક્ષણ કર્ય. ૭

आ नो अग्ने रयिं भर सत्रासाहं वरेण्यम् ।
विश्वासु पृत्सु दुष्टरम् ॥ ८ ॥

प०— आ । नः । अग्ने । रयिम् । भर । सत्राऽसहम् । वरे-
ण्यम् । विश्वासु । पृत्ऽसु । दुस्तरम् ॥ ८ ॥

અ૦—હે અગ્ને!, તું અમને શત્રુને એકદમ નાશ કરનાર, શ્રેષ્ઠ તથા સર્વ સંગ્રામો વિષે (શત્રુ વડે) ઉલ્લંઘન કરવાને અશક્ય એવું ધન અર્પણ કર્ય. ૮

आ नो अग्ने सुचेतुना रयिं विश्वायुपोषसम् ।
मार्डीकं धेहि जीवसे ॥ ९ ॥

प०— आ। नः। अग्ने। सुऽचेतुना। रयिम्। विश्वायुऽपोषसम्।
मार्डीकम्। धेहि। जीवसे॥ ९॥

अ०—હે અગ્ને!, તું અમને જીવનાર્થ, સુંદરજ્ઞાનસંપન્ન, સુખકર, જન્મભર પોષણ કરનાર ધન અર્પણ કર્યું. ९

प्रपूतास्तिग्मशोचिषेवाचोगोतमाग्नये।
भरस्वसुम्नयुर्गिरः॥ १०॥

प०— प्र। पूताः। तिग्मऽशोचिषे। वाचः। गोतम। अग्नये।
भरस्व। सुम्नऽयुः। गिरः॥ १०॥

अ०—હે ગોતમ!, ધનની ઇચ્છા કરનાર એવો તૂ, તીક્ષ્ણ જ્વાળાવાળા અગ્નિની રૂડા ગુણ ગાનાર સ્તુતિ પ્રકર્ષપણે સંપાદન કર. १०

योनोअग्नेभिदासत्यन्तिदूरेपदीष्टसः।
अस्माकमिद्वृधेभव॥ ११॥

प०— यः। नः। अग्ने। अभिऽदासति। अन्ति। दूरे। पदीष्ट।
सः। अस्माकम्। इत्। वृधे। भव॥ ११॥

अ०—હે અગ્ને!, જે કોઈ અમને સમીપમાં કે દૂર ત્રાસ દે તેનો નાશ હો તૂ કેવળ અમારો ઉત્કર્ષ કરનાર હો. ११

सहस्राक्षोविचर्षणिरग्नीरक्षांसिसेधति।
होतागृणीतउक्थ्यः॥ १२॥ २८॥

प०— सहस्रऽअक्षः। विऽचर्षणिः। अग्निः। रक्षांसि। सेधति।
होता। गृणीते। उक्थ्यः॥ १२॥ २८॥

अ०—અસંખ્યાત જ્વાળાવાળો અને સર્વદ્રષ્ટા અગ્નિ, રાક્ષસોનો નાશ કરે છે. શબ્દો વડે સ્તુતિ કરતાં તે અગ્નિ, દેવોનું અર્ચન કરનો (તેમની) સ્તુતિ કરે છે. १२

ઇતિ અઠ્ઠાવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ७९.

१ ध्रजीमान = શીઘ્રગતિયુક્ત.
२ विमारे = विसरणे = મેઘમાંથી નિર્ગમન કરતાં.
३ नवेदाः = न विदन्ति = જાણતા નથી.
४ अपस्युवः = अपः कर्म आत्मनइच्छन्त्यः = કર્મેચ્છુ.
५ रजिष्ठैः = ऋजुतमैः = અત્યન્ત સરળ.
६ उपरस्य = મેઘના.
७ क्षपः = क्षपय = નાશ કર્ય.
८ वस्तोः = દરરોજ.
९ प्रभर्मणि = प्रभरणे = સંપાદન કરવામાં.
१० पृत्सु = સંગ્રામો વિષે.
११ सत्रामदम = युगपत् = એકદમ.
१२ मार्डीकं = मृडीकंसुखंतद्धेतुभूतं = સુખકર.
१३ सुम्नयुः = सुम्नंधनमात्मनइच्छन् = ધનેચ્છુ.
१४ अन्ति = अन्तिके = સમીપમાં.
१५ अभिदासति = उपक्षपयति = ત્રાસ દે (दसुउपक्षये).
१६ सेधति = प्रतिषेधति = ઘર બ્હાર હાંકી કાઢે છે.

सूक्त ८०.

ऋषि–रहूगण पुत्र गोतम　　देवता–इन्द्र　　छन्द–पङ्क्ति

इत्थाहिसोमइन्मदेब्रह्माचकारवर्धनम् ।
शविष्ठवज्रिन्नोजसापृथिव्यानिःशशाअहिमर्चन्ननुस्वराज्यम् ।१।

प०– इत्था । हि । सोमे । इत् । मदे । ब्रह्मा । चकार । वर्धनम् । शविष्ठ । वज्रिन् । ओजसा । पृथिव्याः । निः । शशाः । अहिम् । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यम् ॥ १ ॥

अ०—हे अत्यंत बलशाली वज्रधारी ईन्द्र !, आ प्रमाणेज तु मदकर सोमरसनु पान करे छे एने स्तोता त्हारा वृद्धिकर स्तोत्र संपादन करे छे (एथी) तु त्हारा सामर्थ्य वडे वृत्रने छेक पृथिवीनी बहार हांकी काढय अने त्हारु आधिपत्य प्रगट कय. १

सत्वामदद्वृषामदःसोमःश्येनाभृतःसुतः ।
येनावृत्रंनिरद्भ्योजघन्थवज्रिन्नोजसार्चन्ननुस्वराज्यम् ॥२॥

प०– सः । त्वा । अमदत् । वृषा । मदः । सोमः । श्येनऽआभृतः । सुतः । येन । वृत्रम् । निः । अत्ऽभ्यः । जघन्थ । वज्रिन् । ओजसा । पृथिव्याः । निः । शशाः । अहिम् । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यम् ॥ २ ॥　-

अ०—अत्यंत बलशाली, मदकर, श्येन पक्षीए (श्येनपक्षी स्वरूपे गायत्रीए स्वर्गमांथी) आणेल तैयार सोमरसनु पान करी

तू प्रसन्न थयो अने तेना योगे हे वज्रधारी इन्द्र !, ते त्हारा सामर्थ्य वडे वृत्रने अंतरिक्षलोकमांथी लांबो काढी ठार कर्यो अने त्हारुं आधिपत्य प्रगट कर्युं २

प्रेह्यभीहिधृष्णुहिनतेवज्रोनियंसते ।
इन्द्रनृम्णहितेशवोहनोवृत्रंजयाअपोर्चन्ननुस्वराज्यम् ॥३॥

प०— प्र । इहि । अभि । इहि । धृष्णुहि । न । ते । वज्रः । नि । यंसते । इन्द्र । नृम्णम् । हि । ते । शवः । हनः । वृत्रम् । जयाः । अपः । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यम् ॥३॥

अ०—हे इन्द्र !, तु प्रकर्षपणे प्रयाण कर (शत्रुओनी) अभिमुख था अने तेनो पराभव कर्य त्हारा वज्रने कोइये निवारनार नथी केमके त्हारुं बल, शत्रुओने नमावनारुं छे माटे तू वृत्रने हणय अने उदक प्राप्त करी त्हारुं आधिपत्य प्रगट कर ३

निरिन्द्रभूम्याअधिवृत्रंजघन्थनिर्दिवः ।
सृजामरुत्वतीरवजीवधन्याइमाअपोर्चन्ननुस्वराज्यम् ॥४॥

प०— निः । इन्द्र । भूम्याः । अधि । वृत्रम् । जघन्थ । निः । दिवः । सृज । मरुत्वतीः । अव । जीवऽधन्याः । इमाः । अपः । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यम् ॥ ४ ॥

अ०—हे इन्द्र !, त पृथिवी उपर तथा द्युलोकमांथी वृत्रने हणी, मरुतो वडे संयुक्त अने प्राणिओने तृप्त करनार उदक नीचे वहेवडाव्य अने त्हारुं आधिपत्य प्रगट कर्य ४

इन्द्रो वृत्रस्य दोधतः सानुं वज्रेण हीळितः ।
अभिक्रम्याव जिघ्नतेऽपः सर्माय चोदयन्नर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥५॥२९॥

प०— इन्द्रः । वृत्रस्य । दोधतः । सानुम् । वज्रेण । हीळितः ।
अभिऽक्रम्य । अव । जिघ्नते । अपः । सर्माय ।
चोदयन् । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यम् ॥ ५ ॥ २९ ॥

અ૦—ક્રોધાવિષ્ટ ઇન્દ્રે, વૃત્રાભિમુખ પ્રયાણ કરી, થરથર કંપનાર (વૃત્ર) ના હનુ ઉપર વજ્રપ્રહાર કરી ઉદક વહેવરાવી, પોતાનું આધિપત્ય પ્રગટ કર્યું. ૫

ઇતિ ઓગણત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

अधि सानौ नि जिघ्नते वज्रेण शतपर्वणा ।
मन्दान इन्द्रो अन्धसः सखिभ्यो गातुमिच्छत्यर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥६॥

प०— अधि । सानौ । नि । जिघ्नते । वज्रेण । शतऽपर्वणा ।
मन्दानः । इन्द्रः । अन्धसः । सखिऽभ्यः । गातुम् ।
इच्छति । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यम् ॥ ६ ॥

અ૦—ઇન્દ્ર, સેંકડો ધારવાળા વજ્રવડે (વૃત્રના) હનુ ઉપર પ્રહાર કરી સોમરસનું પાન કરી આનન્દિત થઇ, સ્તોતાઓના અર્થે અન્નમાર્ગની ઇચ્છા કરે છે અને પોતાનુ આધિપત્ય પ્રગટ કરે છે. ૬

इन्द्र तुभ्यमिदद्रिवोऽनुत्तं वज्रिन्वीर्यम् ।
यद्ध त्यं मायिनं मृगं तमु त्वं माययावधीरर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥७॥

प०— इन्द्रं । तुभ्यंम् । इत् । अद्रिऽवः । अनुत्तम् । वज्रिन् । वीर्यम् । यत् । ह । त्यम् । मायिनम् । मृगम् । तम् । ऊम् । इति । त्वम् । मायया । अवधीः । अर्चन् । अनुं । स्वऽराज्यम् ॥ ७ ॥

अ०—હે મેઘવાહનયુક્ત-વજ્રસંપન્ન-ઇન્દ્ર !, ત્હારૂં જ સામર્થ્ય (શત્રુઓ વડે) અજેય્ય છે, કેમકે તેંજ તે માયાવી મૃગ (મૃગ-સ્વરૂપ-વૃત્ર)નો ત્હારી માયાવડે વધ કર્યો અને ત્હારૂં આધિપત્ય પ્રગટ કર્યું. ७

वितेवज्रासोअस्थिरन्नवतिंनाव्याअनुं ।
महत्तइन्द्रवीर्यंबाह्वोस्तेबलंहितमर्चन्ननुंस्वराज्यम् ॥८॥

प०— वि । ते । वज्रासः । अस्थिरन् । नवतिम् । नाव्याः । अनुं । महत् । ते । इन्द्र । वीर्यम् । बाह्वोः । ते । बलंम् । हितम् । अर्चन् । अनुं । स्वऽराज्यम् ॥८॥

अ०—હે ઇંન્દ્ર !, ત્હારાં (તેં છોડેલાં) વજ્રો, નાવ ચાલે તેની નવાણું નદીઓ પ્રત્યે જઇ પડ્યાં. હે ઇન્દ્ર !, ત્હારૂં સામર્થ્ય મ્હોટું છે. ત્હારા બાહુ વિષે મ્હોટું સામર્થ્ય છે. તું ત્હારૂં આધિપત્ય પ્રગટ કરે છે. ८

*सहस्रंसाकमर्चतपरिष्टोभतविंशतिः ।
शतैनमन्वंनोनवुरिन्द्रायब्रह्मोद्यंतमर्चन्ननुंस्वराज्यम् ॥९॥

---

* વીશ જણા=સોળ ઋત્વિજો, યજમાન, યજમાન-પત્ની, સદસ્ય તથા શમિતા.

प०— मुहस्त्रम् । साकम् । अर्चत । परि । स्तोभत । विंशतिः । सुहा । एनम् । अनुं । अनोनवुः । इन्द्राय । ब्रह्म । उन्द्यतम । अर्चन् । अनुं । स्वुराज्यंम् ॥९॥

अ०—जेनो हजारोए एकत्र मळी महिमा गायेलो, जेनी वीश जणाओए चोमेर प्रार्थना करेली, जेनी सेंकडो (ऋषिओ)ए वारंवार स्तुति करेला ते इन्द्रार्थ, हविरन्न ऊंचे थयुं छे. ते (सर्व उपर) पोतानुं आधिपत्य प्रगट करे छे. ९

इन्द्रो॑वृ॒त्रस्य॒तवि॑षीं॒निर॑ह॒न्त्सह॑सा॒सहः॑ ।
म॒हत्तद॑स्य॒पौंस्यं॑वृ॒त्रंज॑घ॒न्वाँअ॑सृज॒दर्च॒न्ननु॑स्व॒राज्य॑म् ॥१०॥३०॥

प०— इन्द्रः । वृत्रस्य॑ । तविषीम् । निः । अहन् । सहसा । सहः । मुहत् । तत् । अस्य । पौंस्यम् । वृत्रम् । जघन्वान् । असृजत् । अर्चन् । अनुं । स्वराज्यम् ॥ १० ॥ ३० ॥

अ०—इन्द्रे, वृत्रना सामर्थ्यनो नाश कर्यो अने पोताना आयुधवडे तेना आयुधनो नाश कर्यो. इन्द्रे वृत्रनो वध करी उदकने मोकळां कर्यां ते तेनुं म्होटुं पराक्रम छे, ते (सर्व उपर) पोतानुं आधिपत्य प्रगट करे छे. १०

इति त्रीशमो वर्ग समाप्त.

इ॒मे चि॑त्तव॑म॒न्यवे॒वेपे॑तेभि॒यसा॑म॒ही ।
यदि॑न्द्रवज्रि॒न्नोज॑सावृ॒त्रंम॒रुत्वाँ॒अव॒धीरर्च॒न्ननु॑स्व॒राज्य॑म् ॥११॥

प०— इमे इति । चित् । तव । मन्यवे । वेपेते इति ।

भियसा । मही इति । यत् । इन्द्र । वज्रिन् । ओजसा । वृत्रम् । मरुत्वान् । अवधीः । अर्चन् । अनु । स्वराज्यम् ॥ ११ ॥

अ०—हे वज्रधारी इन्द्र !, ज्यारे तें मरुतो सहित त्हारा बळवडे, वृत्रनो वध कर्यो त्यारे त्हारा कोपना भयथी आ महान् द्यावापृथिवी कंपवा लाग्या. (ए रीते) तुं त्हारुं आधिपत्य प्रगट करे छे. ११

नवेपसानतन्यतेन्द्रंवृत्रोविबीभयत् ।
अभ्येनंवज्रआयसःसहस्रभृष्टिरायतार्चन्ननुस्वराज्यम् ॥१२॥

प०— न । वेपसा । न । तन्यता । इन्द्रम् । वृत्र । वि । बीभयत् । अभि । एनम् । वज्रः । आयसः । सहस्रभृष्टि । आयत । अर्चन् । अनु । स्वराज्यम् ॥ १२ ॥

अ०—वृत्र, पोताना कंपन वा गर्जना वडे इन्द्रने ब्हीवडावी शक्यो नहि. (उलटुं) हजारो धारावाळु पोलादी वज्र वृत्राभिमुख पड्युं. (आ रीते) इन्द्र, पोतानुं आधिपत्य प्रगट करेछे १२

यद्वृत्रंतवचाशनिंवज्रेणसमयोधयः ।
अहिमिन्द्रजिघांसतोदिविवेबद्बधेशवोर्चन्ननुस्वराज्यम् ॥१३॥

प०— यत् । वृत्रम् । तव । च । अशनिम् । वज्रेण । सम्ऽअयोधयः । अहिम् । इन्द्र । जिघांसतः । दिवि । ते । बद्बधे । शवः । अर्चन् । अनु । स्वराज्यम् ॥ १३ ॥

अ०—हे इन्द्र !, ज्यारे त्हारा वज्रनो वृत्र तथा तेना वज्र साथे लडी रीने भेरो थयो त्यारे वृत्रने हणवानी इच्छा करतां, त्हारा

સામર્થ્ય વડે પુનોક અનુસ્યૂત (વ્યાપ્ત) થયો આ રીતે તૂ ત્હારૂં આધિપત્ય પ્રગટ કરે છે ૧૩

अभिष्टनेतेअद्रिवोयत्स्थाजगच्चरेजते ।
त्वष्टाचित्तवमन्यवइन्द्रवेविज्यतेभियार्चन्ननुस्वराज्यम् ॥१४॥

प०— अभिऽस्तने । ते । अद्रिऽवः । यत् । स्था । जगत् । च । रेजते । त्वष्टा । चित् । तव । मन्यवे । इन्द्र । वेविज्यते । भिया । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यम् ॥ १४ ॥

અ૦—હે વજ્રધારી ઇન્દ્ર !, ત્હારી ગર્જના થતા જે કાંઇ સ્થાવર જંગમ તે કંપાયમાન થાય છે ત્હારા કોપથી ત્વષ્ટા સુદ્ધાત, ભીતિ વડે કંપવા લાગે છે આ રીતે, તૂ ત્હારૂં આધિપત્ય પ્રગટ કરે છે ૧૪

नहिनुयादधीमसीन्द्रंकोवीर्यापरः ।
तस्मिन्नृम्णमुतक्रतुंदेवाओजांसिसंदधुरर्चन्ननुस्वराज्यम् ॥१५॥

प०— नहि । नु । यात् । अधिऽइमसि । इन्द्रम् । कः । वीर्या । परः । तस्मिन् । नृम्णम् । उत । क्रतुम् । देवाः । ओजांसि । सम् । दधुः । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यम् ॥ १५ ॥

અ૦—નિશ્ચે, સર્વવ્યાપક ઇન્દ્રનું અમને બરોબર જ્ઞાન નથી. તેના કરતા અધિક સામર્થ્યવાળો કોણ હોય ? દેવો સુદ્ધાત તેના વિષે ધન પરાક્રમ તથા બળ સ્થાપિત કરે છે આ રીતે, ઇન્દ્ર પોતાનું આધિપત્ય પ્રગટ કરે છે, ૧૫

यामथर्वामनुष्पितादध्यङ्धियमत्नत ।
तस्मिन्ब्रह्माणिपूर्वथेन्द्रउक्थासमग्मतार्चन्ननुस्वराज्यम् ॥१६॥११

१०— याम् । अथर्वा । मनुः । पिता । दध्यङ् । धियम् । अत्नत । तस्मिन् । ब्रह्माणि । पूर्वऽथा । इन्द्रे । उक्था । सम् । अग्मत । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यम् ॥१६॥३१॥

अ०—જેને ઉદ્દેશીને અથર્વા, પિતા મનુ અને દધ્યઙ્ (ઋષિ) એ યજ્ઞકર્મ કરેલું તે ઇન્દ્રને, પૂર્વપ્રમાણેજ હવિરન્ન તથા સ્તોત્રો પ્રાપ્ત થાય છે. આ રીતે, ઇન્દ્ર પોતાનું આધિપત્ય પ્રગટ કરે છે ૧૬

ઇતિ એકત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ८०.

१ निः शशाः = निः शेषेण अशाः = ઉપદ્રવ મ કરીશ એમ કહી બ્હાર હાંકી કાઢ્ય. (शासुअनुशिष्टौ).

२ अद्भ्यः = અન્તરિક્ષમાંથી

३ जीवधन्याः = जीवाः प्राणिनः धन्यातृप्तायाभिःताः= પ્રાણિઓને તૃપ્ત કરનાર.

४ हीळितः = क्रुद्धः = ક્રોધાવિષ્ટ (हेडृअनादरेक्रुध्यति कर्मसु).

५ वेधते = भृशं कम्पायमानस्य =અત્યંત કંપાયમાન. (धूञ् कंपने).

६ सर्माय = सरणाय = વેહેવડાવવા (सृगतौ).

७ गातुं = માર્ગ.

८ अनुत्तं = शत्रुभिरतिरस्कृतं = શત્રુ વડે અજેય.

९ तन्यता = गर्जनशब्देन = ઘોર ગર્જના વડે.

१० अद्रिवः = વજ્રધારી

११ वेविज्यते = અત્યંત કંપે છે. (ओविजीभयचलनयोः).

१२ अतनत = अतन्वत = કર્યાં.

અધ્યાય ૬.

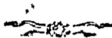

सूक्त ८१.

ઋષિ-રહૂગણ પુત્ર ગોતમ, દેવતા-ઇન્દ્ર, છન્દ-પંક્તિ

ॐ इन्द्रो मदाय वावृधे शवसे वृत्रहा नृभिः ।
तमिन्महत्स्वाजिषूतेमर्भे हवामहे स वाजेषु प्र नोऽविषत् ॥१॥

प०— इन्द्रः । मदाय । ववृधे । शवसे । वृत्रऽहा । नृऽभिः । तम् । इत् । महत्ऽसु । आजिषु । उत । ईम् । अर्भे । हवामहे । सः । वाजेषु । प्र । नः । अविषत् ॥ १ ॥

અ૦—વૃત્રહન્તા ઇન્દ્રને હર્ષ તથા બલપ્રાપ્ત્યર્થ, યજ્ઞનેતાઓ-ઋત્વિજો-(સ્તુતિઓ વડે) પ્રવૃદ્ધ કરે છે અમે તેનેજ, મ્હોટા તથા અલ્પ સંગ્રામ વિષે આહ્વાન કરીએ, ઇન્દ્ર તે સંગ્રામ વિષે અમારૂ રૂડી રીતે સંરક્ષણ કરો ૧

असि हि वीर सेन्योऽसि भूरि पराददिः ।
असि दभ्रस्य चिद्वृधो यजमानाय शिक्षसि सुन्वते भूरि ते वसु ॥२॥

प०— असि । हि । वीर । सेन्यः । असि । भूरि । पराऽददिः । असि । दभ्रस्य । चित् । वृधः । यजमानाय । शिक्षसि । सुन्वते । भूरि । ते । वसु ॥ २ ॥

અ૦—હે વીર !, નિશ્ચે તું એકલો સેનાસમાન છે. તું (શત્રુઓની) સંપત્તિનો છેક નાશ કરનાર છે. અલ્પ સ્તોતાને પણ તું વધારનાર છે. સોમરસ કાઢનાર યજમાનને તું (અપેક્ષિત) સંપત્તિ અર્પણ કરનાર છે. (કેમકે) તું અક્ષય સંપત્તિનો સ્વામી છે. ૨

*यदुदीरत आजयो धृष्णवे धीयते धना ।
युक्ष्वा मदच्युता हरी कं हनः कं वसौ दधोऽस्माँ इन्द्र वसौ दधः ॥३॥

प०— यत् । उत्ऽईरते । आजयः । धृष्णवे । धीयते । धना । युक्ष्व । मदऽच्युता । हरी इति । कम् । हनः । कम् । वसौ । दधः । अस्मान् । इन्द्र । वसौ । दधः ॥ ३ ॥

અ૦—જ્યારે યુદ્ધપ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે બળીયાને ધન પ્રાપ્ત થાય છે. તું (શત્રુનો) મદ ઉતારનારા અશ્વો જોડય. તું કોઇ (રાજા)ને હણે છે. કોઇને સંપત્તિ અર્પણ કરે છે હે ઇન્દ્ર !, તું અમને સંપત્તિ અર્પણ કર્ય. ૩

क्रत्वा महाँ अनुष्वधं भीम आ वावृधे शवः ।
श्रिय ऋष्व उपाकयोर्नि शिप्री हरिवान्दधे हस्तयोर्वज्रमायसम् ॥४॥

प०— क्रत्वा । महान् । अनुऽस्वधम् । भीमः । आ । ववृधे । शवः । श्रिये । ऋष्वः । उपाकयोः । नि । शिप्री । हरिऽवान् । दधे । हस्तयोः । वज्रम् । आयसम् ॥ ४ ॥

---

* રહૂગણ પુત્ર ગોતમ કુરસંજય રાજાઓનો પુરોહિત હતો તેણે તેમના જય માટે ઇન્દ્રને આ સ્તુતિ કરેલી.

અ૦—પરાક્રમ ના બુદ્ધિ વડે સર્વાધિપ, ભયકર ઈન્દ્રે સોમપાન કરી, પોતાનું બળ વૃદ્ધિગત કર્યું સુંદર, હનુમપન્ન, અશ્વસંપન્ન ઇન્દ્ર, પોતાના સમીપવર્તિ બાહુઓ વિષે સંપદર્થ, પોતાની વજ્ર ધારણ કરે છે ૪

आपंप्रौपार्थिवंरजोंबद्बधेरोचनादिवि ।
नत्वावाँइन्द्रकश्चननजातोनजंनिष्यतेतिविश्वंववक्षिथ ॥५॥१॥

प०— आ । पप्रौ । पार्थिवम् । रजः । बद्बधे । रोचना । दिवि । न । त्वावान् । इन्द्र । कः । चन । न । जातः । न । जनिष्यते । अति । विश्वम् । ववक्षिथ ॥ ५ ॥१॥

અ૦—ઇન્દ્ર (પોતાના તેજ વડે) પાર્થિવ તથા અન્તરિક્ષ લોકને ચોમેર વ્યાપ્ત કરે છે તેણે દ્યુલોક વિષે તેજસ્વી નક્ષત્રો સ્થાપિત કરેલા છે (એથી) હે ઇન્દ્ર !, ત્હારા જેવો કોઇ જન્મ્યો નથી અને કોઇ જન્મનાર નથી તું વિશ્વનો એક નિર્વાહક છે ૫

ઇતિ પ્રથમ વર્ગ સમાપ્ત

योअर्योमर्तभोजनंपरादर्दातिदाशुषे ।
इन्द्रोअस्मभ्यंशिक्षतुविभजाभूरितेवसुभक्षीयतवराधसः ॥६॥

प०— यः । अर्यः । मर्तऽभोजनम् । पराऽददाति । दाशुषे । इन्द्रः । अस्मभ्यम् । शिक्षतु । वि । भज । भूरि । ते । वसु । भक्षीय । तव । राधसः ॥ ६ ॥

અ૦—જે પાલનાર (ઇન્દ્ર), હવિર્દાતા ઉપાસકને મર્ત્ય-ભોગ્ય-

ધન અર્પણ કરે છે તે, અમને તે અર્પણ કરો. ત્હારી નિપુન સંપત્તિ છે તેમાંથી અમને ભાગ અર્પણ કર્યું. અને ત્હારી સંપત્તિનો ભાગ પ્રાપ્ત હો. ૬

मदेमदेहिनोददिर्यूथागवामृजुक्रतुः ।
संगृभायपुरुशतोभयाहस्त्यावसुशिशीहिरायआभर ॥७॥

प०— मदेमदे । हि । नः । ददिः । यूथा । गवाम् । ऋजुक्रतुः । सम् । गृभाय । पुरु । शता । उभयाहस्त्या । वसु । शिशीहि । राय । आ । भर ॥ ७ ॥

અ०—તે સરળમાર્ગી ઇન્દ્ર, (સોમપાન કરી) પ્રસન્ન થતા અમને નિશ્ચે ગાયોનો યૂથ અર્પણ કરે છે (હે ઈન્દ્ર)!, ત્હારા બન્ને હાથવિષે સેંકડો ધન સંગૃહીત કર્યું અમને સૂક્ષ્મબુદ્ધિ સંપન્ન કર્યું અમને ધન અર્પણ કર્યું ૭

मादयस्वसुतेसचाशवसेशूरराधसे ।
विद्माहित्वापुरूवसुमुपकामान्त्ससृज्महेथानोविताभव ॥८॥

प०— मादयस्व । सुते । सचा । शवसे । शूर । राधसे । विद्म । हि । त्वा । पुरुवसुम् । उप । कामान् । ससृज्महे । अथ । न । अविता । भव ॥ ८ ॥

અ०—હે શૂર (ઇન્દ્ર !), સોમરસ કાઢી તૈયાર થતા (તેનુ પાન કરી) તૃપ્ત થઇ, તું મિત્રરૂપે અમારા માટે પરાક્રમ કરવા તથા સંપત્તિ અર્પણ કરવા તત્પર હો. તૂ મ્હેટો ધનવાન છે એમ અમે નિશ્ચે જાણીએ છીએ અમે તૂં વડે અમારા મનોરથોને એકત્ર કરીએ છીએ હવે તૂ અમારો રક્ષક હો. ૮

एतेतंइन्द्रजन्तवोविश्वंपुष्यन्तिवार्यम् ।
अन्तर्हिख्योजनानामर्योवेदोअदाशुषांतेषांनोवेदआभर ॥९॥२॥

प०— एते । ते । इन्द्र । जन्तवः । विश्वम् । पुष्यन्ति । वार्यम् ।
अन्तः । हि । ख्यः । जनानाम् । अर्यः । वेदः । अदाशु-
षाम् । नः । वेदः । आ । भर ॥ ९ ॥१॥

अ०—હે ઇન્દ્ર !, આ ત્હારા સર્વ ઉપાસકો શ્રેષ્ઠ હવિરન્નને પ્રાપ્ત
કરે છે નિશ્ચે, હવિ ન દેનારા લોકોના ધનને તું જાણે છે
તૂ તેમનુ ધન હરણ કરી અમને અર્પણ કર્ય ૯

ઇતિ બીજો વર્ગ સમાપ્ત

सुक्त ८१.

१ सेन्य = सेनार्ह = સેના સમાન
२ परादद्दि = परादाता शत्रूणां पराङ्मुखं यथा भवति
तथा आदातासि = શત્રુની સંપત્તિનો છેક નાશ કરનાર
३ शिक्षसि = અર્પણ કરે છે शिक्षतिर्दानकर्मा)
४ उपाकयो = સમીપવર્તી
५ अर्य = સ્વામી
६ गृभाय = ગૃહણ કર્ય (ग्रहउपादाने)
७ शिशीहि = तीक्ष्णीकुरु = તીક્ષ્ણ-બુદ્ધિ-સંપન્ન કર્ય
(शोतनूकरणे)
८ वार्य = सर्वैः भजनीयं = શ્રેષ્ઠ
९ ख्य = पश्यसि – જુવે છે = જાણે છે (ख्याप्रकथने)

सूक्त ८२.

ઋષિ:-રહૂગણ પુત્ર ગોતમ; દેવતા-ઇન્દ્ર. છન્દ:-૧-૫ પંક્તિ, ૬ જગતી.

उपोषुशृणुहीगिरोमघवन्मातथाइव ।
यदानःसूनृतावतःकरआदर्थयासइद्योजान्विन्द्रतेहरी ॥१॥

प०— उपोइति । सु । शृणुहि । गिरः । मघऽवन् । मा । अतथाःऽइव । यदा । नः । सूनृताऽवतः । करः । आत् । अर्थयासे । इत् । योज । नु । इन्द्र । ते । हरीइति ॥ १ ॥

अ०—હે ધનવન્તા !, તું સમીપમાં આવી અમારી પ્રાર્થના રૂડી રીતે સાંભળજે. પૂર્વે જેવો (કૃપાસંપન્ન) હતો તેથી ઉલટો મ થઇશ. તું જ્યારે અમને પ્રિય અને સત્ય ભાષણ કરનારી વાણી વડે યુક્ત કરે છે એટલે અમે ત્હારી અવશ્ય પ્રાર્થના કરીએ છીએ. હે ઇન્દ્ર !, ત્હારા અશ્વો જલદી જોડજે. ૧

अक्षन्नमीमदन्तह्यवप्रियाअधूषत ।
अस्तोषतस्वभानवोविप्रानविष्ठयामतीयोजान्विन्द्रतेहरी ॥२॥

प०— अक्षन् । अमीमदन्त । हि । अव । प्रियाः । अधूषत । अस्तोषत । स्वऽभानवः । विप्राः । नविष्ठया । मती । योज । नु । इन्द्र । ते । हरीइति ॥ २ ॥

अ०—હે ઇન્દ્ર !, (યજમાનો તેં અર્પણ કરેલ અન્ન) ભક્ષણ કરે છે અને તૃપ્ત થઇ, પોતાના શરીરને આમ તેમ હલાવે છે. (તે પછી) સ્વતઃ પ્રકાશમાન મેધાવી પુરૂષો, અત્યન્ત

નવીન સ્તોત્ર વડે સ્તુતિ કરવા લાગ્યા છે હે ઈન્દ્ર !, ત્હારા અશ્વો જલ્દી જોડય્ ૨

सुसंदृशं त्वा वयं मघवन्वन्दिषीमहि ।
प्र नूनं पूर्णवन्धुरः स्तुतो याहि वशाँ अनु योजा न्विन्द्र ते हरी ॥३॥

प० सुसम्ऽदृशम् । त्वा । वयम् । मघऽवन् । वन्दिषीमहि । प्र । नूनम् । पूर्णऽवन्धुरः । स्तुतः । याहि । वशान् । अनु । योज । नु । इन्द्र । ते । हरी इति ॥ ३ ॥

અ૦—હે ધનવતા ! મર્ત્યોના ઉપર અનુગ્રહ દૃષ્ટિ કરનાર એવા તૂને, અમે વંદન કરીએ છીએ અમોએ સ્તુતિ કરેલ એવો તૂ, ધનપૂર્ણ રથ સહિત ત્હારી કામના કરનારા પ્રત્યે અવશ્ય પ્રયાણ કર હે ઇન્દ્ર !, ત્હારા અશ્વો જલ્દી જોડય ૩

स घा तं वृषणं रथमधि तिष्ठाति गोविदम् ।
यः पात्रं हारियोजनं पूर्णमिन्द्र चिकेतति योजा न्विन्द्र ते हरी ॥४॥

प०— सः । घ । तम् । वृषणम् । रथम् । अधि । तिष्ठाति । गोऽविदम् । यः । पात्रम् । हारिऽयोजनम् । पूर्णम् । इन्द्र । चिकेतति । योज । नु । इन्द्र । ते । हरी इति ॥ ४ ॥

અ૦—તેજ ઇન્દ્ર, કામનાને (અભીષ્ટપદાર્થને) વરસાવનાર, ગાયોને મેળવનાર છે જે હારિયોજન નામના ધાનામિશ્રિત સોમપૂર્ણ પાત્રને જાણનાર છે તે રથ ઉપર તૂ આરૂઢ હો હે ઇન્દ્ર !, ત્હારા અશ્વો જલ્દી જોડય્ ૪

युक्तस्ते अस्तु दक्षिण उत सव्यः शतक्रतो ।
तेन जायामुप प्रियां मन्दानो याह्यन्धसो योजा न्विन्द्र ते हरी ॥५॥

प०— युक्तः । ते । अस्तु । दक्षिणः । उत । सव्यः । शतक्रतो इति शतऽक्रतो । तेन । जायाम् । उप । प्रियाम् । मन्दानः । याहि । अन्धसः । योजं । नु । इन्द्र । ते । हरी इति ॥५॥

अ०—हे सेंकडो यज्ञकर्मवाळा इन्द्र !, त्हारे रथे जमणो तथा डाबो अश्व जोडेल हो. ते रथ वडे सोमपान करी तुप्त थइ, तू त्हारी प्रिय भार्या पासे जा हे इन्द्र !, त्हारा अश्वो जल्दी जोडाय. ५

*युनज्मि ते ब्रह्मणा केशिना हरी उप प्र याहि दधिषे गभस्त्योः ।
उत्त्वा सुतासो रभसा अमन्दिषुः पूषण्वान्वज्रिन्त्समु पत्न्यामदः ॥६॥३

प०— युनज्मि । ते । ब्रह्मणा । केशिना । हरी इति । उप । प्र । याहि । दधिषे । गभस्त्योः । उत् । त्वा । सुतासः । रभसाः । अमन्दिषुः । पूषण्ऽवान् । वज्रिन् । सम् । ऊम् इति । पत्न्या । अमदः ॥ ६ ॥३॥

अ०—हुं स्तोत्र गाइ त्हारा केशयुक्त अश्वोने (रथे) जोडुं छुं. ते वडे तुं त्हारे घेर जा हाथमां (लगाम) धर्युं तीक्ष्ण अने जल्दी मद करनार (यज्ञविषे) काढेल सोमरसे तने अत्यन्त उत्साहित कर्यो छे (एथी) हे वज्रधारी इन्द्र !, तुं पुष्ट थइ त्हारी भार्यासह तृप्त हो. ६.

इति त्रीजो वर्ग समाप्त.

---

* पुष्टिपुष्टिपतिमेवाहरपे । तै० ब्रा० २-७-२ ।

सूक्त ८२.

१ अतथाः = पूर्वं यथाविधः तद्विपरीत. = પૂર્વે હતો તેથી ઉલટો.

२ अक्षन् = भुक्तयन्तः = ભક્ષણ કરે છે. (अद्)

३ वशान् = अनुकामयमानान् = કામના કરનારા પ્રત્યે

४ पूपणवान् = પુષ્ટિયુક્ત.

सूक्त ८३.

ઋષિઃ-રહૂગણ પુત્ર ગોતમ. દેવતા-ઇન્દ્ર, છન્દઃ-જગતી

*अश्वावतिप्रथमोगोषुगच्छतिसुप्रावीरिन्द्रमर्त्यस्तवोतिभिः ।
तमित्पृणक्षिवसुनाभवीयसासिन्धुमापोयथाभितोविचेतसः ॥१॥

प०— अश्वऽवति । प्रथमः । गोषु । गच्छति । सुप्रऽअवी । इन्द्र मर्त्यः । तव । ऊतिऽभिः । तम् । इत् । पृणक्षि । वसुना । भवीयसा । सिन्धुम् । आपः । यथा । अभितः । विऽचेतसः ॥१॥

अ०—હે ઇન્દ્ર, જે મર્ત્ય ત્હારા સંરક્ષણવડે સુરક્ષિત હોય તે અશ્વ-સંપન્ન (ગૃહવિષે રહેનાર) થઈ, (સર્વ ઉપાસકોથી) પ્રથમ ગોસંપન્ન થાય છે. વિશિષ્ટજ્ઞાન આપનારાં ઉદક, ચોમેર સમુદ્રને ભરી દે તે પ્રમાણે તેનેજ, તૂં અતિ વિપુલ ધન વડે ભરી દે છે. १

---

* आपोनदेवीरुपयन्तिहोत्रियमितिहोतृचमसेसमव- नीयमानास्वन्वाह । पे० ब्रा० २-२०. ।

आपोनदेवीरुपयन्तिहोत्रियमवःपश्यन्तिविततंयथारजः ।
प्राचैर्देवासःप्रणयन्तिदेवयुंब्रह्मप्रियंजोषयन्तेवराइव ॥२॥

प०— आः । न । देवीः । उप । यन्ति । होत्रियम् । अवः ।
पश्यन्ति । विऽततम । यथा । रजः । प्राचैः । देवासः । प्र ।
नयन्ति । देवऽयुम् । ब्रह्मऽप्रियम् । जोषयन्ते । वराःऽइव ॥२

अ०—પ્રકાશમાન જળ જેમ ચમસ પ્રત્યે વેહે તેમ (ઉપર રહેલા) દેવો, વિસ્તીર્ણ સૂર્યજ્યોતિની પેઠે હોતાએ સિદ્ધ કરેલ ચમસ પાત્ર પ્રત્યે દષ્ટિપાત કરેછે. (દેવભક્તો) પ્રાચીન, દેવોની ઇચ્છા કરનાર, સોમપૂર્ણ ચમસને (ઉત્તરવેદિની અભિમુખ) લઇ જાય છે. અનેક વરો એક કન્યાની ઇચ્છા કરે તેમ દેવો, તે સોમપૂર્ણ ચમસનું પીવા, સ્તુતિપ્રિય ઇન્દ્રનુ સેવન કરે છે. ૨

*अधिद्वयोरदधाउक्थ्यंवचोयतस्रुचामिथुनायासपर्यतः ।
असंयत्तोव्रतेतेक्षेतिपुष्यतिभद्राशक्तिर्यजमानायसुन्वते ॥३॥

प०— अधि । द्वयोः । अदधाः । उक्थ्यम् । वचः । यतऽस्रुचा ।
मिथुना । या । सपर्यतः । असम्ऽयत्तः । व्रते । ते क्षेति ।
पुष्यति । भद्रा । शक्तिः । यजमानाय । सुन्वते ॥ ३ ॥

अ० ધૃતથી ભરેલી સુચા (પળી) આગળ ધરી બે વાર હવિર્ધાન કરી ત્હારી પૂજા કરે છે ત્યારે તૂ રૂડો આશીર્વાદ દે છે

---

* अधिद्वयोरदधाउक्थ्यंवचइतिद्वयोर्ह्येतत्तृतीयंछ-दिरधिनिधीयतउक्थ्यवचइतियदाहयज्ञियंवैकर्मोक्थ्यवचो यज्ञमेवैतेनसमर्धयति । ऐ० ब्रा० १-२९. ।

તે (હવિર્ધાન-યુક્ત) યજમાન, ઉપદ્રવરહિત થઇ ત્હારી ભક્તિ વિષે નિમગ્ન રહે છે અને ઉત્કર્ષને પામે છે. સોમરસ કાઢનારા યજમાનને ઉત્કૃષ્ટ સામર્થ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. ૩

आदंगिराः प्रथमं दधिरे वय इद्धाग्नयः शम्या ये सुकृत्यया ।
सर्वं पणेः समविन्दन्त भोजनमश्वावन्तं गोमन्तमा पशुं नरः ॥४॥

प०— आत् । अंगिराः । प्रथमम् । दधिरे । वयः । इद्धऽअग्नयः । शम्या । ये । सुऽकृत्यया । सर्वम् । पणेः । सम् । अविन्दन्त । भोजनम् । अश्वऽवन्तम् । गोऽमन्तम् । आ । पशुम् । नरः ॥ ४ ॥

अ०—(પણિ રાક્ષસોએ ગાયોનું અપહરણ કરેલું ત્યારે) જેણે (ઇન્દ્રાર્થ) પ્રથમ હવિરન્ન સંપાદન કર્યું અને તે પછી અગ્નિ પ્રજ્વલિત કરી, શોભનસાધનસંપન્ન યાગકર્મ વડે તેનું પૂજન કર્યું તે યજનેતા અંગિરસોને, પણિ અસુરની અશ્વસંપન્ન, ગોસંપન્ન તથા (અન્ય) પશુસંપન્ન સર્વ સંપત્તિ સંપ્રાપ્ત થઈ. ૪

यज्ञैरथर्वा प्रथमः पथस्तते ततः सूर्यो व्रतपा वेन आजनि ।
आ गा आजदुशना काव्यः सचा यमस्य जातममृतं यजामहे ॥५॥

प०— यज्ञैः । अथर्वा । प्रथमः । पथः । तते । ततः । सूर्यः । व्रतऽपाः । वेनः । आ । अजनि । आ । गाः । आजत् । उशना । काव्यः । सचा । यमस्य । जातम् । अमृतम् । यजामहे ॥ ५ ॥

अ०—પ્રથમ અથર્વાએ, યજ્ઞોના યોગવડે (ગોપ્રાપ્તિનો) માર્ગ તૈયાર કર્યો. તે પછી કર્મોનો પાલયિતા સૂર્યસ્વરૂપ રૂડો ઇન્દ્ર

પ્રગટ થયો (એટલે અથર્વાને) ગાયો મળી આવી કવિ (ઋષિ) નો પુત્ર ભૃગુ (પણ્િ અસુરોનું) નિયમન કરવામાં (ઇન્દ્રને) સહાયક થયો તે અમર દેવનું અમે (હવિ વડે) પૂજન કરીએ છીએ. ૫

बर्हिर्वा यत्स्वपत्याय वृज्यतेऽर्को वा श्लोकमाघोषते दिवि ।
ग्रावा यत्र वदति कारुरुक्थ्य१स्तस्येदिन्द्रो अभिपित्वेषु रण्यति ॥६॥४

प०— बर्हिः । वा । यत् । सुऽअपत्याय । वृज्यते । अर्कः । वा ।
श्लोकम् । आऽघोषते । दिवि । ग्रावा । यत्र । वदति ।
कारुः । उक्थ्यः । तस्य । इत् । इन्द्रः । अभिऽपित्वेषु ।
रण्यति ॥ ६ ॥४॥

અ०— સત્કર્માર્થ જ્યારે દર્ભ તોડાય છે અથવા, જ્યારે હોતા યરા વિષે સ્તોત્રોચ્ચાર કરે છે, કિંવા જ્યારે ગ્રાવા (પાષાણ) સ્તોત્રો-ચ્ચાર કરનાર સ્તોતાની પેઠે ધ્વનિ કરે છે, આ સર્વ સામગ્રી જ્યારે સિદ્ધ હોય છે ત્યારે ઇન્દ્ર રમણ કરે છે અથવા, હર્ષ-ગર્જના કરે છે. ૬

ઇતિ ચોથો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ८३.

१ सुप्रावी = રૂડી રીતે રક્ષિત.
२ भयीयसा = बहुतरेणमविस्तृतमेन = અતિ વિપુલ
३ भोजनं = ધન.
४ येनः = कान्तः = રૂડો
५ कारुः = સ્તોતા.
६ स्वपत्याय = સત્કર્માર્થ.
७ अभिपित्वेषु = अभिप्राप्तिषु = સિદ્ધ હોય ત્યારે.

सूक्त ८४.

ઋષિ–રહૂગણ પુત્ર ગોતમ, દેવતા–ઇન્દ્ર છન્દ–૧–૬ અનુષ્ટુભ્, ૭ ૯ ઉષ્ણિહ્, ૧૦–૧૨ પંક્તિ, ૧૩–૧૫ ગાયત્રી, ૬–૧૮ ત્રિષ્ટુભ્, ૧૯ બૃહતી, ૨૦ મતો બૃહતી

असा॑वि॒सोम॑इन्द्रते॒शवि॑ष्ठधृष्ण॒वाग॑हि ।
आत्वा॑पृणक्त्वि॒न्द्रि॒यंरजः॒सूर्यो॒नर॒श्मिभि॑ः ॥ १ ॥

प०– असा॑वि । सोम॑ । इ॒न्द्र॒ । ते॒ । शवि॑ष्ठ । धृष्णो॒इति॑ । आ । ग॒हि॒ । आ । त्वा॒ । पृ॒ण॒क्तु॒ । इ॒न्द्रि॒यम् । रजः॑ । सूर्यः॑ । न । र॒श्मिऽभिः॑ ॥ १ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર ! ત્હારા માટે સોમરસ કાઢેલો છે હે અત્યંત બળશાળી અને શત્રુને ભ્હીવડાવનાર ! તૂ આવ્ય્, જેમ સૂર્ય પોતાના કિરણોવડે અન્તરિક્ષને વ્યાપ્ત કરે તેમ (સોમપાન વડે ઉત્પન્ન) સામર્થ્ય તૂને વ્યાપ્ત હો ૧

इन्द्र॒मिद्धरी॑वह॒तोऽप्र॑तिधृष्टशवसम् ।
ऋषी॑णांचस्तु॒तीरुप॑य॒ज्ञंच॒मानु॑षाणाम् ॥ २ ॥

प०– इन्द्र॑म् । इत् । हरी॒इति॑ । व॒ह॒तः॒ । अप्र॑तिधृष्टऽशवसम् । ऋषी॑णाम् । च॒ । स्तु॒तीः । उप॑ । य॒ज्ञम् । च॒ । मानु॑षा-णाम् ॥ २ ॥

અ૦—ઋષિઓના સ્તોત્ર તથા મનુષ્યોના યજ્ઞોની સમીપમાં અજિત શક્તિવાળા ઇન્દ્રને, હરિદ્વર્ણના અશ્વો લઇ જાય છે ૨

आतिष्ठवृत्रहन्रथंयुक्तातेब्रह्मणाहरी ।
अर्वाचीनंसुतेमनोग्रावाकृणोतुवग्नुना ॥ ३ ॥

प०— आ । तिष्ठ । वृत्रहन् । रथम् । युक्ता । ते । ब्रह्मणा । हरीइति । अर्वाचीनम् । सु । ते । मनः । ग्रावा । कृणोतु । वग्नुना ॥ ३ ॥

अ०—હે વૃત્રહન્તા (ઇન્દ્ર !,) તું રથારૂઢ હો (અમારા) સ્તોત્રના યોગે ત્હારા અશ્વોની જોડ જોડી છે સોમ કુટવાનો પાષાણ તેના મધુર નાદ વડે, ત્હારૂં મન અમારા પ્રત્યે રૂડી રીતે અભિમુખ કરો. ૩

इमर्मिन्द्रसुतपिंबज्येष्ठममर्त्यमदम् ।
शुक्रस्यत्वाभ्यंक्षरन्धाराऋतस्यसादने ॥ ४ ॥

प०— इमम् । इन्द्र । सुतम् । पिब । ज्येष्ठम् । अमर्त्यम् । मदम् । शुक्रस्य । त्वा । अभि । अक्षरन् । धाराः । ऋतस्य । सदने ॥ ४ ॥

अ०—હે ઇન્દ્ર !, આ અત્યુત્તમ, અમારક તથા મદ ઉત્પન્ન કરનાર સોમરસ તું પી યજ્ઞગૃહ વિષે હોનાર દેદીપ્યમાન સોમરસની ધારા ત્હારી અભિમુખ વેહે છે. ૪

इन्द्रायनूनमर्चतोक्थानिचब्रवीतन ।
सुताअमत्सुरिन्दवोज्येष्ठंनमस्यतासहः ॥ ५ ॥ ९ ॥

प०— इन्द्राय । नूनम् । अर्चत । उक्थानि । च । ब्रवीतन । सुताः । अमत्सुः । इन्दवः । ज्येष्ठम् । नमस्यत । सहः ॥ ५ ॥९॥

અ૦—(હે ઋત્વિજો !,) ઇન્દ્રનું જલ્દી પૂજન કરો. સ્તોત્રો બોલો. ગાળી કાઢેલ સોમરસ, તેને મત્ત કરો. તે સર્વોત્કૃષ્ટ બળવાન ઇન્દ્રને નમસ્કાર કરો. ૫

ઇતિ પાંચમો વર્ગ સમાપ્ત.

नकिष्ट्वद्रथीतरोहरीयदिन्द्रयच्छसे ।
नकिष्ट्वानुमज्मनानकिःस्वश्वआनशे ॥ ६ ॥

प०—नकिः । त्वत् । रथिऽतरः । हरी इति । यत् । इन्द्र । यच्छसे । नकिः । त्वा । अनु । मुज्मना । नकिः । सुऽअश्वः । आनशे ॥ ६ ॥

અ૦—જ્યારે તું અશ્વોને જોડનાર હોય છે એટલે ત્હારી અપેક્ષાએ ચઢીયાતો રથી કોઇયે નથી ત્હારા સામર્થ્યની બરોબરી કરનાર કોઇ નથી. ત્હારા જેવા અશ્વો કોઇયેના નથી. ૬

यएकइद्विदयतेवसुमर्तायदाशुषे ।
ईशानोअप्रतिष्कुतइन्द्रोअङ्ग ॥ ७ ॥

प०— यः । एकः । इत । विऽदयते । वसु । मर्ताय । दाशुषे । ईशान । अप्रतिऽस्कुतः । इन्द्रः । अङ्ग ॥ ७ ॥

અ૦—હવિ અર્પણ કરનારા મનુષ્યને જે એકલોજ સંપત્તિ વિશેષ દે છે તે ઇન્દ્રજ, સામું બોલનાર શત્રુઓથી રહિત થઇ, (સર્વ જગતનો) જલ્દી સ્વામી થાય છે. ૭

कदामर्तमराधसंपदाक्षुम्पमिवस्फुरत् ।
कदानःशुश्रवद्गिरइन्द्रोअङ्ग ॥ ८ ॥

प०— कुदा । मर्तम् । अराधसम । पदा । क्षुम्पम्ऽइव । स्फुरत् । कुदा । नः । शुश्रवत् । गिरः । इन्द्रः । अंग ॥ ८ ॥

अ०—यज्ञ न करनारने सर्पना गूंचळानी पेठे इन्द्र, पगवडे क्यारे कचडी मारशे ?. ते अमारी स्तुति क्यारे जल्दी सांभळशे ?. ८

यश्चिद्धित्वांबहुभ्युआसुतावाँआविवासति।
उग्रंतत्पत्यतेशवइन्द्रोअंग ॥ ९ ॥

प०— यः । चित् । हि । त्वा । बहुऽभ्यः । आ । सुतऽवान् । आऽविवासति । उग्रम् । तत् । पत्यते । शवः । इन्द्रः । अंग ॥ ९ ॥

अ०—अनेक मनुष्यो मध्ये, जे सोम तैयार करी त्हारी परिचर्या करे छे तेने, इन्द्र उग्रबळ जल्दी प्राप्त करावे छे ९

स्वादोरित्थाविषूवतोमध्वःपिबन्तिगौर्यः ।
याइन्द्रेणसयावरीर्वृष्णामदन्तिशोभसेवस्वीरनुस्वराज्यम्।१०।६।

प०— स्वादोः । इत्था । विषुऽवतः । मध्वः । पिबन्ति । गौर्यः । याः । इन्द्रेण । सऽयावरीः । वृष्णा । मदन्ति । शोभसे । वस्वीः । अनु । स्वऽराज्यम् ॥ १० ॥ ६ ॥

अ०—गौरवर्णनी गायो, स्वादिष्ट, सर्वव्यापी अने मधुर सोमरसनु पान करे छे. तेओ कामाभिवर्षक इन्द्रनी साथे शोभार्थ प्रयाण करे छे अने मत्त थाय छे. इन्द्रनी आज्ञानुसार तेओ, (दूध अर्पण करता), कल्याणकारक होय छे. १०

इति छट्ठो वर्ग समाप्त.

ताअस्यपृशनायुवःसोमंश्रीणन्तिपृश्नयः ।
प्रियाइन्द्रस्यधेनवोवज्रंहिन्वन्तिसायकंवस्वीरनुस्वराज्यम् ॥११॥

प०— ता । अस्य । पृशनऽयुवः । सोमम् । श्रीणन्ति । पृश्नयः ।
प्रियाः । इन्द्रस्य । धेनवः । वज्रम् । हिन्वन्ति । सायकम् ।
वस्वीः । अनु । स्वऽराज्यम् ॥ ११ ॥

अ०—આવી તે સ્પર્શની કામનાવાળી, નિ-નિગાળા રંગની ગાયો, (પોતાના દૂધવડે) સોમને મિશ્રિત કરે છે ઇન્દ્રની પ્રિય ગાયો, (ઇન્દ્રને મદ ઉત્પન્ન કરાવી), પ્રાણઘાતક વજ્ર ફેંકવાની પ્રેરણા કરે છે ઇન્દ્રની આજ્ઞાનુસાર, તેઓ કલ્યાણકારક હોય છે

ताअस्यनमसासहःसपर्यन्तिप्रचेतसः ।
व्रतान्यस्यसश्चिरेपुरूणिपूर्वचित्तयेवस्वीरनुस्वराज्यम् ॥१२॥

प०— ताः । अस्य । नमसा । सहः । सपर्यन्ति । प्रऽचेतसः ।
व्रतानि । अस्य । सश्चिरे । पुरूणि । पूर्वऽचित्तये । वस्वीः ।
अनु । स्वऽराज्यम् ॥ १२ ॥

अ०—ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાનવાળી તે ગાયો, આ (ઇન્દ્ર)ના બળને, (પોતાના દૂધ રૂપી) અન્ન વડે પોષે છે આના અનેક પરાક્રમોને તે ગાયો જાણે છે અને (શત્રુઓને) યુદ્ધપૂર્વ ચેતાવે છે ઇન્દ્રની આજ્ઞાનુસાર, તેઓ કલ્યાણકારક હોય છે ૧૨

*इन्द्रोदधीचोअस्थभिर्वृत्राण्यप्रतिष्कुतः । जघाननवतीर्नव॥१३॥

---

* આથર્વણ દધીચના જીવતાં તેના દર્શનવડે અસુરો પરાભવ પામેલા તે મરણ પામતા, અસુરોવડે પૃથિવી પૂર્ણ થઇ તેથી તેના શિરના અસ્થિવડે ઇન્દ્રે અસુરોનો વધ કર્યો

प०— इन्द्रः । दधीचः । अस्थऽभिः । वृत्राणि । अप्रतिऽस्कुतः ।
जघान॑ । नवतीः । नव॑ ॥ १३ ॥

अ०—જેના સામું ન જોવાય તેવા ઇન્દ્રે, દધ્યદ્ (ઋષિ)ના હાડકા વડે, (પ્રત્યેક દશ દિશાવિષે) એકાશી અસુરોને હણ્યા. १३

इच्छन्नश्वस्य यच्छिरः पर्वतेष्वपश्रितम् ।
तद्विदच्छर्यणावति ॥ १४ ॥

प०— इच्छन् । अश्वस्य । यत् । शिरः । पर्वतेषु । अपऽश्रितम् ।
तत् । विदत् । शर्यणाऽवति ॥ १४ ॥

अ०—પર્વત મધ્યે જઇ પડેલ જે (દધીચ ઋષિના) અશ્વમસ્તકની ઇચ્છા-શોધ-કરતો હતો તે, શર્યણાવત નામના સરોવર મધ્યે હોવાનું ઇન્દ્રને જણાયું १४

*अत्राह गोरमन्वत नाम त्वष्टुरपीच्यम् ।
इत्था चन्द्रमसो गृहे ॥ १५ ॥ ७ ॥

प०— अत्र॑ । अह॑ । गोः । अमन्वत । नाम॑ । त्वष्टुः । अपीच्य॑म् ।
इत्था । चन्द्रमसः । गृहे ॥ १५ ॥ ७ ॥

अ०—આ જ પ્રયાણ કરનાર ચંદ્રમાના મંડળ વિષે, સૂર્યનું ગુપ્ત કિરણ, આ પ્રકારે ધ્યાનમાં આવ્યું. १५

को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनो दुर्हृणायून् ।
आसन्निषून्हृत्स्वसो मयोभून्य एषां भृत्यामृणधत्स जीवात् ॥ १६ ॥

---

* બાર આદિત્ય વિષે ઇન્દ્રની પરિગણના કરેલી છે. તેથી અહોરાત્રનો પ્રકાશક ઇન્દ્રજ છે એમ તેની સ્તુતિ કરેલી છે.

प०— कः । अद्य । युङ्क्ते । धुरि । गाः । ऋतस्य । शिमीऽवतः । भामिनः । दुःऽहृणायून् । आसन्ऽइषून् । हृत्ऽसुऽअसः । मयःऽभून् । यः । एषाम् । भृत्याम् । ऋणधत् । सः । जीवात् ॥ १६ ॥

अ०—આ યજ્ઞ મધ્યે પ્રયાણ કરનાર (ઇન્દ્ર)ની રથના ધોસરીયે મહાપરાક્રમી, તેજસ્વી, દુર્ધર્ષ, મુખવિષે બાણ ધારણ કરનાર, (શત્રુના) હૃદયવિષે પાદક્ષેપ કરનાર, અને કલ્યાણકારક અશ્વોને કોણ જોડી શકે ? જે કોઇ તેમને રથે જોડે છે તે ચિરાયુ થાન છે અથવા, (૨) યજ્ઞનો નિર્વાહ કરવામા હવે કયો પ્રજાપતિ વેદવાણીનો પ્રયોગ કરશે ? આ વેદવાણી કર્મસંપન્ન, ઉજ્જ્વલ, અવિનાશી, મુખવિષે ઉચ્ચારાતી, હૃદયવિષે પ્રકાશમાન તથા કલ્યાણકારક હોય છે જે આ વે૦ વાણીને પોષે છે તેજ સફળ જીવનવાળો છે १६

क ईषते तुज्यते को बिभाय को मंसते सन्तमिन्द्रं को अन्ति ।
कस्तोकाय क इभायोत रायेऽधि ब्रवत्तन्वे को जनाय ॥१७॥

प०— कः । ईषते । तुज्यते । कः । बिभाय । कः । मंसते । सन्तम् । इन्द्रम् । कः । अन्ति । कः । तोकाय । कः । इभाय । उत । राये । अधि । ब्रवत् । तन्वे । कः । जनाय ॥ १७ ॥

अ०—(અનુગ્રહ કરનાર ઇન્દ્ર પધારતા શત્રુથી ભય પામી), કોણ પલાયન કરે ? કોનો પરાભવ થાય ? કોણ બીએ ? ઇન્દ્ર, આપણી સમીપમા છે એમ કોણ જાણે છે ? (માત્ર અમેજ જાણીએ છીએ) (યુદ્ધવિષે મહાપ્રતાપી ઇન્દ્ર આવતા) અમારા

પુત્ર, ગજ, સંપત્તિ, શરીર તથા પરિજનનું તું રક્ષણ કર્યું એવાં અધિવચન કોણ ઉચ્ચારે ?. (અર્થાત્, ઈન્દ્ર પોતે સ્તુતિથી પ્રસન્ન થઇ આપોઆપ રક્ષણ કરે છે). ૧૭

*कोअग्निमीट्टेहविषांघृतेनस्रुचायजातेऋतुभिर्ध्रुवेभिः ।
कस्मैदेवाआवहानाशुहोमकोमंसतेवीतिहोत्रःसुदेवः ॥१८॥

प०— कः । अग्निम् । ईट्टे । हविषा । घृतेन । स्रुचा । यजातै ।
ऋतुऽभिः । ध्रुवेभिः । कस्मै । देवाः । आ । वहान् । आशु ।
होमं । कः । मंसते । वीतिऽहोत्रः । सुऽदेवः ॥ १८ ॥

સ૦—હવિ અને ઘૃતવડે, કોણ અગ્નિની સ્તુતિ કરે ?. વસન્તાદિ કાળે નિત્ય સ્રુચાવડે કોણ યજ્ઞ કરી શકે ? યથા, નિશ્ચળ પ્રયાજ, (ઋતુ) દેવના મહ ઘૃતવડે અગ્નિદેવનું પૂજન કોણ કરી શકે ?. દેવો કોને પ્રશસ્ય ધન જલ્દી અર્પણ કરે છે ?. (અર્થાત્, એકલો ઇન્દ્રજ ધનદાતા છે, અન્ય દેવો નહિ એમ ઇન્દ્રની સ્તુતિ કરે છે). કલ્યાણકર્તા દેવોનો કયો યજ્ઞકર્તા, ઇન્દ્રને રૂડી રીતે ઓળખે છે ?. (તાત્પર્ય:—બહુવિધ સ્તુતિ તથા ઉપાસના વડે, ઇન્દ્ર પ્રત્યક્ષ થાય છે. અન્ય પ્રકારે નહિ). ૧૮

त्वमंगप्रशंसिषोदेवःशविष्ठमर्त्यम् ।
नत्वदन्योमघवन्नस्तिमर्डितेन्द्रब्रवीमितेवचः ॥१९॥

प०— त्वम् । अंग । प्र । शंसिषः । देवः । शविष्ठ । मर्त्यम् ।
न । त्वत् । अन्यः । मघऽवन् । अस्ति । मर्डिता । इन्द्र ।
ब्रवीमि । ते । वचः ॥ १९ ॥

* ऋतवोवैप्रयाजाः । तै० सं० १. ६. ११. ।

અ૦—હે અત્યન્ત બળવાન ઇન્દ્ર !, તું તેજસ્વી છે. ત્હારી સ્તુતિ કરનાર મર્ત્ય પુરૂષની તૂ પ્રશંસા કર્યું હે ધનકર્તા !, ત્હારા વિના બીજો સુખ અર્પણ કરનાર નથી (એથી), હું ત્હારી સ્તુતિ કરૂ છું. ૧૯

मातेराधांसिमातऊतयोवसोस्मान्कदाचनादभन् ।
विश्वाचनउपमिमीहिमानुपवसूनिचर्षणिभ्यआ ॥२०॥८॥

प०— मा । ते । राधांसि । मा । ते । ऊतयः । वसो इति । अस्मान् । कदा । चन । दभन् । विश्वा । च । नः । उपमिमीहि । मानुप । वसूनि । चर्षणिभ्यः । आ ॥२०॥८॥

અ૦—હે સંપત્તિમાન દેવ !, ત્હારા ભૂતપ્રાણિઓ, તથા ત્હારા પ્રયાણ કરનાર વા કંપાવનાર મરૂતો, અમને મ ઉપદ્રવ કરો. હે લોકહિતકર્તા !, અમે-મંત્રદ્રષ્ટાઓને, સર્વસંપત્તિ ચોમેરથી લાવી અર્પણ કર. ૨૦

ઇતિ આઠમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ८४.

१ असावि = अभिषुता भूत् = કાઢેલો
२ वग्नुना = वचनीयेनाभिपवशब्दन = મધુર નાદ કરે (वच्)
३ नमस्यत = નમસ્કાર કરો
४ रथितर = ચઢીયાતો રથી
५ नियच्छते = વિશેષ રીતે અર્પણ કરે છે (दयदाने).
६ अप्रतिष्कुत = परैरप्रतिशब्दित: = શત્રુઓ જેની સામું ઉચ્ચાર કરી ન શકે તેવો (कुशब्दे)

७ अराधसम् = हविर्लक्षणेन साधनेन रहितम् = अयष्टारम् = યજ્ઞ ન કરનાર.
८ शुष्मास = अहिच्छत्रकम् = સર્પનું શુંઘણું.
९ मक्षु = क्षिप्रम् = જલદી.
१० पन्यते = पातयति प्रापयति = પ્રાપ્ત કરાવે છે.
११ विपुपतः = सर्व यज्ञो भध्ये व्याप्त. (विष व्याप्तौ).
१२ सयावरीः = सह यान्त्यः गच्छन्त्यः = સાથે પ્રયાણ કરનાર. (याप्रापणे).
१३ शोभसे = શોભાર્થે.
१४ वस्वीः = पयः प्रदानेन निवासकारिण्यः = કલ્યાણકારક.
१५ पृशनयुषः = સ્પર્શનકામ.
१६ पूर्वचित्तये = पूर्वमेव प्रज्ञापनाय = પેહેલેથી ચેતાવનાર.
१७ अपीच्यं = અન્તર્હિત.
१८ शिमीवत. = वीर्यकर्मोपेतान = મહાપરાક્રમી.
१९ दुर्धणायून = परेर्दु.सहेनक्रोधेन युक्तान् = દુર્ધર્ષ. (हृणीयति क्रुध्यतिकर्मा).
२० आसन्निषून् = आसनिआस्ये मुखेबाणावद्धारुतान् = મુખ વિષે બાણ ધારણ કરનાર
२१ हृत्स्वसः = हृत्सुअस्यन्ति स्वकीयं पादं क्षिपन्तीति= શત્રુના હદય વિષે પાદક્ષેપ કરનાર.
२२ ऋणधत् = समर्धयति = સમૃદ્ધ કરે છે (ऋधु वृद्धौ).
२३ मयोभून् = सुखस्य भावयितॄन् = કલ્યાણકારક.
२४ भृत्यां = भरणक्रियां रथवाहनक्रियां = રથ જોડવાનું કાર્ય. (भृञ् भरणे).
२५ ईयते = निर्गच्छति = પલાયન કરે.
२६ वीतिहोत्रः = प्राप्तयज्ञ = હવિરસપન્ન.

२७ सप्तयो = निवासयितः = संपन्न; संपत्तिमान.
२८ उपमिमीहि = અમારી સમીપમાં આપ્યું.
२९ दभन् = विनाशयन्तु = ઉપદ્રવ કરો.
३० राधांसि = राध्नोत्येभिरिति राधांसि = ભૂતપ્રાણિઓ.

सूक्त ८५.

ઋષિઃ–રહૂગણ પુત્ર ગોતમ. દેવતાઃ–અગ્નિ; છન્દઃ–ગાયત્રી.

प्रयेशुम्भन्तेजनयोनसप्तयोयामन्रुद्रस्यसूनवःसुदंससः ।
रोदसीहिमरुतश्चक्रिरेवृधेमदन्तिवीराविदथेषुघृष्वयः ॥१॥

प०— प्र । ये । शुम्भन्ते । जनयः । न । सप्तयः । यामन् । रुद्रस्य । सूनवः । सुदंससः । रोदसी । हि । मरुतः । चक्रिरे । वृधे । मदन्ति । वीराः । विदथेषु । घृष्वयः ॥ १ ॥

अ०—શીઘ્રગામી, શોભન પરાક્રમવાળા એવા રુદ્રપુત્ર મરૂતો, પ્રયાણ પ્રસંગે સ્ત્રીઓની પેઠે, (પોતાના અંગોને) સુશોભિત કરે છે. કેમકે, તેઓએજ દ્યાવાપૃથિવીને વૃદ્ધિંગત કરેલી તે પરાક્રમી અને બલાઢ્ય મરૂતો, યજ્ઞવિષે (સોમપાન વડે) હર્ષિત થાય છે. १

*तउक्षितासोमहिमानमाशतदिविरुद्रासोअधिचक्रिरेसदः ।
अर्चन्तोअर्कंजनयन्तइन्द्रियमधिश्रियोदधिरेपृश्निमातरः ॥२॥

प०— ते । उक्षितासः । महिमानम् । आशत । दिवि । रुद्रासः ।

---

* इयंवैपृश्निः । तै० ब्रा० १-४-१. ।

अधि । चक्रिरे । सदः । अर्चन्तः । अर्कम् । जनयन्तः ।
इन्द्रियम् । अधि । श्रियः । दधिरे । पृश्निऽमातरः ॥ २ ॥

अ०—ते भरुतो, (देवो वडे) अभिषिक्त सना श्रेष्ठपदने प्राप्त थया. ते रुद्रपुत्रोए, प्रकाशमान नभविषे सर्वोत्कृष्ट स्थान रच्युं. विविध वर्णनी भूमिना पुत्र मरुतोए, इन्द्रनी उपासना करी. (प्रहरो भगवो ब्रह्दि वीरयस्व अर्थः-प्रहार करो, हणो, पराक्रम करो इत्यादि वाक्यो वडे) इन्द्रने बळ उत्पन्न करतां, अधिक ऐश्वर्यने धारण कर्युं. २

गोमातरोयच्छुभयन्तेअंजिभिस्तनूषुशुभ्रादधिरेविरुक्मतः ।
बाधन्तेविश्वमभिमातिनमपवर्त्मान्येषामनुरीयतेघृतम् ॥३॥

प०— गोऽमातरः । यत् । शुभयन्ते । अंजिऽभिः । तनूषु । शुभ्राः । दधिरे । विरुक्मतः । बाधन्ते । विश्वम् । अभिऽमातिनम् । अप । वर्त्मानि । एषाम् । अनु । रीयते । घृतम् ॥ ३ ॥

अ०—गोरूपी भूमिना पुत्रो (मरुतो), रूपाभिव्यंजक आभरणो वडे (पोताना अंगोने) शणगारे छे त्यारे ते तेजस्वी मरुतो, पोताना शरीरविषे विशेष चळकता अलंकारो धारण करे छे. तेओ सर्व शत्रुओनो नाश करे छे. तेमना मार्गने अनुसरीने उदक गळे छे. ३

विये भ्राजन्ते सुमखास ऋष्टिभिः प्रच्यावयन्तो अच्युता चिदोजसा ।
मनोजुवो यन्मरुतो रथेष्वा वृषव्रातासः पृषतीरयुग्ध्वम् ॥४॥

प०— वि । ये । भ्राजन्ते । सुऽमखासः । ऋष्टिऽभिः । प्रऽच्यवयन्तः । अच्युता । चित् । ओजसा । मनःऽजुवः । यत् ।

मरुतः । रथेषु । आ । वृषंऽव्रातासः । पृषतीः । अयुग्ध्वम्
॥ ४ ॥

अ०—पृश्नीपुत्र मरुतो, पोताना आयुधवडे प्रकाशे छे ते पोताना बळवडे, अडग पदार्थोने पण छेक डगावे छे. हे मरुतो !, तमे मन जेवा वेगवाळा, वृष्टयुदक वरसाववाने समर्थ एवा समूह वडे युक्त थइ, ज्यारे रथविषे श्वेत टपकांवाळी हरिणीओ जोडो छो (त्यारे तमे पर्वतादिकने डगावो छो). ४

प्रयद्रथेषुपृषतीरयुग्ध्वंवाजेअद्रिंमरुतोरंहयन्तः ।
उतारुषस्यविष्यन्तिधाराश्चर्मेवोदभिर्व्युन्दन्तिभूम ॥५॥

प०— प्र । यत् । रथेषु । पृषतीः । अयुग्ध्वम् । वाजे । अद्रिम् । मरुतः । रंहयन्तः । उत । अरुषस्य । वि । स्यन्ति । धाराः । चर्मऽइव । उदऽभिः । वि । उन्दन्ति । भूम ॥ ५ ॥

अ०—हे मरुतो !, अन्ननिमित्ते तमे ज्यारे तमारा रथे श्वेत टपकांवाळी हरिणी जोडी मेघने प्रेरो छो त्यारे, प्रकाशमान सूर्य वा वैद्युताग्निमांथी वृष्टयुदकनी धाराओ छूटे छे. ते अल्प चामडानी पेठे, सर्व भूमिने छेक भींजवी नाखे छे. ५

आवोवहन्तुसप्तयोरघुष्यदोरघुपत्वानःप्रजिगातबाहुभिः ।
सीदतावर्हिरुरुवःसदस्कृतंमादयध्वंमरुतोमध्वोअन्धसः ॥६॥९॥

प०— आ । वः । वहन्तु । सप्तयः । रघुऽस्यदः । रघुऽपत्वानः । प्र । जिगात । बाहुऽभिः । सीदत । आ । बर्हिः । उरु । वः । सदः । कृतम् । मादयध्वम् । मरुतः । मध्वः । अन्धसः ॥ ६ ॥ ९ ॥

અ૦—હે મરૂતો!, ચપળ, શીઘ્રગામી અશ્વો તમને (અમારા યજ્ઞ પ્રત્યે) લઇ આવો. વેગે ઉડતા જનાર તમે, બાહુઓ વડે (ધન લઇ), પ્રકર્ષપણે પ્રયાણ કરો તમારા માટે (વેદિરૂપ) વિશાળ સ્થાન તૈયાર કર્યું છે. તે દર્ભાસન ઉપર બેસો. અને મધુર સોમરસનું પાન કરી આનન્દિત હો. ૬

ઇતિ નવમો વર્ગ સમાપ્ત.

तेऽवर्धन्तस्वतवसोमहित्वनानाकंतस्थुरुरुचक्रिरेसदः ।
विष्णुर्यद्धावद्वृषणंमदच्युतंवयोनसीदन्नधिबर्हिषिप्रिये ॥७॥

प०– ते । अवर्धन्त । स्वऽतवसः । महिऽत्वना । आ । नाकम् । तस्थुः । उरु । चक्रिरे । सदः । विष्णुः । यत् । ह । आवत् । वृषणम् । मदऽच्युतम् । वयः । न । सीदन् । अधि । बर्हिषि । प्रिये ॥ ७ ॥

અ૦—આત્મબળવાળા એવા તેઓ વૃદ્ધિને પામ્યા. મહત્વ વડે સ્વર્ગ ઉપર ચઢ્યા (પોતાના નિવાસાર્થ) નભ-સ્વરૂપ વિશાળ સ્થાન તૈયાર કર્યું યદર્થ કામાભિવર્ષક, (અભીષ્ટ પદાર્થને વરસાવનાર), હર્ષ રેડનાર યજ્ઞનું વિષ્ણુ પોતેજ રક્ષણ કરેછે તે મરૂતો, પક્ષીની પેઠે (શીઘ્ર, આવી), અમારા પ્રિય યજ્ઞ વિષે બેસો. ૭

शूराइवेद्युयुधयोनजग्मयःश्रवस्यवोनपृतनासुयेतिरे ।
भयन्तेविश्वाभुवनामरुद्भ्योराजानइवत्वेषसंदृशोनरः ॥८॥

प०– शूराःऽइव । इत् । युयुधयः । न । जग्मयः । श्रवस्यवः । न । पृतनासु । येतिरे । भयन्ते । विश्वा । भुवना । मरुत्ऽभ्यः । राजानःऽइव । त्वेषऽसंदृशः नरः ॥ ८ ॥

અ૦—શરા પેઠે યુદ્ધ કરવા જનાર પુરૂષોની માફક શીઘ્રગતિવાળા મરૂતો, અન્નેચ્છુ પુરૂષોની પેઠે સંગ્રામવિષે યુદ્ધ કરે છે મર્વ ભૂત પદાર્થો મરૂતોથી બ્હીયે છે (વૃષ્ટિ આદિના) નેતા મરૂતો, રાજાની પેઠે ઉગ્ર તેજવાળા છે. ૮

त्वष्टायद्वज्रंसुकृतंहिरण्ययंसहस्रभृष्टिंस्वपाअवर्तयत् ।
धत्तइन्द्रोनर्यपांसिकर्तवेऽहन्वृत्रंनिरपामौब्जदर्णवम् ॥९॥

प०— त्वष्टा । यत् । वज्रम् । सुऽकृतम् । हिरण्ययम् । सहस्रऽभृष्टिम् । सुऽअपाः । अवर्तयत् । धत्ते । इन्द्रः । नरि । अपांसि । कर्तवे । अहन् । वृत्रम् । निः । अपाम् । औब्जत् । अर्णवम् ॥ ९ ॥

અ૦—રૂડા કુશળ ત્વષ્ટા (વિશ્વનિર્માતા) એ રૂડું ઘડેલ, સુવર્ણ-મય અને સહસ્રધારાનું જે વજ્ર તૈયાર કર્યું તેને, ઇન્દ્રે સંગ્રામવિષે પરાક્રમ કરવા ધારણ કરી, વૃષ્ટયુદકને આવરણ કરનાર ઉદકયુક્ત મેઘનો વધ કરી, ઉદકને નિઃશેષે નીચે મેહેલડાવ્યા ૯

*ऊर्ध्वंनुनुद्रेऽवतंतओजसादादृहाणंचिद्बिभिदुर्विपर्वतम् ।
धमन्तोवाणंमरुतःसुदानवोमदेसोमस्यरण्यानिचक्रिरे ॥१०॥

प०— ऊर्ध्वम् । नुनुद्रे । अवतम् । ते । ओजसा । दादृहाणम् । चित् । बिभिदुः । वि । पर्वतम् । धमन्तः । वाणम् । मरुतः । सुऽदानवः । मदे । सोमस्य । रण्यानि । चक्रिरे ॥ १० ॥

* ગોતમઋષિએ તૃષાર્ત થતા મરૂત પાસે ઉદકની યાચના કરી તેઓએ કૂપ ખોદી ઋષિના આશ્રમમાં લાવ્યા અને તેમાંથી જળપાન કરાવેલું.

અ૦—તે મરૂતોએ, પોતાના બળવડે કૂપને ઉખાડી આણ્યો. (માર્ગમાં) મોટા ગતિનિરોધક પર્વતોને છેક ફોડી નાંખ્યા. વાણુ નામના તંતુવાદ્ય ધમનાર–વગાડનાર–દાનશૂર મરૂતો, સોમપાન વડે હર્ષિત થઇ, રમણીય સંપત્તિ અર્પણ કરે છે. ૧૦

जि॒ह्मंनु॑नुद्रेव॒तंतया॑दि॒शासि॑ञ्च॒न्नुत्सं॒गोत॑माय॒तृष्ण॑जे ।
आग॑च्छन्ती॒मव॑साचि॒त्रभा॑नवः॒कामं॒विप्र॑स्यतर्पन्त॒धाम॑भिः ॥११॥

प०— जि॒ह्मम् । नु॒नु॒द्रे । अ॒व॒तम् । तया॑ । दि॒शा । असि॑ञ्चन् । उत्स॑म् । गोत॑माय । तृ॒ष्णऽजे॑ । आ । ग॒च्छ॒न्ति॒ । ई॒म् । अव॑सा । चि॒त्रऽभा॑नवः । काम॑म् । विप्र॑स्य । त॒र्प॒य॒न्त॒ । धाम॑ऽभिः ॥ ११ ॥

અ૦—(જ્યાં ગૌતમઋષિનો નિવાસ હતો) તે દિશાએ તે કૂપને વાંકો વાળ્યો અને તેમાંથી તૃષાર્ત ગોતમાર્થ, જળપ્રવાહ સિંચ્યો. તે વિચિત્ર કાંતિવાળા મરૂતો, આ પ્રકારની સહાય્ય લઇ, તેની સમીપમાં જાય છે અને પ્રાણધારક ઉદકો વડે, તે મેધાવી ગોતમના મનોરથ પૂર્ણ કરે છે. ૧૧

यावः॒शर्म॑शशमा॒नाय॒सन्ति॑त्रि॒धातू॑निदा॒शुषे॑यच्छ॒ताधि॑ ।
अ॒स्मभ्यं॒तानि॑मरुतो॒वियं॑तर॒यिंनो॑धत्तवृषणःसु॒वीर॑म् ॥१२॥१०॥

प०— या । वः॒ । शर्म॑ । श॒श॒मा॒नाय॑ । सन्ति॑ । त्रि॒ऽधातू॑नि । दा॒शुषे॑ । य॒च्छ॒त॒ । अधि॑ । अ॒स्मभ्य॑म् । तानि॑ । म॒रु॒तः॒ । वि । य॒न्त॒ । र॒यिम् । नः॒ । ध॒त्त॒ । वृ॒ष॒णः॒ । सु॒ऽवीर॑म् ॥ १२ ॥ १० ॥

અ૦—હે મરૂતો !, તમારા જે (પૃથિવી-આદિ) ત્રણ સ્થાન વિષે હોનારા સુખો, વા ગૃહો હોય છે અને જે ત તમારા ઉપાસકને અર્પણ કરે છે તે સવ અમને છેક અર્પણ કરો હે કામા ભિવર્ષક મ તો !, તમે અમને સુવીર-સ પન્ન સંપત્તિ અર્પણ કરો ૧૨

ઇતિ દશમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ૮૫.

१ शुभन्ते = શુશોભિત કરે છે (शुभ दीप्तौ)
२ जनय = जाया = સ્ત્રીઓ.
३ यामन् = यामनि गमने निमित्तभूते सति = પ્રયાણ પ્રસંગે
४ धृष्णय = धर्षणशील = અનાદર (धृषुप्रघष).
५ सप्तय = सर्पणशील = શીઘ્રગામી
६ उक्षितास = અભિષિક્ત
७ पृश्निमातर = नानारूपायाभूमे पुत्रा = વિવિધ વર્ણની ભૂમિના પુત્રો (प्राश्नुतेसर्वाणि रूपाणि इति पृश्नि भूमि
८ अभिमातिनम = શત્રુને
९ रीयते = स्रवति = ગમે છે (रीङ्स्रवणे)
१० घृत = क्षरणशीलमुदक = ઉદક
११ वृषव्रातास = वृष्टयुदकसेचनसमर्थ = વૃષ્ટયુદક વરસાવવાને સમર્થ
१२ मनोजुव = મનના જેવા વેગવાળા (जुगतौ)
१३ रहयन्त = वर्षार्थं प्रेरयन्त = વરસાદના અર્થે પ્રેરતા (रहिगतौ)

१४ उदभिः = ઉદક વડે.
१५ मिष्यन्ति = विमुञ्चन्ति = મુકે છે.
१६ रघुस्यदः = लघुशीघ्रं स्यन्दमानाः = શીઘ્રગામી. (स्यन्दुप्रस्रवणे).
१७ अन्धसः = સોમરૂપી અન્નના.
१८ वयः = પક્ષી.
१९ ज्रमयः = શીઘ્રગામી.
२० भयन्ते = बिभ्यति = બ્હીયે છે.
२१ त्वेषसन्दृशः = ઉગ્ર તેજવાળા. (त्विषदीप्तौ).
२२ नरि = સંગ્રામવિષે.
२३ सहस्रभृष्टिम् = મેંકડો ધારાવાળું.
२४ अर्णव = अर्णसाउदकेनयुक्त मेघं = મેઘ.
२५ निरौब्जत् = निः शेषेणाधोमुखमपातयत् = છેક નીચે વરસાવ્યા. (उब्जआर्जवे).
२६ स्वपाः = शोभनकर्मा = રૂડા કુશળ.
२७ नुनुद्रे = प्रेरितवन्तं = પ્રેર્યા. (णुदप्रेरणे).
२८ अवतम् = अवस्तात् नतो भवतीति अवतः कूपः=કૂપ.
२९ ददृहाणम् = પ્રવૃદ્ધ; ગતિનિરોધક. (दहवृद्धौ).
३० वाणं = વીણા.
३१ जिह्मं = વક્ર.
३२ उत्सं = જળપ્રવાહ
३३ तृष्णजे = तृषिताय = તૃષાર્તને અર્થે.
३४ शशमानाय = સ્તુતિઓ વડે સેવન કરનારને. (शशप्लुतगतौ).
३५ त्रिधातूनि = પૃથિવી આદિ ત્રણ સ્થાન વિષે અવસ્થિત.

सूक्त ८६.

ऋषि–रहूगण पुत्र गोतम, देवता–मरुत्; छन्द–गायत्री.

मरु॑तो॒यस्य॒हिक्षये॑पा॒थादि॒वोवि॑महसः ।
सुसु॒गोपात॑म॒ोजनः ॥ १ ॥

प०– मरु॑त । यस्य॑ । हि । क्षये॑ । पा॒थ । दि॒वः । वि॒ऽम॒ह॒स॒ । स । सु॒ऽगो॒पात॑मः । जनः ॥ १ ॥

अ०—હે અત્યન્ત તેજસ્વી મરૂતો !, અન્તરિક્ષલોકમથી આવી, જેને ઘેર તમે સોમપાન કરો છો તે જણ, રૂડી રીતે સુરક્ષિત હોય છે १

य॒ज्ञैर्वा॑य॒ज्ञवाहसो॒विप्र॑स्यवा॒मती॒नाम् ।
मरु॑तःशृणु॒ताहव॑म् ॥ २ ॥

प०– य॒ज्ञैः । वा॒ । य॒ज्ञ॒ऽवा॒ह॒स॒ । विप्र॑स्य । वा॒ । म॒ती॒नाम् । मरु॑तः । शृ॒णु॒त । हव॑म् ॥ २ ॥

अ०—હે હવિર્વાહક મરૂતો !, (હવિર્દાતા યજમાનોના) હવિ વડે અથવા, (યાગરહિત) મેધાવી યજમાનના સ્તોત્રો વડે કરેલ સ્તુતિ તમે સાંભળો २

उ॒तवा॒यस्य॑वा॒जिनो॒नुविप्र॒मत॑क्षत ।
सगन्ता॒गोम॑तिव्र॒जे ॥ ३ ॥

प०– उ॒त । वा॒ । यस्य॑ । वा॒जिन॑ः । अनु॑ । विप्र॑म् । अत॑क्षत । सः । गन्ता॑ । गोऽम॑ति । व्र॒जे ॥ ३ ॥

અ૦—વળી, જે (યજમાન)ના હવિસ્સંપન્ન ઋત્વિજો, બુદ્ધિશાળી મરુદ્‌ગણને (હવિ અર્પણ કરી), તીક્ષ્ણીકૃત–પ્રોત્સાહિત–કરે છે તે, ગોમપન્ન ગોષ્ઠને પ્રાપ્ત કરનારો થાય છે ૩

अस्यवीरस्यबर्हिषिसुतःसोमोदिविष्टिषु ।
उक्थंमदश्चशस्यते ॥ ४ ॥

प०— अस्य । वीरस्यं । बर्हिषिं । सुत । सोमं । दिविंष्टिषु ।
उक्थम् । मदः । च । शस्यते ॥ ४ ॥

અ૦—યજનીય દિવસો વિષે, યજ્ઞમધ્યે પરાક્રમી મરુદ્‌ગણાર્થ, સોમ રસ પીધો છે અને (મરુદ્‌ગણ સંબંધી) સ્તોત્ર તેમના હર્ષાર્થ ગવાય છે ૪

अस्यश्रोषन्त्वाभुवोविश्वायश्चर्षणीरभि ।
सूरंचित्सस्रुषीरिषः ॥ ५ ॥ ११ ॥

प०— अस्य । श्रोषन्तु । आ । भुवं । विश्वां । य । चर्षणी ।
अभि । सूरंम् । चित् । सस्रुषीं । इषं ॥ ५ ॥ ११ ॥

અ૦—જે મરુદ્‌ગણ, સર્વ શત્રુઓનો પરાભવ કરનાર છે આ યજમાનની સ્તુતિ અભિમુખે સાભળો સ્તુતિના પ્રેરયિતાઓ (સ્તોતાઓ)ને, અન્નનો પ્રવાહ પ્રાપ્ત હો ૫

ઇતિ અગીઆરમો વર્ગ સમાપ્ત

पूर्वीभिर्हिददाशिमशरद्भिर्मरुतोवयम् ।
अवोभिश्चर्षणीनाम् ॥ ६ ॥

प० — पूर्वीभिः । हि । दुदाशिम । शुरत्ऽभिः । मुरुतः । वयम् । अर्वःऽभिः । चर्षणीनाम् ॥ ६ ॥

अ० — હે મરૂતો !, પુષ્કળ વર્ષો થયા મર્ત્યના એવા તમારા સંરક્ષણ વડે યુક્ત સતા અમે, તમને (હવિ) અર્પણ કરતા રહીએ છીએ. ६

सुभगः सर्मयज्यवोमरुतोअस्तुमर्त्यः ।
यस्यप्रयांसिपर्षथ ॥ ७ ॥

प० — सुभर्गः । सः । प्रऽयुज्यव । मरुत । अस्तु । मर्त्यः । यस्य । प्रयांसि । पर्षथ ॥ ७ ॥

अ० — હે પરમપૂજ્ય મરૂતો !, જેનાં હવિ તમે પેટમાં સિંચો છો સ્વીકારો-છો તે મર્ત્ય (યજમાન), સુધનસંપન્ન હો ७

शशमानस्यवानरःस्वेदस्यसत्यशवसः ।
विदाकामस्यवेनतः ॥ ८ ॥

प० — शशमानस्य । वा । नरः । स्वेर्दस्य । सत्यऽशवसः । विद । कार्मस्य । वेनतः ॥ ८ ॥

अ० — હે અવિતથબળવાળા શૂરા મરૂતો !, તમારી સ્તુતિ કરનાર, શ્રમિત ગાત્રવાળા અને કામના કરનાર (સ્તોતા)ના મનોરથ, તમે પૂર્ણ કરો ८

यूयंतत्सत्यशवसआविष्कर्तमहित्वना ।
विध्यतावियुतारक्षः ॥ ९ ॥

प० — यूयम् । तत् । सत्यऽशवसः । आविः । कर्त । महिऽत्वना । विध्यत । विऽद्युता । रक्षः ॥ ९ ॥

અ૦—હે અવિતથ (સત્ય) બળવાળા પરાક્રમી મરૂતો!, તમે તમારૂં તે માહાત્મ્ય પ્રગટ કરો. તમારા વિદ્યોતમાન માહાત્મ્ય વડે, રાક્ષસોનો નાશ કરો. ૯

गूहता गुह्यं तमो वि यात विश्वमत्रिणम् ।
ज्योतिष्कर्ता यदुश्मसि ॥ १० ॥ १२ ॥

૧૦— गूहत । गुह्यम् । तमः । वि । यात । विश्वम् । अत्रिणम् ।
ज्योतिः । कर्त । यत् । उश्मसि ॥ १० ॥ १२ ॥

અ૦—ગુહાવિષે રહેલ અંધકારનો વિનાશ કરો તમે સર્વ રાક્ષસાદિક શત્રુને, અમારા પાસેથી નિર્ગમિત કરો જે પ્રકાશની અમે ઇચ્છા કરીએ છીએ તેને પ્રગટ કરો. અથવા, (૨) હૃદયગુહાવિષે રહેલ અજ્ઞાનનો વિનાશ કરો કામક્રોધાદિકને દૂર કરો જે પરતત્ત્વની ઇચ્છા કરીએ છીએ તે જ્ઞાન, અમને સિદ્ધ કરો. ૧૦

ઇતિ બારમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ८६.

१ सुगोपातम. = अतिशयेन सुगोपाः = અત્યંત સુરક્ષિત.
२ अभ्यतक्षत = तीक्ष्णीकुर्वन्ति = પ્રોત્સાહિત કરે છે. (तक्षूतनू करणे)
३ दिविष्टिषु = યજનીય દિવસો વિષે (इष्टय एषणानि गमनानि दिवो द्योतमानस्य सूर्यस्य इष्टयो येषु दिवसे षुते).
४ श्रोषन्तु = शृण्वन्तु = સાંભળો

५ सूर = स्तुतेः प्रेरयितारं यजमानम् = સ્તુતિના પ્રેરયિતા યજમાનને. (षूप्रेरणे)
६ विन = પણ.
७ पूर्वीभिः = बह्वीभिः = બહુવડે
८ चर्षणीना = सर्वस्य द्रष्टीनां सर्वज्ञानां = સર્વજ્ઞના.
९ प्रयज्यवः = प्रकर्षेण यष्टव्याः = પરમપૂજ્ય.
१० प्रयांसि = અન્ન.
११ पर्पेय = सिञ्चथ = સિચો છો (पृषु सेचने)
१२ स्वेदस्य = स्विद्यमानगात्रस्य = શ્રમિતના.
१३ वेनस्य = कामयमानस्य = કામના કરનારના (वेनेति कान्तिकर्मा)
१४ विध्यत = ताडयत = નાશ કરો (व्यधताडने).
१५ अत्रिणं = अत्तारं = ભક્ષણ કરનારને.
१६ उश्मसि = कामयामहे = કામના કરીએ છીએ (वश कान्तौ).

सूक्त ८७.

ऋષિઃ-રહૂગણ પુત્ર ગોતમ, દેવતા -મરુત, છન્દઃ-જગતી

प्रत्वक्षसःप्रतवसोविरप्शिनोनानताअविथुराऋजीषिणः ।
जुष्टतमासोनृतमासोअंजिभिर्व्यानजेकेचिदुस्राइवस्तृभिः ॥१॥

प०— प्रऽत्वक्षस । प्रऽतवस. । विऽरप्शिन· । अनानता· । अविथुरा· । ऋजीषिण । जुष्टऽतमास । नृऽतमास । अञ्जिऽभि । वि । आनज्रे । के । चित । उस्राःऽइव । स्तृऽभिः ॥ १ ॥

અ૦—શત્રુઓનો છેક નાશ કરનાર, અત્યંત બળવાન, વિવિધ પ્રકારની જયઘોષણા વડે યુક્ત, યષ્ટ્વા શ્રેષ્ઠ, કોઈને નહિ નમનાર (સર્વોત્કૃષ્ટ), અ-વિયુક્ત (સંઘીભૂત), સોમપાન કરનાર, યષ્ટ્વા રસોના પ્રાર્થયિતા, (યજમાનો વડે) અત્યંત સેવિત, (મેઘાદિકના) અત્યંત નેતા એવા મરૂતો, કેટલાયક સૂર્યકિરણોના પેઠે, પોતાના શરીરનું આચ્છાદન કરનાર આભરણો સહિત (નભવિષે) પ્રગટ થાય છે. १

उपह्वरेषु यदचिध्वं ययिं वय इव मरुतः केन चित्पथा ।

श्चोतन्ति कोशा उप वो रथेष्वा घृतमुक्षता मधुवर्णमर्चते ॥२॥

प०— उपह्वरेषु । यत् । अचिध्वम् । ययिम् । वयःइव । मरुतः । केन । चित् । पथा । श्चोतन्ति । कोशाः । उप । वः । रथेषु । आ । घृतम् । उक्षत । मधुवर्णम् । अर्चते ॥ २ ॥

અ૦—હે મરૂતો !, જ્યારે તમે ગન્તવ્ય નભઃપ્રદેશ વિષે પક્ષીની પેઠે, કોઈ પણ આકાશમાર્ગે શીઘ્ર પ્રયાણ કરતા ગતિમાન મેઘને એકત્ર કરો છો ત્યારે મેઘો, તમારા રથ ઉપર વૃષ્ટિ કરે છે. (તેથી હે મરૂતો !), હવિવડે તમારૂં પૂજન કરનાર—હું—ઉપાસકને અર્થે, મધુના જેવું સ્વચ્છ વૃષ્ટ્યુદક ચોમેર વરસાવો. ૨

प्रैषामज्मेषु विथुरेव रेजते भूमिर्यामेषु यद्ध युञ्जते शुभे ।

ते क्रीळयो धुनयो भ्राजदृष्टयः स्वयं महित्वं पनयन्त धूतयः ॥३॥

प०— प्र । एषाम् । अज्मेषु । विथुराऽइव । रेजते । भूमिः । यामेषु । यत् । ह । युञ्जते । शुभे । ते । क्रीळयः । धुनयः । भ्राजत्ऽऋष्टयः । स्वयम् । महिऽत्वम् । पनयन्त । धूतयः ॥ ३ ॥

અ૦ — નિશ્ચે, જ્યારે આ મરૂતો, રૂડા વૃષ્ટ્યુદકાર્થ મેઘોને સજ્જ કરે છે ત્યારે તે મેઘો ઉત્ક્ષિપ્ત થઇ નિયમિત થતા, પૃથિવી છેક કંપે છે યદ્વા, જ્યારે મરૂતો પોતાના રથ જોડે છે ત્યારે (પર્વતાદિકને) ઉરાડી મૂકે તેવી રીતે તે રથો દોડતા, વિરહિણી સ્ત્રીની પેઠે, પૃથિવી થરથર કંપે છે તે મરૂતો, ખેલાડુ, ચચળ, તેજસ્વી ભાલા ધારણ કરનાર તથા (પર્વતાદિકને) ધ્રુણાવતા સતા, પોતાનો મહિમા પોતેજ પ્રગટ કરે છે ૩

सहि स्वसृत्पृषदश्वो युवा गणोऽया ईशानस्तविषीभिरावृतः ।
असि सत्य ऋणयावानेद्योऽस्या धियः प्राविताथा वृषा गणः ॥४॥

प० — स । हि । स्वऽसृत । पृषत्ऽअश्व । युवा । गण । अया । ईशान । तविषीभि । आऽवृत । असि । सत्य । ऋणऽयावा । अनेद्य । अस्या । धिय । प्रऽअविता । अथ । वृषा । गण ॥ ४ ॥

अ० — નિશ્ચે, તે મરૂદ્ગણ, (આ સર્વ જગતનો) અધિપતિ છે સ્વત ગતિમાન, શ્વેત ટપકાવાળી હરિણીરૂપી અશ્વોવાળો, નિત્યતરૂણ, બળસંપન્ન, સત્યકર્માદિ, (સ્તોતાઓનો) ઋણ હતો અનિંદ્ય તથા જળ વરસાવનાર એવો મરૂદ્ગણ, હવે અમારા કર્મોનો સંરક્ષક હો ૪

पितुः प्रत्नस्य जन्मना वदामसि सोमस्य जिह्वा प्र जिगाति चक्षसा ।
यदीमिन्द्रं शम्यृक्वाण आशतादिन्नामानि यज्ञियानि दधिरे ॥५॥

प० — पितु । प्रत्नस्य । जन्मना । वदामसि । सोमस्य । जिह्वा । प्र । जिगाति । चक्षसा । यत् । ईम् । इन्द्रम् । शमि ।

ऐँक्ष्वांणः । आशंन । आत् । इत् । नामांनि । युज्ञियांनि । दुधिरे ॥ ५ ॥

अ०—અમે પુરાતન પિતાના વચનો, એમ કહીએ છીએ કે સોમરસની પ્રકાશમાન આહુતિ સહિત સ્તુતિરૂપી વાણી, (મરૂદ્ગણને) પ્રકર્ષપણે પ્રાપ્ત થાય છે. કેમકે તે મરૂતો, (વૃત્રવધાદિક) કર્મવિષે (प्रहरभगवोजहि वीरयस्व અર્થ.–હે ભગવન્!, તેમના ઉપર પ્રહાર કરો, તેમને હણો, પરાક્રમ કરો એવી) સ્તુતિ કરતા સતા, ઇન્દ્રને પ્રાપ્ત થયા તે પછી તેઓ, યજ્ઞાર્હ પદને ધારણ કરનારા થયા. ५

श्रियसेकंभानुभिःसंमिमिक्षिरेतेरश्मिभिस्तऋक्वभिःसुखादयः ।
तेवाशीमन्तइष्मिणोअभीरवोविद्रेप्रियस्यमारुतस्यधाम्नः ६।१२

प०— श्रियसे । कम् । भानुऽभिः । सम् । मिमिक्षिरे । ते । रश्मिऽभिः । ते । ऋक्वंऽभिः । सुऽखादयः । ते । वाशीऽमन्तः । इष्मिणः । अभीरवः । विद्रे । प्रियस्य । मारुतस्य । धाम्नः ॥ ६ ॥ १२ ॥

अ०—તે મરૂતો, વૃષ્ટ્યુદકનુ (પ્રાણિમાત્ર) સેવન કરી શકે તે અર્થે, તેજસ્વી સૂર્યરશ્મિઓ સહ રૂડી રીતે ઉદકસિંચન કરવાની ઇચ્છા કરે છે તેઓ સ્તુતિસંપન્ન ઋત્વિજો સહ રૂડાં હવિ ભક્ષણ કરનારા હોય છે. રૂડી સ્તુતિવડે સંપન્ન, ગતિમાન, નિર્ભય એવા તે, મરૂતોના શ્રેષ્ઠ પદને પામ્યા.

इति तेरमो वर्ग समाप्त.

सूक्त ८७.

१ प्रत्वक्षस = प्रकर्षेण तनूकर्तारः = छेक नाश करनार (त्वक्षूतनूकरणे)
२ प्रतवसः = अत्यन्त બળવાન (तव = बलं)
३ विरप्शिन = વિવિધ પ્રકારની જયઘોષણા વડે યુક્ત; અથવા, શ્રેષ્ઠ (रपलपव्यक्तायांवाचि)
४ अविथुरा = અ વિયુક્ત, સધીભૂત (व्यथभयसंचलनयो)
५ ऋजीषिण. = સોમપ ન કરનાર, અથવા રસોના પ્રાર્જયિતા.
६ नृतमास = અત્યન્ત નેતા
७ सृभि = સ્વશરીરનુ આચ્છાદન કરનાર (सृज् आच्छादने)
८ व्यानज्रे = વ્યકત દેખાય છે , अज्जू व्यक्तो).
९ अञ्जिभि = રૂપાભિવ્યજક આભરણો વડે
१० उपह्वरेषु = उपहर्तव्येषु गन्तव्येषु नभसः प्रदेशेषु = ગન્તવ્ય નભ પ્રદેશ વિષે (हृकौटिल्ये)
११ ययिम् = ગતિમાન મેઘને (याप्रापणे).
१२ अचिध्वम् = उपचित कुरुथ = એકત્ર કરો છો
१३ श्चोतन्ति = જળમોક્ષ = વૃષ્ટિ કરે છે (च्युतिर् क्षरणे).
१४ शुभे = शोभनाय = રૂડા વૃષ્ટ્યુદકાર્થ.
१५ अज्मेषु = ઉત્ક્ષેપક. (अजक्षेपणयो)
१६ यामेषु = નિયમન.
१७ क्रीळय = વિહારશીલ, ખેલાકુ.
१८ धुनय = ચચુગ.
१९ धूनय. = धुन्वन्त = ધ્રુણાવતા સતા.
२० रेजते = કંપે છે (रेजृकम्पने)
२१ अया = अस्यमर्वस्यजगतः = આ સર્વ જગ

२२ ऋणयावाः = स्तोतॄणामृणस्यापगमयिता = સ્તોતાઓના ઋણહર્તા. (याप्रापणे).
२३ अनेद्यः = અનિંઘ.
२४ शमि = વૃત્રવધાદિ કર્મ વિષે.
२५ ऋकवाणः = સ્તુતિ કરતા સતા. (ऋचस्तुतौ).
२६ ऋक्वभिः = સ્તુતિસંપન્ન ઋત્વિજો સહ.
२७ वाशीमन्तः = સ્તુતિસંપન્ન. (वाशीवाक्).
२८ सुखादयः = રૂડાં હવિને ભક્ષણ કરનાર. (खादृभक्षणे).
२९ विद्रे = પ્રાપ્ત કરે છે. (विद्लृलाभे)

सूक्त ८८.

ઋષિઃ-રહૂગણ પુત્ર ગોતમ; દેવતા-વિશ્વદેવ, છન્દઃ-૧-૬ પ્રસ્તાર પંક્તિ, ૫ વિરાડ્રૂપ, અવશિષ્ટ-ત્રિષ્ટુભ્.

*आविद्युन्मद्भिर्मरुतःस्वर्कैरथेभिर्यातऋष्टिमद्भिरश्वपर्णैः ।
आवर्षिष्ठयानइषावयोनपप्ततासुमायाः ॥ १ ॥

प०— आ । विद्युन्मत्ऽभिः । मरुतः । सुऽअर्कैः । रथेभिः । यात ।

---

* મધ્યમ સ્થાન વિષેના દેવગણોને મરુત કહે છે.

सर्वासामप्यमस्थानापुमान्वायुश्च सर्वगः । गणाश्च सर्वे मरुत इति वृद्धानुशासनम् ।

મારીચ કશ્યપથી સપ્ત-ગણાત્મક ઓગણપચાશ મરુતો પ્રગટ થયેલા. (પૌરાણિકો).

ऋष्टिमत्ऽभिः । अश्वऽपर्णैः । आ । वर्षिष्ठया । नः । इषा ।
वयः । न । पप्तत । सुऽमायाः ॥ १ ॥

અ૦—હે મરૂતો!, તમારા અત્યંત તેજસ્વી, રૂડી ગતિવાળા, યદ્વા રૂડી સ્તુતિઓ વડે સંપન્ન, યદ્વા રૂડા તેજસંપન્ન, ભાલા અથવા સ્થૂણા (થાંભા) વડે યુક્ત, અશ્વરૂપી પાંખવાળા રથોવડે, અમારા યજ્ઞ પ્રત્યે પધારો યદ્વા (૨) વિદ્યુત્સંપન્ન, રૂડી ગતિવાળા, ગમનસ્વભાવ નીરવડે યુક્ત, અન્તરિક્ષ વિષે વ્યાપ્ત એવા મેઘરૂપી રથોસહ, (વર્ષણાર્થ) પધારો હે રૂડા બુદ્ધિમાન, વા રૂડા પરાક્રમી મરૂતો!, તમે ઉત્કૃષ્ટ અન્નસંપત્તિ સહ પક્ષીની પેઠે, અમારા પ્રત્યે ઉડી આવો ૧

तेऽरुणेभिर्वरमा पिशङ्गैः शुभे कं यान्ति रथतूर्भिरश्वैः ।
रुक्मो न चित्रः स्वधितीवान्पव्या रथस्य जङ्घनन्त भूम ॥ २ ॥

प०— ते । अरुणेभिः । वरम् । आ । पिशङ्गैः । शुभे । कम् ।
यान्ति । रथतूःऽभिः । अश्वैः । रुक्मः । न । चित्रः । स्वधितिऽवान् । पव्या । रथस्य । जङ्घनन्त । भूम ॥ २ ॥

અ૦—તેઓ, અરૂણ તથા પિંગલ વર્ણના રથવાહક અશ્વોવડે, દેવોની ઇચ્છા તથા સ્તુતિ કરનાર (યજમાન) પ્રત્યે, તેનું ભલું કરવા અથવા, વર્ષણાર્થ પ્રયાણ કરે છે ચકચકિત સુવર્ણની પેઠે અત્યંત સુંદર, શસ્ત્રસંપન્ન એવા તે મરૂતો, રથના ચાકવડે ભૂમિને છેક ફોડી નાખે છે ૨

श्रिये कं वो अधि तनूषु वाशीर्मेधा वना न कृणवन्त ऊर्ध्वा ।
युष्मभ्यं कं मरुतः सुजातास्तुविद्युम्नासो धनयन्ते अद्रिम् ॥ ३ ॥

प०— श्रिये । कम् । वः । अधि । तनूषुं । वाशीः । मेधा । वना । न । कृणवन्ते । ऊर्ध्वा । युष्मभ्यम् । कम् । मरुतः । सुऽजाताः । तुविद्युम्नासः । धनयन्ते । अद्रिम् ॥ ३ ॥

अ० —हे मरुतो ! तमारी खांध उपर कुहाडी (वासनो) शोभी रही छे तेओ वृक्षोनी पेठे उन्नत यज्ञो करावे छे हे सुजन्मा मरुतो !, पुष्कळ संपत्तिवाळा यजमानो, तमारा अर्थे पाषाण वडे सोमरस काढे छे ३

अहानिगृध्राःपर्यावआगुरिमांधियंवार्कार्यांचदेवीम् ।
ब्रह्मकृण्वन्तोगोतमासोअर्कैरूर्ध्वंनुनुद्रउत्सधिंपिबध्यै ॥ ४ ॥

प०— अहानि । गृध्राः । परि । आ । वः । आ । अगुः । इमाम् । धियम् । वार्कार्याम् । च । देवीम् । ब्रह्म । कृण्वन्तः । गोतमासः । अर्कैः । ऊर्ध्वम् । नुनुद्रे । उत्सऽधिम् । पिबध्यै ॥४॥

अ०—(कोइ ऋषि कहे छे)—हे गोतमो ! तरस्या एवा तमने, गोजन—उदक—संपन्न दिवसो, चोमेर प्राप्त थया अने तेथी तमे, उदकवडे कराय तेवा (ज्योतिष्टोमादिक) तेजस्वी कर्म कर्या (मरुतो अर्थे) स्तोत्रो सह हवि संपादन करी गोतम ऋषिओए, उदकपानार्थे कूपने ऊंचे आण्यो ४

एतत्त्यन्नयोजनमचेतिसस्वर्हयन्मरुतोगोतमोवः ।
पश्यन्हिरण्यचक्रानयोदंष्ट्रान्विधावतोवराहून् ॥ ५ ॥

प०— एतत् । त्यत् । न । योजनम् । अचेति । सस्वः । ह । यत् । मरुतः । गोतमः । वः । पश्यन् । हिरण्यऽचक्रान् । अयःऽदंष्ट्रान् । विऽधावतः । वराहून् ॥ ५ ॥

અ૦—હે મરૂતો !, સુવર્ણમય ચક્રવાળા રથવિષે આરૂઢ, અથવા રૂડાં કર્મ કરનાર, લોખંડી ચક્રધારાવાળા, અથવા લોખંડી દાઢ-વાળા, વિવિધ રીતે ઘતઉત દોડનાર, ઉત્કૃષ્ટ શત્રુઓના હણ-નાર, અથવા ઉત્કૃષ્ટ વૃષ્ટયુદકના આહર્તા, અથવા ઉત્કૃષ્ટ દેવોનું આહ્વાન કરનાર, અથવા ઉત્કૃષ્ટ હવિનું ભક્ષણ કરનાર એવા તમને જોઇ, ગોતમઋષિએ જે ગાયેલું તે સુપ્રસિદ્ધ સ્તોત્ર, અન્ય ઉત્કૃષ્ટ સ્તોતાના જેવું છે એમ હરકોઇ જાણેછે ૫

*एषास्यावोमरुतोनुभर्त्रीप्रतिष्टोभतिवाघतोनवाणी ।
अस्तोभयद्वृथासामनुस्वधांगभस्त्योः ॥६॥१४॥

प०— एषा । स्या । वः । मरुतः । अनुऽभर्त्री । प्रति । स्तोभति । वाघतः । न । वाणी । अस्तोभयत् । वृथा । आसाम् । अनु । स्वधाम् । गभस्त्योः ॥ ६ ॥ १४ ॥

અ૦—હે મરૂતો !, તમારા ગણને યોગ્ય એવા સ્તોત્રવડે અમે, તમો પ્રત્યેકની સ્તુતિ કરીએ છઇએ હવે અમારા હસ્તોવિષે, તમો જ્યારે (બહુવિધ) અન્ન સ્થાપિત કરો છો ત્યારે ઋત્વિજો પણ, આ (ઋચાઓ) વડે તમારી સહજ સ્તુતિ કરે છે ૬

ઇતિ ચોદમો વર્ગ સમાપ્ત.

* सदेवपञ्चजनीययापरिहृष्याय । पे० भा० ३-११.

सूक्त ८८.

१ महसः = मित्रंनिर्मितमन्तरिक्षं प्राप्यगर्जन्ति यद्वा अधिकमूर्तं शब्दकारिणः अथवा स्वैर्निर्मितमेघप्राप्य विद्युतात्मनारोचमानाः अथवा महत्स्येन्तरिक्षेद्रवन्तीति= निर्मित अन्तरिक्षने प्राप्त थई गर्जना करे ते; अथवा. (२) अत्यंत गर्जना करनार; अथवा, (३) स्वनिर्मित मेघने प्राप्त थइ विद्युत्स्वरूपे प्रकाशमान; अथवा, (४) महान अन्तरिक्ष विषे द्रवे ते. (मितराविणोवामितरोचिनो वामहद्द्रवन्तीति नि ११-१३).

२ वर्षिष्ठया = श्रेष्ठ वडे.

३ अश्वपर्णैः = अश्वानांपतनंपणामस्मिताद्दशैः यद्वा अश्वं-व्याप्तपर्णंपतनंगमनंयेषांतैः = अश्वरूपी पांखवाळा. अथवा, अन्तरिक्ष विषे व्याप्त (अशूव्याप्तौ).

४ वरं = देवानां वरीतारं = देवोनी इच्छा करनार. (वृञ-स्तेद्देवाअनेन इतिवरः).

५ कं = शब्दयितारम् = स्तुति गानार. (कैगैशब्दे).

६ रथतूर्भिः = रथना प्रेरयिता वडे. (तुरत्वरणे.).

७ स्वधितिवान् = वज्र-संपन्न.

८ वार्कार्यम् = वारिवडे निष्पाद्य.

९ उत्सधिम् = कूप (उत्सोजलप्रवाहोस्मिन्धीयते इति).

१० सस्रुः = उच्चार्यु. (स्पृशब्दे).

११ योजनं =युज्यतेनेन देवता इति = सूक्त; स्तोत्र

१२ अचेति = सर्वविदित छे. (चितीसंज्ञाने .

१३ वराहून् = वरस्य उत्कृष्टस्य दातोर्हंतॄन् यद्वा उत्कृष्टानां देवानामाह्वातॄन् वरस्यहविषो भक्षयितॄण्वा = श्रेष्ठ

શત્રુનો હણનાર, અથવા શ્રેષ્ઠ દેવોના આહ્વાન કરનાર અથવા શ્રેષ્ઠ હવિરન્નના ભક્ષણ કરનાર (अथाप्येतेमाध्यमिका देवगणाधराहवयुच्यन्ते पश्यहिरण्यचक्रानिति नि ७-४ । हरतेर्वाह्वयतेर्वाजुहोतेः)

१८ अनुभर्त्री = अनुहरन्ती = તમને યોગ્ય (हृञ् हरणे)

१९ न = હવે

१६ प्रतिष्टोभति = પ્રત્યેકની સ્તુતિ કરે છે (स्तोभति स्तुतिकर्मा)

१७ गभस्त्या = બાહુ વિષે

सूक्त ८९.

ઋષિ-રહૂગણ પુત્ર ગોતમ, દેવતા-વિશ્વેદેવ છન્દઃ-૧-૫-૭ જગતી ૬ વિરાટ્સ્થાના, ૮-૧૦ ત્રિષ્ટુપ્

आनो॑भ॒द्राः क्रत॑वो यन्तु वि॒श्वतोऽद॑ब्धासो॒ अप॑रीतास उ॒द्भिदः॑ । दे॒वा नो॒ यथा॒ सद॒मिद्वृ॒धे अस॒न्नप्रा॑युवो रक्षि॒तारो॑ दि॒वेदि॑वे ॥१॥

પ૦—આ । નઃ । ભદ્રાઃ । ક્રતવઃ । યન્તુ । વિશ્વતઃ । અદબ્ધાસઃ । અપરિઽઇતાસઃ । ઉત્ઽભિદઃ । દેવાઃ । નઃ । યથા । સદમ્ । ઇત્ । વૃધે । અસન્ । અપ્રઽઆયુવઃ । રક્ષિતારઃ । દિવેઽદિવે ॥ ૧ ॥

અ૦—જે પ્રમાણે (ઉપાસનાનો) કદાપિ પરિત્યાગ ન કરનાર, પ્રતિદિવસ રક્ષણ કરનાર એવા વિશ્વેદેવ અમને સદૈવ પ્રાપ્ત થાય તે પ્રમાણે તમને, કલ્યાણકારક અથવા ભજન કરવા યોગ્ય, નિરૂપદ્રવ, (શત્રુઓવડે) અપ્રતિરુદ્ધ, શત્રુઘાતક એવા (અગ્નિષ્ટોતાદિક) મહાયજ્ઞો ચોમેર પ્રાપ્ત હો. ૧

देवानां भद्रा सुमतिर्ऋजूयतां देवानां रातिरभि नो नि वर्तताम् ।
देवानां सख्यमुप सेदिमा वयं देवा न आयुः प्र तिरन्तु जीवसे ॥२॥

प०— देवानाम् । भद्रा । सुऽमतिः । ऋजुऽयताम् । देवानाम् । रातिः । अभि । नः । नि । वर्तताम् । देवानाम् । सख्यम् । उप । सेदिम । वयम् । देवाः । नः । आयुः । प्र । तिरन्तु । जीवसे ॥ २ ॥

अ०—આર્જવયુક્ત ઉપાસકની ઇચ્છા કરનાર દેવોની કલ્યાણકારક કૃપા, અમને (સિદ્ધ હો) દેવોની મૈત્રી અમને પ્રાપ્ત હો જીવનાર્થ, દેવો અમારું આયુષ્ય વધારો. २

*तान्पूर्वया निविदा हूमहे वयं भगं मित्रमदितिं दक्षमस्रिधम् ।
अर्यमणं वरुणं सोममश्विना सरस्वती नः सुभगा मयस्करत् ॥३॥

प०— तान् । पूर्वया । निऽविदा । हूमहे । वयम् । भगम् । मित्रम् । अदितिम् । दक्षम् । अस्रिधम् । अर्यमणम् । वरुणम् । सोमम् । अश्विना । सरस्वती । नः । सुऽभगा । मयः । करत् ॥ ३ ॥

अ०—અમે વેદાત્મિકા નિત્ય વાણીવડે ભગ, મિત્ર, અદિતિ, સર્વ જગતને નિર્માણ કરવાને સમર્થ એવા પ્રજાપતિ, યદ્વા 'હિરણ્યગર્ભ' દેવ મરુદ્ગણ, અર્યમા, વરુણ, સોમ અને

---

* १ मैत्रं चा अहः । तै० ब्रा० १ ७ ९ । २ प्राणो वै दक्षः तै० सं० २ ५ २ । ३ असौ वा आदित्योऽर्यमा । तै० सं० २ ४ ४. । वारुणी रात्रिः । तै० ब्रा० १ ७ ९. ।

અશ્વીદેવને આહ્વાન કરીએ છીએ સુંદર-ધન-મય...
સરસ્વતી અમારૂં કલ્યાણ કરો ૩

तन्नोवातोमयोभुवातुभेषजंतन्मातापृथिवीतत्पिताद्यौः ।
तद्ग्रावाणःसोमसुतोमयोभुवस्तदश्विनाशृणुतंधिष्ण्यायुवम् ॥४॥

प०— तत् । नः । वातः । मयःऽभु । वातु । भेषजम् । तत् । माता । पृथिवी । तत् । पिता । द्यौः । तत् । ग्रावाणः । सोमऽसुतः । मयःऽभुवः । तत् । अश्विना । शृणुतम् । धिष्ण्या । युवम् ॥४॥

अ०—વાયુ, તે કલ્યાણકારક ઔષધ અમને પ્રાપ્ત કરો માતા પૃથિવી, પિતા દ્યુ તથા સોમરસ ગાળનાર કલ્યાણકારક પાષાણો તે ઔષધ પ્રાપ્ત કરો હે બુદ્ધિશાળી અશ્વીદેવ !, જેની અમે, પ્રાર્થના કરીએ છીએ તે ઔષધ અમને ક્યા પ્રકારે અનુકૂળ થાય તે તમે જાણો છો ૪

तमीशानंजगतस्तस्थुषस्पतिंधियंजिन्वमवसेहूमहेवयम् ।
पूषानोयथावेदसामसद्वृधेरक्षितापायुरदब्धःस्वस्तये ॥५॥१५॥

प०— तम् । ईशानम् । जगतः । तस्थुषः । पतिम् । धियम्ऽजिन्वम् । अवसे । हूमहे । वयम् । पूषा । नः । यथा । वेदसाम् । असत् । वृधे । रक्षिता । पायुः । अदब्धः । स्वस्तये ॥५॥१५॥

अ०—સ્થાવર જંગમના અધિપતિ, કર્મોવડે પ્રસન્ન થનાર ઇન્દ્રનુ, અમે રક્ષણાર્થ આહ્વાન કરીએ છીએ જે પ્રકારે સંપત્તિ વધી અમારૂં રક્ષણ થાય તેજ પ્રકારે અહિંસ્ય પૂષા, કલ્યાણાર્થ અમારૂં સંરક્ષણકાર હો ૫

ઇતિ છઠ્ઠો વર્ગ સમાપ્ત

स्वस्तिनइन्द्रोवृद्धश्रवाःस्वस्तिनःपूषाविश्ववेदाः ।
स्वस्तिनस्तार्क्ष्योअरिष्टनेमिःस्वस्तिनोबृहस्पतिर्दधातु ॥६॥

प०— स्वस्ति । नः । इन्द्रः । वृद्धश्रवाः । स्वस्ति । नः । पूषा । विश्वदवेदाः । स्वस्ति । नः । तार्क्ष्यः । अरिष्टदनेमिः । स्वस्ति । नः । बृहस्पतिः । दधातु ॥ ६ ॥

अ०—सर्वप्रसिद्ध, वा विपुल-हवि-रस पन्न इन्द्र, अमारुं कल्याण करो. सर्वज्ञ, वा सर्वसंपत्तिमान पूषा, अमारुं कल्याण करो. अहिंसित आयुधवाळो, यथ्वा अहिंसित रथवाटवाळो तार्क्ष्य, (गरुड) अमारुं कल्याण करो. बृहस्पति, अमारुं कल्याण करो. ६

पृषदश्वामरुतःपृश्निमातरःशुभंयावानोविदथेषुजग्मयः ।
अग्निर्जिह्वामनवःसूरचक्षसोविश्वेनोदेवाअवसागमन्निह ॥७॥

प०— पृषत्दअश्वाः । मरुतः । पृश्निदमातरः । शुभम्दयावानः । विदथेषु । जग्मयः । अग्निदजिह्वाः । मनवः । सूरऽचक्षसः । विश्वे । नः । देवाः । अवसा । आ । गमन् । इह ॥ ७ ॥

अ०—श्वेत टपकीवाळी हरिणीरूपी अश्वोवाळा, नानावर्णनी गाय-रूपी मातावाळा, सुंदर गतिवाळा, यज्ञो विषे प्रयाण करनारा, अग्निजिह्वी, विचारशील, सूर्यप्रकाशना जेवा तेजस्वी मरुतो, आजे पोताना रक्षणसहित अमारी पासे पधारो. ७

भद्रंकर्णेभि शृणुयामदेवाभद्रंपश्येमाक्षभिर्यजत्राः ।
स्थिरैरंगैस्तुष्टुवांसस्तनूभिर्व्यशेमदेवहितंयदायुः ॥८॥

प०— भद्रम् । कर्णेभिः । शृणुयाम । देवाः । भद्रम् । पश्येम । अक्षऽभिः । यजत्राः । स्थिरैः । अङ्गैः । तुस्तुऽवांसः । तनूभिः । वि । अशेम । देवऽहितम् । यत् । आयुः ॥८॥

अ०—હે દાનાદિ-ગુણયુક્ત દેવો !, અમારા કાને અમે કલ્યાણ વચન સાભળતા રહીએ (અર્થાત્, અમે કદાપિ બ્હેરા ન થઇએ) હે યજ્ઞાર્હ દેવો !, અમે, અમારી આંખે શોભન પદાર્થ જોતા રહીએ. સુદૃઢ અગ અને શરીરથી યુકત થઇ સ્તુતિ કરતા અમે, પ્રજાપતિએ સ્થાપિત કરેલ પૂર્ણ (૧૧૬ અથવા ૧૨૦ વર્ષ) આયુષ્ય ભોગવીએ ૮

शतमिन्नुशरदोअन्तिदेवायत्रानश्चक्राजरसंतनूनाम् ।
पुत्रासोयत्रपितरोभवन्तिमानोमध्यारीरिषतायुर्गन्तोः ॥९॥

प०— शतम् । इत् । नु । शरदः । अन्ति । देवाः । यत्र । नः । चक्र । जरसम् । तनूनाम् । पुत्रासः । यत्र । पितरः । भवन्ति । मा । नः । मध्या । रिरिषत । आयुः । गन्तोः ॥९॥

अ०—હે દેવો !, નિશ્ચે તમે મનુષ્યના આયુષ્યની મર્યાદા સો વર્ષની કલ્પેલી છે તેથી, જ્યારે અમારાં શરીર વૃદ્ધ થાય અને અમારા પુત્રો અમારૂ પાલન કરવા જેવડા મોટી ઉમરના થાય તે પૂર્વે, મધ્યમાં અમારૂ નિર્મિત આયુષ્ય મ ખૂટો ૯

*अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षमदितिर्माताप्तपितासपुत्रः ।
विश्वेदेवाअदितिःपञ्चजनाअदितिर्जातमदितिर्जनित्वम् ॥१०॥१६

---

* सर्वेषामावरत्वकृतजनानामुक्तर्यदेवमनुष्याणांगन्धर्वाप्सरसांसर्पाणांच पितृणाम् च । ये० भा० ३-३१.

१०— अदि॑तिः । द्यौः । अदि॑तिः । अ॒न्तरि॑क्षम् । अदि॑तिः । मा॒ता । सः । पि॒ता । सः । पु॒त्रः । विश्वे॑ । दे॒वाः । अदि॑तिः । पञ्च॑ । जनाः॑ । अदि॑तिः । जा॒तम् । अदि॑तिः । जनि॑त्वम् ॥ १० ॥ १६ ॥

અ૦—અદિતિ તેજ ઘુલોક, અદિતિ તેજ અન્તરિક્ષ, તેજ માતા, તેજ પિતા, તેજ પુત્ર (છે) સર્વેય દેવ, તે અદિતિ જ (છે). પંચજન પણ તેજ (છે). પ્રજોત્પત્તિ તથા ઉત્પત્તિનું અધિકરણ પણ તેજ છે. ૧૦

ઇતિ સોળમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ८९.

१ अपरीतासः = शत्रुभिरपरिगताः अप्रतिरुद्धाः = શત્રુ વડે અપ્રતિરૂદ્ધ.

२ अप्रायुवः = अपगच्छन्तः स्वकीयं रक्षितव्यमपरित्यजन्तः = રક્ષણ કરવા યોગ્યનો પરિત્યાગ ન કરનાર. (इण् गतौ).

३ सदमित् = સદૈવ.

४ निविदा = વેદાત્મિકા-નિત્ય-વાણીવડે.

५ भगं = भजनीयं द्वादशानामादित्यानामन्यतमम् = સેવ્ય ભગદેવ.

६ मित्रं = प्रमीते त्रायक अहरभिमानिनं देवं = ઉપદ્રવથી પરિત્રાણ કરનાર, અથવા દિવસનો અભિમાની દેવ મિત્ર.

७ अदितिं = અખંડનીયા વા અ-દીના દેવમાતા.

८ अस्रिधम् = શોષણરહિત; સર્વદા એકસ્વરૂપે હોનાર મરૂદ્દગણ. (स्रिधु शोषणे).

९ अर्यमणम् = अरीन्मन्देहादीनसुरान्यच्छति नियच्छति इति = મન્દેહાદિક અસુરોનું નિયમન કરનાર=સૂર્ય.

१० वरुणम् = वृणोतिपापकृतः स्वकीयैः पाशैरावृणोतीतिरात्र्यभिमानीदेवः = રાત્રિનો અભિમાની દેવ.

११ सोमम् = પૃથિવી વિષે લતાસ્વરૂપે અને દ્યુલોકવિષે ચન્દ્રદેવતા સ્વરૂપે હોનાર.

१२ अश्विना = અશ્વવંત; અથવા, સર્વવ્યાપક દેવ. (अश्विनौ यद्व्यश्नुवाते सर्वं रसेनान्योऽज्योतिषान्योऽश्वैरश्विनावित्यौर्णवाभस्तत्कावश्विनौ द्यावापृथिव्यावित्येकेऽहोरात्रावित्येके सूर्याचन्द्रमसावित्येके राजानौ पुण्यकृतावित्यैतिहासिकाः । (नि० १२. १ ।)

१३ यातु = प्रापयतु = પ્રાપ્ત કરો. (या गतिबन्धनयोः).

१४ धिष्ण्या = બુદ્ધિશાલી.

१५ धियंजिन्वं = धीभिः कर्मभिः प्रीणयितव्यं = કર્મ-પ્રસન્ન. (जिवि प्रीणनार्थः)

१६ वेदसाम् = ધનનો.

१७ वृधे = વર્ધનાર્થ.

१८ पायुः = સંરક્ષણહાર. (पा रक्षणे).

१९ पूषा = પોષક દેવ.

२० तार्क्ष्यः = તૃક્ષપુત્ર; ગરૂડ.

२१ बृहस्पतिः = બૃહત્ દેવોનો પાલયિતા.

२२ शुभयावानः = સુંદર ગતિવાળા. (यामापणे).

२३ जग्मयः = गन्तारः = પ્રયાણ કરનાર.

२४ मनवः = વિચારશીલ.

२५ यमथाः = યથાર્થ.

२६ अन्ति = अन्तिके = સમીપમાં.

२७ जरसः = જરા = વૃદ્ધાવસ્થા.
२८ गन्तोः = क्रुमस्य आयुषोगमनात् पूर्वं = નિર્માણ કરેલ આયુષ્ય વીતિ જાય તેની પૂર્વે.
२९ रिरिषत = हिंसिष्ट = વિનાશ કરો. (रूपरिष हिंसायां).
३० पञ्चजनाः = પાંચ લોક. (गन्धर्वाः पितरोदेवा असुरा रक्षांसीत्येके चत्वारो वर्णाभिषादः पञ्चम इत्यौपमन्य वइति नि० ३ ८).

सूक्त ९०.

ઋષિઃ-રહૂગણ પુત્ર ગોતમ; દેવતાઃ-વિશ્વેદેવ; છંદઃ-૧-૮ ગાયત્રી. ૯ અનુષ્ટુભ્, દેવતા-વિશ્વેદેવ.

ऋजुनीतीनोवरुणोमित्रोनंयतुविद्वान् ।
अर्यमादेवैःसजोषाः ॥ १ ॥

प०— ऋजुऽनीती । नः । वरुणः । मित्रः । नयतु । विद्वान् । अर्यमा । देवैः । सऽजोषाः ॥ १ ॥

अ०—(નેતવ્ય ઉત્તમ સ્થાનના જાણનાર) વિદ્વાન મિત્ર વરૂણ તથા ઇતર દેવો સહવર્તમાન અર્યમા, અમને સરળ માર્ગે (ઇષ્ટ સ્થાને) લઇ જાઓ. १

तेहिवस्वोवसवानास्तेअप्रमूरामहोभिः ।
व्रतारक्षन्तेविश्वाहा ॥ २ ॥

प०— ते । हि । वस्वः । वसवानाः । ते । अप्रऽमृराः । महःऽभिः । व्रता । रक्षन्ते । विश्वाहा ॥ २ ॥

अ०—तेज स पत्तिवडे (जगतनु) आच्छादन करनार, ज्ञानवान देवो, पोताना तेजवडे, सदैव जगनिर्वाह निभावे छे २

तेअस्मभ्यंशर्मयंसन्नमृतामर्त्येभ्यः ।
बाधमानाअपद्विषः ॥ ३ ॥

प०— ते । अस्मभ्यम् । शर्म । यंसन् । अमृताः । मर्त्येभ्यः । बाधमानाः । अप । द्विषः ॥ ३ ॥

अ०—अमर एवा ते (विश्वेदेव), पापरूपी शत्रुनो विनाश करी, मर्त्य एवा अमने, (अमृतस्वरूप) सुख अर्पण करो ३

विनःपथःसुवितायचियन्त्विन्द्रोमरुतः ।
पूषाभगोवन्द्यासः ॥ ४ ॥

प०— वि । नः । पथः । सुविताय । चियन्तु । इन्द्रः । मरुतः । पूषा । भगः । वन्द्यासः ॥ ४ ॥

अ०—वन्द्य इन्द्र मरुत, पूषा, अने भग, अमारा कल्याणार्थ—स्वर्गादिक फलार्थ—अमारा मार्गने सुगम करो (अर्थात् अशोभन मार्गथी पृथक् करो) ४

*उतनोधियोगोअग्राःपूषन्विष्णवेवयावः ।
कर्तानःस्वस्तिमतः ॥ ५ ॥ १७ ॥

* यस्मात्पशव प्रप्रेश्वप्रशेरन्सत्यतेनयज्ञेनयजेत । तै० ब्रा० २ ७-१९ ।

प०— उत । नः । धियेः । गोऽअंग्राः । पूर्षन् । विष्णोइति । एवऽयावः । कर्त । नः । स्वस्तिऽमतः ॥ ९ ॥ १७ ॥

अ०—હે પૂષા !, હે વિષ્ણુ !, હે અશ્વગામી મરુતો !, તમે અમારા કર્મો ગોસમ્પન્ન કરો. અને વળી, અમને અવિનાશી કરો ५

ઇતિ સતરમો વર્ગ સમાપ્ત

मधुवाताऋतायतेमधुक्षरन्तिसिन्धवः ।
माध्वीर्नःसन्त्वोषधीः ॥ ६ ॥

प०— मधुं । वाताः । ऋतऽयते । मधुं । क्षरन्ति । सिन्धवः । माध्वीः । नः । सन्तु । ओषधीः ॥ ६ ॥

अ०—યજ્ઞેચ્છુ યજમાનાર્થે વાયુ, મધુર કર્મફલ વરસાવે છે નદી અથવા સમુદ્રો, મધુરરસપૂર્ણ વહે છે (તેજ રીતે) અમારા અર્થે, ઔષધિ મધુર હો. ६

मधुनक्तमुतोषसोमधुमत्पार्थिवंरजः ।
मधुद्यौरस्तुनःपिता ॥ ७ ॥

प०— मधुं । नक्तम् । उत । उषसः । मधुंऽमत् । पार्थिवम् । रजः । मधुं । द्यौः । अस्तु । नः । पिता ॥ ७ ॥

अ०—અમને રાત્રિ મધુરફલ દેનારી હો. વળી, ઉષાકાલ પણ અમને મધુરફલ દેનાર હો. પૃથ્વીલોક, અમને મધુરફલ દેનાર હો. પિતા દ્યુ, અમને મધુરફલ દેનાર હો. ७

मधुमान्नोवनस्पतिर्मधुमाँअस्तुसूर्यः ।
माध्वीर्गावोभवन्तुनः ॥ ८ ॥

प०— मधुंऽमान् । नः । वनस्पतिः । मधुंऽमान् । अस्तु । सूर्यः ।
माध्वीः । गावः । भवन्तु । नः ॥ ८ ॥

અ०—અમને વનનો પાલયિતા (યૂપાભિમાની) દેવ, મધુર હો. સૂર્ય, મધુર હો. અમને ગાયો, મધુર હો ८

शंनोमित्रःशंवरुणःशंनोभवत्वर्यमा ।
शंनइन्द्रोबृहस्पतिःशंनोविष्णुरुरुक्रमः ॥९॥१८॥

प०— शम् । नः । मित्रः । शम् । वरुणः । शम् । नः । भवतु ।
अर्यमा । शम् । नः । इन्द्रः । बृहस्पतिः । शम् । नः ।
विष्णुः । उरुऽक्रमः ॥ ९ ॥ १८ ॥

અ०—મિત્ર, અમને સુખકર હો અથવા, અમારા ઉપદ્રવોને શાંત કરનાર હો વરૂણ, સુખકર હો અર્યમા, (સૂર્ય) સુખકર હો. મહાન દેવોનો પાલયિતા ઇન્દ્ર, અમને સુખકર હો લાંબા ડગલા ભરનાર વિષ્ણુ, અમને સુખકર હો ९

ઇતિ અઢારમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ९०.

१ ऋजुनीती = ऋजुनीत्या ऋजुनयनेन = सरळ मार्गे.
२ वसवाना = वासका आच्छादयितारः = આચ્છાદન કરનાર (वसआच्छादने).
३ वस्वः = वसुनोधनस्य = સંપત્તિનો.
४ अप्रमूरा. = अप्रमूढिमा अमूढा = જ્ઞાનવાન. (प्रकृ- ष्टामू = प्रमू मुर्छामोहसमुच्छ्राययोः).

५ विश्वाहा = सर्वाण्यहानि = સદૈવ.
६ यंसन् = यच्छन्तु = અર્પણ કરે.
७ सुविताय = सुष्टु प्राप्तव्याय स्वर्गादिफलाय = સ્વર્ગાદિ-ફલ-પ્રાપ્ત્યર્થ.
८ विविष्यन्तु = विविध्यन्तु = સુગમ કરે. (षिप् वपने).
९ यज्यासः = વંદનીય.
१० अयासः = अयैर्गन्तृभिरश्वैर्यान्ति गच्छन्तीत्ययासा मरुद्गणः = અશ્વગામી મરુતો. (इण् गतौ).
११ ऋतावरी = યજ્ઞરૂપ.
१२ रजः = લોક. (रजन्त्यस्मिन्प्रजा इति रजः).

सूक्त ९१.

ઋષિ:-રહૂગણ પુત્ર ગોતમ. દેવતા:-સોમ; છન્દ -૧-૪ ત્રિષ્ટુભ, ૫-૧૬ ગાયત્રી, ૧૭ ઉષ્ણિક, ૧૮-૨૩ ત્રિષ્ટુભ.

त्वंसोमप्रचिकितोमनीषात्वंरजिष्ठमनुनेषिपन्थाम् ।
तवप्रणीतीपितरोनइन्दोदेवेषुरत्नमभजन्तधीराः ॥१॥

प०— त्वम् । सोम । प्र । चिकितः । मनीषा । त्वम् । रजिष्ठम् । अनु । नेषि । पन्थाम् । तव । प्रऽनीती । पितरः । नः । इन्दो इति । देवेषु । रत्नम् । अभजन्त । धीराः ॥ १ ॥

અ૦—હે સોમ !, અમારી બુદ્ધિવડે અમે તને છેક જાણીએ છીએ (એથી), તું અમને અત્યંત સરળમાર્ગે લઇ જાય છે. (સર્વ જગતને અમૃતવડે) ભીંજવનાર હે સોમ !, ત્હારીજ કૃપા

वडे, अमारा कर्मसंपन्न वा बुद्धिमान पितृओने, देवो पासेथी रूडी धनप्राप्ति थई १

त्वंसो॑मक्रतु॑भिःसुक्रतु॑र्भू॒स्त्वंदक्षैः॑सुदक्षो॑वि॒श्ववे॑दाः ।
त्वंवृषा॑वृष॒त्वेभि॑र्महि॒त्वाद्यु॒म्नेभि॑र्द्यु॒म्न्य॑भवोनृ॒चक्षाः॑ ॥२॥

प०– त्वम् । सो॒म॒ । क्रतु॑ऽभिः । सु॒ऽक्रतुः॑ । भूः॒ । त्वम् । दक्षैः॑ । सु॒ऽदक्षः॑ । वि॒श्वऽवे॑दाः । त्वम् । वृषा॑ । वृ॒ष॒त्वेभिः॑ । म॒हि॒ऽत्वा । द्यु॒म्नेभिः॑ । द्यु॒म्नी । अ॒भ॒वः॒ । नृ॒ऽचक्षाः॑ ॥२॥

अ०—हे सोम[१], तु, त्हारा (अग्निष्टोमादिक) कर्मो वा ज्ञानवडे, शोभनकर्म वा ज्ञानवाळो छे सर्वसंपत्तिमान एवो तु, पोताना बळवडे शोभनबळवाळो छे. तु, कामाभिवर्षण (इष्ट पदार्थना वरसाववा) तथा माहात्म्यने लइ कामाभिवर्षक छे यजनेता (यजमानो) ओने इष्टफल दर्शावतो सतो, तु (तेओए अर्पण करेला) हविरन्न वडे पुष्कळ अन्न-संपन्न थाय छे २

*रा॒ज्ञोनुते॒वरु॑णस्यव्र॒तानि॑बृ॒हद्ग॑भी॒रंत॒वसो॑म॒धाम॑ ।
शुचि॒ष्ट्वम॑सिप्रि॒योन॑मि॒त्रोद॒क्षाय्यो॑अर्य॒मेवा॑सिसोम ॥ ३ ॥

प०– राज्ञः॑ । नु । ते॒ । वरु॑णस्य । व्र॒तानि॑ । बृ॒हत् । ग॒भी॒रम् । तव॑ । सो॒म॒ । धाम॑ । शुचिः॑ । त्वम् । अ॒सि॒ । प्रि॒यः । न । मि॒त्रः । द॒क्षाय्यः॑ । अ॒र्य॒माऽइ॑व । अ॒सि॒ । सो॒म॒ ॥ ३ ॥

* १ सोमोऽस्माकंब्राह्मणानांराजा । तै० सं० १-८-१०।
२ वरुणोसिधृतव्रत । तै० सं० १-९-१० ।

અ૦—હે સોમ !, (અગ્નિષ્ટોમાદિક) કર્મો, અને (યાગાર્થ આણેલ વસ્ત્રવડે) ઢાંકેલ એવો તૂં, (બ્રાહ્મણોના) રાજાનેજ આધીન છે. (એથી), તારૂં તેજ મહાન ગંભીર છે. અથવા, (૨) રાજા વરૂણની પેઠે, તારાં કર્મો લોકહિતકારક હોય છે. હે સોમ !, તૂં પ્રિય મિત્રદેવની પેઠે, સર્વશોધક છે. હે સોમ !, તૂં **અર્યમા** પ્રમાણે સર્વવર્ધક છે. ૩

यातेधामानिदिवियापृथिव्यांयापर्वतेष्वोषधीष्वप्सु ।
तेभिर्नोविश्वैःसुमनाअहेळन्राजन्त्सोमप्रतिहव्यागृभाय ॥४॥

प०— या । ते । धामानि । दिवि । या । पृथिव्याम् । या । पर्वतेषु । ओषधीषु । अप्ऽसु । तेभिः । नः । विश्वैः । सुऽमनाः । अहेळन् । राजन् । सोम । प्रति । हव्या । गृभाय ॥४॥

અ૦—હે રાજા સોમ !, તારાં જે દ્યુલોકવિષે તેજો હોય, જે પૃથિવી વિષે હોય, જે પર્વતો વિષે હોય, જે ઔષધિ તથા ઉદકવિષે હોય તે સર્વ વડે યુક્ત એવો તૂ, અમારા પ્રત્યે પ્રસન્ન તથા ક્રોધરહિત થઇ, અમારા હવ્ય ગૃહણ કર્ય. ૪

*त्वंसोमासिसत्पतिस्त्वंराजोतवृत्रहा ।
त्वंभद्रोअसिक्रतुः ॥ ५ ॥ १९ ॥

प०— त्वम् । सोम । असि । सत्ऽपतिः । त्वम् । राजा । उत । वृत्रऽहा । त्वम् । भद्रः । असि । क्रतुः ॥ ५ ॥ १९ ॥

---

*१ सोमराजानोब्राह्मणाः । तै० ब्रा० १-७-६. ।

२ स्वानभ्राजेत्याहैतेवाअमुष्मिंल्लोकेसोममरक्षन् । तै० सं० ६-१-१०. ।

अ०—હે સોમ !, તું સત્કર્મ વિષે પ્રવર્તનાર (બ્રાહ્મણો)નો અધિપતિ છે. અથવા, (૨) સ્વાનાદિક સન્તો જેના પાલક છે એવો તું છે. વિરાજમાન એવો તું, શત્રુહંતા છે. તું રૂપ (અગ્નિષ્ટોમાદિક) યાગરૂપ છે. ૫

ઇતિ ઓગણીસમો વર્ગ સમાપ્ત.

त्वंचसोमनोवशोजीवातुंनमरामहे ।
प्रियस्तोत्रोवनस्पतिः ॥ ६ ॥

प०— त्वम् । च । सोम । नः । वशः । जीवातुम् । न । मरामहे ।
प्रियऽस्तोत्रः । वनस्पतिः ॥ ६ ॥

अ०—હે સોમ !, અમારા જીવનૌષધની તું કામના કરે, (અર્થાત્, અમે જીવીએ એમ તું ઇચ્છા કરે), તો અમે મરનાર નહિ. સ્તુતિપ્રિય એવો તું, વનસ્પતિનો અધિપતિ છે. ૬

त्वंसोममहेभगंत्वंयूनऋतायते ।
दक्षंदधासिजीवसे ॥ ७ ॥

प०— त्वम् । सोम । महे । भगम् । त्वम् । यूने । ऋतऽयते ।
दक्षम् । दधासि । जीवसे ॥ ७ ॥

अ०—હે સોમ !, તું, વૃદ્ધ અને તરુણ યજ્ઞેચ્છુ (પુરુષ)ને જીવનાર્થ, ઉપભોગ-સમર્થ ધન અર્પણ કરે છે. ૭

त्वंनःसोमविश्वतोरक्षाराजन्नघायतः ।
नरिष्येत्त्वावतःसखा ॥ ८ ॥

प०— त्वम् । नः । सोम । विश्वतः । रक्ष । राजन् । अघऽयतः ।
न । रिष्येत् । त्वाऽवतः । सखा ॥ ८ ॥

गयस्फानोंअमीवहावंसुवित्पुष्टिवर्धनः ।
सुमित्रःसोमनोभव ॥ १२ ॥

प०— गयस्फानः । अमीवहा । वसुवित् । पुष्टिवर्धनः सुमित्रः । सोम । नः । भव ॥ १२ ॥

अ०—હે સોમ !, તું, અમારો ધનવર્ધક, રોગનાશક, ધનદાયક અને સંપત્તિનો વધારનાર સન્મિત્ર હો ૧૨

सोमंरारन्धिनोंहृदिगावोनयवंसेष्वा ।
मर्यइवस्वओक्ये ॥ १३ ॥

प०— सोम । ररन्धि । नः । हृदि । गावः । न । यवंसेषु । आ । मर्यःइव । स्वे । ओक्ये ॥ १३ ॥

अ०—હે સોમ !, જેમ ગાયો રૂડા ધામ વિષે રમણ કરે અથવા, જેમ મનુષ્ય, પોતાના ઘરવિષે (પુત્રાદિ સહ) રમણ કરે તેમ તૂ, અમારા હૃદયવિષે રમણ કર્ ૧૩

य सोंमसख्येतवंरारणद्देवमर्त्यं ।
तद्दक्षंःसचतेकविः ॥ १४ ॥

प०— यः । सोम । सख्ये । तव । ररणत् । देव । मर्त्यः । तम् । दक्षः । सचते । कविः ॥ १४ ॥

अ०—હે તેજસ્વી સોમ !, જે મર્ત્ય (યજમાન), તારી મૈત્રી વિષે રમણ કરનાર હોય તેનું, સર્વજ્ઞ, સર્વકાર્યસમર્થ એવો તૂં સેવન કરે છે (અર્થાત્, તેના ઉપર તૂ અનુગ્રહ કરેછે) ૧૪

उरुष्याणोअभिशंस्तेःसोमनिपाह्यंहसः ।
सखांसुशेवएधिनः ॥ १५ ॥ ११ ॥

प०— उरुष्य । नः । अभिऽशंस्तेः । सोम । नि । पाहि । अंहसः ।
सखा । सुऽशेवः । एधि । नः ॥ १५ ॥ १५ ॥

अ०—હે સોમ!, તું અમારૂં અભિશાપથી રક્ષણ કર્‌. પાપથી છેક પાલન કર્‌. (એ રીતે અમારા પાપનો પરિહાર કરી), તું, અમારો સુખકારક સખા હો. ૧૫

ઇતિ એકવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

आप्यायस्वसमेतुतेविश्वतःसोमवृष्ण्यम् ।
भवावाजस्यसंगथे ॥ १६ ॥

प०— आ । प्यायस्व । सम् । एतु । ते । विश्वतः । सोम । वृष्ण्यम् । भव । वाजस्य । सम्ऽगथे ॥ १६ ॥

अ०—હે સોમ !, તું વૃદ્ધિંગત હો. તુંને ચોમેર સામર્થ્ય પ્રાપ્ત હો. તું અન્નની સંગાથે હો. (તું અન્નપ્રદ હો.) ૧૬

आप्यायस्वमदिन्तमसोमविश्वेभिरंशुभिः ।
भवानःसुश्रवस्तमःसखावृधे ॥ १७ ॥

प०— आ । प्यायस्व । मदिन्ऽतम । सोम । विश्वेभिः । अंशुऽभिः । भव । नः । सुश्रवःऽतमः । सखा । वृधे ॥ १७ ॥

અ०—હે અત્યંત મદવાન સોમ !, તું સર્વ સોમવલ્લી વડે, ચોમેર વૃદ્ધિંગત હો. અત્યંત સંપત્તિમાન એવો તું, ઉત્કર્ષાર્થ અમારો મિત્ર હો. ૧૭

संतेपयांसिसमुयन्तुवाजाःसंवृष्ण्यान्यभिमातिषाहः ।
आप्यायमानोअमृतायसोमदिविश्रवांस्युत्तमानिधिष्व ॥१८॥

प०— सम् । ते । पयांसि । सम् । ऊं इति । यन्तु । वाजाः । सम् । वृष्ण्यानि । अभिमातिऽसहः । आऽप्यायमानः । अमृताय । सोम । दिवि । श्रवांसि । उत्ऽतमानि । धिष्व ॥ १८ ॥

અ૦—હે સોમ !, શત્રુનાશક એવા તને, દૂધ તથા હવિરન્ન રૂડીરીતે પ્રાપ્ત હો. તને સામર્થ્ય રૂડીરીતે પ્રાપ્ત હો તૂ ચોમેર બળવાન સતો, અમને અમર કરવા સ્વર્ગવિષે ઉત્કૃષ્ટ અન્ન વા, હવિરન્ન ધારણ કર્યું ૧૮

*याते धामानि हविषा यजन्ति ताते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञम् ।
गयस्फानः प्रतरणः सुवीरोऽवीरहा प्रचरा सोम दुर्यान् ॥ १९ ॥

प०— या । ते । धामानि । हविषा । यजन्ति । ता । ते । विश्वा । परिऽभूः । अस्तु । यज्ञम् । गयऽस्फानः । प्रऽतरणः । सुऽवीरः । अवीरऽहा । प्र । चर । सोम । दुर्यान् ॥ १९ ॥

અ૦—હે સોમ, (દ્યુલોકવિષે અવસ્થિત) તારા તેજોનું હવિ વડે પૂજન કરે છે તે સર્વેય તેજ, યજ્ઞની ચોમેર ફરી વળો. અથવા, યજમાન તે સર્વેય તેજને ગ્રહણ કરનાર હો ઘર અથવા ધનની વૃદ્ધિ કરનાર, (દુરિતથી) પ્રકર્ષપણે તારણહાર, શોભન વીર પુરુષો વડે સંપન્ન, પુત્રોને ન હણનાર એવો તૂ અમારે ઘેર જા ૧૯

---

* गृहा वै दुर्याः । तै० स० ६-२-९ ।

सोमोधेनुंसोमोअर्वन्तमाशुंसोमोवीरंकर्मण्यंददाति ।
सादन्यंविदथ्यंसभेयंपितृश्रवणंयोददाशदस्मै ॥२०॥२२॥

प०— सोर्मः । धेनुम् । सोर्मः । अर्वन्तम् । आशुम् । सोर्मः । वीरम् । कर्मण्यम् । ददाति । सदन्यम् । विदथ्यम् । सभेयम् । पितृश्रवणम् । यः । ददाशत । अस्मै ॥२०।२२॥

अ०—જે આ સોમને (હવિ) અર્પણ કરે છે તેને, તે દૂઝણી ગાય દે છે, ચપલ અશ્વ દેછે, વ્યવહારિક, ગૃહકાર્ય કુશલ, યજ્ઞપરાયણ, સભ્ય (સકલશાસ્ત્રાભિજ્ઞ), તથા પિતાની કીર્તિ વધારનાર પુત્ર દે છે. ૨૦

ઇતિ બાવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

अषाळ्हंयुत्सुपृतनासुपप्रिंस्वर्षामप्सांवृजनस्यगोपाम् ।
भरेषुजांसुक्षितिंसुश्रवसंजयन्तंत्वामनुमदेमसोम ॥२१॥

प०— अषाळ्हम् । युत्ऽसु । पृतनासु । पप्रिम् । स्वःऽसाम् । अप्ऽसाम् । वृजनस्य । गोपाम् । भरेषुऽजाम् । सुऽक्षितिम् । सुऽश्रवसम् । जयन्तम् । त्वाम् । अनु । मदेम । सोम २१॥

अ०—હે સોમ !, યુદ્ધવિષે અજેય, સેનાવિષે જયના પૂરયિતા (પૂર્ણ કરનાર), સ્વર્ગ દેનાર, ઉદકના દેનાર, અથવા સર્વના અનુગ્રહ કરનાર, બળના રક્ષણ કરનાર, યજ્ઞો વિષે પ્રગટ હોનાર, રૂડા નિવાસસ્થાનવાળા, રૂડા યશસ્વી અને વિજયી એવા તને જોઇ, અમે હર્ષયુક્ત થઇએ ૨૧

त्वमिमा ओषधीः सोम विश्वास्त्वमपो अजनयस्त्वं गाः ।
त्वमा ततन्थोर्व१न्तरिक्षं त्वं ज्योतिषा वि तमो ववर्थ ॥२२॥

प०— त्वम् । इमाः । ओषधीः । सोम । विश्वाः । त्वम् । अपः । अजनयः । त्वम् । गाः । त्वम् । आ । ततन्थ । उरु । अन्तरिक्षम् । त्वम् । ज्योतिषा । वि । तमः । ववर्थ ॥२२॥

अ०—હે સોમ!, તેં આ સર્વ વનસ્પતી ઉત્પન્ન કરી છે તે ઉદક અને ગાયાદિક સર્વ પશુ ઉત્પન્ન કર્યાં છે તેં વિશાળ અંતરિક્ષને ચોમેર વિસ્તાર્યું છે. તારા પ્રકાશવડે, તેં અંધકારનો વિનાશ કરેલો છે ૨૨

देवेन नो मनसा देव सोम रायो भागं सहसावन्नभि युध्य ।
मा त्वा तनदीशिषे वीर्यस्योभयेभ्यः प्र चिकित्सा गविष्टौ ॥२३॥२३॥

प०— देवेन । नः । मनसा । देव । सोम । रायः । भागम् । सहसावन् । अभि । युध्य । मा । त्वा । आ । तनत् । ईशिषे । वीर्यस्य । उभयेभ्यः । प्र । चिकित्स । गोऽइष्टौ ॥२३॥२३॥

અ०—હે તેજસ્વી બલાઢ્ય સોમ !, તૂં તારી તેજસ્વી બુદ્ધિવડે યુદ્ધ કરી, સંપત્તિનો અમારો ભાગ મેળવી દે અથવા, અમારી સંપત્તિના અપહરણ કરનારનો છેક નાશ કર્ય. કોઇએ તારો પરાભવ ન કરી. ઉભયપક્ષના યોદ્ધાઓના સામર્થ્યનો તૂં અધિપતિ છે સંગ્રામવિષે, તૂં અમારા ઉપદ્રવ પરિહર્ય ૨૩

ઇતિ ત્રેવીશમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ९१.

१ मनीषा = मनीषया = અમારી બુદ્ધિવડે.
२ रजिष्ठम् = ऋजुतमम् = અત્યંત સરળ.
३ इन्दो = उन्दनशील = (સર્વ જગતને અમૃતવડે) ભીંજવનાર. (उन्दक्लेदने).
४ प्रणीती = प्रणीत्या = ઉત્કૃષ્ટ નયન (કૃપા વડે).
५ नृचक्षा. = नृणां यज्ञस्यनेतृणां यजमानानां अभिमतफलस्यदर्शयिता = યજમાનોને ઇષ્ટ ફલ દર્શાવનાર.
६ वृषत्वभि. = वृषत्वैः મનકામાભિવર્ષણ વડે.
७ वरुणस्य = यागार्थमाहृतः क्रीतो वस्त्रेणावृतस्य = યાગાર્થ ખરીદેલ અને વસ્ત્રવડે ઢાંકેલનો
८ दक्षाय्यः = સર્વવર્ધક. (दक्षवृद्धौ).
९ अहेळन = ક્રોધરહિત થઇ.
१० गृभाय = ગ્રહણ કર. (ग्रहउपादाने).
११ जीवातुम = જીવનૌષધ.
१२ वशः = કામના કર. (वशकान्तौ).
१३ मरामहे = म्रियामहे = મરીએ.
१४ मगं = ધન.
१५ महे = महते = વૃદ્ધ.
१६ अघायतः = દુઃખ દેનારથી.
१७ सुमृळीकः = રૂડું સુખ સંપાદન કરનાર. (मृडसुखने).
१८ गयस्फानः = गयधनतस्यवर्धयिता = ધનવર્ધક. (स्फायीवृद्धौ).
१९ अमीवहा = अमीवानां रोगाणांहन्ता = રોગનાશક
२० ररणि = रमस्व = રમણ કર. (रमु क्रीडायां)

२१ उरुष्य = રક્ષણ કર
२२ सुशेव = शोभनेन सुखेन युक्त = ઉત્તમ સુખવડે યુક્ત સુખકારક
२३ वृष्ण्य = वृषभ वीर्य = સામર્થ્ય
२४ संदृशे = समर्पने = મગાય
२५ अभिमातिषाह = अभिमातीनां शत्रूणां हन्तृ = શત્રુનાશકના (षहअभिभवे)
२६ धिष्व = ધારણ કર
२७ प्रतरण = પ્રકાપણે તારણહાર
२८ दुर्योन = प्राचीनवंशादिलक्षणानस्मदीयान्गृहान = ઘરો
२९ सदन्य = सदनगृहनर्हं = ગૃહકાર્ય-કુશળ
३० पितृश्रवणम = पिताश्रूयतेप्रख्यायते येनपुत्रेणतादृशम = પિતાની કીર્તિ વધારનાર
३१ अषाह्ळम = शत्रुभिरनभिभवनीयं = અજેય (षहअभिभवे)
३२ पप्रिम = पूरयितारम = પૂરયિતા
३३ स्वर्षाम् = स्वर्गस्यसनितारदातारम = સ્વર્ગ દેનાર (षणुदाने)
३४ अप्साम = अपादातारयद्वाअप्साअप्सातृकंभक्षकरहितं = ઉદકનો દેનાર યદ્વા સર્વના અનુગ્રાહક (अप+सन्, यद्वाप्साभक्षणे)
३५ वृजनस्य = બળનો (वृज्यते अनेनेतिवृजनबल)
३६ भरेषुजाम = भ्रियन्ते पशुहर्षप्रीतिभरायागा तेषु प्रादुर्भवन्तम = યજ્ઞો વિષે પ્રગટ હોનાર. (जनीप्रादुर्भावे)
३७ ववर्थ = विवृतंविश्लिष्टविनष्टकृतवानसि = વિનાશ કરેલો છે

३८ भागम = भजनीयमपहर्तारं शत्रुम् = અપહરણ કરનાર શત્રુને.
३९ गविष्टौ = સંગ્રામ વિષે. (गवां वाणानां इषय एषणानि गमनानि येषु इति).
४० चिकित्सम् = અમારી ઉપર પવિત્ર. (चिकित्सति).
४१ मातनत् = क्लेशेन आतंकमापीपीन् = પરાભવ ન કરો.

सूक्त ९२.

ઋષિ:-રહૂગણ પુત્ર ગોતમ; દેવતા:-૧-૧૨ ઉષા, ૧૩-૧૮ અશ્વિની;
છન્દ:-૧-૪ જગતી, ૫-૧૨ ત્રિષ્ટુભ, ૧૩-૧૮ ઉષ્ણિક્.

*एता उ त्या उषसः केतुमक्रत पूर्वे अर्धे रजसो भानुमञ्जते ।
निष्कृण्वाना आयुधानीव धृष्णवः प्रति गावोऽरुषीर्यन्ति मातरः ॥ १ ॥

प०— एताः । ऊं इति । त्याः । उषसः । केतुम् । अक्रत । पूर्वे । अर्धे । रजसः । भानुम् । अञ्जते । निःकृण्वानाः । आयुधानिऽइव । धृष्णवः । प्रति । गावः । अरुषीः । यन्ति । मातरः ॥ १ ॥

અ०—તે આ ઉષા, એ પ્રકાશ પાડે છે. અન્તરિક્ષના અર્ધા પૂર્વ ભાગમાં (પ્રાચીન દિગ્ભાગ વિષે), તે પ્રકાશ પ્રગટ કરે છે. પ્રગલ્ભ યોદ્ધાઓ પોતાનાં આયુધોને મજ્જ કરે તેમ ગમન સ્વભાવવાળી, તથા પ્રકાશ કરનાર સૂર્યપ્રકાશની નિર્માણ કરનાર, વા જગતજનુની ઉષા, હરરોજ પ્રયાણ કરે છે

---

* एता स्ता उषसः केतुमक्रत । ऋ० मं० ७-८-३. ।

उदपप्तन्नरुणा भानवो वृथा स्वायुजो अरुषीर्गा अयुक्षत ।
अक्रन्नुषासो वयुनानि पूर्वथा रुशन्तं भानुमरुषीरशिश्रयुः ॥२॥

प०— उत् । अपप्तन् । अरुणाः । भानवः । वृथा । सुऽआयुजः ।
अरुषीः । गाः । अयुक्षत । अक्रन् । उषसः । वयुनानि ।
पूर्वऽथा । रुशन्तम् । भानुम् । अरुषीः । अशिश्रयुः ॥२॥

અ૦—ઉષાની ચોમેર પ્રકાશનારી પ્રભા, સહજ ઉગી છે સહજ જોડાઇ જનાર શુભ્રવર્ણના રશ્મિઓને, અથવા, (પોતાની વાહનસ્વરૂપ) ગાયોને, તેણે (રથે) જોડી છે ઉષાએ, દરરોજ પ્રમાણે સર્વ પ્રાણિઓને પ્રગટ કર્યા (ત પછી) તે પ્રકાશમાન ઉષા, શુભ્રવર્ણના સૂર્યની સાથે ભળી ગઇ. ૨

अर्चन्ति नारीरपसो न विष्टिभिः समानेन योजनेना परावतः ।
इषं वहन्तीः सुकृते सुदानवे विश्वेदह यजमानाय सुन्वते ॥३॥

प०— अर्चन्ति । नारीः । अपसः । न । विष्टिऽभिः । समानेन ।
योजनेन । आ । पराऽवतः । इषम् । वहन्तीः । सुऽकृते ।
सुऽदानवे । विश्वा । इत् । अह । यजमानाय । सुन्वते ॥३॥

અ૦—યોદ્ધાઓ પોતાના આયુધો વડે સર્વ દેશને વ્યાપ્ત કરે તેમ, નેતારૂપી ઉષા, પોતાના તેજવડે દૂર પ્રદેશ (પશ્ચિમ ભાગ) પર્યંત (નભ પ્રદેશને) એકદમ સુશોભિત કરે છે સત્કર્મશીલ, સોમરસયુક્ત તથા દાનશૂર યજમાનાર્થે, તે દરરોજ અન્નવહન કરતી આવે છે ૩

अधिपेशांसिवपतेनृतूरिवापोर्णुतेवक्षउस्रेवबर्जहम् ।
ज्योतिर्विश्वस्मैभुवनायकृण्वतीगावोनव्रजंव्युषाआवर्तमः ॥४॥

प०— अधि । पेशांसि । वपते । नृतूःऽइव । अप । ऊर्णुते । वक्षः । उस्राऽइव । बर्जहम् । ज्योतिः । विश्वस्मै । भुवनाय । कृण्वती । गावः । न । व्रजम् । वि । उषाः । आवरित्यावः । तमः ॥ ४ ॥

અ૦—નાપિત (વાળંદ) ની પેઠે ઉષા, અંધકારને છેક છેદી નાંખેછે. અથવા, નટીની પેઠે ઉષા, ભાતભાતના રૂપ ધારણ કરે છે. ગાયના અવ્નની પેઠે, તે પોતાના વક્ષઃસ્થળને ઉઘાડું કરે છે. સર્વ જગતને પ્રકાશ દેનારી ઉષા, ગાય પોતાના ગોષ્ઠ (વાડા) પ્રત્યે જલ્દી દોડી જાય તેમ, અન્ધકારને ફોડી બહાર નીકળે છે ૪

प्रत्यर्चीरुशदस्याअदर्शिवितिष्ठतेबाधतेकृष्णमभ्वम् ।
स्वरुंनपेशोविदथेष्वञ्जञ्चित्रंदिवोदुहिताभानुमश्रेत् ॥५॥२४॥

प०— प्रति । अर्चिः । रुशत् । अस्याः । अदर्शि । वि । तिष्ठते । बाधते । कृष्णम् । अभ्वम् । स्वरुम् । न । पेशः । विदथेषु । अञ्जन् । चित्रम् । दिवः । दुहिता । भानुम् । अश्रेत ५॥२४

અ૦—તેનું દેદીપ્યમાન તેજ, પ્રત્યેકને (પ્રથમ પૂર્વદિશા વિષે) દીસે છે. તે સર્વ દિશાવિષે, વિવિધરીતે પ્રસરે છે. અને અત્યંત કૃષ્ણ અંધકારને દૂર હઠાવે છે. યજ્ઞવિષે, સ્વરૂ નામના (શકલ યુક્ત) સ્તંભને (અધ્વર્યુઓ આજ્યવડે) સુશોભિત કરે તેમ

सुकन्या, पोताना रूपने शोभावे छे (ते पछी) ते रमणीय सूर्यना तेज साथे भळी जाय छे. ५

इति चोवीशमो वर्ग समाप्त.

अतारिष्मतमसस्पारमस्योषाउच्छन्तीवयुनाकृणोति ।
श्रियेछन्दोनस्मयतेविभातीसुप्रतीकासौमनसायाजीगः ॥६॥

प०— अतारिष्म । तमसः । पारम् । अस्य । उषा । उच्छन्ती ।
वयुना । कृणोति । श्रिये । छन्दः । न । स्मयते । विभाती ।
सुप्रतीका । सौमनसाय । अजीगरिति ॥ ६ ॥

अ०—अमे (रात्रिना) अन्धकारने तरी गया अधकारनो नाश करनारी उषा, सर्व भूतप्राणिओने प्रगट करवा लागी छे. प्रकाश करनारी उषा, वश करनार पुरुषनी पेठे सपर्थ हमे छे. ते सुरूप उषा, सर्व प्राणिओने अमन्त करवा अधकारने गळी गइ ६

भास्वतीनेत्रीसूनृतानांदिवस्तवेदुहितागोतमेभिः ।
प्रजावतोनृवतोअश्वबुध्यानुषोगोअग्राँउपमासिवाजान् ॥७॥

प०— भास्वती । नेत्री । सूनृतानाम् । दिवः । स्तवे । दुहिता ।
गोतमेभिः । प्रजाऽवतः । नृऽवतः । अश्वऽबुध्यान् । उषः ।
गोऽअग्रान् । उप । मासि । वाजान् ॥ ७ ॥

अ०—तेजस्वी, प्रिय तथा सत्यवाणीनी अपादक एवी दुहिता उषानी, गोतमो वडे स्तुति कराय छे. हे उषे !, पुत्रपौत्रादियुक्त, (दासरूप) मनुष्ययुक्त, अश्वयुक्त, वा अश्वमूलक, गोप्रमुख संपत्ति अर्पण कर ७

उषस्तमश्यां यशसं सुवीरं दासप्रवर्गं रयिमश्वबुध्यम् ।
सुदंससा श्रवसा या विभासि वाजप्रसूता सुभगे बृहन्तम् ॥८॥

प०— उषः । तम् । अश्याम् । यशसम् । सुऽवीरम् । दासऽप्रवर्गम् । रयिम् । अश्वऽबुध्यम् । सुऽदंससा । श्रवसा । या । विऽभासि । वाजऽप्रसूता । सुऽभगे । बृहन्तम् ॥ ८ ॥

અ૦—હે ઉષે !, સર્વપ્રશસ્ય, રૂડા વીરપુત્રયુક્ત, રૂડા દાસગણયુક્ત, અશ્વયુક્ત એવી તે સંપત્તિ, મને પ્રાપ્ત હો. હે રૂડી સંપત્તિવાળી ઉષે !, સુંદર કર્મયુક્ત શ્રવણીય સ્તોત્રવડે (પ્રસન્ન થઇ), અન્ન અર્પણ કરતી તું, જે પ્રૌઢ સંપત્તિને વિશેષે પ્રગટ કરે છે (તે સંપત્તિ, મને પ્રાપ્ત હો.) ૮

विश्वानि देवी भुवनाभिचक्ष्या प्रतीची चक्षुरुर्विया वि भाति ।
विश्वं जीवं चरसे बोधयन्ती विश्वस्य वाचमविदन्मनायोः ॥९॥

प०— विश्वानि । देवी । भुवना । अभिऽचक्ष्य । प्रतीची । चक्षुः । उर्विया । वि । भाति । विश्वम् । जीवम् । चरसे । बोधयन्ती । विश्वस्य । वाचम् । अविदत् । मनायोः ॥ ९ ॥

અ૦—દેદીપ્યમાન ઉષા, સર્વ પ્રાણિમાત્રને ચોમેર પ્રકાશિત કરી પશ્ચિમાભિમુખી થતી, પોતાના પ્રકાશક તેજવડે વિશાળ સ્વરૂપે પ્રકાશે છે. તે સર્વ પ્રાણિમાત્રને પોતપોતાના કાર્યવિષે પ્રવર્તાવવા (ઉંઘમાંથી) જગાડી, બોલી શકે તેવાં સકળ પ્રાણિમાત્રની વાણીને (સ્તુતિને પ્રાપ્ત થઇ છે. (એથીજ તે, ' સૂનૃતાવતી ' સંજ્ઞાને પ્રાપ્ત થઇ છે.) ૯

पुनःपुनर्जायमाना पुराणी समानं वर्णमभि शुम्भमाना ।
श्वघ्नीव कृत्नुर्विज आमिनाना मर्तस्य देवी जरयन्त्यायुः ॥१०॥२५॥

प०— पुनःऽपुन । जायमाना । पुराणी । समानम् । वर्णम् । अभि । शुम्भमाना । श्वघ्नीऽइव । कृत्नुः । विजः । आऽमिनाना । मर्तस्य । देवी । जरयन्ती । आयुः ॥१०॥२५॥

अ०—प्रतिदिवस (सूर्योदयनी पूर्वे) प्रगट थनार, पुरातन-नित्यस्वरूप, एकज स्वरूपे शोभनार, देदीप्यमान उषा, छेदन करनार व्याधस्त्री जेम पक्षिओने (पांख छेदी) मारे, तेम प्राणिमात्रना आयुष्यने घटाडती जाय छे १०

इति पच्चीशमो वर्ग समाप्त

व्यूर्ण्वती दिवो अन्ताँ अबोध्यप स्वसारं सनुतर्युयोति ।
प्रमिनती मनुष्या युगानि योषा जारस्य चक्षसा वि भाति ॥११॥

प०— विऽऊर्ण्वती । दिवः । अन्तान् । अबोधि । अप । स्वसारम् । सनुतः । युयोति । प्रऽमिनती । मनुष्या । युगानि । योषा । जारस्य । चक्षसा । वि । भाति ॥ ११ ॥

अ०—द्युलोकना छेक अंतप्रदेशोने अंधकाररहित करती उषा, (सर्व प्राणिओने) प्रगट जणाई (ते पछी) ते, रात्रिने गुप्त प्रदेश विषे हठावी जूदी पाडे छे मनुष्योना (कृतत्रेतादिक) युगोनो (पोतानी आवजा वडे) छेक नाश करनारी सूर्यनी प्रिया उषा, पोताना प्रकाशवडे छेक प्रकाशी छे. ११

*पशून्नचित्रासुभगाप्रथानासिन्धुर्नक्षोदउर्वियाव्यश्वैत् ।
अमिनतीदैव्यानिव्रतानिसूर्यस्यचेतिरश्मिभिर्दृशाना ॥१२॥

प०– पशून् । न । चित्रा । सुऽभगा । प्रथाना । सिन्धुः । न ।
क्षोदः । उर्विया । वि । अश्वैत् । अमिनती । दैव्यानि ।
व्रतानि । सूर्यस्य । चेति । रश्मिऽभिः । दृशाना ॥ १२ ॥

अ०—પશુઓને જેમ (ભરવાડ અરણ્યવિષે) મોકળા પસરાવે તેમ સુંદર વૈભવવાળી, પૂજનીય, શ્રેષ્ઠ ઉષા, પોતાના તેજને ફેલાવતી, પ્રવાહી જળની પેઠે, સર્વ જગતને વ્યાપી રહી છે દેવસબંધી (દર્શપૂર્ણમાસાદિક) કર્મોનો ભંગ ન કરનારી ઉષા, સૂર્યના કિરણોની સાથે પ્રગટ થતી દેખાય છે १२

उपस्तच्चित्रमाभरास्मभ्यंवाजिनीवति ।
येनतोकंचतनयंचधामहे ॥ १३ ॥

प०– उषः । तत् । चित्रम् । आ । भर । अस्मभ्यम् । वाजिनीऽवति । येन । तोकम् । च । तनयम् । च । धामहे ॥१३॥

अ०—હે હવિરન્નસમૃદ્ધ ઉષે !, તું અમને સુંદર સંપત્તિ અર્પણ કર જે વડે, અમે પુત્ર તથા પૌત્રને ધારણ કરીએ १३

उपोअद्येहगोमत्यश्वावतिविभावरि ।
रेवदस्मेव्युच्छसूनृतावति ॥ १४ ॥

* नसायमस्तिदेवयाअजुष्टम् । ऋ० स० ४-४-१८.

प०— उषः । अद्य । इह । गोऽमति । अश्वऽवति । विभाऽवरि ।
रेवत् । अस्मे इति । वि । उच्छ । सूनृताऽवति ॥ १४ ॥

अ०—હે ગોસંપન્ન, અશ્વસંપન્ન, વિશિષ્ટ-પ્રકાશસંપન્ન વાગ્દેવતે ઉષે !, તું અમે ધનસંપન્ન થઈએ તે પ્રકારે, આજ અહીં પ્રકાશિત હો १४

युक्ष्वाहिवाजिनीवत्यश्वाँअद्यारुणाँउषः ।
अथानोविश्वासौभगान्यावह ॥ १५ ॥ २६ ॥

प०— युक्ष्व । हि । वाजिनीऽवति । अश्वान् । अद्य । अरुणान् ।
उषः । अथ । नः । विश्वा । सौभगानि । आ । वह १५।२६॥

अ०—હે હવિરન્ન-સંપન્નઉષે ! તું આજ (તહારા) અરુણવર્ણના અશ્વો નિશ્ચે જોડય અને પછી અમારા અર્થે, સર્વ સૌભાગ્ય આણ્ય १५

ઇતિ છવીશમો વર્ગ સમાપ્ત

अश्विनावर्तिरस्मदागोमद्दस्राहिरण्यवत् ।
अर्वाग्रथंसमनसानियच्छतम् ॥ १६ ॥

प०— अश्विना । वर्तिः । अस्मत् । आ । गोऽमत् । दस्रा । हि-
रण्यऽवत् । अर्वाक् । रथम् । सऽमनसा । नि । यच्छतम् १६

अ०—હે અશ્વસંપન્ન, વા શત્રુના ક્ષય કરનાર (અશ્વિન્) વ્યાપક દેવો ! તમે એક ચિત્ત થઈ, અમારૂં ઘર ચોમેર ગોસંપન્ન તથા ધનસંપન્ન થાય તે રીતે, તમારો રથ અમારા ઘર પ્રત્યે વાળો १६

यावित्था श्लोकमा दिवो ज्योतिर्जनाय चक्रथुः ।
आ न ऊर्जं वहतमश्विना युवम् ॥ १७ ॥

प०— यौ । इत्था । श्लोकम् । आ । दिवः । ज्योतिः । जनाय ।
चक्रथुः । आ । नः । ऊर्जम् । वहतम् । अश्विना । युवम्
॥ १७ ॥

अ०—हे અશ્વિન્ દેવો !, જે તમે, લોકાર્થે દ્યુલોકમાંથી આ રીતે પ્રશંસનીય તેજ સંપાદન કર્યું તે તમે અમારા માટે બલપ્રદ અન્ન આણી આપો. १७

*एह देवा मयोभुवा दस्रा हिरण्यवर्तनी ।
उषर्बुधो वहन्तु सोमपीतये ॥ १८ ॥ २७ ॥

प०—आ । इह । देवा । मयःऽभुवा । दस्रा । हिरण्यवर्तनी इति हिरण्यऽवर्तनी । उषःऽबुधः । वहन्तु । सोमऽपीतये ॥१८॥२७॥

अ०—પ્રાતઃકાળે જાગૃત હોનાર (અશ્વો), સુખપ્રદ શત્રુના ક્ષય કરનાર, સોનેરી રથમાં બેઠેલા અશ્વિન્ દેવોને, સોમપાનાર્થે અહીં લઇ આવો. १८

ઇતિ સતાવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

* अश्विनौ वै देवानां भिषजौ इति । ऐ० ब्रा० १-१८.

सूक्त ९२.

१ त्याः = ताः = તે.

२ केतुम् = प्रज्ञापकं प्रकाशं = પ્રગટ કરનાર પ્રકાશ.

३ निष्कृण्वाना: = संस्कुर्वाणाः = પ્રકાશ કરતી.

४ अरुषीः = आरोचमानाः = પ્રકાશમાન.

५ अशिश्रयुः = असेवन्त = તેની સાથે એકીભૂત થાય છે.

६ नारीः = नेत्र्यः = નયન કરનાર.

७ विष्टिभिः = निवेशकैः स्वकीयैस्तेजोभिः = નિવેશક તેજવડે.

८ पेशांसि = जगत्स्थाश्लिष्टानिकृष्णवर्णानितमांसि = અન્ધકાર.

९ नृतुः = नृत्तुर्यतिकेशैनरिक्तीकरोतीति = નાપિત; યદ્વા નાચનારી સ્ત્રી.

१० अपोर्णुते = तमसा अनाच्छादितं करोति = પોતે પ્રગટ થાય છે.

११ वर्जह = અવ; આંચળ. (वृह्संभक्तौ).

१२ अभ्वम् = મહાન્.

१३ स्वरुम् = સ્વરૂ નામના શકલયુક્ત યૂપ; સ્તંભ.

१४ उच्छन्ती = नैशंतमो वर्जयन्ती = રાત્રિના અન્ધકારને ખસેડતી.

१५ अजीगः = ગળી જાય છે. (गृनिगरणे).

१६ छन्दः = उपच्छन्दयिता = કામણગાર પુરૂષ.

१७ सुप्रतीका = વિશિષ્ટ પ્રકારવડે શોભમાન.

१८ नेत्री = प्रणेत्रीकारयित्री = સંપાદક.

१९ अश्वबुध्यान् = अश्वाबुध्यायिद्यमानत्वेनबोद्धव्या-येषुवाजेषुतान् = અશ્વયુક્ત; વા અશ્વમૂલક.

२० उपभाति = प्रयच्छ = અર્પણ કર
२१ उर्विया = વિશાળ
२२ चरसे = चरणाय = પોતપોતાના કાર્યવિષે પ્રવર્તાવવા.
२३ मनायोः = मनसा युक्तस्य = વાગ્વ્યવહાર સમર્થ. (मन आत्मनइच्छति मनस्यति).
२४ कृत्नुः = कर्तनशीला = છેદન કરનાર. (कृतीछेदने).
२५ श्वघ्नी = વ્યાધ સ્ત્રી (शुनामृगान्हतवान् श्वहा).
२६ विजः = चलतः पक्षिणः = ઉડતાં પક્ષિઓને. (विज चलने).
२७ आमिनाना = हिंसन्ती = મારતી.
२८ व्यूर्णवती = विवृतान कुर्वती = અન્ધકાર રહિત કરતી. (ऊर्णुञ आच्छादने).
२९ स्वसारम् = સ્વય સરી જતી નિશા.
३० सनुतः = ગુપ્ત પ્રદેશ વિષે
३१ जारस्य = रात्रेर्जरयितुः सूर्यस्य = સૂર્યની
३२ क्षोदः = ઉદક
३३ सिन्धुः = સ્યન્દનશીલ. (स्यन्दूप्रस्रवणे).
३४ उच्छ = नैशतमोनिवारय = પ્રકાશિત હો (उच्छी विवासे).
३५ वर्तिः = वर्तनहेतुभूतगृह = ઘર.
३६ हिरण्यवर्तनी = સોનેરી રથવાળા. (वर्तनि = રથ)

सूक्त ९३.

ઋષિ –રહુગણ પુત્ર ગોતમ, દેવતા –અગ્નિ તથા સોમ છન્દઃ–
૧–૩ અનુષ્ટુભ, ૪–૭ ત્રિષ્ટુભ્, ૮ જગતી કિંવા ત્રિષ્ટુભ્,
૯–૧૧ ગાયત્રી ૧૨ ત્રિષ્ટુભ્

अग्नीषोमाविमं सु मे शृणुतं वृषणा हवम् ।
प्रति सूक्तानि हर्यतं भवतं दाशुषे मयः ॥ १ ॥

प०– अग्नीषोमौ । इमम् । सु । शृणुतम् । वृषणा । हवम् ।
प्रति । सुऽउक्तानि । हर्यतम् । भवतम् । दाशुषे । मयः ॥ १

અ૦—કામનાઓના વરસાવનાર હે અગ્નિ તથા સોમ (દેવ)!,
તમે મારી આ હાક લક્ષપૂર્વક સાભળો અમે રચેલ પ્રત્યેક
સ્તોત્રની તમે કામના કરો (તદનન્તર, હવિ દેનાર (યજ-
માનને) સુખ દેનારા હો ૧

अग्नीषोमा यो अद्य वामिदं वचः सपर्यति ।
तस्मै धत्तं सुवीर्यं गवां पोषं स्वश्व्यम् ॥ २ ॥

प०– अग्नीषोमा । यः । अद्य । वाम् । इदम् । वचः । सपर्यति ।
तस्मै । धत्तम् । सुऽवीर्यम् । गवाम् । पोषम् । सुऽअश्व्यम् ॥ २ ॥

અ૦ હે અગ્ને ! 'તથા સોમ ', જે (ઉપાસક) તમને આ
કર્મ વિષે સ્તોત્રસેવા કરે છે તેને, શોભન-સામર્થ્ય-સંપન્ન,
શોભન-અશ્વ-સંપન્ન પશુ સંપત્તિ અર્પણ કરો. ૩

अग्नींषोमा॒यो अद्य॒ वा॑मि॒दं वचः॑ ... (अ॒ग्नी॑षोमा॒य आहु॑तिं॒ यो वां॒ दाशा॑द्ध॒विष्कृ॑तिम् ।
स प्र॒जया॑ सु॒वीर्यं॒ विश्व॒मायु॒र्व्य॑श्नवत् ॥ ३ ॥

प०— अग्नींषोमा । यः । आहु॑तिम् । यः । वाम् । दाशा॑त् । ह॒विःऽकृ॑तिम् । सः । प्र॒ऽजया॑ । सु॒ऽवीर्य॑म् । विश्व॑म् । आयुः॑ । वि । अ॒श्न॒वत् ॥ ३ ॥

अ०—હે અગ્ને ! તથા સોમ !, જે (ઉપાસક) તમને આજ્યાહુતિ અર્પણ કરે, જે તમને (ચરુ-પુરોડાશાદિક) આહુતિ અર્પણ કરે તેને, પુત્રપૌત્રાદિ-યુક્ત, સુ(વીર્ય)-સામર્થ્ય-યુક્ત પૂર્ણ આયુષ્ય પ્રાપ્ત હો. ૩

*अग्नी॑षोमा॒ चेति॒ तद्वी॒र्यं॑ वां॒ यदमु॑ष्णीतमव॒सं प॒णिं गाः ।
अवा॑तिरतं॒ बृस॑यस्य॒ शेषोऽवि॑न्दतं॒ ज्योति॒रेकं॑ ब॒हुभ्यः॑ ॥ ४ ॥

प०— अग्नीषोमा । चेति॑ । तत् । वी॒र्य॑म् । वा॒म् । यत् । अमु॑ष्णीतम् । अ॒व॒सम् । प॒णिम् । गाः । अव॑ । अ॒ति॒र॒त॒म् । बृस॑यस्य । शेषः॑ । अवि॑न्दतम् । ज्योतिः॑ । एक॑म् । ब॒हुऽभ्यः॑ ॥ ४ ॥

अ०—હે અગ્ને ! તથા સોમ !, તમે જે પણિ (અસુર) પાસેથી ગોરૂપી અન્ન હરી લીધું, બૃસય (ત્વષ્ટાસુર) ના અપત્ય (વૃત્ર) નો વધ કર્યો (અને તે પછી) અનેક પ્રાણિઓના હિતાર્થ, નભવિષે પ્રયાણ કરનાર પ્રકાશમાન સૂર્યને પ્રાપ્ત કર્યો તે તમારૂં (સર્વ) પરાક્રમ અમને વિદિત છે. ૪

---

* १ तस्माज्जञ्जभ्यमानादग्नीषोमौ निरक्रामतां प्राणापानौ वा एनं तदजहिताम् । तै० सं० २-५-२ ।

*युवमेतानि दिवि रोचनान्यग्निश्च सोम सक्रतू अधत्तम् ।
युवं सिन्धूँरभिशस्तेरवद्यादग्नीषोमावमुञ्चतं गृभीतान् ॥५॥

प०– युवम् । एतानि । दिवि । रोचनानि । अग्निः । च । सोम । सक्रतू इति सऽक्रतू । अधत्तम् । युवम् । सिन्धून् । अभिऽशस्तेः । अवद्यात् । अग्नीषोमौ । अमुञ्चतम् । गृभीतान् ॥ ५ ॥

अ०—हे सोम !, तू तथा अग्निए एकत्र सामर्थ्यवाळा मता, द्युलोक विषे आ देदीप्यमान नक्षत्रो स्थाप्यां तमे पापगृहीत नदीओने, हे अग्निसोम(देव) !, ते चोमेर प्रगटेल पापथी मुक्त करी ५

*आन्यं दिवो मातरिश्वा जभारामथ्नादन्यं परि श्येनो अद्रेः ।
अग्नीषोमा ब्रह्मणा वावृधानोरुं यज्ञाय चक्रथुरु लोकम् ॥६॥२८॥

---

* इन्द्रो वृत्रमहन्सो । पो१म्य न्नियलतासांयन्मेध्यंयन्नि-यलदेवमासीत्तदपोदक्रामत् । तै० स० ६-१-१ ।

आख्यायिका —वृत्रने हणता ब्रह्महत्याना भयथी वृक्षो, स्त्री तथा जळ विषे इन्द्रे, ते पापनु मार्जन करी नाख्यु. ते जळनी शुद्धि, अग्नि तथा सोमदेवे करी. अथवा, वृत्रासुरनो वध थता, ते नदीओ विषे पडता सर्व नदीओ दुष्ट थइ ते दोषमाथी, आ बन्ने देवे जळने मुक्त कर्या

* १ विजन्मानरयिमिनवमशस्तरा१मिरन्द्रनयमातरिश्वा॥ ऋ० सं १-४-२६. ।

* २ राक्षसीभायतीदेवतानांयदग्नीषोमायग्नतावेदेवताइ-श्येतेदेवताभाविधृयाइति । तै० सं० २-६-१. ।

प०— आ । अन्यम् । दिवः । मातरिश्वा । जभार । अमथ्नात् । अन्यम् । परि । श्येनः । अद्रेः । अग्नीषोमा । ब्रह्मणा । वावृधाना । उरुम् । यज्ञाय । चक्रथुः । ऊं लोकम् । ॥ ६ ॥ २८ ॥

अ०—હે અગ્નિસોમ!, માતરિશ્વા (વાયુ) એ, તમો મધ્યેથી એક (અગ્નિ)ને, (ભૃગુના અર્થે) દ્યુલોકમાંથી આણ્યો. બીજા (સોમ)ને, શ્યેનપક્ષી (સ્વરૂપી ગાયત્રી)એ, મેરૂપર્વતના ઉપર આવેલા સ્વર્ગલોકમાંથી મથી કાઢેલો. મંત્રસ્તોત્રના યોગે વા હવીરન્નના યોગે વૃદ્ધિંગત હોનારા એવા તમે યજ્ઞાર્થ, વિશાળ સ્થાન નિર્માણ કર્યું. ६

ઇતિ અઠાવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

अग्नीषोमाहविषःप्रस्थितस्यवीतंहर्यतंवृषणाजुषेथाम् ।
सुशर्माणास्ववसाहिभूतमथाधत्तंयजमानायशंयोः ॥७॥

प०— अग्नीषोमा । हविषः । प्रऽस्थितस्य । वीतम् । हर्यतम् । वृषणा । जुषेथाम् । सुऽशर्माणा । सुऽअवसा । हि । भूतम् । अथ । धत्तम् । यजमानाय । शम् । योः ॥ ७ ॥

અ०—હે અગ્નિસોમ! (હોમાર્થ આહ્વનીય અગ્નિની સમીપમાં પ્રાપ્ત (આ) હવિરન્ન ભક્ષણ કરો-(અને તે પછી) અમારા ઉપર પ્રસન્ન હો. હે કામનાના વરસાવનાર', તમે અમારી પરિચર્યાનું સેવન કરો. (અને તે પછી) તમે નિશ્ચે, અમને રૂડાં સુખ તથા સંરક્ષણ દેનાર હો. અને તે પછી (હવિ અર્પણ કરનાર) યજમાનને, રોગશાંતિ તથા ભય નિરાકરણ કરો. ७

योअ॒ग्नीषोमा॑ ह॒विषा॑ सप॒र्याद्दे॑व॒द्रीचा॒ मन॑सा॒ यो घृ॒तेन॑ ।
तस्य॑ व्र॒तं र॑क्षतं पा॒तमंह॑सो वि॒शे जना॑य॒ महि॒ शर्म॑ यच्छतम् ॥८॥

प०— यः । अग्नीषोमा । हविषा । सपर्यात् । देवद्रीचा । मनसा । यः । घृतेन । तस्य । व्रतम् । रक्षतम् । पातम् । अंहसः । विशे । जनाय । महि । शर्म । यच्छतम् ॥ ८ ॥

अ०— हे અગ્નિસોમ !, જે (યજમાન) તમને દેવતાપરાયણ-શ્રદ્ધા યુક્ત-અંત:કરણ વડે યુક્તસતો હવિપૂર્વક ભજે, તેના કર્મનું રક્ષણ કરો તેને પાપથી બચાવો યાગો મધ્યે પ્રવેશ કરનાર યજમાનને વિપુલ સુખ દ્યો ૮

अग्नी॑षोमा॒ सवे॑दसा॒ सहू॑ती वनतं॒ गिरः॑ ।
सं दे॑व॒त्रा ब॑भूवथुः ॥ ९ ॥

प०— अग्नीषोमा । सऽवेदसा । सहूतीइति सऽहूती । वनतम् । गिरः । सम् । देवऽत्रा । बभूवथुः ॥ ९ ॥

अ०—हे અગ્નિસોમ !, હવિરૂપી ધનવડે એકત્ર યુક્ત તથા આમંત્રિત સતા તમે, અમારી પ્રાર્થનાઓનુ રૂડીરીતે સેવન કરો. સર્વ દેવો વિષે, તમે પ્રશસ્ત છો. ૯

अग्नी॑षोमा॒वने॑न वां॒ यो वां॑ घृ॒तेन॒ दाश॑ति ।
तस्मै॑ दीदयतं बृ॒हत् ॥ १० ॥

१०— अग्नीषोमौ । अनेन । वाम् । यः । वाम् । घृतेन । दाशति । तस्मै । दीदयतम् । बृहत् ॥ १० ॥

અ०—હે અગ્નિસોમ !, તમારો જે કોઇ (યજમાન), તમને ધૃતપૂર્વક હવિ અર્પણ કરે તેને, તમે વિપુલ વૈભવ દો. ૧૦

अग्नीषोमाविमानिनोयुवंहव्याजुजोषतम् ।
आयातमुपनःसचा ॥ ११ ॥

प०— अग्नीषोमौ । इमानि । नः । युवम् । हव्या । जुजोषतम् । आ । यातम् । उप । नः । सचा ॥ ११ ॥

અ०—હે અગ્નિસોમ !, તમે અમારાં આ હવિનુ સેવન કરો. (તદર્થે), તમે અમારા પાસે એકઠા આવો. ૧૧

अग्नीषोमापिपृतमर्वतोनआप्यायन्तामुस्रियाहव्यसूदः ।
अस्मेबलानिमघवत्सुधत्तंकृणुतंनोअध्वरंश्रुष्टिमन्तम् ॥१२॥२९॥

प०— अग्नीषोमा । पिपृतम् । अर्वतः । नः । आ । प्यायन्ताम् । उस्रियाः । हव्यसूदः । अस्मे इति । बलानि । मघवत्ऽसु । धत्तम् । कृणुतम् । नः । अध्वरम् । श्रुष्टिऽमन्तम् ॥१२॥२९॥

અ०—હે અગ્નિસોમ !, તમે અમારા અશ્વોનુ પરિપાલન કરો અમારી (ક્ષીરાદિ) હવિ નિર્માણ કરનારી ગાયો, પુષ્ટ હો. તમને હવિ દેનાર જે અમે તેમને, તમે સામર્થ્ય દ્યો અને અમારા યજ્ઞને ધનયુક્ત કરો ૧૨

ઇતિ ઓગણત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ९३.

१ हर्यतम् = કામના કરો.
२ चेति = ज्ञातमभूत् = વિદિત છે. (चितिसंज्ञाने).
३ अमुष्णीतम् = अपाहार्ष्टम् = કરી લીધું. (मुषस्तेये).
४ वृसयस्य = वृसयतिमर्वंवेष्टयतीतिवृसयोसुरः स्वष्टा- तस्य = ગર્ભને વીંટી લે તે બૃસયન્ત્વષ્ટાસુર; તેના. (वसि- वेष्टनार्थः)
५ अवसम् = ગોરૂપી અન્ન.
६ सक्रतू = समानकर्माणौ = એકત્ર સામર્થ્યવાળા.
७ अभिशस्तेः = अभिशस्यमानात् अभितः प्रकटितात् = ચોમેર પ્રગટેલ.
८ शेष: = અપત્ય.
९ अवद्यात् = પાપથી
१० श्येन. = शंसनीयगतिमानपक्षी = પક્ષી-સ્વરૂપી ગાયત્રી.
११ वीतं = ભક્ષણ કરો. (वीखादने).
१२ योः = पृथक्कर्तव्यानांभयानांयावनंपृथक्करणं = ભય નિરાકરણ.
१३ स्ववसा = शोभनरक्षणौ = રૂડું મરક્ષણ દેનાર.
१४ देवद्रीचा = देवानञ्चता = દેવતા-પરાયણ; શ્રદ્ધાયુક્ત. (अञ्चु).
१५ पिपृतं = પાલન કરો (पृपा पालने).
१६ हव्यसूदः = हविषामुत्पादयित्र्य = હવિ નિર્માણ કરનાર- (षूदक्षरणे).

सूक्त ९४.

ऋषि:—आंगिरस कुत्स देवता:—अग्नि (८ मी ऋचीना पहेला त्रण चरण देवदेवताविषयक, १६ मीनो उत्तरार्ध मित्र, वरुण, अदिति, सिंधु, पृथिवी अने द्युलोक विषयी छन्द — १— ४ जगती, १५—१६ त्रिष्टुभ्

इमस्तोममर्हतेजातवेदसेरथमिवसमंहेमामनीषया ।
भद्राहिनःप्रमतिरस्यसंसद्यग्नेसख्येमारिषामावयंतव ॥१॥

प०— इमम् । स्तोमम् । अर्हते । जातऽवेदसे । रथंमऽइव । सम् । महेम । मनीषया । भद्रा । हि । न । प्रऽमति । अस्य । समऽसदि । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयम् । तव । ॥ १ ॥

अ०—(सुथार जेम) रथने तैयार करे तेम, पूज्य अने ज्ञानवान वा, संपत्तिमान अग्निना अर्थे, अमे तीक्ष्ण–बुद्धिपूर्वक आ स्तोत्र रुडीरीते रचीए छीए आ (अग्नि)ना रुडा सेवन वडे, अमारी श्रेष्ठ बुद्धि निश्चे, समर्थ थाय छे हे अग्ने !, त्हारा सखापणु होय तो अमे नाश पामनार नहीं १

यस्मैत्वमायजसेससाधत्यनर्वाक्षेतिदधतेसुवीर्यम् ।
सतूताववनैनमश्नोत्यंहतिरग्नेसख्येमारिषामावयंतव ॥२॥

प०— यस्मै । त्वम् । आऽयजसे । स । साधति । अनर्वा । क्षेति । दधते । सुऽवीर्यम् । स । तूताव । न । एनम् ।

अश्नोति । अर्हतिः । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम ।
वयम् । तव ॥ २ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, તું જેના અર્થે યજ્ઞ સંપાદિત કરે છે તે (યજમાન), પોતાની અભિલાષા સિદ્ધ કરે છે. તે શત્રુરહિત સ્તો નિવાસ કરે છે. તે રૂડા પુત્રપૌત્રાદિ વડે યુક્ત સંપત્તિને ધારણ કરે છે. તે ઉત્કર્ષને પામે છે. તેને દારિદ્ર પ્રાપ્ત થતું નથી. હે અગ્ને !, ત્હારું સખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ૨

शकेमत्वासमिधंसाधयाधियस्त्वेदेवाहविरदन्त्याहुतम् ।
त्वमादित्याँआवहतान्ह्युश्मस्यग्नेसख्येमारिषामावयंतव ॥३॥

प०— शकेम । त्वा । सम्ऽइधम् । साधय । धियः । त्वे इति । देवाः । हविः । अदन्ति । आऽहुतम् । त्वम् । आदित्यान् । आ । वह । तान् । हि । उश्मसि । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयम् । तव ॥ ३ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, અમે તને પ્રજ્વલિત કરવાને શક્તિમાન થઈએ. તું, અમારાં (દર્શપૂર્ણ માસાદિક) કર્મો સિદ્ધ કર. તું વિષે હોમેલ હવિનુ દેવો ભક્ષણ કરે છે. તું, આદિત્યોને-સર્વ દેવોને- આણ્. અમે હમણાજ તેમની કામના કરીએ છીએ હે અગ્ને !, ત્હારું સખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ૩

४॥

प०— भराम । इध्मम् । कृणवाम । हवींषि । ते । चितयन्तः । पर्वणाऽपर्वणा । वयम् । जीवातवे । प्रऽतरम् । साधय । धियः । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयम् । तव ॥४॥

અ०—હે અગ્ને !, અમે (ત્હારા યાગાર્થે), સમિધ સંપાદન કરીએ અને તને દર પર્વે (દર્શપૌર્ણિમાએ) ચેતાવી, હવિ અર્પણ કરીએ. અમે લાંબુ જીવીયે તે માટે તું, અમારાં કર્મોને ઉત્તમ રીતે પૂર્ણ કર. હે અગ્ને !, ત્હારૂં સખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ૪

विशां गोपा अस्य चरन्ति जन्तवो द्विपच्च यदुत चतुष्पदक्तुभिः ।
चित्रः प्रकेत उषसो महाँ अस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥५॥३०॥

प०— विशाम् । गोपाः । अस्य । चरन्ति । जन्तवः । द्विऽपत् । च । यत् । उत । चतुःऽपत् । अक्तुऽभिः । चित्रः । प्रऽकेतः । उषसः । महान् । असि । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयम् । तव ॥ ५ ॥ ३० ॥

અ०—આ (અગ્નિ)નાં કિરણો સર્વ પ્રાણિઓનાં રક્ષક સતાં, ઉંચે ઉડે છે. (તે પછી) જે કાંઇ (મનુષ્યાદિક) દ્વિપાદ તથા (ગાયાદિક) ચતુષ્પાદ પ્રાણી હોય છે તે, આનાં કિરણો વડે ચોમેર વ્યાપ્ત થાય છે. તું, વિચિત્ર દીપ્તિવાળો પ્રદર્શયિતા (માર્ગદર્શક) છે. ઉષાથી પણ તું અધિક ગુણવાળો છે. હે અગ્ને !, ત્હારૂં સખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ૫

ઇતિ ત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

*त्वमध्वर्युरुत होतासि पूर्व्यः प्रशास्ता पोता जनुषा पुरोहितः ।
विश्वा विद्वाँ आर्त्विज्या धीर पुष्यस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥६॥

प०— त्वम् । अध्वर्युः । उत । होता । असि । पूर्व्यः । प्रशास्ता । पोता । जनुषा । पुरःहितः । विश्वा । विद्वान् । आर्त्विज्या । धीर । पुष्यसि । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयम् । तव ॥ ६ ॥

अ०—तू अध्वर्यु-यागनेता-छे वळी, तू मुख्य (देवोनु आह्वान करनार) होता छे तू प्रशास्ता (सर्वशिक्षक), पोता (यज्ञनो पावन करनार), अने जन्मथी (स्वभावथी) आगळ उपर प्राप्त थनार स्वर्गादि परत्वे कल्याणप्रदायक, यथवा, पूर्व दिशा विषे स्थापेलो, अथवा पुरोहित रूप छे (अध्वर्यु आदि) ऋत्विजना सर्वेय कर्मोने जाणतो सतो तु, हे शुद्धिवता !, तेमने सांगोपाग संपूर्ण करे छे हे अग्ने !, तारू सखापणु होय तो अमे नाश पामनार नहीं ६

यो विश्वतः सुप्रतीकः सदृङ्ङसि दूरे चित्सन्तळिदिवाति रोचसे ।
राञ्याश्चिदन्धो अति देव पश्यस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥७॥

प०— यः । विश्वतः । सुप्रतीकः । सदृङ् । असि । दूरे । चित् । सन् । तळित्ऽइव । अति । रोचसे । राञ्याः । चित् । अन्धः । अति । देव । पश्यसि । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयम् । तव ॥ ७ ॥

---

* बृहस्पतिर्ब्रह्मा ब्रह्मा मनुष्याणाम् । तै० ब्रा० ३-७-६.।

अ०—જે રૂડા અંગવાળો મતો ચોમેર સરખો સુંદર દેખાય છે તે તું, દૂર હોય તથાપિ સમીપે હોય તેમ અત્યંત ચળકે છે. હે દેદીપ્યમાન અગ્ને !, રાત્રિના ગાઢ અંધકારને પણ તું ઉલ્લંઘીને પ્રકાશે છે. હે અગ્ને !, ત્હારૂં સખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ७

पूर्वोदेवाभवतुसुन्वतोरथोस्माकंशंसोअभ्यस्तुदूढ्यः ।
तदाजानीतोतपुष्यतावचोग्नेसख्येमारिषामावयंतव ॥८॥

प०— पूर्वः । देवाः । भवतु । सुन्वतः । रथः । अस्माकम् । शंसः । अभि । अस्तु । दुःऽढ्यः । तत् । आ । जानीत । उत । पुष्यत । वचः । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयम् । तव ॥ ८ ॥

अ०—હે દેવો !, સોમરસ કાઢનાર (યજમાન) નો રથ, (અનુપાસકોના રથથી) આગળ હો. અમારૂં અભિશાપરૂપી પાપ, દુષ્ટ બુદ્ધિવાળા અમારા શત્રુઓનો બાધ કરો. મારી તે પ્રાર્થનાને ધ્યાનમાં લ્યો અને તેને પોષો. હે અગ્ને !, ત્હારૂં સખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ८

वधैर्दुःशंसाँअपदूढ्योजहिदूरेवायेअन्तिवाकेचिदत्रिणः ।
अथायज्ञायगृणतेसुगंकृध्यग्नेसख्येमारिषामावयंतव ॥९॥

प०— वधैः । दुःऽशंसान् । अप । दुःऽढ्यः । जहि । दूरे । वा । ये । अन्ति । वा । के । चित् । अत्रिणः । अथ । यज्ञाय । गृणते । सुऽगम् । कृधि । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयम् । तव ॥ ९ ॥

અ૦—તૂં, દુષ્ટ પાપબુદ્ધિવાળાઓનો ઘાતક શસ્ત્રોવડે વધ કર. દૂર અથવા, નજીક જે કોઈ રાક્ષસાદિક હોય તે પાપીઓનો વધ કર. તે પછી ત્હારી સ્તુતિ કરનાર યજ્ઞપતિને રૂડો માર્ગ સંપાદન કર. હે અગ્ને !, ત્હારૂં સખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ૯

*यद॒युं॑क्था अ॑रु॒षा रोहि॑ता॒ रथे॒ वात॑जूता वृष॒भस्ये॑व ते॒ रवः॑ । ’
आदि॑न्वसि व॒निनो॑ धू॒मके॑तु॒नाग्ने॑ स॒ख्ये मा रि॑षामा व॒यं तव॑ ॥१०॥३१

प०— यत् । अयु॑क्थाः । अ॒रु॒षा । रोहि॑ता । रथे॑ । वात॑ऽजूता ।
वृ॒ष॒भस्य॑ऽइव । ते॒ । रवः॑ । आत् । इ॒न्व॒सि॒ । व॒निनः॑ । धू॒म॒ऽके॑तुना । अग्ने॑ । स॒ख्ये । मा । रि॒षा॒म॒ । व॒यम् । तव॑ ॥
१० ॥ ३१ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, તૂં જ્યારે ત્હારા રથે, તેજસ્વી, લોહિતવર્ણના, વાયુવેગી અશ્વોને જોડે છે ત્યારે મસ્ત ખૂંટની પેઠે, ત્હારી ગર્જના (થાયછે). તે પછી તૂં, વનનાં વૃક્ષોને ધૂમધ્વજ કિરણો વડે વ્યાપ્ત કરે છે. હે અગ્ને !, ત્હારૂં સખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ૧૦

ઇતિ એકત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

अध॑ स्व॒नादु॒त बि॑भ्युः पत॒त्रिणो॑ द्र॒प्सा यत्ते॑ यव॒सादो॒ व्यस्थि॑रन् ।
सु॒गं तत्ते॑ ताव॒केभ्यो॒ रथे॒भ्योऽग्ने॑ स॒ख्ये मा रि॑षामा व॒यं तव॑ ॥११॥

प०— अध॑ । स्व॒नात् । उ॒त । बि॒भ्युः॒ । प॒त॒त्रिणः॑ । द्र॒प्साः । यत् ।

* रोहितेमश्वानिर्दिवतां गमयतु । तै० सं० १-१-८ ।

ते । यवसऽअदः । वि । अस्थिरन् । सुऽगम् । तत् । ते । तावकेभ्यः । रथेभ्यः । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयम् । तव ॥ ११ ॥

અ૦—તે પછી ત્હારી ગર્જનાથી પક્ષિઓ પણ, ભયને પ્રાપ્ત કરે છે. જ્યારે ત્હારા તણખા, તૃણોનું ભક્ષણ કરતા વિવિધ રીતે પ્રસરે છે ત્યારે, ત્હારા રથો માટે માર્ગ સુગમ થાય છે. હે અગ્ને !, ત્હારૂં સખાપણું હોય તો અમો નાશ પામનાર નહીં. ૧૧

अयं मित्रस्य वरुणस्य धायसेऽवयातां मरुतां हेळो अद्भुतः ।
मृळा सु नो भूत्वेषां मनः पुनरग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥१२॥

प०- अयम् । मित्रस्य । वरुणस्य । धायसे । अवऽयाताम् । मरुताम् । हेळः । अद्भुतः । मृळ । सु । नः । भूतु । एषाम् । मनः । पुनः । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयम् । तव ॥ १२ ॥

અ૦—આ (અગ્નિનો સ્તોતા), મિત્ર અને વરૂણના સંરક્ષણને પ્રાપ્ત હો. અંતરિક્ષ વિષે હોનાર મરૂતોનો ક્રોધ, અદ્ભુત હોય છે. (મિત્રાવરૂણ, આ સ્તોતાનું તે ક્રોધથકી રક્ષણ કરો.) (હે અગ્ને !), અમને રૂડું સુખ હો. એમનું (આ મરૂતોનું) મન, પુનરપિ પ્રસન્ન હો. ત્હારૂં સખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ૧૨

देवो देवानामसि मित्रो अद्भुतो वसुर्वसूनामसि चारुरध्वरे ।
शर्मन्त्स्याम तव सप्रथस्तमेऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥१३॥

प०— देव । देवानाम् । असि । मित्रः । अद्भुत । वसुः । वसूनाम् । असि । चारुः । अध्वरे । शर्मन् । स्याम । तव । सप्रथः २१ तमे । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयम् । तव ॥ १३ ॥

अ०— હે અગ્ને !, દેદીપ્યમાન એવો તૂ, દેવોનો પ્રૌઢ સખા છે યજ્ઞ વિષે, તૂ રૂડો (શોભને) છે તૂ સંપત્તિનો ભંડાર છે ત્હારી ચોમેર અત્યંત વિસ્તીર્ણ યજ્ઞગાના વિષે, અમે નિવાસ કરીએ ત્હારૂં સખાપણું હોય તો અમો નાશ પામનાર નહીં १३

*तत्तेभद्रंयत्समिद्धःस्वेदमेसोमाहुतोजरसेमृळयत्तमः ।
दधासिरत्नंद्रविणचदाशुषेग्नेसख्येमारिषामावयंतव ॥ १४ ॥

प०— तत् । ते । भद्रम् । यत् । सम्ऽइद्धः । स्वे । दमे । सोमऽआहुतः । २३ जरसे । मृळयत्ऽतमः । दधासि । रत्नम् । द्रविणम् । च । दाशुषे । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयम् । तव ॥ १४ ॥

अ०— હે અગ્ને !, પોતાના સ્થાન વિષે (ઉત્તર વેદિ વિષે) રૂડી રીતે પ્રજ્વલિત કરી સોમરસની આહુતિ દઇ, (ઋત્વિજો) જે ત્હારી સ્તુતિ કરે છે તે (નિશ્ચે), કલ્યાણદાયક હોય છે અત્યંત સુખ આપનાર થઇ તૂ, હવિ દેનારને રૂડું રમણીય તથા ધન અર્પણ કરેછે ત્હારૂં સખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં १४

यस्मैत्वंसुद्रविणोददाशोनागास्त्वमदितेसर्वताता ।
यंभद्रेणशवसाचोदयासिप्रजावताराधसातेस्याम ॥ १५ ॥

* तस्येयस्योलोकोयदुत्तरवेदीनाभिः । ऐ० ब्रा० १-२८.।

प०— यस्मै । त्वम् । सुद्रविणः । ददाशः । अनागाःऽत्वम् । अदिते । सर्वऽताता । यम् । भद्रेण । शवसा । चोदयासि । प्रजाऽवता । राधसा । ते । स्याम ॥ १५ ॥

અ०—હે રૂડી સંપત્તિવાળા, અખંડનીય (અગ્ને !), સર્વ કર્મ પરંપરા મધ્યા, સર્વ યજ્ઞો વિષે, જેને તું, અપાપત્વ–પાપરહિત–પૂર્વક કર્મયોગ્યતા અર્પણ કરે છે (તે યજમાન સમૃદ્ધિવાન થાય છે). જેને તું, કલ્યાણકારક બળવડે રૂડીરીતે યુક્ત કરે છે, (તે પણ સમૃદ્ધિવાન થાય છે). અમે પુત્રપૌત્રાદિક વડે યુક્ત એવી તેં અર્પણ કરેલ સંપત્તિ વડે યુક્ત થઈએ. ૧૫

स त्वमग्ने सौभगत्वस्य विद्वानस्माकमायुः प्र तिरेह देव ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ १६ ॥ १२ ॥

प०— सः । त्वम् । अग्ने । सौभगऽत्वस्य । विद्वान् । अस्माकम् । आयुः । प्र । तिर । इह । देव । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ १६ ॥ १२ ॥

અ०—હે ધનાદિ–ગુણ–યુક્ત અગ્ને !, અમારા કલ્યાણને જાણનાર તે તું, આ કર્મ વિષે અમારું આયુષ્ય છેક વધાર્યું. મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સિન્ધુ (જળદેવતા) પૃથિવી, અને ધૂદેવતા તે આયુષ્યનું રક્ષણ કરો. ૧૬

ઇતિ અગ્નીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

ઇતિ પ્રથમ અષ્ટકમધ્યે છઠ્ઠો અધ્યાય સમાપ્ત.

सूक्त ९४.

१ संसदि = संभजनेन – ...
२ अनर्वा = शत्रुभिरप्रत्यृतःसन् = શત્રુઓ જેની સામો હલ્લો ન કરી શકે તેવો = શત્રુ રહિત.
३ तुताव = वर्धते = ઉત્કર્ષને પામે છે. (तुवृद्ध्यर्थः).
४ अंहतिः = અતિદારિદ્ર.
५ जीवातवे = जीवनौषधाय = લાંબુ જીવવા.
६ जन्तवः = जाताः रश्मयः = ઉપજેલ કિરણો.
७ अक्तुभिः = अञ्जकैः रश्मिभिः = પ્રગટ કરનાર કિરણોવ
८ जनुषा = जन्मना स्वाभाव्येन = જન્મસ્વભાવથી.
९ पोता = यज्ञस्यपावयिताशोधयितावा = યજ્ઞને કરનાર.
१० तळित् = अन्तिक = સમીપમાં
११ सुप्रतीकः = शोभनांगः = રૂડાં અંગવાળો.
१२ शंसः = शंसनीय अभिशापरूपं पाप = અભિશાપરૂપી પાપ-
१३ दूढ्यः = दुर्धियः = દુષ્ટ બુદ્ધીવાળા.
१४ अत्रिणः = अत्तारः = રાક્ષસાદિક ભક્ષણ કરનાર. (अद्).
१५ वातजूता = વાયુના જેવા વેગવાળા. (जूतंजवोवेगः)
१६ द्रप्साः = ज्वालैकदेशाः = તણખા.
१७ अवसादः = તૃણનું ભક્ષણ કરનાર. (यवसानां अत्तारः).
१८ तावकेभ्यः = त्वदीयेभ्यः = તારા
१९ धायसे = धारणाय अवस्थानाय = સંરક્ષણ અર્થે.
२० अवयाताम् = अवस्तात्द्गच्छताम् = સ્વર્ગની નીચે અંતરિક્ષ વિષે હોનારનો.
२१ सप्रथस्तमे = ચોમેર અત્યંત વિસ્તીર્ણ.

२२ शर्मन् = शर्मणि = ઘરશાના વિષે.
२३ जरसे = स्तूयसे = સ્તુતિ કરાય છે (जरति. स्तुतिकर्मा).
२४ सर्वताता = सर्वततिषु = સર્વ કર્મપરપરા વિષે; અથવા, સર્વ યજ્ઞો વિષે.
२५ अनागास्त्वं = અપાપત્વ.
२६ तिर = વૃદ્ધિગત કર. (तिरतिर्वर्धनार्थः)
२७ मित्र. = प्रमीतेस्त्राता = મિત્રદેવ.
२८ वरुण. = अनिष्टानां निवारयिता = વરુણદેવ.

અધ્યાય ૭.

यस्यनिःश्वसितंवेदायोवेदेभ्योखिलंजगत् ।
निर्ममेतमहंवन्देविद्यातीर्थमहेश्वरम् ॥ १ ॥

અ૦—વેદો જેના પ્રાણ છે, જેણે વેદોમાથી અખિલ જગત નિર્માણ કર્યું તે (મારા ગુરૂ) વિદ્યાતીર્થ મહેશ્વરને, હુ વદન કરૂં છુ. १

सूक्त ९५.

ઋષિ:—આગિરસ કુત્સ, દેવતા:—અગ્નિ, (અથવા ઉષા સંબંધી અગ્નિ), છન્દ:—ત્રિષ્ટુબ્

*ॐप्रद्वेविरूपेचरतःस्वर्थेअन्यान्यावत्समुपधापयेते ।
हरिरन्यस्यांभवतिस्वधावाञ्छुक्रोअन्यस्यांददृशेसुवर्चाः ॥१॥

प०— द्वे इति । विरूपे इति विऽरूपे । चरतः । स्वर्थेइति सुऽअर्थे । अन्याऽअन्या । वत्सम् । उप । धापयेते इति । हरिः । अन्यस्याम् । भवति । स्वधाऽवान् । शुक्रः । अन्यस्याम् । ददृशे । सुऽवर्चाः ॥ १ ॥

अ०—सुंदर गमनागमन, वा सुंदर प्रयोजनवाळी, भिन्नभिन्न रूपवाळी अहोरात्र (उषा अने रात्रि) बन्ने, पुनःपुनः पर्यावर्तन–भ्रमण–करे छे. तेओ, एकबीजाना बाळकने धवडावे छे. (तेथी) रसने हरण करनार आदित्य, अन्य–पोतानी जननी (रात्रि)थी भिन्न–जननी (दिवस) विषे, हविस्सपन्न थाय छे. निर्मळ दीप्तिवाळो अग्नि, अन्य जननी (रात्रि) विषे रूडो शोभे छे १

दशेमंत्वष्टुर्जनयन्तगर्भमतन्द्रासोयुवतयोविभृत्रम् ।
तिग्मानीकंस्वयशसंजनेषुविरोचमानंपरिषींनयन्ति ॥२॥

प०— दश । इमम् । त्वष्टुः । जनयन्त । गर्भम् । अतन्द्रासः । युवतयः । विऽभृत्रम् । तिग्मऽअनीकम् । स्वऽयशसम् । जनेषु । विऽरोचमानम् । परि । सीम् । नयन्ति ॥ २ ॥

---

* १ तयोरेतौवत्सौयमिश्चादित्यश्चर श्चेतस्य श्वेतआदित्यःअह्नोमिस्ताग्नोरुणः । तै० आ० प्रथमपाठके

२ तस्मादग्नयेसायंहूयतेसूर्यायप्रातरिति । तै० ब्रा० २-१-२ ।

अ०—આનમ્યરહિત, નિત્યતરૂણ-અજરામર-એવી દશ દિશાઓ, મધ્યા અંગુલિઓ, દેદીપ્યમાન મધ્યમ વાયુમાથી (મેઘમધ્યે) ગર્ભસ્વરૂપે હોનાર વૈદ્યુતાગ્નિને, અથવા અરણિમાથી અગ્નિને ઉત્પન્ન કરે છે સર્વભૂતપ્રાણિ વિષે જાઠરાગ્નિ સ્વરૂપે હોનાર, તીક્ષ્ણ તેજવાળા, અત્યત યશસ્વી, સર્વ સ્થળે વિશેષે દેદીપ્યમાન એવા આ અગ્નિને, સર્વ મનુષ્યો ચોમેર લઇ જાય છે २

त्रीणिजानापरिभूषन्त्यस्यसमुद्रएंकंदिव्येकमप्सु ।
पूर्वामनुमदिशंपार्थिवानामृतून्प्रशासद्विदधावनुष्ठु ॥३॥

प०— त्रीणि । जाना । परि । भूषन्ति । अस्य । समुद्रे । एकम् । दिवि । एकम् । अप्दसु । पूर्वाम् । अनु । प्र । दिशम् । पार्थिवानाम् । ऋतून् । प्रदशासत् । वि । दधौ । अनुष्ठु ३

अ०—આ (અગ્નિ)ના ત્રણ જન્મો, ચોમેર શોભે છે એક (વડવાનળ-સ્વરૂપે) સમુદ્ર વિષે, એક (આદિત્ય-સ્વરૂપે) દ્યુલોક વિષે, એક (વિદ્યુતાગ્નિ-સ્વરૂપે) અન્તરિક્ષ વિષે તે (આદિત્ય સ્વરૂપે હોનાર અગ્નિ), ઋતૂઓને નિયમન કરતો સર્વ પ્રાણિઓની પૂર્વ દિશાને તથા તે પછી અનુક્રમે બીજી દિશાઓને રૂડીરીતે સપાદન કરે છે ३

*क्रइमवोंनिण्यमाचिकेतवत्सोमातृर्जनयतस्वधाभि ।
वह्नीनागर्भोअपसामुपस्थान्महान्कविर्निश्चरतिस्वधावान् ।४॥

* १ गर्भोयोअपागर्भोवनानागर्भश्चस्थतागर्भश्चरथाम् ऋ० सं० १-५-१४ ।

२ अग्नौप्रास्ताहुति सम्यगादित्यमुपतिष्ठतेआदित्याज्जायतेवृष्टिर्वृष्टेरन्नततः प्रजा । स्मृति ।

प०— कः । इमम् । वः । निण्यम् । आ । चिकेत । वत्सः । मातॄः । जनयत । स्वधाभिः । बह्वीनाम् । गर्भः । अपसाम् । उपऽस्थात् । महान् । कविः । निः । चरति । स्वधाऽवान् ॥४॥

અ०—(હે ઋત્વિજો તથા યજમાનો) ! આ (જળાદિ વિષે) ગૂઢ રહેલ (અગ્નિને), તમો મધ્યે કોણ જાણે છે ? (મેઘસ્થ જળનો વિદ્યુતાગ્નિ-સ્વરૂપે) પુત્ર એવો તે, હવિરન્ન વડે પોતાની માતાને-(માતૃસ્થાનીય વૃષ્ટિજળને)-ઉત્પન્ન કરે છે (મેઘસ્થ) જળનો (વૈદ્યુતાગ્નિસ્વરૂપે) ગર્ભસ્વરૂપ અગ્નિ, સમુદ્રમાંથી (ઔપમાગ્નિ-સ્વરૂપે આદિત્ય સતો) નિર્ગમન કરે છે તે પ્રૌઢ તેજવાળો, અત્યંત વિદ્વાન, તથા હવિરસંપન્ન છે ૪

*आविष्ट्यौवर्धतेचारुरासुजिह्मानांमूर्ध्वःस्वयंशाउपस्थे ।
उभेत्वष्टुर्बिभ्यतुर्जायमानात्प्रतीचीसिंहंप्रतिजोषयेते ॥५॥१॥

प०— आविःऽत्यः । वर्धते । चारुः । आसु । जिह्मानाम् । ऊर्ध्वः । स्वऽयशाः । उपऽस्थे । उभे इति । त्वष्टुः । बिभ्यतुः । जायमानात् । प्रतीची इति । सिंहम् । प्रति । जोषयेते इति ॥५॥१

અ०—આ (મેઘસ્થ જળ) વિષે (વૈદ્યુતસ્વરૂપે) હોનાર અગ્નિ, રૂડો દીપતો પ્રગટ થઇ વૃદ્ધિ પામે છે તિરછા મેઘના ખોળા વિષે, સ્વય-યશસ્વી એવો તે ઉંચે પ્રજ્વલિત થાય છે ઉભય (દ્યાવાપૃથિવી), તે દેદીપ્યમાન મધ્યમ વાયુથી (ત્વષ્ટાથી)-ઉત્પન્ન થતા અગ્નિ થકી ભયભીત થાય છે (તે પછી) તે

---

* अग्नेरूर्ध्वज्वलनवायोस्तिर्यक्पवनअणुमनसोराद्यकर्मैतान्यदृष्टकारितानि । वैशिषिका ।

મદનશીલ (પરાભવ કરે તેવા) અગ્નિ પ્રત્યે પ્રયાણ કરી, તેનું સેવન કરે છે. ૫

ઇતિ પ્રથમ વર્ગ સમાપ્ત.

उभे भद्रे जोषयेते न मेने गावो न वाश्रा उप तस्थुरेवैः ।
स दक्षाणां दक्षपतिर्बभूवाञ्जन्ति यं दक्षिणतो हविर्भिः ॥६॥

प०– उभे इति । भद्रे इति । जोषयेते इति । न । मेने इति । गावः । न । वाश्राः । उप । तस्थुः । एवैः । सः । दक्षाणाम् । दक्षऽपतिः । बभूव । अञ्जन्ति । यम् । दक्षिणतः । हविःऽभिः ॥ ६ ॥

અ૦—સુંદર સ્ત્રીઓની પેઠે, ઉભય (અહોરાત્ર, અથવા દ્યાવાપૃથિવી, અથવા અરણીનાં કાષ્ઠો), આ (અગ્નિ)નું સેવન કરે છે. હંભારવ કરતી ગાયોની પેઠે, તે ઉતાવળે આ અગ્નિને ભેટે છે. (એથી) જે (અગ્નિ)ને, (આહ્વનીય અગ્નિની દક્ષિણ બાજુએ ઉભી ઋત્વિજો) હવિવડે તૃપ્ત કરે છે તે, સર્વ બળનો અધિપતિ થયો. ૬

उद्यंयमीति सवितेव बाहू उभे सिचौ यतते भीम ऋञ्जन् ।
उच्छुक्रमत्कमजते सिमस्मान्नवा मातृभ्यो वसना जहाति ॥७॥

प०– उत् । यम् । यमीति । सविताऽइव । बाहू इति । उभे इति । सिचौ । यतते । भीमः । ऋञ्जन् । उत् । शुक्रम् । अत्कम् । अजते । सिमस्मात् । नवा । मातृऽभ्यः । वसना । जहाति ॥ ७ ॥

અ૦—સર્વપ્રેરક આદિત્ય, જેમ પોતાના બાહુરૂપી કિરણોને ઉંચા ફેલાવે છે તેમ (આ ઔપસાગ્નિ), પોતાના તેજને છેક ઉંચે

ફેલાવે છે તે પછી (આ) ભયંકર અગ્નિ, દ્યુ તથા પૃથિવી ઉભય લોકને પોતાના તેજવડે શોભાવતો પ્રવૃત્ત થાય છે. (તે પછી) તે, મર્ત્ય પદાર્થોમાંથી દેદીપ્યમાન રસને (કિરણો વડે) ઉંચે ગૃહણ કરે છે. (અને) પોતાની માતાઓ (વૃષ્ટિ-જળ) માથી (મર્ત્ય જગતને) આચ્છાદન કરનારાં નવીન તેજ ઉંચે ફેલાવે છે. ७

त्वेषंरूपंकृणुतउत्तरंयत्संपृञ्चानःसदनेगोभिरद्भिः ।
कविर्बुध्नंपरिमर्मृज्यतेधीःसादेवतातासमितिर्बभूव ॥८॥

प०— त्वेषम् । रूपम् । कृणुत । उत्ऽतरम् । यत् । सम्ऽपृञ्चानः । सदने । गोभिः । अत्ऽभिः । कविः । बुध्नम् । परि । मर्मृज्यते । धीः । सा । देवऽताता । सम्ऽइतिः । बभूव ॥८॥

अ०—જ્યારે અંતરિક્ષે વિષે, પ્રયાણ કરનારા (મેઘસ્થ) જળો સાથે તે (વૈદ્યુતસ્વરૂપે) સંલગ્ન થઇ, દેદીપ્યમાન, અધિક પ્રકાશને સંપાદન કરે છે ત્યારે વિદ્વાન, સર્વધારક એવો તે, અંતરિક્ષને (પોતાના તેજવડે) ચોમેર આચ્છાદિત કરે છે જાજ્વલ્યમાન અગ્નિની તે જ્વાળા ફેલાતી, તેજનો મોટો ઓઘ થાયછે. ८

उरुतेज्रयःपर्येतिबुध्नंविरोचमानंमहिषस्यधाम ।
विश्वेभिरग्नेस्वयशोभिरिद्धोऽदब्धेभिःपायुभिःपाह्यस्मान् ॥९॥

प०— उरु । ते । ज्रयः । परि । एति । बुध्नम् । विऽरोचमानम् । महिषस्य । धाम । विश्वेभिः । अग्ने । स्वयशःऽभिः । इद्धः । अदब्धेभिः । पायुऽभिः । पाहि । अस्मान् ॥ ९ ॥

अ०—હે અગ્ને!, શ્રેષ્ઠ એવો તું તેનું રાક્ષસાદિકનું પરાભવ કરનાર, અત્યંત દેદીપ્યમાન, વિસ્તીર્ણ તેજ, છેક અંતરિક્ષને

વ્યાપ્ત કરે છે. પ્રજ્વલિત એવો તૂ, અપ્રતિહત તથા પાલન કરવાને સમર્થ એવાં પોતાના તેજવડે, અમારું રક્ષણ કર. ૯

धन्वन्त्स्रोतः कृणुते गातुमूर्मिं शुक्रैरूर्मिभिरभि नक्षति क्षाम् ।
विश्वा सनानि जठरेषु धत्तेऽन्तर्नवासु चरति प्रसूषु ॥१०॥

प०— धन्वन् । स्रोतः । कृणुते । गातुम् । ऊर्मिम् । शुक्रैः । ऊर्मिऽभिः । अभि । नक्षति । क्षाम् । विश्वा । सनानि । जठरेषु । धत्ते । अन्तः । नवासु । चरति । प्रऽसूषु ॥१०॥

અ૦—તે, અંતરિક્ષ વિષે ચચળ જળસમૂહનો પ્રવાહ ઉત્પન્ન કરે છે. તે, નિર્મળ જળસમૂહ વડે ભૂમિને ચોમેર વ્યાપ્ત કરે છે. તે, જઠર મધ્યે સર્વ અન્નને અવસ્થાપે છે (તદય) વૃષ્ટિ થયા પછી નવીન ઉત્પન્ન ઔષધિઓ મધ્યે, (પાકાર્થ ભૌમાગ્નિ સ્વરૂપે) તે અંદર રહે છે. ૧૦

एवा नो अग्ने समिधा वृधानो रेवत्पावक श्रवसे वि भाहि ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ११॥२

प०— एव । नः । अग्ने । सम्ऽइधा । वृधानः । रेवत् । पावक । श्रवसे । वि । भाहि । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥११॥२॥

અ૦—હે શોધક અગ્ને!, સમિધ–આદિ–દ્રવ્યવડે એ રીતે વૃદ્ધિંગત સતો તૂં, વિશેષે પ્રકાશમાન હો. અને તૂ, અમને ધનસપન્ન સંપત્તિ અર્પણ કર. મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી અને દ્યુલોક, અમારી તે સપત્તિનુ રક્ષણ કરો ૧૧

ઇતિ બીજો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ९५.

१ स्वर्थे = स्वरणे शोभनगमनागमने यद्वा शोभनप्रयो जनोपेते = सुंदर गमनागमन वा सुंदर प्रयोजनवाळी
२ धापयेते = रसपान करावे छे धवडावे छे (धेट्पाने)
३ हरि = रसहरणशील
४ विभृत्म – सर्वेषुभूतेषु विहृतजाठररूपेणविभज्यवर्ते मानम् = सर्वभूतप्राणि विषे जठराग्नि–स्वरूपे होनार (हृञ् हरणे)
५ तिग्मानीकम् = तीक्ष्णमुख तीक्ष्ण तेजवाळो
६ जाना = जननानि = जन्म
७ निण्यम् = निर्णीत अन्तर्हित = गूढ
८ आविष्ट्य = आविर्भूत – प्रकाशमान
९ प्रतीची – प्रत्यञ्चन्ती प्रतिगच्छन्ती = प्रत्ये प्रयाण करी
१० सिंहम् = सहनशील अभिभवनशील = पराभव करे तेवा
११ मेने = स्त्री
१२ अञ्जन्ति = आर्द्रीकुर्वन्ति = तृप्त करे छे
१३ वाश्रा = हंभारव करनार (वाशृशब्दे)
१४ पत्रै = स्वकीयैधरिम्णि = अत्यंत आदरपूर्वक
१५ उद्यमीति = उद्गमयति = ऊंचे फेलावे छे (यमउपरमे)
१६ मित्रौ = द्यावापृथिवी (मिचिरक्षरणे)
१७ अत्क = सारभूत रसने (अतसातत्यगमने)
१८ तिमस्मात् = सर्वस्मात्भूतजातात् = सर्व पदार्थमांथी
१९ महाति = उद्गमयति = ऊंचे फेलावे छे
२० उदजते = ऊर्ध्वमादत्ते = ऊंचे लइ जाय छे
२१ ऋञ्जन् = प्रसाधयन् = स्वतेजवडे शोभावतो
२२ उत्तर = अधिक उत्कृष्ट

२३ बुध्नम् = સર્વ ઉદકનું મૂળભૂત અન્તરિક્ષ.
२४ समिति = संहतिः = ઓધ.
२५ अयः = अभिभावुकं = પરાભવ કરનાર. (जिभिभवभिभवे).
२६ महिषस्य = શ્રેષ્ઠને.
२७ पायुभिः = પાલનશક્ત.
२८ धन्वन् = નદી મધ્યે.
२९ गातुम = ગમનશીલ. (गाङ्गतौ).
३० सनानि = અન્ન
३१ प्रसूषु = सर्वेषामन्नानांप्रसवित्रीष्वोषधीषु = સર્વ અન્નને ઉપજાવનાર ઓષધિ મધ્યે.
३२ अभिनक्षति = ચોમેર વ્યાપ્ત કરે છે.

सूक्त ९६.

ઋષિઃ—આંગિરસ કુત્સ, દેવતા.—દ્રવિણોદા અગ્નિ, અથવા, અગ્નિઃ છન્દઃ—ત્રિષ્ટુભ્.

*सप्रत्नथासहसाजायमानःसद्यःकाव्यानिबळधत्तविश्वा ।
आपश्चमित्रंधिषणाचसाधन्देवाअग्निंधारयन्द्रविणोदाम् ॥१॥

प०— सः । प्रत्नऽथा । सहसा । जायमानः । सद्यः । काव्यानि । बट् । अधत्त । विश्वा । आपः । च । मित्रम् । धिषणा । च । साधन् । देवाः । अग्निम् । धारयन् । द्रविणःऽदाम् ॥१॥

---

* सप्रत्नथेत्याग्निमारुतमिति । सप्रत्नथासहसाजायमानइतिजातवेदस्यंसमानोदर्कम । पे० ब्रा० ५-१५ ।

અ૦—મથતાં ઉત્પન્ન થનાર એવો તે અગ્નિ, જન્મતાં વેંતજ ખરેખર પ્રૌઢની પેઠે, સર્વ પ્રગલ્ભ કર્મો ધારણ કરવા લાગ્યો. આપોદેવી અને ધિષણા-માધ્યમિકા વાણી-, (આ વૈદ્યુતાગ્નિની) સાથે સખાપણું કરે છે. દ્રવ્યના દેનાર અગ્નિને ઋત્વિજો, (ગાર્હપત્યાદિસ્વરૂપે) ધારણ કરે છે. યષ્ટા દેવો, આ અગ્નિને હવિરૂપી ધનનો દેનાર કરી, (દૂત કર્મ વિષે) ધારણ કરે છે. १

सपूर्वयानिविदांकव्यतायोरिमाःप्रजाअंजनयन्मनूनाम् ।
विवस्वंताचक्षसाद्यामपश्चदेवाअग्निंधारयन्द्रविणोदाम् ॥२॥

प०— सः । पूर्वया । निऽविदा । कव्यता । आयोः । इमाः । प्रऽजाः । अजनयत् । मनूनाम् । विवस्वता । चक्षसा । द्याम् । अपः । च । देवाः । अग्निम् । धारयन् । द्रविणःऽदाम् ॥२॥

અ૦—("अग्निर्देवेद्ध" ઇત્યાદિક) મનુના નિવિત્સ્તોત્રવડે ગુણસ્તુતિ થતાં તે (અગ્નિ)એ, આ માનવી પ્રજાને ઉત્પન્ન કરી. તે પોતાના વ્યાપક તેજવડે, દ્યુલોક તથા અંતરિક્ષને (વ્યાપ્ત કરે છે) ઋત્વિજો, આ દ્રવ્ય દેનાર અગ્નિને ધારણ કરેછે. २

*तमीळतप्रथमंयज्ञसाधंविशआरीराहुतमृंजसानम् ।
ऊर्जःपुत्रंभरतंसृप्रदानुंदेवाअग्निंधारयन्द्रविणोदाम् ॥ ३ ॥

प०— तम् । ईळत । प्रथमम् । यज्ञऽसाधम् । विशः । आरीः ।

---

* १ અન્નવડે જઠરાગ્નિ વૃદ્ધિંગત થાય છે તેથી અગ્નિને અન્નપુત્ર કહે છે

२ स्वदेहादपप्रमाणोभूत्वाप्रजाबिभर्तितस्मादेषभरतः ॥ श्रुति ॥

आऽहुतम् । ऋञ्जसानम् । ऊर्जः । पुत्रम् । भरतम् ।
सृप्रऽदानुम् । देवाः । अग्निम् । धारयन् । द्रविणःऽदाम् ॥ ३

અ૦—હે મનુષ્યો, અગ્નિસ્વામી પ્રત્યે જનારા એવા તમે, તેની સ્તુતિ કરો તે, સર્વ દેવો મધ્યે મુખ્ય, યજ્ઞ-સંપાદન-કરનાર, હવિતૃપ્ત, સ્તોત્રપ્રસાધ્ય, અન્નપુત્ર, હવિને ધારણ કરનાર, યદ્વા પ્રાણ-સ્વરૂપે સર્વ પ્રજાનું પોષણ કરનાર, અવિચ્છિન્ન ધન દેનાર છે. ઋત્વિજો, આ દ્રવ્ય દેનાર અગ્નિને ધારણ કરે છે ૩

समातरिश्वापुरुवारपुष्टिर्विदद्गातुंतनयायस्वर्वित् ।
विशांगोपाजनितारोदस्योर्देवाअग्निंधारयन्द्रविणोदाम् ॥ ४ ॥

प०— सः । मातरिश्वा । पुरुवारऽपुष्टिः । विदत् । गातुम् । तनयाय । स्वःऽवित् । विशाम् । गोपाः । जनिता । रोदस्योः । देवाः । अग्निम् । धारयन् । द्रविणःऽदाम् ॥ ४ ॥

અ૦—અનેક મનુષ્યો વડે સંપત્તિની કામના કરાતો, સ્વર્ગ-પ્રાપ્ત-કરાવનાર, સર્વ પ્રાણિઓનો રક્ષણહાર, દ્યાવાપૃથિવીનો ઉત્પાદક એવો તે અગ્નિ, અમારા પુત્રને અનુષ્ઠાન માર્ગ પ્રાપ્ત કરાવો. ઋત્વિજો, દ્રવ્ય દેનાર અગ્નિને ધારણ કરે છે ૪

नक्तोषासावर्णमामेम्यानेधापयेतेशिशुमेकंसमीची ।
द्यावाक्षामारुक्मोअन्तर्विभातिदेवाअग्निंधारयन्द्रविणोदाम् ॥५॥२

प०— नक्तोषसा । वर्णम् । आमेम्यानेइत्याऽमेम्याने । धापयेते इति । शिशुम् । एकम् । समीचीइतिसम्ऽईची । द्यावाक्षामा ।

रुक्म । अन्तः । वि । भाति । देवाः । अग्निम् । धारयन् । द्रविणःऽदाम् ॥ ५ ॥ ३ ॥

अ०—રાત્રિ તથા ઉષા, પોતપોતાના રૂપને પરસ્પર પુનઃપુનઃ બદલી એકત્ર થઈ, એક બાળકને (ઉષાના પુત્ર અગ્નિને હવિરસનું) પાન કરાવે છે. તેજસ્વી એવો તે અગ્નિ, દ્યાવાપૃથિવી મધ્યે અત્યંત પ્રકાશી છે. ઋત્વિજો, તે દ્રવ્ય દેનાર અગ્નિને ધારણ કરે છે. ५

इति त्रीजो वर्ग समाप्त

रायोबुध्नःसंगमनोवसूनांयज्ञस्यकेतुर्मन्मसाधनोवेः ।
अमृतत्वंरक्षमाणासएनंदेवाअग्निंधारयन्द्रविणोदाम् ॥ ६ ॥

प०— रायः । बुध्नः । सम्ऽगमनः । वसूनाम् । यज्ञस्य । केतुः । मन्मऽसाधनः । वेः । अमृतऽत्वम् । रक्षमाणासः । एनम् । देवाः । अग्निम् । धारयन् । द्रविणःऽदाम् ॥ ६ ॥

अ०—જે અગ્નિ, સંપત્તિનું મૂળ, સંપત્તિનો સંગમ કરાવનાર, (અર્થાત્ સ્તોતાઓને પ્રાપ્ત કરાવનાર), યજ્ઞનો જ્ઞાપયિતા (ધ્વજ), આત્મેચ્છુ (ઉપાસક)ને ઇષ્ટ વસ્તુનો સિદ્ધ કરાવનાર છે. અમરપણાનું પાલન કરનાર દેવો, આ ધન દેનાર અગ્નિને ધારણ કરે છે. ६

नूचपुराचसदनंरयीणांजातस्यचजायमानस्यचक्षाम् ।
सतश्चगोपांभवतश्चभूरेर्देवाअग्निंधारयन्द्रविणोदाम् ॥ ७ ॥

प०— नु । च । पुरा । च । सदनम् । रयीणाम् । जातस्य । च ।

जायमानस्य । च । क्षाम॑ । सत । च । गोपाम् । भव॑त । च । भूरे॑ । देवा । अग्निम् । धारयन् । द्रविण॒ऽदाम् ॥७॥

અ૦—દાન તથા પૂર્વે સત્ સંપત્તિના આવાસસ્થાનરૂપ, ઉત્પન્ન તથા ઉત્પન્ન થનાર પદાર્થના આધારરૂપ, સર્વત્રવિદ્યમાન-નિત્ય-(આકાશાદિના) તથા હવે પછી હોનાર અસખ્યાત પદાર્થોના રક્ષણહાર એવા દ્રવ્ય દેનાર અગ્નિને, ઋત્વિજો, અથવા દેવો ધારણ કરે છે. ૭

द्रविणोदाद्रवि॑णसस्तुर॑स्यंद्रविणोदाःसन॑रस्यप्रयंसत ।
द्रविणोदावीरव॑तीमिषंनोद्रविणोदारा॑सतेदीर्घमायुः ॥ ८ ॥

प०— द्रविण॒ऽदा । द्रवि॑णस । तुर॑स्य । द्रविण॒ऽदा । सन॑रस्य । प्र । यं॑सत् । द्रविण॒ऽदा । वीरऽव॑तीम् । इषम् । न । द्रविण॒ऽदा । रा॑सते । दीर्घम् । आयु ॥ ८ ॥

અ૦—દ્રવિણોદા (ધનપ્રદ) અગ્નિ, અમને જંગમ સંપત્તિ, વા મગ અર્પણ કરો દ્રવિણોદા, અમને સ્થાવર સંપત્તિ અર્પણ કરો તે દ્રવિણોદા અમને પુત્રાદિ-સંપન્ન અન્ન અર્પણ કરો દ્રવિણોદા, અમને દીર્ઘ આયુષ્ય અર્પણ કરો ૮

एवानोअग्नेसमिधावृधानोरेवत्पावकश्रवंसेविभाहि ।
तन्नोमित्रोवरुणोमामहन्तामदि॑तिःसिन्धुःपृथिवीउतद्यौः ॥९॥४॥

प०— एव । न । अग्ने । सम्ऽइधा॑ । वृधान । रेवत् । पावक । श्रवंसे । वि । भाहि । तत् । न । मित्र । वरुण । ममह॒ऽन्ताम । अदि॑ति । सिन्धु । पृथिवी । उत । द्यौ ॥९॥४

અ૦—હે શોધક અગ્ને!, સમિધ્-આદિ-દ્રવ્યવડે એ રીતે વૃદ્ધિંગત સતો તું, વિશેષેં પ્રકાશમાન હો અને તું, અમને ધનસંપન્ન સંપત્તિ અર્પણ કર. **મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર,** અને **પૃથિવી,** અમારી તે સંપત્તિનું રક્ષણ કરો ૯

ઇતિ ચોથો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ९६.

१ प्रत्नथा = प्रत्नइवचिरन्तनइव = પ્રૌઢની પેઠે.
२ काव्यानि = क्रांतदर्शिनः प्रगल्भस्यकर्माणि=પ્રગલ્ભ કર્મો.
३ हट् = ખરેખર.
४ काव्यता = स्तुतिं कुर्वता = સ્તુતિ કરતા (कुशब्दे)
५ आयो = मनोः = માનવી (इणगतौ)
६ चक्षसा = તેજવડે.
७ विश. = મનુષ્યો.
८ आरीः = अग्निस्वामिनंगच्छन्त्यः = અગ્નિસ્વામી પ્રત્યે જનાર. (ऋगतौ).
९ ऋञ्जसानम् = स्तोत्रैः प्रसाध्यमानं = સ્તોત્રપ્રસાધ્ય. (ऋञ्जतिः प्रसाधनकर्मा)
१० सृप्रदानुम् = सर्पणशील दानयुक्त = અવિચ્છિન્ન દાન દેનાર. (सृप्लृगतौ)
११ भरतम् = भर्तारम् = હવિર્ભર્તા, વા, પ્રાણસ્વરૂપે સર્વ પ્રજાનું પોષણ કરનાર (भृञ्भरणे)
१२ गातुम = અનુષ્ઠાનમાર્ગ.
१३ पुरुवारपुष्टिं = पुरुभिर्बहुभिर्वारावरणीयापुष्टिर्यस्य = અનેક મનુષ્યો વડે સંપત્તિની કામના કરાતો.

१४ आमेम्याने = परस्परंपुन पुनःहिंसन्त्यौ = પરસ્પરં પુનઃ પુનઃ બદલનાર. (मोक्षहिंसायां).
१५ समीची = संगतेसश्लिष्टे = એકત્ર થઈ.
१६ मन्मसाधन = मननीयस्याभिलषितस्य साधयिता = ઇષ્ટ વસ્તુનો સિદ્ધ કરાવનાર.
१७ वे = आत्मानमभिगच्छतः पुरुषस्य = આત્મેચ્છુ = ઉપાસક. (वीगत्याविषु).
१८ नु = હાલ.
१९ क्षमाम् = निवासयितारम् = આધારસ્થાન. (क्षिनिवासे).
२० तुरस्य = त्वरमाणस्यचलत. = જગમનો. (तुरत्वरणे)
२१ सनरस्य = सननीयस्य सभजनीयस्य स्थावररूपस्य धनस्य = સ્થાવર સ પત્તિનો (षणसभक्तौ)
२२ प्रयंसत् = प्रयच्छतु = અર્પણ કરો. (यमउपरमे)
२३ रासते = प्रयच्छतु = અર્પણ કરો (रादाने).

सूक्त ९७.

ઋષિ--આંગિરસ કુત્સ, દેવતા -શુચિ અગ્નિ, અથવા અગ્નિ, છન્દઃ-ગાયત્રી.

अपं नः शोशुचदघमग्ने शुशुग्ध्या रयिम् ।
अपं नः शोशुचदघम् ॥ १ ॥

પ૦— अपं । नः । शोशुचत् । अघम् । अग्ने । शुशुग्धि । आ । रयिम् । अपं । नः । शोशुचत् । अघम् ॥ १ ॥

अ०—હે અગ્ને !, અમારૂ પાપ અમારા પાસેથી ખસી અમારા શત્રુને શોક ઉત્પન્ન કરો અથવા, અમારૂ પાપ વિનાશ પામો અમને, તૂ સંપત્તિ ચોમેર પ્રકાશિત કર. અમારૂ પાપ, નિશ્ચે વિનાશ પામો १

सुक्षेत्रियासुंगातुयावसूयाचंयजामहे ।
अपंनःशोशुंचदघम् ॥ २ ॥

प०— सुक्षेत्रिया । सुगातुया । वसुया । च । यजामहे । अपं । नः । शोशुंचत् । अघम् ॥ २ ॥

अ०—રૂડા ક્ષેત્રની, (અથવા રૂડા પ્રદેશના હવિવડે) રૂડા માર્ગની, તથા ધનની ઇચ્છાને લઇ, (અમે અગ્નિનું) પૂજન કરીએ છીએ અમારૂ પાપ વિનાશ પામો

प्रयद्भन्दिष्ठएषांप्रास्माकांसश्चसूरयः ।
अपंनःशोशुंचदघम् ॥ ३ ॥

प०— प्र । यत् । भन्दिष्ठ । एषाम् । प्र । अस्माकांसः । च । सूरयः । अपं । नः । शोशुंचत् । अघम् ॥ ३ ॥

अ०—જેમ આ (સ્તોતાઓ) મધ્યે (આ કુત્સ), અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ છે તેમ, અમારા સ્તોતાઓ અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ હોય છે અમારૂ પાપ વિનાશ પામો. ३

प्रयत्तेअग्नेसूरयोजायेमहिप्रतेवयम् ।
अपंनःशोशुंचदघम् ॥ ४ ॥

प०— प्र । यत् । ते । अग्ने । सूरयः । जायेमहि । प्र । ते । वयम् । अपं । नः । शोशुंचत् । अघम् ॥ ४ ॥

अ०— હે અગ્ને !, ત્હારા સ્તોતાઓ (સ્તુતિ કરનારાઓ), પુત્રપૌત્રાદિ રૂપે વિસ્તારને પામે છે તેથી ત્હારા સ્તોતા એવા અમે પુત્ર-પૌત્રાદ-સંપન્ન થઇએ. અમારૂં પાપ વિનાશ પામો. ૪

प्रयदग्नेःसहंस्वतोविश्वतोयन्तिभानवः ।
अपनःशोशुंचदघम् ॥ ५ ॥

प०— प्र । यत् । अग्नेः । सहंस्वतः । विश्वतः । यन्ति । भानवः ।
अप । नः । शोशुंचत् । अघम् ॥ ५ ॥

अ०— જે અર્થે, બલસંપન્ન અગ્નિની પ્રભા ચોમેર ઉંચે ઉડે છે તેથી તે અગ્નિના (તેજવડે), અમારૂં પાપ વિનાશ પામો. ૫

त्वंहिविश्वतोमुखविश्वतःपरिभूरसि ।
अपनःशोशुंचदघम् ॥ ६ ॥

प०— त्वम् । हि । विश्वतःऽमुख । विश्वतः । परिऽभूः । असि ।
अप । नः । शोशुंचत् । अघम् ॥ ६ ॥

अ०— હે સર્વતોમુખ (અગ્ને !), તૂ સર્વ (ઉપદ્રવ)થી અમારો રક્ષણહાર હો. અમારૂં પાપ વિનાશ પામો. ६

द्विषोनोविश्वतोमुखातिनावेवपारय ।
अपनःशोशुंचदघम् ॥ ७ ॥

प०— द्विषः । नः । विश्वतःऽमुख । अति । नावाऽइव । पारय ।
अप । नः । शोशुंचत् । अघम् ॥ ७ ॥

अ०— હે સર્વતોમુખ (અગ્ને)!, નાવની પેઠે તૂં, અમને અમારા શત્રુઓની પાર ઉતાર. અમારૂં પાપ વિનાશ પામો. ૭

सनः सिन्धुमिव नावयाति पर्षा स्वस्तये ।
अप नः शोशुचदघम् ॥ ८ ॥ ५ ॥

प०— स । नः । सिन्धुमइव । नावया । अति । पर्ष । स्वस्तये ।
अप । नः । शोशुचत । अघम् ॥ ८ ॥५॥

અ૦—તે તું, નાવવડે નદીની પાર જવાય તેમ ક્ષેમાર્થ, શત્રુની પાર લઇ જઇ અમારૂં પાલન કર. અમારૂં પાપ વિનાશ પામો. ૮

ઇતિ પાંચમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ९७.

१ शोशुचत् = शोचयतु शोकमस्तसन विनश्यतु = શોક ઉત્પન્ન કરો, વિનાશ પામો. (शुचशोके).
२ शुशुग्धि = પ્રકાશિત કર. (शुभदीप्तौ).
३ सुक्षेत्रिया = રૂડું ક્ષેત્ર મળવાની ઇચ્છાને લઇ.
४ सुगातुया = રૂડો માર્ગ મળવાની ઇચ્છાને લઇ
५ वसूया = ધન મળવાની ઇચ્છાને લઇ.
६ प्रन्दिष्ठ = प्रकर्षेणस्तोतृतम = અત્યંત પ્રકૃષ્ટ સ્તોતા (मन्दति स्तुति कर्मा)
७ सूरयः = સ્તોતાઓ.
८ अस्माकासः = आस्माकीनाः = અમારા
९ परिभू = પરિગ્રહીતા, રક્ષણકાર
१० पर्ष = પાલન કર. (पृपालने).

सूक्त ९८.

ऋषि:-आंगिरस कुत्स, देवता-वैश्वानरअग्नि, छन्द:-त्रिष्टुभ

*वैश्वानरस्यसुमतौस्यामराजाहिकंभुवनानामभिश्रीः ।
इतोजातोविश्वमिदंविचष्टेवैश्वानरोयततेसूर्येण ॥१॥

प०- वैश्वानरस्य । सुऽमतौ । स्याम । राजा । हि । कम् । भुवनानाम् । अभिऽश्री । इत । जात । विश्वम् । इदम् । वि । चष्टे । वैश्वानर । यतते । सूर्येण ॥ १ ॥

अ०—अमे, वैश्वानर अग्निना रूडा अनुग्रहना आश्रित थईए ते निश्चे, सर्व भूतप्राणिओनो अभिमुखे सेवन करवायोग्य अधिपति छे ते आ (अरणि)माथी जन्मता वेत ज आ सव जगतनु विशेष अवलोकन करे छे ते, (उदय पामनार) सूर्य साथे भगी जाय छे १

पृष्टोदिविपृष्टोअग्निःपृथिव्यांपृष्टोविश्वाओषधीराविवेश ।
वैश्वानरःसहसापृष्टोअग्निःसनोदिवासरिषःपातुनक्तम् ॥२॥

प०- पृष्ट । दिवि । पृष्ट । अग्नि । पृथिव्याम् । पृष्ट । विश्वा । ओषधी । आ । विवेश । वैश्वानर । सहसा । पृष्ट । अग्नि । स । न । दिवा । स । रिष । पातु । नक्तम् ॥ २ ॥

अ०—आ वैश्वानर अग्नि, द्युलोकविषे (आदित्य-स्वरूपे) व्याप्त वा स्थापित छे ते, भूमि विषे (गार्हपत्यादि-स्वरूपे) व्याप्त

---

* उद्यन्तंवावादित्यमग्निरनुसमारोहति । तै० ब्रा० २-१-२ ।

છે. તે, સર્વ ઓષધિઓ વિષે વ્યાપ્ત છે. તે, (પાર્થિવાગ્નિ-સ્વરૂપે પાકાર્થ, સર્વ ઓષધિઓની અંદર) પ્રવેશ કરે છે. તે બલવ્યાપ્ત અગ્નિ, દિવસ તથા રાત્રિએ શત્રુ તથા રાક્ષસોથી અમારૂં પાલન કરો. ૨

वैश्वानरतवतत्सत्यमस्त्वस्मान्रायोमघवानःसचन्ताम् ।
तन्नोमित्रोवरुणोमामहन्तामदितिःसिन्धुःपृथिवीउतद्यौः ॥३॥६

प०— वैश्वानर । तव । तत् । सत्यम् । अस्तु । अस्मान् । रायः । मघवानः । सचन्ताम् । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥६॥

अ०—હે વૈશ્વાનર !, અમે ત્હારૂં જે કર્મ કરીએ તે સત્યસિદ્ધ હો. અમને, ધનવંત તથા ધનવત્ અત્યંત પ્રિય પુત્રો પ્રાપ્ત હો. મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી, અને દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થનાને) સિદ્ધ કરો. ૩

ઇતિ છઠ્ઠો વર્ગ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૬૮.

१ वैश्वानरस्य = विश्वेषांनराणांलोकान्तरनेतृत्वेन स्वामित्वेनवा संबंधिनः = સર્વ મનુષ્યોને લોકાંતર લઇ જનાર, વા અધિપતિનો.

२ घम् = हि = નિશ્ચે.

३ यतते = संयतते संगच्छते = ભળી જાય છે.

४ पृष्टः = संस्पृष्टः यद्वा निषिक्तोनिहितः = સંસ્પૃષ્ટ. અથવા, સ્થાપિત. (स्पृशसंस्पर्शने).

सूक्त ९९.

ઋષિઃ—મરીચિપુત્ર કશ્યપ: દેવતા—જાતવેદ અગ્નિ, કિંવા અગ્નિ: છન્દ—ત્રિષ્ટુપ્.

जातवेदसे सुनवाम सोममरातीयतो नि दहाति वेदः ।
स नः पर्षदति दुर्गाणि विश्वा नावेव सिन्धुं दुरितात्यग्निः ॥१॥७॥

प०— जातऽवेदसे । सुनवाम । सोमम् । अरातिऽयतः । नि । दहाति । वेदः । सः । नः । पर्षत् । अति । दुःऽगानि । विश्वा । नावाऽइव । सिन्धुम् । दुःऽइता । अति । अग्निः ॥ १ ॥ ७ ॥

અ૦—જાતવેદ અગ્નિ અર્થે, આપણે સોમરસ કાઢીયે. તે, અગ્નિ શત્રુવટ કરનારના ધનને બાળો. નાવ વડે નદી તરાય તેમ તે અમને, સર્વ દુર્ગમ્ય દુઃખો તથા પાપની પાર ઉતારો.

ઇતિ સાતમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ९९.

१ अरातियतः = अरातिं शत्रुमिवमाचरतः = શત્રુવટ કરનાર.
२ जातवेदसे = જાતવેદ અગ્નિના અર્થે. (जातानि वेद जातानि वैनं विदुर्जाते जाते विद्यत इति वा जातवित्तो वा जातधनो जातविद्यो वा जातप्रज्ञानो यत्तज्जातः पशूनविन्दतेति तज्जातवेदसो जातवेदस्त्वम् । नि. ७-१९ ।).

सूक्त १००.

ઋષિ:-વૃષાગિર મહારાજના પાંચ પુત્ર ઋજ્રાશ્વ, અંબરીષ, સહદેવ, ભયમાન અને સુરાધા. દેવતા: ઇન્દ્ર, છન્દઃ-ત્રિષ્ટુભ્

स यो वृषा वृष्ण्येभिः समोका महो दिवः पृथिव्याश्च सम्राट् ।
सतीनसत्वा हव्यो भरेषु मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥१॥

प०— सः । यः । वृषा । वृष्ण्येभिः । सम्ऽओकाः । महः । दिवः । पृथिव्याः । च । सम्ऽराट् । सतीनऽसत्वा । हव्यः । भरेषु । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती ॥ १ ॥

अ०—જે કામનાનો વરસાવનાર છે, જે સામર્થ્યવડે સંયુક્ત છે, જે દ્યુલોક અને ભૂમિનો સમ્રાટ છે, જે ઉદક પ્રાપ્ત કરાવનાર છે, જે સંગ્રામો વિષે આહ્વાન કરવા યોગ્ય છે, એવો તે મરુદ્યુક્ત ઇન્દ્ર, અમારો રક્ષણકાર હો. १

यस्यानाप्तः सूर्यस्येव यामो भरेभरे वृत्रहा शुष्मो अस्ति ।
वृषन्तमः सखिभिः स्वेभिरेवैर्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥२॥

प०— यस्य । अनाप्तः । सूर्यस्यऽइव । यामः । भरेऽभरे । वृत्रऽहा । शुष्मः । अस्ति । वृषन्ऽतमः । सखिऽभिः । स्वेभिः । एवैः । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती ॥ २ ॥

अ०—જેની ગતિ સૂર્યની પેઠે (બીજાઓને) અલભ્ય છે, જે પ્રત્યેક સંગ્રામવિષે શત્રુઓનો હણનાર છે, જે (સર્વ અસુરોનુ) શોષણ કરનાર છે, જે પોતાના વેગવાળા મિત્રોના

યોગે કામનાનો અત્યંત વરસાવનાર છે, એવો તે મરૂદ્યુક્ત ઇન્દ્ર, અમારો રક્ષણુહાર હો. ૨

दिवोनयस्यरेतसोदुघानाःपन्थासोयन्तिशवसापरीताः ।
तरद्द्वेषाःसासहिःपौंस्येभिर्मरुत्वान्नोभवत्विन्द्रऊती ॥३॥

प०— दिवः । न । यस्य । रेतसः । दुघानाः । पन्थासः । यन्ति । शवसा । अपरिऽइताः । तरत्ऽद्वेषाः । ससहिः । पौंस्येभिः । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती ॥ ३ ॥

अ०—સૂર્યની પેઠે, જેનાં બળસંપન્ન, દુષ્પ્રાપ્ય કિરણો જળ વરસાવતાં નિર્ગમન કરે છે તે શત્રુઓનો તરનાર, બળ વડે (શત્રુનો) અભિભવ કરનાર મરૂદ્યુક્ત ઇન્દ્ર, અમારો રક્ષણુહાર હો. ૩

सोअंगिरोभिरंगिरस्तमोभूद्वृषावृषभिःसखिभिःसखासन् ।
ऋग्मिभिर्ऋग्मीगातुभिर्ज्येष्ठोमरुत्वान्नोभवत्विन्द्रऊती ॥४॥

प०— सः । अंगिरःऽभिः । अंगिरःऽतमः । भूत् । वृषा । वृषऽभिः । सखिऽभिः । सखा । सन् । ऋग्मिऽभिः । ऋग्मी । गातुऽभिः । ज्येष्ठः । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती ॥ ४ ॥

अ०—ગન્તાઓ મધ્યે શ્રેષ્ઠ, વરસાવનારા મધ્યે શ્રેષ્ઠ, મિત્રો મધ્યે શ્રેષ્ઠ, પૂજ્યો મધ્યે શ્રેષ્ઠ, સ્તુત્ય મધ્યે શ્રેષ્ઠ એવો તે મરૂદ્યુક્ત ઇન્દ્ર, અમારો સંરક્ષણુહાર હો. ૪

ससूनुभिर्नरुद्रेभिर्ऋभ्वान्नृषाह्येसासह्वाँअमित्रान् ।
सनीळेभिःश्रवस्यानिर्तूर्वन्मरुत्वान्नोभवत्विन्द्रऊती ॥५॥८॥

प०— सः । सूनुऽभिः । न । रुद्रेभिः । ऋभ्वा । नृऽसह्ये । ससह्वान् । अमित्रान् । सऽनीळेभिः । श्रवस्यानि । तूर्वन् । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती ॥ ५ ॥ ८ ॥

अ०—પુત્ર જેવા રુદ્રપુત્ર (મરુતો) વડે યુક્ત મહાન એવો તે, સંગ્રામ વિષે શત્રુઓનો પરાભવ કરનાર છે. એમની સાથે રહેનાર મરુતોની સહાયવડે, ઉદકને (મેઘમાંથી) બહાર કાઢી મરુદ્યુક્ત ઇન્દ્ર, અમારો રક્ષણહાર હો. ૫

ઇતિ આઠમો વર્ગ સમાપ્ત.

सो मन्युमीः समदनस्य कर्तास्माकेभिर्नृभिः सूर्यं सनत् ।
अस्मिन्नहन्त्सत्पतिः पुरुहूतो मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥६॥

प०— सः । मन्युऽमीः । सऽमदनस्य । कर्ता । अस्माकेभिः । नृऽभिः । सूर्यम् । सनत् । अस्मिन् । अहन् । सत्ऽपतिः । पुरुऽहूतः । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती ॥६॥

अ०—તે કોપનો નિર્માતા થઈ, અભિમાન કરનાર શત્રુનો વધ કરનાર, સંગ્રામનો કરનાર, સત્પુરુષોનો પાલણહાર, બહુસ્તુત ઇન્દ્ર, અમારા મનુષ્યોને સૂર્યપ્રકાશ પ્રાપ્ત કરાવો. મરુદ્યુક્ત ઇન્દ્ર, અમારો રક્ષણહાર હો ૬

तमूतयो रणयञ्छूरसातौ तं क्षेमस्य क्षितयः कृण्वत त्राम् ।
स विश्वस्य करुणस्येश एको मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥७॥

प०— तम् । ऊतयः । रणयन् । शूरऽसातौ । तम् । क्षेमस्य । क्षितयः । कृण्वत । त्राम् । सः । विश्वस्य । करुणस्य । ईशे । एकः । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती ॥ ७ ॥

अ०—ते (इन्द्र)ने वेगवाळा मरुतो, संग्राम विषे प्रसन्न करे छे. यद्वा, ("महरोमगघोजहि चोरयस्व") एवी गर्जना करे छे. मनुष्यो, तेने संपत्तिनो संरक्षक कहे छे. ते एकलो ज, सर्व धर्म कर्मनो स्वामी छे. मरुद्युक्त इन्द्र, अमारो रक्षणहार हो. ७

तमप्सन्तशवसउत्सवेषुनरोनरमवसेतंधनाय ।
सोअन्धेचित्तमसिज्योतिर्विदन्मरुत्वांन्नोभवत्विन्द्रऊती ॥८॥

प०— तम् । अप्सन्त । शवसः । उतऽसवेषु । नरम् । अवसे ।
तम् । धनाय । सः । अन्धे । चित् । तमसि । ज्योतिः ।
विदत् । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती ॥८॥

अ०—बळप्रसंगी युद्ध विषे स्तोताओ, जयनेता एवा ते (इन्द्र)ने, अन्नार्थ वा रक्षणार्थ तथा धनार्थ प्राप्त थायछे. (तेथी) ते निबिड, चित्तव्यामोहक संग्राम विषे पण (विजयरूपी) प्रकाश प्राप्त करावे छे. मरुद्युक्त (मरुतो सहित) इन्द्र, अमारो रक्षणहार हो. ८

ससव्येनयमतिव्राधतश्चित्सदक्षिणेसंगृभीताकृतानि ।
सकीरिणाचित्सनिताधनानिमरुत्वांन्नोभवत्विन्द्रऊती ॥९॥

प०— सः । सव्येन । यमति । व्राधतः । चित् । सः । दक्षिणे ।
सम्ऽगृभीता । कृतानि । सः । कीरिणा । चित् । सनिता ।
धनानि । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती । ९ ॥

अ०—ते (इन्द्र), डाबा हाथे मोटा (शत्रुने) पण नियमित करे छे. ते जमणा हाथे, (यजमानोए) संपादन करेलां हवि कडीरीते ग्रहण करे छे. स्तोतावडे (स्तुति थतां), ते (स्तो-

તાઓને) ધન દેનારો થાય છે. મરૂયુક્ત ઇન્દ્ર, અમારો રક્ષણહાર હો. ૯

सम्रामेभिः सनिता स रथेभिर्विदे विश्वाभिः कृष्टिभिर्न्वद्य ।
स पौंस्येभिरभिभूरशस्तीर्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥१०॥९॥

प०— सः । ग्रामेभिः । सनिता । सः । रथेभिः । विदे । विश्वाभिः । कृष्टिऽभिः । नु । अद्य । सः । पौंस्येभिः । अभिऽभूः । अशस्तीः । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती ॥१०॥९

અ૦—તે, મરૂદ્ગણની સહાય્યવડે ફલપ્રદ થાય છે. તે, આજે સર્વ મનુષ્યોને રથવડે જલ્દી ઓળખાય છે. તે પોતાના સામર્થ્ય વડે દુષ્ટ શત્રુનો પરાભવ કરે છે. મરૂયુક્ત ઇન્દ્ર, અમારો મ રક્ષણહાર હો ૧૦

ઇતિ નવમો વર્ગ સમાપ્ત.

स जामिभिर्यत्समजाति मीळ्हेऽजामिभिर्वा पुरुहूत एवैः ।
अपां तोकस्य तनयस्य जेषे मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥११॥

प०— सः । जामिऽभिः । यत् । सम्ऽअजाति । मीळ्हे । अजामिऽभिः । वा । पुरुऽहूतः । एवैः । अपाम् । तोकस्य । तनयस्य । जेषे । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती ॥ ११ ॥

અ૦—તે બહુસ્તુત (ઇન્દ્ર), સંગ્રામ વિષે જ્યારે બાંધવયુક્ત વા બાંધવ રહિત વેગવાળા મરૂતો સહ ભેટો કરે છે ત્યારે તે, તેને શરણે આવેલા (ઉભયવિધ) ઉપાસકોના પુત્ર તથા પૌત્રને જય પ્રાપ્ત કરાવે છે, મરૂયુક્ત ઇન્દ્ર, અમારો રક્ષણહાર હો. ૧૧

*सवं॒ज्रभृद्द॑स्युहाभी॒मउ॒ग्रःस॒हस्र॑चेताःश॒तनी॑थऋभ्वा॑ ।
च॒म्रीषोनशव॑सा॒पाञ्च॑जन्योम॒रुत्वा॑न्नोभव॒त्विन्द्र॑ऊ॒ती ॥१२॥

प०— सः । व॒ज्र॒ऽभृत् । द॒स्यु॒ऽहा । भी॒मः । उ॒ग्रः । स॒हस्र॑ऽचेताः । श॒तऽनी॑थः । ऋभ्वा॑ । च॒म्रीषः॑ । न । शव॑सा । पाञ्च॑ऽजन्यः । म॒रुत्वा॑न् । नः । भ॒व॒तु॒ । इन्द्र॑ । ऊ॒ती ॥ १२ ॥

अ०—તે (ઇન્દ્ર), વજ્ર ધારણ કરનાર, અસુરોનો હણનાર, ભયકર ઉગ્ર તેજવાળો, બહુવિધજ્ઞાનવાળો (સર્વજ્ઞ), બહુ-સ્તુતિસંપન્ન, વા બહુસંપન્ન, મહાન, વા વિશાળ તેજવાળો, સોમની પેઠે પોતાના બળવડે પંચજનોનો રક્ષણહાર છે મરૂદ્યુક્ત ઇન્દ્ર, અમારો રક્ષણહાર હો. १२

तस्य॒वज्रः॑क्रन्दति॒स्मत्स्व॒र्षादि॒वोन॒त्वेषोर॒वथः॒शिमी॑वान् ।
तंस॑चन्तेस॒नय॒स्तंधना॑निम॒रुत्वा॑न्नोभव॒त्विन्द्र॑ऊ॒ती ॥१३॥

प०— तस्य॑ । वज्रः॑ । क्र॒न्द॒ति॒ । स्मत् । स्व॒ऽसाः । दि॒वः । न । त्वे॒षः । र॒वथः॑ । शिमी॑ऽवान् । तम् । स॒च॒न्ते॒ । स॒नयः॑ । तम् । धना॑नि । म॒रुत्वा॑न् । नः॒ । भ॒व॒तु॒ । इन्द्र॑ । ऊ॒ती ॥१३॥

अ०—તેનું વજ્ર, (શત્રુને) અત્યંત રડાવે તેવુ છે. (જે) રૂડાં ઉદકનો દેનાર, સૂર્ય જેવો દેદીપ્યમાન, ગર્જના કરનાર, (લોકાનુગ્રાહક) કર્મસંપન્ન છે તેને, ઋદ્ધિસિદ્ધિ સેવા-તત્પર હોય છે. મરૂદ્યુક્ત ઇન્દ્ર, અમારો રક્ષણહાર હો १३

यस्याज॑स्रं॒शव॑सा॒मान॑मु॒क्थंप॑रिभु॒जद्रोद॑सीवि॒श्वतः॑सीम् ।
सपा॑रिष॒त्क्रतु॑भिर्मन्दसा॒नोम॒रुत्वा॑न्नोभव॒त्विन्द्र॑ऊ॒ती ॥१४॥

* पञ्चजनाः = ગન્ધર્વ, અપ્સરા, દેવો, અસુર અને રાક્ષસો.

प०— यस्य । अनेहसम् । शवसा । मानम् । उक्थम् । परिऽभुजत् । रोदसी इति । विश्वतः । सीम् । सः । पारिषत् । क्रतुऽभिः । मन्दसानः । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती ॥१४॥

अ०—જેનું પ્રશસનીય, સર્વપરિચ્છેદક, દાન સર્વોપમાલયક નમ, દ્યાવાપૃથિવીનું સતત ચોમેર પાલન કરે છે તે (ઇન્દ્ર), અમારા યજ્ઞોવડે મતુષ્ટ થઇ અમને પાપથી પાર ઉતારે। મરુધુક્ત ઇન્દ્ર, અમારો રક્ષણકર હો। ૧૪

नयस्यदेवादेवतानमर्ताआपश्चनशवसोअन्तमापुः ।
सप्ररिक्वात्वक्षसाक्ष्मोदिवश्चमरुत्वांनोभवत्विन्द्रऊती ॥१५॥१०

प०— न । यस्य । देवाः । देवता । न । मर्ताः । आपः । चन । शवसः । अन्तम् । आपुः । सः । प्रऽरिक्वा । त्वक्षसा । क्ष्मः । दिवः । च । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती ॥ १५ ॥ १० ॥

अ०—જેના સામર્થ્યનો પાર, દેવ, દેવતા મનુષ્યો તથા ઉદકે પણ લાગ્યો નથી તેનુ તીક્ષ્ણ બળ, પૃથિવી અને સ્વર્ગના બળથી ચઢીયાતુ છે મરુધ્યુક્ત ઇન્દ્ર અમારો રક્ષણકર હો ૧૫

ઇતિ દશમો વર્ગ સમાપ્ત

रोहिच्छ्यावासुमदंशुर्ललामीर्द्युक्षारायऋज्राश्वस्य ।
वृषण्वन्तंबिभ्रतीधूर्षुरथंमन्द्राचिकेतनाहुषीषुविक्षु ॥१६॥

प० — रोहित् । श्यावा । सुमत्ऽअंशुः । ललामीः । द्युक्षा । राये । ऋज्रऽअश्वस्य । वृषणऽवन्तम् । बिभ्रती । धूः ऽसु । रथम् । मन्द्रा । चिकेत । नाहुषीषु । विक्षु ॥ १६ ॥

अ० — લાલ તથા શ્યામવર્ણની, ભરેલ અંગની, સામર્થ્યસંપન્ન, વા અશ્વભૂષણયુક્ત, દ્યુલોક વિષે વસનાર, ઋજ્રાશ્વ (રાજર્ષિ)ને સંપત્તિ દેવા બળવાન ઇન્દ્ર વડે યુક્ત એવા રથને ધોસરે ધારણ કરનાર, આહ્લાદકારક, (એવી અશ્વપંક્તિ), માનવ લોકમાં આવતી જણાય છે. ૧૬

एतत्त्यत्तइन्द्रवृष्णउक्थंवार्षागिराअभिगृणन्तिराधः ।
ऋज्राश्वःप्रष्टिभिरम्बरीषःसहदेवोभयमानःसुराधाः ॥१७॥

प० — एतत् । त्यत् । ते । इन्द्र । वृष्णे । उक्थम् । वार्षागिराः । अभि । गृणन्ति । राधः । ऋज्रऽअश्वः । प्रष्टिऽभिः । अम्बरीषः । सहऽदेवः । भयमानः । सुऽराधाः ॥ १७ ॥

अ० — હે કામનાના વરસાવનાર ઇન્દ્ર!, વૃષાગિરાના પુત્ર ઋજ્રાશ્વ, અમ્બરીષ, સહદેવ, ભયમાન, અને સુરાધસ, પાસે ઉભેલા અન્ય ઋષિઓ સહ, તૂને ઉદ્દેશી ત્હારૂ આ પ્રિય સ્તોત્ર ગાય છે ૧૭

दस्यूञ्छिम्यूँश्चपुरुहूतएवैर्हत्वापृथिव्यांशर्वानिबर्हीत् ।
सनत्क्षेत्रंसखिभिःश्वित्न्येभिःसनत्सूर्यंसनदपःसुवज्रः ॥१८॥

प० — दस्यून् । शिम्यून् । च । पुरुऽहूतः । एवैः । हत्वा । पृथिव्याम् । शर्वा । नि । बर्हीत् । सनत् । क्षेत्रम् । सखिऽभिः । श्वित्न्येभिः । सनत् । सूर्यम् । सनत् । अपः । सुऽवज्रः ॥ १८ ॥

અ૦—મહુસ્તુત ઇન્દ્ર વેગવાળા મરૂતોની સહાય્યવડે, ભૂમિ વિષે હોનાર શત્રુને અને વધ કરનાર રાક્ષસાદિને હણી ધાતક વજ્રવડે ઠાર કર્યા શ્વેતવર્ણના (અનજ ઝડે તેજસ્વી અગ વાળા) સખાઓ (મરૂતો)ની સહાય્યવડે (શત્રુની) ભૂમિને પ્રાપ્ત કરી (વૃત્રવડે તિરોહિત એવા) સૂર્યને (વૃત્રનો વધ કરી) પ્રાપ્ત કર્યો તથા રૂડું વજ્ર ધારણ કરનાર (ઇન્દ્રે), (વૃત્રાસુરે રુંધેલા) જળને પ્રાપ્ત કર્યા ૮

विश्वाहेन्द्रोअधिवक्ता नोअस्त्वपरिह्वृताःसनुयामवाजम् ।

तन्नोमित्रोवरुणोमामहन्तामदितिः सिन्धुःपृथिवीउतद्यौः१९।१२

प०— विश्वाहा । इन्द्रः । अधिवक्ता । नः । अस्तु । अपरिह्वृताः । सनुयाम । वाजम् । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । मामहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः पृथिवी । उत । द्यौः ॥ १९ ॥ ११ ॥

અ૦—ઇન્દ્ર સદાસર્વદા અમારી બાજુએ બોલનાર (અમારો વકીલ) હો શત્રુરહિત થઇ, અમે હવિ અપાન કરીએ મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ સમુદ્ર પૃથિવી અને દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થનાને) પોષો ૧૯

ઇતિ અગીયારમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त १००.

१ वृष्ण्येभिः = સામર્થ્યવડે
२ समोका = सम्यक्समवेत सगत = સંયુક્ત
३ सतीनसत्वा = सतीनउदकसत्वसादिता गमयिता = ઉદકને પ્રાપ્ત કરાવનાર
४ ऊती = ऊतयेरक्षणाय = રક્ષણહાર

५ ह्वय्यः = आह्वातव्यः = આહ્વાન કરવા યોગ્ય.

६ यामः = ગતિ.

७ भरेभरे = પ્રત્યેક સંગ્રામ વિષે.

८ शुष्मः = શોષક.

९ पथैः = ગતિવાળા. (इण्गतौ).

१० रेतसः = વૃષ્ટિજળ.

११ पद्यासः = કિરણો

१२ अपरीताः = परैरनभिगताः = દુષ્પ્રાપ્ય.

१३ तरद्वेषाः = શત્રુઓનો તરનાર.

१४ सासहिः = શત્રુનો અભિભવ કરનાર.

१५ अंगिरोभिः = अंगन्तिगच्छन्तीत्यंगिरसोगन्तारः तेभ्यः= ગંતાઓ મધ્યે.

१६ ऋग्मी = અર્ચનીય, પૂજ્ય (ऋचस्तुतौ).

१७ गातुभिः = गातव्येभिः = સ્તુત્ય મધ્યે

१८ ऋभ्वा = મહાન.

१९ नृषह्ये = नृभिः सोढव्येसंग्रामे=સંગ્રામ વિષે (षहमर्षणे).

२० ससहान = અભિભવ કરનાર (षहअभिभवे).

२१ श्रवस्यानि = ઉત્કૃ.

२२ तूर्वन् = प्रच्यावयन् બહાર કાઢતો

२३ मन्युमी = ક્રોધનિર્માતા; યદ્વા અભિમાન કરનાર શત્રુનો વધ કરનાર. (मीञ्हिंसायां)

२४ समदनस्य = સંગ્રામનો. (सहमाद्यन्त्यस्मिन्निति समदन. संग्रामः).

२५ शूरसातौ = शूरैः सम्भजनीयेसंग्रामे = સંગ્રામ વિષે.

२६ क्षेमस्य = रक्षणीयस्यसर्वधनस्य = સર્વ સંપત્તિનો.

२७ त्रामू = त्रातारम् = સંરક્ષક (त्रैङ्पालने).

२८ करणस्य = कर्मण = ઇષ્ટ કર્મનો (डुकृञ्करणे)
२९ नर. = नेतार. = સ્તોતાઓ
३० नरम् = જયનેતાને
३१ उरुसवेषु = સંગ્રામ વિષે
३२ अप्नस्त: = પ્રાપ્ત કરે છે (आप्लृव्याप्तौ)
३३ बाधत = हिंसतोमहत शत्रून् = મોટા શત્રુને
३४ कीरिणा = कीर्तयित्र्यास्तोत्रा =
३५ सगृभीता = सगृहीता = રૂડી રીતે ગ્રહણ કરે છે (ग्रह-उपादाने)
३६ मामेभि. = મરૂત્સંઘ સહ
३७ कृष्टिभि: = મનુષ્યો વડે
३८ अशस्तो = अशसनीयान् शत्रून् = દુષ્ટ શત્રુને
३९ नामिभि = बन्धुभि = બંધુ સાથે
४० समनाति = संगच्छते = મેળે છે (अजगतौ)
४१ अपा = इन्द्रप्राप्तुवताम् = ઇન્દ્રપ્રાપ્ત
४२ जेषे = જયપ્રાપ્ત્યર્થ.
४३ शतनीथ = બહુસ્તુત, વા, બહુસંપન્ન, (णीञ्प्रापणे)
४४ ऋभ्वा = મહાન, વા, વિશાળ તેજવાળો
४५ चम्रीष = चम्वो चमसेरुदात्मनावस्थित = સોમ (चम्वां इष्यतिगच्छति इतिचम्रीष इषगतौ).
४६ स्मत् = અત્યંત
४७ स्वर्षा = રૂડાં ઉદકનો દેનાર (सुष्ठुअर्तिगच्छतीतिस्वर्-नत् सनोतीतिस्वर्षा)
४८ रवथ = शब्दस्यगर्जनलक्षणस्यकर्ता = ગર્જના કરનાર
४९ शिमीवान् = કર્મસંપન્ન (शिमीकर्म)
५० अजस्रम् = अनवरतम् = નિરંતર

५१ उक्थं = પ્રશસ્ય.
५२ पारिषत् = પાર ઉતારો. (पारतीरकर्मसमाप्तौ).
५३ प्ररिक्था = प्रकर्षेण रेचकः = ઉંડે ચઢીયાતું હોય છે. (रिचिर् विरेचने).
५४ क्ष्मः = પૃથિવીનું.
५५ त्मक्ष्मा = तनूकर्ता = તીક્ષ્ણ. (त्वक्षूतनूकरणे).
५६ श्यावा = શ્યામવર્ણની.
५७ सुमद्‌गुः = ભરેલ અગની.
५८ ललामीः = पुंस्त्वती अश्वभूषणयुक्ता या = સામર્થ્ય સંપન્ન; વા અશ્વભૂષણયુકત
५९ सुक्षा = ઘુલોક વિષે વસનાર. (क्षितियासे .
६० नाहुषीषु = માનવી.
६१ वृषण्वन्तम्=वृष्णासेरश्रेन्द्रेण युक्तम्=બળવાન ઈંદ્રવડે યુક્ત.
६२ मन्द्रा = આહ્લાદકારક.
६३ उक्थं = સ્તોત્ર.
६४ राधः = संराधकं = પ્રિય.
६५ प्रष्टिभिः = पार्श्वस्थ (અન્ય ઋષિઓ સહ.)
६६ शिम्यून् = शमयितॄन् = વધ કરનાર રાક્ષસાદિકને. (शमउपशमे).
६७ शर्या = हिंसकेनवज्रेण = ધાતક વજ્ર વડે (शृहिंसायां).
६८ श्वित्न्येभिः = શ્વેતવર્ણના; અથવા અલંકારવડે તેજસ્વી અંગવાળા. (श्वित्न शुक्लवर्णमर्हन्तीति श्वित्न्या)
६९ बर्हीत् = अवधीत् = ઠાર કર્યા. (निबर्हयतिवधकर्मा).
७० विश्वाहा = સદાસર્વદા.
७१ अपरिहृताः = अकुटिलगतयः = શત્રુરહિત. (हृकौटिल्ये).
७२ पौंस्येभिः = બળ વડે.

सूक्त १०१.

ઋષિઃ—આગિરસ કુત્સ, દેવતા—ઇંદ્ર; છંદ—૧-૮ જગતી, ૯-૧૧ त्रिष्टुभ्.

प्र मन्दिने पितुमदर्चता वचो यः कृष्णगर्भा निरहन्नृजिश्वना ।
अवस्यवो वृषणं वज्रदक्षिणं मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे ॥१॥

પ૦— प्र । मन्दिने । पितुऽमत् । अर्चत । वचः । यः । कृष्णऽगर्भाः । निःऽअहन् । ऋजिश्वना । अवस्यवः । वृषणम् । वज्रऽदक्षिणम् । मरुत्वन्तम् । सख्याय । हवामहे ॥ १ ॥

અ૦—(હે ઋત્વિજો) !. સ્તુત્ય ઇન્દ્રાર્થ, હવિષ્પૂર્વક સ્તોત્ર પ્રકર્ષપણે ઉચ્ચારો. જે (ઇન્દ્રે), ઋજિશ્વન રાજાની સહાય વડે, કૃષ્ણાસુર તથા તેની સ્ત્રીઓનો વધ કર્યો. રક્ષણેચ્છુ થઇ, કામનાના વરસાવનાર, જમણા હાથમાં વજ્ર ધારણ કરનાર, મરૂદગણ યુકત ઇન્દ્રને, અમે સખાપણા અર્થે આહ્વાન કરીએ છીએ. ૧

यो व्यंसं जाहृषाणेन मन्युना यः शम्बरं यो अहन्पिप्रुमव्रतम् ।
इन्द्रो यः शुष्णमशुषं न्यावृणङ्मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे ॥२॥

પ૦— यः । विऽअंसम् । जहृषाणेन । मन्युना । यः । शम्बरम् । यः । अहन् । पिप्रुम् । अव्रतम् । इन्द्रः । यः । शुष्णम् । अशुषम् । नि । अवृणक् । मरुत्वन्तम् । सख्याय । हवामहे ॥ २ ॥

अ०—જેણે અત્યંત ક્રોધયુક્ત થઇ, મુજ્જારહિત કરી વૃત્રને હણ્યો, જેણે શમ્બરાસુરને હણ્યો, જેણે યાગાદિ કર્મના વિરોધ કરનાર પિપ્રુને હણ્યો, જેણે શોષકરહિત સર્વશોષક શુષ્ણાસુરને સમૂળગો ઠાર કર્યો, તે મરૂદગણયુક્ત ઇન્દ્રને, અમે મખાપણા અર્થે આહ્વાન કરીએ છીએ. ૨

यस्यद्यावापृथिवीपौंस्यंमुहद्यस्यव्रतेवरुणोयस्यसूर्यः ।
यस्येन्द्रस्यसिन्धवःसश्चतिव्रतंमुरुत्वंन्तंसुख्यायहवामहे ॥३॥

प० यस्य । द्यावापृथिवीइति । पौंस्यम् । मुहत् । यस्य । व्रते । वरुण । यस्य । सूर्यः । यस्य । इन्द्रस्य । सिन्धवः । सश्चति । व्रतम् । मुरुत्वंन्तम् । सुख्याय । हवामहे ॥ ३ ॥

अ०—જેના વિપુલ બળને અનુસરી દ્યાવાપૃથિવી વર્તે છે, જેના નિયમાનુસાર વરૂણ તથા સૂર્ય વર્તે છે, નદીઓ જેની આજ્ઞાનું સેવન કરે છે તે મરૂદગણયુક્ત ઇન્દ્રને, અમે મખાપણા અર્થે આહ્વાન કરીએ છીએ. ૩

योअश्वानांयोगवांगोपतिर्वशीयआरितःकर्मणिकर्मणिस्थिरः ।
वीळोश्चिदिन्द्रोयोअसुन्वतोवधोमुरुत्वंन्तंसुख्यायहवामहे ॥४॥

प०— य । अश्वानाम् । य । गवाम् । गोऽपति । वशी । यः । आरितः । कर्मणिऽकर्मणि । स्थिरः । वीळोः । चित् । इन्द्रः । यः । असुन्वतः । वध । मुरुत्वंन्तम् । सुख्याय । हवामहे ॥ ४ ॥

अ०—જે અશ્વોનો અધિપતિ છે, જે ગાયોનો અધિપતિ છે, જે અ-પરાધીન-સ્વતંત્ર-છે, જે સર્વ કર્મો વિષે સ્થિર છે, જે

(સ્તુતિઓ વડે) પ્રાપ્ત થાય છે, જે યજ્ઞ કરનારના દ્વેષ શત્રુનો પણ હણનાર છે તે મરુદગણસંપન્ન ઇન્દ્રને, અમે સખાપણા અર્થે આહ્વાન કરીએ છીએ ૪

योविश्वस्यजगतःप्राणतस्पतिर्योब्रह्मणेप्रथमोगाअविन्दत् ।
इन्द्रोयोदस्यूँरधराँअवातिरन्मरुत्वन्तंसख्यायहवामहे ॥५॥

प०— यः । विश्वस्य । जगतः । प्राणतः । पतिः । यः । ब्रह्मणे । प्रथमः । गाः । अविन्दत् । इन्द्रः । यः । दस्यून् । अधरान् । अवऽअतिरत् । मरुत्वन्तम् । सख्याय । हवामहे ॥ ९ ॥

अ०—જે સર્વ જગમ પ્રાણિમાત્રનો સ્વામી છે, જેણે બ્રાહ્મણ જાતિના અંગિરાઓને, અન્ય દેવોથી પૂર્વે (પણિએ હરણ કરેલી) ગાયો પ્રાપ્ત કરાવી, જેણે અસુરોને રસાતલ મરસા હણ્યા તે મરુદગણયુક્ત ઇન્દ્રને, અમે સખાપણા અર્થે આહ્વાન કરીએ છીએ ૫

यःशूरेभिर्हव्योयश्चभीरुभिर्योधावद्भिर्हूयतेयश्चजिग्युभिः ।
इन्द्रंयविश्वाभुवनाभिसंदधुर्मरुत्वन्तंसख्यायहवामहे ॥६॥१२॥

प०— यः । शूरेभिः । हव्यः । यः । च । भीरुऽभिः । यः । धावत्ऽभिः । हूयते । यः । च । जिग्युऽभिः । इन्द्रम् । यम् । विश्वा । भुवना । अभि । सम्ऽदधुः । मरुत्वन्तम् । सख्याय । हवामहे ॥ ६ ॥ १२ ॥

अ०—શૂર તથા કાયર પુરુષો જેનું આહ્વાન કરે છે, પલાયન કરનારા જેનું આહ્વાન કરે છે, અને વિજયી પુરુષો જેનું આહ્વાન

કરે છે, સર્વભૂત પ્રાણિઓ જેનું અભિસંધાન કરે છે, તે મરુદ્‌ગણયુક્ત ઇન્દ્રને, અમે સખાપણા અર્થે આહ્વાન કરીએ છીએ. ૬

ઇતિ બારમો વર્ગ સમાપ્ત.

*रुद्राणामेतिप्रदिशाविचक्षणोरुद्रेभिर्योषातनुतेपृथुज्रयः ।
इन्द्रंमनीषाअभ्यर्चतिश्रुतंमरुत्वन्तंसख्यायहवामहे ॥७॥

प०—रुद्राणाम् । एति । प्रऽदिशा । विऽचक्षणः । रुद्रेभिः । योषा । तनुते । पृथु । ज्रयः । इन्द्रम् । मनीषा । अभि । अर्चति । श्रुतम् । मरुत्वन्तम् । सख्याय । हवामहे ॥ ७ ॥

અ૦—સૂર્ય-સ્વરૂપે પ્રકાશમાન ઇન્દ્ર, પ્રાણ-સ્વરૂપે (અધ્યાત્મપૂર્વક) મનુષ્યોને પ્રાણો અર્પણ કરતો, અંતરિક્ષ વિષે પ્રયાણ કરે છે. (અધિભૌતિક-સ્વરૂપે હોનાર) મરુતોના યોગે માધ્યમિકા વાણી, વિસ્તીર્ણ વેગને વિસ્તારે છે (જે સૂર્ય-સ્વરૂપે) પ્રસિદ્ધ ઇન્દ્રની, માનવી વાણી સ્તુતિ કરે છે તે મરુદ્‌ગણયુક્ત ઇન્દ્રને, અમે સખાપણા અર્થે આહ્વાન કરીએ છીએ. ૭

यद्वामरुत्वःपरमेसधस्थेयद्वावमेवृजनेमादयासे ।
अतआयाह्यध्वरंनोअच्छात्वायाहविश्चकृमासत्यराधः ॥८॥

प०—यत् । वा । मरुत्वः । परमे । सधऽस्थे । यत् । वा । अवमे । वृजने । मादयासे । अतः । आ । याहि ।

---

* योसौतपन्नुदेतिसर्वेषांभूतानांप्राणानादायोदेति । तै० आ० प्रथमप्रपाठके. ।

अध्वरम् । नः । अच्छ । त्वाऽया । हविः । चकृम । सत्यऽराधः ॥ ८ ॥

અ૦—હે મરૂદ્યુક્ત ઇન્દ્ર !, તું ઉત્કૃષ્ટ ગૃહ વિષે, યદ્વા અર્વાચીન નિકૃષ્ટ ગૃહવિષે (સોમરસ વડે) તૃપ્ત થઇ રહેતો હોય, ત્યાંથી અમારા યજ્ઞ સન્મુખ પ્રયાણ કર હે સત્યધન !, ત્હારી કામનાને લઇ, અમે હવિ તૈયાર કર્યો છે ૮

त्वायेन्द्र सोमं सुषुमा सुदक्ष त्वाया हविश्चकृमा ब्रह्मवाहः ।
अधा नियुत्वः सगणो मरुद्भिरस्मिन्यज्ञे बर्हिषि मादयस्व ॥९॥

प०— त्वाऽया । इन्द्र । सोमम् । सुसुम । सुऽदक्ष । त्वाऽया । हविः । चकृम । ब्रह्मऽवाहः । अध । नियुत्वः । सऽगणः । मरुत्ऽभिः । अस्मिन् । यज्ञे । बर्हिषि । मादयस्व ॥ ९ ॥

અ૦—હે રૂડા બળવાળા ઇન્દ્ર !, ત્હારી કામનાને લઇ, અમે સોમ પીલ્યો છે હે સ્તોત્રપ્રાપ્ય !, ત્હારી કામનાને લઇ, અમે હવિ તૈયાર કર્યો છે હે અશ્વયુક્ત ઇન્દ્ર !, હવે તૂ મરૂદ્ગણસહિત આ યજ્ઞવિષે, દર્ભાસન ઉપર બેસી તૃપ્ત હો. ૯

मादयस्व हरिभिर्ये त इन्द्र वि ष्यस्व शिप्रे वि सृजस्व धेने ।
आ त्वा सुशिप्र हरयो वहन्तूशन्हव्यानि प्रति नो जुषस्व ॥१०॥

प०— मादयस्व । हरिऽभिः । ये । ते । इन्द्र । वि । स्यस्व । शिप्रे इति । वि । सृजस्व । धेने इति । आ । त्वा । सुऽशिप्र । हरयः । वहन्तु । उशन् । हव्यानि । प्रति । नः । — — ॥ १० ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, તૂં ત્હારા અશ્વોસહ તૃપ્ત હો જે ત્હારા (ભક્તો) હોય તેના અર્થે, તૂં (સોમપાન કરવા) હનૂ (હોઠ) ઉઘાડ, અને ઉત્તમ ઓહાર કાઢ. હે રૂડા હનૂવાળા ઇન્દ્ર !, અશ્વો તને (અમારા યજ્ઞ પ્રત્યે) લઈ આવો. અમારી કામના કરતો, તૂં અમારા પ્રત્યેક હવિને સ્વીકાર. ૧૦

मरुत्स्तोत्रस्य वृजनस्य गोपा वयमिन्द्रेण सनुयाम वाजम् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ११ ॥ १३

प०— मरुत्ऽस्तोत्रस्य । वृजनस्य । गोपाः । वयम् । इन्द्रेण । सनुयाम । वाजम् । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ११ ॥ १३ ॥

અ૦—મરૂતો મહ જેની સ્તુતિ કરાય છે તે શત્રુના નાશ કરનાર ઇન્દ્ર વડે રક્ષણ થવાને યોગ્ય એવા અમે, તે ઇન્દ્ર વડે અન્નસંપત્તિ પામીએ મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી અને દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષો. ૧૧

ઇતિ તેરમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त १०१.

१ मन्दिने = સ્તુત્ય
२ पितुमत् = હવિસ્સંપન્ન.
३ व्यंसम् = विगतभुजम् = ભુજારહિત
४ ऋहपाणेन = પ્રવૃદ્ધ. (हपवृद्धौ).
५ न्यवृणक् = न्यवर्जयत = હાર કર્યો. (वृजीवर्जने).

६ अशुषं = शोषकरहित.
७ आरितः = स्तुतिभिः प्रत्यृतः = स्तुतिप्राप्य.
८ अधरान् = निकृष्टान् = रसातल सरसा.
९ अवातिरत् = હણ્યા (तिरतिर्वधकर्मा).
१० हव्यः = આહ્વાન કરવા યોગ્ય.
११ जिग्युभिः = पात्रजयैः = વિજયીવડે.
१२ प्रदिशा = प्रदेशनेन प्रदानेन = અર્પણ કરી (दिश अतिसर्जने).
१३ योषा = માધ્યમિકા વાણી
१४ जयः = વેગ. (जिजिअभिभवे).
१५ सधस्थे = सहस्थाने = ગૃહ વિષે.
१६ अवमे = अर्वाचीने = નિકૃષ્ટ.
१७ वृजने = वृज्यतेरिक्रियतेऽस्मिनधनमितिवृजन=ગૃહ
१८ त्वाया = त्वत्कामनया = ત્હારી કામનાવડે.
१९ ब्रह्मवाहः = ब्रह्मणामंत्ररूपेणस्तोत्रेणोह्यमानप्राप्यमाण. = સ્તોત્રપ્રાપ્ય.
२० विष्यस्य = विधृतकुर = ફેલાડ.
२१ धेने = पानसाधनभूते जिह्वे = જીહ્વા.
२२ वृजनस्य = शत्रूणांक्षेप्तुः = શત્રુનો નાશ કરનાર. (वृजी-वर्जने).
२३ गोपाः = गोपनीयाः = રક્ષણીય.

सूक्त १०२.

ઋષિ:-આંગિરસ કુત્સ; દેવતા:-અગ્નિ. છન્દ:-૧-૧૦ જગતી, ૧૧ ત્રિષ્ટુભ્.

इमांतेधियंप्रभरेमहोमहीमस्यस्तोत्रेधिषणायत्तआनजे ।
तमुत्सवेचप्रसवेचसासहिमिन्द्रंदेवासःशवसामदन्ननु ॥१॥

प०— इमाम् । ते । धियम् । प्र । भरे । महः । महीम् । अस्य । स्तोत्रे । धिषणा । यत् । ते । आनजे । तम् । उत्ऽसवे । च । प्रऽसवे । च । ससहिम् । इन्द्रम् । देवासः । शवसा । अमदन् । अनु ॥ १ ॥

અ૦—મહાન એવા તું તેના અર્થે, અમે આ અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ સ્તોત્ર પ્રકર્ષપણે સંપાદન કરીએ છીએ. કારણ કે ત્હારી બુદ્ધિ, આ (સ્તોતાના) સ્તોત્ર પરત્વે ચોંટેલી છે. શત્રુના પરાભવ કરનાર તે ઇન્દ્રને, ઋત્વિજો અભિવૃદ્ધિ તથા ધન અથવા, વૃષ્ટિ-જળની ઉત્પત્તિના અર્થે, સ્તુતિ-બળવડે અનુક્રમે હર્ષ પમાડે છે ૧

अस्यश्रवोनद्यःसप्तबिभ्रतिद्यावाक्षामापृथिवीदर्शतंवपुः ।
अस्मेसूर्याचन्द्रमसाभिचक्षेश्रद्धेकमिन्द्रचरतोवितर्तुरम् ॥२॥

प०— अस्य । श्रवः । नद्यः । सप्त । बिभ्रति । द्यावाक्षामा । पृथिवी । दर्शतम् । वपुः । अस्मे इति । सूर्याचन्द्रमसा । अभिऽचक्षे । श्रद्धे । कम् । इन्द्र । चरतः । विऽतर्तुरम् ॥२॥

અ૦—આ (ઇન્દ્ર)ની કીર્તિને, સાત નદીઓ ધારણ કરે છે દ્યાવા-

પૃથિવી અને અંતરિક્ષ, (આ સૂર્ય-સ્વરૂપે હોનાર ઇન્દ્રના) પ્રકાશાત્મક સ્વરૂપને ધારણ કરે છે. હે ઇન્દ્ર !, (દૃષ્ટવ્ય પદાર્થો) અમને પ્રગટ દીસે અને શ્રદ્ધા બેસે તે માટે સૂર્ય તથા ચંદ્રમા, પરસ્પર ભેટો થયા વિના સંચાર કરે છે. (અર્થાત્ તું, તે સ્વરૂપેં આવજા કરે છે). ૨

तंस्मारथंमघवन्मावसातयेजैत्रंयंतेअनुमदामसंगमे ।
आजानइन्द्रमनसापुरुष्टुतत्वायद्भ्योमघवञ्छर्मयच्छनः ॥३॥

प०— तम् । स्म । रथम । मघऽवन् । प्र । अव । सातये । जैत्रम् । यम् । ते । अनुऽमदाम । समऽगमे । आजा । नः । इन्द्र । मनसा । पुरुऽस्तुत । त्वायत्ऽभ्यः । मघऽवन् । शर्म । यच्छ । नः ॥ ३ ॥

અ૦—હે ધનવંતા, હે અમારા મનઃપૂર્વક બહુસ્તુત (ઇન્દ્ર) !, સંગ્રામવિષે (શત્રુ સાથે) ભેટો થતાં, ત્હારા જે વિજયી રથની અમે અનુક્રમે સ્તુતિ કરીએ છીએ તેજ રથને, તું અમને ધનપ્રાપ્તિ થાય તે અર્થે પ્રવર્તાવ. હે ધનવંતા !, ત્હારી કામના કરનાર એવા અમને તું સુખ દે. ૩

वयंजयेमत्वयायुजावृतमस्माकमंशमुदवाभरेभरे ।
अस्मभ्यमिन्द्रवरिवःसुगंकृधिप्रशत्रूणांमघवन्वृष्ण्यारुज ॥४॥

प०— वयम् । जयेम । त्वया । युजा । वृतम् । अस्माकम् । अंशम् । उत् । अव । भरेऽभरे । अस्मभ्यम् । इन्द्र । वरिवः । सुऽगम् । कृधि । प्र । शत्रूणाम । मघऽवन् । वृष्ण्या । रुज ॥ ४ ॥

अ०—हे ઇન્દ્ર !, અમે ત્હારી સહાયવડે આવરણ કરનાર શત્રુનો પરાભવ કરીએ છીએ. પ્રત્યેક સંગ્રામ વિષે, અમારા ભાગનું ઠીક રક્ષણ કર. તું અમને ધનપ્રાપ્તિ સુગમ કર. હે ધનવંતા !, શત્રુના બળનો નાશ કર. ૪

नाना हि त्वा हवमाना जना इमे धनानां धर्तरवसा विपन्यवः ।
अस्माकं स्मा रथमा तिष्ठ सातये जैत्रं हीन्द्र निभृतं मनस्तव ॥५॥१४॥

प०— नाना । हि । त्वा । हवमानाः । जनाः । इमे । धनानाम् । धर्तः । अवसा । विपन्यवः । अस्माकम् । स्म । रथम् । आ । तिष्ठ । सातये । जैत्रम् । हि । इन्द्र । निऽभृतम् । मनः । तव ॥ ५ ॥ १४ ॥

अ०—હે ધનધર્તા !, આ સ્તોતાજનો, રક્ષણાર્થ ત્હારું આહ્વાન કરે છે. માત્ર અમને ધનપ્રાપ્તિ થાય તે અર્થે, તું રથારૂઢ હો. હે ઇન્દ્ર !, ત્હારું અવ્યાકુળ મન જયશાલી હો. ૫

ઇતિ ચોથો વર્ગ સમાપ્ત.

गोजिता बाहू अमितक्रतुः सिमः कर्मन्कर्मञ्छतमूतिः खजंकरः ।
अकल्प इन्द्रः प्रतिमानमोजसाथा जना वि ह्वयन्ते सिषासवः ॥६॥

प०— गोऽजिता । बाहू इति । अमितऽक्रतुः । सिमः । कर्मन्ऽकर्मन् । शतम्ऽऊतिः । खजम्ऽकरः । अकल्पः । इन्द्रः । प्रतिऽमानम् । ओजसा । अथ । जनाः । वि । ह्वयन्ते । सिसासवः ॥ ६ ॥

अ०—ત્હારા હસ્તો ગોધન જીતનારા છે. અ-પરિચ્છિન્ન જ્ઞાનવાળો,

શ્રેષ્ઠ, અથવા શત્રુનાશક, (સ્તોતાના) પ્રત્યેક કાર્ય વિષે એ કરો રીતે રક્ષણહાર, સંગ્રામનિપુણ, સ્વતંત્ર એવો ઇન્દ્ર, સામર્થ્ય વડે ઉપમેય રૂપ છે. એથી ધનેચ્છુ લોકો, તેને વિવિધ રીતે આહ્વાન કરે છે. ૬

उत्तेशतान्मघवन्नुच्चभूयंसउत्सहस्राद्रिरिचेकृष्टिषुश्रवः ।
अमात्रंत्वाधिपणातित्विषेमह्यधावृत्राणिजिघ्नसेपुरन्दर ॥७॥

प० –उत् । ते । शतात् । मघऽवन् । उत । च । भूर्यसः । उत् । सहस्रात् । रिरिचे । कृष्टिषु । श्रवः । अमात्रम । त्वा । धिषणा । तित्विषे । मही । अध । वृत्राणि । जिघ्नसे । पुरम्ऽदर ॥ ७ ॥

अ०—હે ધનવંતા !, મનુષ્યો મધ્યે તે દીધેલ અન્ન-સંપત્તિ, સેંકડો ગણી તેથી પણ અધિક સહસ્રગણી થાય છે. શ્રેષ્ઠ સ્તુતિ, અગણિત ગુણવાળો એવો તું તેના ગુણોને પ્રગટ કરે છે તે પછી હે (શત્રુના) નગર ભેદનાર !, તું શત્રુને ઠાર કરે છે ૭

त्रिविष्टिधातुप्रतिमानमोजसस्तिस्रोभूमीर्नृपतेत्रीणिरोचना ।
अतीदंविश्वंभुवनंववक्षिथाशत्रुरिन्द्रजनुषासनादसि ॥८॥

प०— त्रिविष्टिऽधातु । प्रतिऽमानम् । ओजसः । तिस्रः । भूमीः । नृऽपते । त्रीणि । रोचना । अति । इदम् । विश्वम् । भुवनम् । ववक्षिथ । अशत्रुः । इन्द्र । जनुषा । सनात् । असि ॥ ८ ॥

अ०—હે માનવીઓના પાલણહાર !, તું (સર્વ પ્રાણિઓના) સામર્થ્યનો ત્રિપટ રજ્જુ જેવો ઉપમેય રૂપ છે ત્રણ લોક, ત્રણ

(આદિત્ય, વૈદ્યુતાગ્નિ તથા આર્ગ્નીય અગ્નિરૂપી) જ્યોતિ, તથા અખિલ પ્રાણિમાત્રનો છેક નિર્વાહક છે. હે ઇન્દ્ર !, તું લાંબા કાળથી જન્મથી માંડી શત્રુરહિત છે. ૮

त्वांदेवेषुंप्रथमंहवामहेत्वंबभूथपृतंनासुसासहिः ।
सेमन्नःकारुमुपमन्युमुद्भिदमिन्द्रःकृणोतुप्रसवेरथंपुरः ॥९॥

प०–त्वाम् । देवेषु । प्रथमम् । हवामहे । त्वम् । बभूथ । पृतंनासु । ससहिः । सः । इमम् । नः । कारुम् । उपमन्युम् । उत्ऽभिदम् । इन्द्रः । कृणोतु । प्रऽसवे । रथम् । पुरः ॥९॥

अ०—અમે, દેવો મધ્યે શ્રેષ્ઠ એવા તૂને આહ્વાન કરીએ છીએ. સંગ્રામો વિષે, તું શત્રુનો પરાભવ કરનારો છે. તે ઇન્દ્ર, અમને સ્તુતિનિપુણ, સર્વજ્ઞ, (શત્રુનો) ભેદનાર એવો પુત્ર સંપાદન કરો. તે યુદ્ધવિષે, અમારો રથ મોખરે કરો. અથવા, તે ઇન્દ્ર, યુદ્ધ કરનાર, ક્રોધસંપન્ન (વૃક્ષોને) ભેદનાર એવા અમારા રથને મોખરે કરો ૯

त्वंजिगेथनधनारुरोधिथार्भेष्वाजामघवन्महत्सुच ।
त्वामुग्रमवंसेसंशिशीमस्यथानइन्द्रहवंनेषुचोदय ॥१०॥

प०– त्वम् । जिगेथ । न । धना । रुरोधिथ । अर्भेषु । आजा । मघऽवन् । महत्ऽसु । च । त्वाम् । उग्रम् । अवंसे । सम् । शिशीमसि । अथं । नः । इन्द्र । हवंनेषु । चोदय ॥१०॥

अ०—તું શત્રુને જીતે છે. તેમનાં (શત્રુનાં) ધન તું રૂંધી રાખતો નથી. (સ્તોતાઓને દે છે). હે ધનવંતા !, નાના તથા મોટા સંગ્રામો વિષે અમે, અધિક બળવાળો એવો તું તેને રક્ષણાર્થે,

(સ્તોત્રવડે) ઉત્તેજિત કરીએ છીએ. તે પછી હે ઇન્દ્ર !,
(ગુહ્યાર્થ.) તને હાક મારીયે ત્યારે તું અમને પ્રેરિત કર ૧૦

विश्वाहेन्द्रोअधिवक्तानोअस्त्वपरिह्वृताःसनुयामवाजम् ।
तन्नोमित्रोवरुणोमामहन्तामदितिःसिन्धुःपृथिवीउतद्यौः ११॥१९

१०— विश्वाहा । इन्द्रः । अधिवक्ता । नः । अस्तु । अपरिह्वृताः । सनुयाम । वाजम् । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥११॥१९

अ०—ઇન્દ્ર, સદાસર્વદા અમારી બાજુએ બોલનાર હો શત્રુરહિત થઈ, અમે હવિ સંપાદન કરીએ મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી અને દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થનાને) પોષો ૧૧

ઇતિ બારમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त १०२.

१ तरसचे = અભિવૃદ્ધ્યર્થ.
२ प्रसवे = ધન વા વૃષ્ટિજળની ઉત્પત્તિ અર્થે
३ ससहिम = શત્રુનો પરાભવ કરનાર.
४ अभिचक्षे = દ્રવ્ય પદાર્થોના પ્રકાશનાર્થે.
५ जैत्र = વિજયી
६ त्वायद्भ्यः = તારી કામના કરનારને.
७ वृतम = આવરણ કરનાર શત્રુને
८ वरिव = ધન
९ विपन्यवः = સ્તોતાઓ.
१० निभृत = અવ્યાકુળ.

११ अमितक्रतुः = અપરિચ્છિન્ન જ્ઞાનવાળો, અથવા, શત્રુમધક
१२ खजकर. = खजतिमथ्नातिपुरुषा निति खजः संग्रामः
तस्यकर्ता = સંગ્રામનિપુણ. (खजमंथे).
१३ अकल्पः = સ્વતંત્ર
१४ सिषासवः = ધનેચ્છુ લોકો (षणसंभक्तौ).
१५ अमात्रप = અગણિત.
१६ त्रिविष्टिधातु = त्रिगुणिता रज्जु. = ત્રિપટ રજ્જુ.
१७ कारुम = સ્તુતિનો કર્તા; યદ્વા યુદ્ધકર્તા.
१८ उपमन्युम = સર્વજ્ઞ, અથવા ક્રોધાવિષ્ટ
१९ प्रसवे = युद्धोत्पत्तौ = યુદ્ધ પ્રસંગે.
२० अर्भेषु = અલ્પ.

सूक्त १०३.

ઋષિ–આંગિરસકુત્સ, દેવતા–ઇન્દ્ર, છન્દ–ત્રિષ્ટુભ.

*तत्तइन्द्रियंपरमंपराचैरधारयन्तकवयःपुरेदम् ।
क्षमेदमन्यद्दिव्य१न्यदस्यसमीपृच्यतेसमनेवकेतुः ॥ १ ॥

प०— तत् । ते । इन्द्रियम् । परमम् । पराचैः । अधारयन्त । कवयः । पुरा । इदम् । क्षमा । इदम् । अन्यत् । दिवि । अन्यत् । अस्य । सम् । ईमिति । पृच्यते । समनाइव । केतुः ॥ १ ॥

---

* १ तस्मादग्निर्दूरान्नक्तंददृशे । तै० ब्रा० २-१-२. ।
२ तस्मादूमयथाभेदिवाददृशे । तै० ब्रा० २-१-२. ।

અ૦—પુરાતન કાળથી સ્તોતાઓ, ત્હારા તે સામર્થ્યને પરાઙ્મુખ અથવા, યુદ્ધાભિમુખ ધારણ કરે છે. આ (ઇન્દ્ર)નું આ એક (અગ્નિ નામનું જ્યોતિ) ભૂમિ વિષે, બીજું (સૂર્ય નામનું) દ્યુલોક વિષે, એમ યુદ્ધ મધ્યે ધ્વજાની પેઠે, પરસ્પર ભેટે છે. ૧

सधारयत्पृथिवींपप्रथच्चवज्रेणहत्वानिरपःससर्ज ।
अहन्नहिमभिनद्रौहिणंव्यहन्व्यंसंमघवाशचीभिः ॥ २ ॥

પ૦— सः । धारयत् । पृथिवीम् । पप्रथत् । च । वज्रेण । हत्वा । निः । अपः । ससर्ज । अहन् । अहिम् । अभिनत् । रौहिणम् । वि । अहन् । विऽअंसम् । मघऽवा । शचीभिः ॥२॥

અ૦—તેણે (અસુરો વડે પીડાતી) ભૂમિને ધારણ—પીડારહિત—કરી, (તે પછી) વિસ્તીર્ણ કરી, અને વજ્ર વડે (વૃત્રાદીકને) હણી, ઉદકને (મેઘની બ્હાર) વેહેવડાવ્યાં. તેણે અહિ—મેઘ—ને હણ્યો, રૌહિણાસુરને ભેદ્યો. તે ધનવતાએ, પોતાના સામર્થ્ય વડે, ભુજારહિત કરી વૃત્રાસુરને હણ્યો. ૨

सजातूभर्माश्रद्दधानओजःपुरोविभिन्दन्नचरद्विदासीः ।
विद्वान्वज्रिन्दस्यवेहेतिमस्यार्यंसहोवर्धयाद्युम्नमिन्द्र ॥ ३ ॥

પ૦— सः । जातूऽभर्मा । श्रत्ऽदधानः । ओजः । पुरः । विऽभिन्दन् । अचरत् । वि । दासीः । विद्वान् । वज्रिन् । दस्यवे । हेतिम् । अस्य । आर्यम् । सहः । वर्धय । द्युम्नम् । इन्द्र ॥३॥

અ૦—વજ્રધારી, અથવા પ્રજાનો પાલણહાર, પોતાના બળ ઉપર શ્રદ્ધા રાખનાર એવો તે (ઇન્દ્ર), શત્રુના નગરોને ભેદતો વિવિધરીતે પ્રયાણ કરે છે. હે વજ્રધારી ઇન્દ્ર !, સ્તુતિઓની કદર કરી તું,

આ (સ્તોતા)ના શત્રુ પ્રત્યે વજ્ર (ફેંક). અને વિદ્વાન સ્તોતાઓના બળ તથા યશને વધાર. ૩

तदूचुषे मानुषेमा युगानि कीर्तेन्यं मघवा नाम बिभ्रत् ।
उपप्रयन्दस्युहत्याय वज्री यद्ध सूनुः श्रवसे नाम दधे ॥४॥

प०— तत् । ऊचुषे । मानुषा । इमा । युगानि । कीर्तेन्यम् । मघ-वा । नाम । बिभ्रत् । उपऽप्रयन् । दस्युऽहत्याय । वज्री । यत् । ह । सूनुः । श्रवसे । नाम । दधे ॥ ४ ॥

अ०—જે ધનવંત (ઇન્દ્ર), સ્તુત્ય, શત્રુને નમાવનાર એવું તે સુપ્રસિદ્ધ સામર્થ્ય ધારણ કરી, સ્તુતિ કરનાર યજમાનના અર્થે, (સત્ય-ત્રેતાદિક) માનવી યુગોને (સૂર્યસ્વરૂપે સંપાદન કરે છે). તેજ શત્રુનાશક બળને, વજ્રસંપન્ન, શત્રુનો પ્રેરયિતા એવો ઇન્દ્ર, નિશ્ચે વિજયયશના અર્થે ધારણ કરે છે ૪

तदस्येदं पश्यता भूरि पुष्टं श्रदिन्द्रस्य धत्तन वीर्याय ।
स गा अविन्दत्सो अविन्ददश्वान्त्स ओषधीः सो अपः स वनानि
॥५॥१६॥

प०— तत् । अस्य । इदम् । पश्यत । भूरि । पुष्टम् । श्रत् । इन्द्रस्य । धत्तन । वीर्याय । सः । गाः । अविन्दत् । सः । अविन्दत् । अश्वान् । सः । ओषधीः । सः । अपः । सः । वनानि ॥ ५ ॥ १६ ॥

अ०—(હે ઋત્વિજ તથા યજમાનો)!, આ ઇન્દ્રના તે આ વિસ્તીર્ણ મોટા બળને જુઓ, અને તેના ઉપર શ્રદ્ધા રાખો.

તેણે (ચોરાયલી) ગાયો મેળવી, તેણે અશ્વો મેળવ્યા, તેણે સર્વ ભૂમિ મેળવી, (વૃત્રે રૂધેલાં) ઉદક મેળવ્યાં, તથા મહ સંપત્તિ મેળવી. ૫

ઇતિ સોળમો વર્ગ સમાપ્ત.

भूरिकर्मणेवृषभायवृष्णेसत्यशुष्मायसुनवामसोमम् ।
यआदृत्यापरिपन्थीवशूरोयज्वनोविभजन्नेतिवेदः ॥६॥

प०— भूरिकर्मणे । वृषभाय । वृष्णे । सत्यशुष्माय । सुनवाम । सोमम् । यः । आदृत्य । परिपन्थीइव । शूरः । अयज्वनः । विभजन् । एति । वेदः ॥ ६ ॥

અ૦—અનેક પરાક્રમોવાળા, (સર્વ દેવો મધ્યે) શ્રેષ્ઠ, સામર્થ્યશાળી, સત્યબળવાળા ઇન્દ્રાર્થે, ચાલો આપણે સોમરસ કાઢીએ. જે શૂરો (ઇન્દ્ર), (ધન મેળવવાને) આતુર થઇ, ધાડપાડુની પેઠે અભક્તનું ધન પડાવી ચાલ્યો જાય છે. ૬

तदिन्द्रप्रेवयीर्यंचकर्थयत्ससन्तंवज्रेणावोधयोहिम् ।
अनुत्वापत्नीर्हृषितंवयश्चविश्वेदेवासोअमदन्ननुत्वा ॥७॥

प०— तत् । इन्द्र । प्रेइव । वीर्यम् । चकर्थ । यत् । ससन्तम् । वज्रेण । अबोधयः । अहिम् । अनु । त्वा । पत्नीः । हृषितम् । वयः । च । विश्वे । देवासः । अमदन् । अनु । त्वा ॥७॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, સૂતેલ (મદોન્મત્ત) વૃત્રને વજ્રવડે તેં જે જગાડયો તે ત્હારૂં પરાક્રમ, સુપ્રસિદ્ધ જેવું થયું. (તેવા વૃત્રનો વધ કરવાથી) તૂને હર્ષ પામેલો જોઇ, ત્હારી પાછળ દેવપત્નીઓ, વેગવાળા મરૂતો, તથા સર્વ દેવો હર્ષને પામ્યા. ૭

शुष्णं॒ पिप्रुं॒ कुय॑वं वृ॒त्रमि॑न्द्र य॒दाव॑धी॒र्वि पुरः॒ शम्ब॑रस्य ।
तन्नो॑ मि॒त्रो वरु॑णो मामहन्ता॒मदि॑तिः॒ सिन्धुः॑ पृथि॒वी उ॒त द्यौः ॥८॥१७

प०– शुष्ण॑म् । पिप्रु॑म् । कुय॑वम् । वृ॒त्रम् । इ॒न्द्र॒ । य॒दा । अव॑धीः । वि । पुरः॑ । शम्ब॑रस्य । तत् । नः॒ । मि॒त्रः । वरु॑णः । म॒म॒ह॒न्ता॒म् । अदि॑तिः । सिन्धुः॑ । पृ॒थि॒वी । उ॒त । द्यौः ॥८॥१७

અ०—હે ઇન્દ્ર[1], તેં જ્યારે શુષ્ણ, પિપ્રુ, કુયવ અને વૃત્રને હણ્યા, ત્યારે શંબરનાં નગરો ફોડ્યાં. મિત્ર, વરુણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી અને દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષો. ૮ (૧૭)

ઇતિ સત્તરમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त १०३.

१ जातूभर्मा = जातु = અશનિ, વજ્રધારી, અથવા, જન્મેલ પ્રજાનો પાલણહાર (जनीप्रादुर्भावे, भर्म = આયુધ).
२ हेतिम् = આયુધ.
३ सहः = બળ.
४ ऊचुषे = उक्तवते स्तुवते यजमानाय = સ્તુતિ કરનાર યજમાનાર્થ.
५ कीर्तेन्यं = कीर्तनीयं = સ્તુત્ય
६ नाम = नामक = નમાવનાર.
७ सूनुः = શત્રુનો પ્રેરયિતા.
८ वमानि = वननीयानि संभजनीयानि धनानि = ઇષ્ટ સંપત્તિ.
९ वेद: = ધન.

१० परिपन्थी = धाडपाडु चोर.
११ प्रेव = प्रख्यात = सुप्रसिद्ध जेवुं.
१२ ससन्तम् = स्वपन्तम् मदोन्मत्तम् = सुतेल = मदोन्मत्त (षसस्वप्ने).
१३ मयः = गमनशील मरुतो

सूक्त १०४.

ऋषिः-आंगिरस कुत्स, देवता-इन्द्रः छन्दः-त्रिष्टुभ्

योनिष्टइन्द्रनिषदेअकारितमानिषीदस्वानोनार्वा ।
विमुच्यावयोवसायाश्वान्दोषावस्तोर्वहीयसःप्रपित्वे ॥१॥

प०- योनिः । ते । इन्द्र । निऽसदे । अकारि । तम् । आ । नि । सीद । स्वानः । न । अर्वा । विऽमुच्य । वयः । अवऽसाय । अश्वान् । दोषा । वस्तोः । वहीयसः । प्रऽपित्वे ॥ १ ॥

अ०—हे इन्द्र !, त्हारी बेठक माटे आ (वेदिनामनु) स्थान तैयार कर्युं छे. त्यां तुं, हणहणता अश्वनी पेठे जल्दी आवी बेस. यागसमय प्राप्त थयो छे तेथी, तने दिवस रात अत्यंत आदरपूर्वक वही जनार अश्वोने, दोरडुं छोडी मोकळा छोड. १

ओत्येनरइन्द्रमूतयेगुर्नूचित्तान्त्सद्योअध्वनोजगम्यात् ।
देवासोमन्युंदासस्यश्चम्नन्तेनआवक्षन्त्सुवितायवर्णम् ॥२॥

प०- ओ इति । त्ये । नरः । इन्द्रम् । ऊतये । गुः । नु । चित् ।

तान् । सद्यः । अध्वनः । जगम्यात् । देवासः । मन्युम् ।
दासस्य । श्रम्नन् । ते । नः । आ । वक्षन् । सुवितायं ।
वर्णम् ॥ २ ॥

अ०—જે યજમાનો, રક્ષણાર્થ ઇન્દ્રની સમીપમાં જાય છે તેને તે, તત્ક્ષણેજ અનુકૂલ માર્ગને પ્રાપ્ત કરાવો. સર્વ દેવો, અસુરના ક્રોધનો નાશ કરો. તે (દેવો), અમારા યશાર્થ, અનિષ્ટ નિવારક (ઇન્દ્ર)ને આણી લાવો. ૨

अवत्मनाभरतेकेतवेदाअवत्मनाभरतेफेनमुदन् ।
क्षीरेणस्नातःकुयवस्ययोषेहतेतेस्यातांप्रवणेशिफायाः ॥३॥

प०— अवं । त्मनां । भरते । केतंऽवेदाः । अवं । त्मनां । भरते ।
फेनम् । उदन् । क्षीरेणं । स्नातः । कुयवस्य । योषेइति ।
हते इति । ते इति । स्याताम् । प्रवणे । शिफायाः ॥३॥

अ०—(પારકાં) ધનને જાણનાર (કુયવ) પોતેજ, (પારકા ધનનું) હરણ કરે છે. ઉદક વિષે રહી, પોતેજ ફીણવાળા ઉદકનું હરણ કરે છે. કુયવાસુરની બન્ને સ્ત્રીઓ, તે ઉદકવડે સ્નાન કરે છે. તે સ્ત્રીઓ, શિફા નદીના અગાધ પ્રદેશ વિષે નષ્ટ હો. (અર્થાત્ હે ઇન્દ્ર !, તે કુયવ તથા તેની સ્ત્રીનો વધ કર). ૩

युयोपनाभिरुपरस्यायोःप्रपूर्वाभिस्तिरतेराष्टिशूरः ।
अञ्जसीकुलिशीवीरपत्नीपयोहिन्वानाउदभिर्भरन्ते ॥४॥

प०— युयोपं । नाभिः । उपरस्य । आयोः । प्र । पूर्वाभिः । तिरते । राष्टि । शूरः । अञ्जसी । कुलिशी । वीरऽपत्नी
पयः । हिन्वानाः । उदऽभिः । भरन्ते ॥ ४ ॥

અ૦—ઉદક મધ્યે લપી રહેનાર, તથા (બીજાઓને ઉપદ્રવ કરવા) ધ્રતઉત કરનાર કુયવાસુરનું નિવાસસ્થાન ગૂઢ હતું. પોતે હરણ કરેલ જળવડે તે (અસુર), વૃદ્ધિને પામે છે. તે શૂરો સુશોભિત છે. અઞ્જસી, કુલિશી અને વીરપત્ની નામની નદીઓ, પોતાના જળવડે પ્રસન્ન કરતી, ઉદકવડે તેને ધારણ કરે છે. ૪

प्रतियत्स्यानीथादर्शिदस्योरोकोनाच्छासदनंजानतीगांत् ।
अधस्मानोमघवञ्चर्कृतादिन्मानोंमघेवनिष्षपीपरादाः ॥५॥१८॥

प० — प्रति । यत् । स्या । नीथा । अदर्शि । दस्योः । ओकः । न । अच्छ । सदनम् । जानती । गात् । अध । स्म । नः । मघऽवन् । चर्कृतात् । इत् । मा । नः । मघाऽइव । निष्षपी । परा । दाः ॥ ५ ॥ १८ ॥

અ૦—પોતાના વત્સને ઓળખતી ગાય, જેમ પોતાને વાડે સીધી ચાલી જાય તેમ આ માર્ગ, કુયવાસુરના ઘરની સન્મુખ સીધો જતો દેખાય છે. હવે હે ધનવંતા!, તેણે કરેલા (ઉપદ્રવો)થી, અવશ્ય (અમારું રક્ષણ કર). જેમ કોઇ યથેષ્ટચારી લંપટપુરુષ, ધનનો (અસ્થાને) પરિત્યાગ કરે તેમ, તું અમને કરીશ નહીં ૫

ઇતિ અઢારમો વર્ગ સમાપ્ત

सत्वंनइन्द्रसूर्येसोअप्स्वनागास्त्वआभजजीवशंसे ।
मान्तरांभुजमारीरिषोनःश्रद्धितंतेमहतइन्द्रियाय ॥६॥

प०— सः । त्वम् । नः । इन्द्र । सूर्ये । सः । अप्ऽसु । अनागाःऽत्वे । आ । भज । जीवऽशंसे । मा । अन्तराम् । भुजम् । आ । रिरिषः । नः । श्रद्धितम् । ते । महते । इन्द्रियाय ॥६

अ०—હે ઇન્દ્ર !, તે તૂં અમને સૂર્યલોક, જળદેવતાલોક તથા પ્રાણિઓને ધણ એવું પાપરહિતપણું, કઇરીતે પ્રાપ્ત કરાવ્યુ. તૂં, અમારી ગર્ભસ્વરૂપે અંદર રહેલી પ્રજાનો છેક વધ મ કરીશ. ત્હારા મહાન સામર્થ્ય ઉપર અમને શ્રદ્ધા છે. ૬

अधामन्येश्रत्तेअस्माअधायिवृषाचोदस्वमहतेधनाय ।
मानोअकृतेपुरुहूतयोनाविन्द्रक्षुध्यद्भ्योवयआसुतिंदाः ॥७॥

प०— अध । मन्ये । श्रत् । ते । अस्मै । अधायि । वृषा । चोदस्व । महते । धनाय । मा । नः । अकृते । पुरुऽहूत । योनौ । इन्द्र । क्षुध्यत्ऽभ्यः । वयः । आऽसुतिम् । दाः ॥७॥

अ०—હે ઇન્દ્ર !, હવે હું તને મનપૂર્વક જાણું છું. ત્હારા આ સામર્થ્ય ઉપર અમને શ્રદ્ધા છે. કામનાનો વરસાવનાર એવો તૂં, અમને શ્રેષ્ઠ સંપત્તિ પ્રત્યે પ્રેરિત કર. હે બહુસ્તુત ઇન્દ્ર !, તૂં અમને ધનશૂન્ય ગૃહવિષે મ સ્થાપિત કર. તૂં, ભૂખ્યા (સ્તોતાઓ)ને અન્ન તથા ક્ષીરાદિક દે. ૭

मानोवधीरिन्द्रमापरादामानःप्रियाभोजनानिप्रमोषीः ।
आण्डामानोमघवञ्छक्रनिर्भेन्मानःपात्राभेत्सहजानुषाणि ॥८॥

प०— मा । नः । वधीः । इन्द्र । मा । परा । दाः । मा । नः । प्रिया । भोजनानि । प्र । मोषीः । आण्डा । मा । नः ।

मघऽवन् । शक्र । नि । मेत् । मा । नः । पात्रा । भेत् । महत्ऽजानुर्याणि ॥ ८ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, તૂ અમારો વધ ન કરીશ તૂ, અમારો પરિત્યાગ ન કરીશ તૂ, અમારી પ્રિય ઉપભોગ્ય વસ્તુ હરણ ન કરીશ હે ધનવતા સર્વ સામર્થ્યશક્ત (ઇન્દ્ર)[1], તૂ, અમારા ગર્ભસ્વરૂપે રહેલા શિશુઓનો નાશ ન કર અમારા હીંડે તેવડા તથા ઘુંટણીયાભર રીખે તેના શિશુઓનો નાશ ન કર (ર) અથવા, અમારા સ્વયાદિ યજ્ઞ પાત્રોને ન ફોડીશ ૮

अर्वाङेहिसोमकामंत्वाहुरयंसुतस्तस्यपिबामदाय ।
उरुव्यचाजठरआवृषस्वपितेवनःशृणुहिहूयमानः ॥९॥१९॥

प०— अर्वाङ् । आ । इहि । सोमऽकामम् । त्वा । आहुः । अयम् । सुतः । तस्य । पिब । मदाय । उरुऽव्यचाः । जठरे । आ । वृषस्व । पिताऽइव । नः । शृणुहि । हूयमानः ॥९॥१९

અ૦—તૂ, અમારી પાસે આવ. તૂને સોમકામી કહે છે આ સોમ તૈયાર કર્યો છે તૂ, હર્ષાર્થ તેનું પાન કર પોહોળો થઇ, ત્હારા પેટમાં સોમરસ ચોમેર રેડ તૂને હાંક મારતાં, પિતાની પેઠે અમારી સ્તુતિ સાંભળ ૯

ઇતિ ઓગણીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त १०४.

१ निषदे = निषदनायोपवेशनाय = બેઠક માટે
२ स्वान = शेपाशब्दंकुर्वन् = હણહણનો (स्वनशब्दे)
३ वयः = દોરડું. (बीगलि)

४ अवसाय = विमुच्य = છોડી.

५ वहीयसः = वोढॄन् = અત્યંત આદરપૂર્વક વહી જનાર. (वहप्रापणे).

६ प्रपित्वे = यागकाले प्राप्ते = યજ્ઞસમય પ્રાપ્ત થતાં.

७ दोषा = રાત્રિ.

८ वस्तोः = દિવસ.

९ श्नथन् = भक्षयन्तु = નાશ કરો. (चमु अदने).

१० वर्णम् = અનિષ્ટ-નિવારક. (वृञ् वरणे).

११ सुषिताय = सुष्ठु प्राप्तव्याय यज्ञाय = યજ્ઞાર્થ.

१२ केतवेदाः = केतज्ञानं वेदः परेषां धनं येन सः = પર-ધનને જાણનાર.

१३ त्मना = आत्मना = પોતેજ.

१४ उदन् = उदके = ઉદક વિષે.

१५ प्रवणे = निम्ने अगाधप्रदेशे = અગાધ પ્રદેશ વિષે.

१६ उपरस्य = उदकस्य मध्ये सुप्तस्य = ઉદક મધ્યે લપી રહેનારના.

१७ आयोः = ઇતઉત ફરનારના.

१८ युयोप = गूढमासीत = ગૂઢ હતું. (युप विमोहने).

१९ हिन्वानाः = प्रीणयन्त्यः = પ્રસન્ન કરતી.

२० नीथा = नयनहेतुभूतासापद्वी = માર્ગ. (णीञ् प्रापणे).

२१ गात् = गता प्राप्ता = પ્રાપ્ત થાય.

२२ चर्कृतात् = कृतात् = કરેલ.

२३ मघा = ધન.

२४ निष्टपी = निर्गततपसोविनिर्गतदोषो यथेष्टचारी दासीपतिः = યથેષ્ટચારી લંપટ પુરુષ (निर्गतो तपःशो-षोयस्यसः).

२५ जीवशंसे = जीवैः शंसनीये = પ્રાણિઓ વડે કામના કરવા યોગ્ય, ૪૯
२६ भुजम् = पालयित्रीं प्रजां = પ્રજાને
२७ आसुतिं = ક્ષીરાદિક.
२८ वय = અન્ન
२९ अकृते = अनिष्पादिते धनशून्ये = ધનશૂન્ય
३० पराद्राः = પરિત્યાગ કર.
३१ भोजनानि = ઉપભોગ્ય ધન
३२ आण्डा = ગર્ભ–સ્વરૂપે રહેલ શિશુઓ
३३ पात्रा = पतनसमर्थं = હીંડે તેવડા
३४ सद्जानुषाणि = ઘુટણ ભરે રીખે તેવડા (जानुभ्यां यानि भूमिं सनन्ति गच्छन्ति).
३५ उरुव्यचाः = પોહોળો (उरुव्यचो व्यापनं यस्य स)

सूक्त १०५.

ઋષિ–ત્રિત આપ્ત્ય, અથવા કુત્સ, દેવતાઃ–વિશ્વેદેવ, છન્દ –૮ યવમધ્યા બૃહતી, ૧૯ ત્રિષ્ટુભ્, અવશિષ્ટ પંક્તિ.

*चन्द्रमा अप्स्व१न्तरा सुपर्णो धावते दिवि ।
न वो हिरण्यनेमयः पदं विन्दन्ति विद्युतो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥१॥

---

* १ त्रित कूपेपतितः । ऋ० सं० १–७–२३. ।
२ कार्टेनिया र्ऋषिरहत्तयद्इति । ऋ० सं० १–७–२४ ।
३ ततएवताजायतसद्वितीयमभ्यपातयत्ततोत्रितोभा-

प०— चन्द्रमाः। अप्ऽसु। अन्तः। आ। सुऽपर्णः। धावते। दिवि। न। वः। हिरण्यऽनेमयः। पदम्। विन्दन्ति। विद्युतः। वित्तम्। मे। अस्य। रोदसीइति॥ १॥

अ०—ઉદકમડળની અદર રહી ગતિવાળો, યદ્વા સુષુમ્ના નામના સૂર્યરશ્મિ વડે યુક્ત એવો ચદ્રમા, દ્યુલોક વિષે એકજ પ્રકારે દોડે છે હે (ચદ્રમાના) કલ્યાણ સોનેરી કિનાર !, યદ્વા કલ્યાણકારક અને સુંદર કિનાર !, પ્રકાશમાન રશ્મિઓ, તમારા અગ્ર ભાગને પ્રાપ્ત થતાં નથી (અર્થાત્ મારી ઇદ્રિયો કૂવા વડે આવૃત હોવાથી, તે અગ્રભાગને પામતા નથી તેથી, મને કુવાની બ્હાર કાઢો) હે દ્યાવાપૃથિવી !, મ્હારૂ આ (સ્તોત્ર) લક્ષમા લ્યો અથવા, (હુ કૂવામા પડેલો છુ તે) તમે મારૂં આ દુખ જાણો

अर्थमिद्वा उ अर्थिन आ जाया युवते पतिम्।
तुञ्जाते वृष्ण्यं पयः परिदाय रसं दुहे वित्तं मे अस्य रोदसी॥२॥

यतस्तृतीयमभ्यपातयत्ततस्त्रितोजायत यद्द्वाभ्यां जायन्तत-
द्वाभ्यां नामासीयत्यमिति। तै० ब्रा० ३-२-८।

ટીપ:—એકત, દ્વિત અને ત્રિત નામના ત્રણ ઋષિ તૃષાતુર થતા, ત્રિતે એક કુવામાથી પોતે પાણી પીને બીજાને પાન કરાવ્યુ તે બન્નેએ, જળપાન કરી તે ત્રિતનુ ધન હરણ કરી લઇ, તેને કુવામા નાખ્યો, અને તે કુવા ઉપર રથનુ પૈડુ ઢાક્યુ તે વખતે ત્રિતે, દેવોની આ સૂક્ત વડે પ્રાર્થના કરી.

प०— अर्थम् । इत् । वै । ऊम् इति । अर्थिनः । आ । जाया । युवते । पतिम् । तुंगाते इति । वृष्ण्यम् । पयः । परिदाय । रसम् । दुहे । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ २ ॥

अ०—धननी अपेक्षावाळा पुरुषो, निश्चे धनने प्राप्त करे छे भार्या, पोताना पतिने प्राप्त करे छे (मारी स्त्री मारा विरहथी मरी जशे) ते स्त्रीपुरुष, (परस्पर मैथुन करी) वीर्यरूपी उदकने प्रेरे छे. (ते पछी) ते वीर्यने गर्भस्वरूपे धारण करी, पुत्रोत्पादन करे छे. (मने तो पुत्रोत्पादन थशे नहीं) हे द्यावापृथिवी !, तमे म्हारू आ दुःख जाणो. २

*मोषुदेवाअदःस्वरवपादिदिवस्परि ।
मासोम्यस्यशंभुवःशूनेभूमकदाचनवित्तंमेअस्यरोदसी ॥३॥

प०— मो इति । सु । देवाः । अदः । स्वः । अवं । पादि । दिवः । परि । मा । सोम्यस्य । शम्ऽभुवः । शूने । भूम । कदा । चन । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ३ ॥

अ०—हे देवो !, स्वर्ग विषे होनार, अने द्युलोकना उपर होनार अमारा पितृओ-आदिने, निश्चे भ्रष्ट म कर. अमे, सोमपान करवाने योग्य पितृगणने सुख आपनार (पुत्र)थी शून्य म होइए. हे द्यावापृथिवी !, तमे आ मारु (स्तोत्र) लक्षमां ल्यो. ३

---

* मापुत्रस्यलोकोस्ति । ऐ० ब्रा० ७-१३. ।

*यूज्ञंपृच्छाम्यव्रमंमतंदूतोविवोचति ।
क्वंऋतंपूर्व्यंगतंकस्तद्बिभर्तिनूतनोवित्तंमेअस्यरोदसी ॥४॥

प०— यज्ञम् । पृच्छामि । अवमम् । स । तत् । दूत । वि । वोचति । क्व । ऋतम् । पूर्व्यम् । गतम् । क । तत् । बिभर्ति । नूतन. । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥४॥

अ०—પૂજ્ય, દેવોના-આદિભૂત-(અગ્નિ)ને હું પૂછું છઉં તે, દેવદૂત એવો તે, મને વિવેક કરી કેહે તે પૂર્વે (સ્તોતાઓ અર્થે), શ્રેયસ કરેલું તે ક્યાં ગયું ? બીજો કયો નવતર (દેવ), તે શ્રેયસને ધારણ કરે છે ? હે દ્યાવાપૃથિવી !, તમે મારૂં આ (સ્તોત્ર) લક્ષમાં લ્યો ૪

अमीयेदेवास्थनत्रिष्वारोचनेदिवः ।
कद्वऋतंकदनृतंक्वप्रत्नावआहुतिर्वित्तंमेअस्यरोदसी ॥५॥२०॥

प०— अमी इति । ये । देवा । स्थन । त्रिषु । आ । रोचने । दिव । कत् । व । ऋतम् । कत् । अनृतम् । क्व । प्रत्ना । व । आऽहुति । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥५॥२०

अ०—હે દેવો !, સૂર્યપ્રકાશ્ય ત્રણે સ્થાન વિષે જે તમે રહો છો તે તમારૂં (સ્તોતાવિષયક) સત્ય ક્યાં છે ?, (શત્રુવિષયક) અસત્ય ક્યાં છે ! તમને અર્પણ કરેલ પુરાતન આહુતિ ક્યાં છે ? હે દ્યાવાપૃથિવી !, તમે મારૂં આ (સ્તોત્ર) લક્ષમાં લ્યો ૫

इति वीशमो वर्ग समाप्त.

---

* १ अग्निर्मुखंप्रथमोदेवतानाम् । ऐ० ब्रा० १-४ ।
२ अग्निर्वैदेवानामवमम् । तै० ब्रा० १-१ ।

कद्वऋतस्यधर्णसिकद्वरुणस्यचक्षणम् ।
कदर्यम्णोमहस्पथातिक्रामेमदूढ्योवित्तंमेअस्यरोदसी ॥६॥

प०— कत् । वः । ऋतस्य । धर्णसि । कत् । वरुणस्य । चक्षणम् ।
कत् । अर्यम्णः । महः । पथा । अति । क्रामेम । दुःऽढ्यः ।
वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ६ ॥

अ०—(हे देवो)!, तमारुं (ઇષ્ટફલપ્રાપ્તિ રૂપી) સત્યનુ ધારણ કર્યાં ગયું ?. વરૂણની અનુગ્રહ દ્રષ્ટિ કયાં ગઇ ?. (અરિઓના નિયન્તા એવા) મહાન **અર્યમાનો** (ઇષ્ટસ્થાન પમાડનાર) માર્ગ કયાં ગયો ?. અમે દુષ્ટ બુદ્ધિવાળા શત્રુનું ઉલ્લંઘન કરીએ. હે **દ્યાવાપૃથિવી** !, તમે આ મારું (સ્તોત્ર) લક્ષમાં લ્યો. ६

अहंसोअस्मियःपुरासुतेवदामिकानिचित् ।
तंमाव्यन्त्याध्योवृकोनतृष्णजंमृगंवित्तंमेअस्यरोदसी ॥७॥

प०— अहम् । सः । अस्मि । यः । पुरा । सुते । वदामि । कानि ।
चित् । तम् । मा । व्यन्ति । आऽध्यः । वृकः । न ।
तृष्णऽजम् । मृगम् । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥७॥

अ०—(હે દેવો)!, જ્યારે પૂર્વે સોમરસ કાઢી કેટલાંક સ્તોત્રો ગાયેલાં તેજ હું છઉં, (તો મારો પરિત્યાગ કેમ કરો છો)?. ઉદક પ્રત્યે જનાર તૃષાર્ત મૃગને જેમ ·રાની વરૂ ભક્ષણ કરી જાય તેમ, (પુત્રાદિની અપ્રાપ્તિને લઇ) માનસિક વ્યથા, મને ભક્ષણ કરે છે. હે **દ્યાવાપૃથિવી** !, તમે આ મારું (સ્તોત્ર) લક્ષમાં લ્યો ७

मंमातपन्त्यभितःसपत्नीरिवपर्शवः ।
मूषोनशिश्नाव्यदन्तिमाध्यःस्तोतारंतेशतक्रतोवित्तमेंअस्यरोदसी ॥ ८

प०— सम् । मा । तपन्ति । अभितः । सपत्नीः इव । पर्शवः ।
मूषः । न । शिश्नाः । वि । अदन्ति । मा । आऽध्यः ।
स्तोतारम् । ते । शतक्रतो इति शतऽक्रतो । वित्तम् । मे ।
अस्य । रोदसी इति ॥ ८ ॥

अ०— (હે ઇન્દ્ર !), શોકયોની પેઠે, પર્શુસ્થાનીય–પાસળારૂપ–કૂવાની ભીંતો મને ચોમેર સતાપે છે. હે સેંકડો પરાક્રમવાળા, વા બહુવિધ પ્રજ્ઞાવાળા (ઇન્દ્ર)!, ઉંદર, જેમ અન્નરસ વડે લીંપાએલ સૂત્રોને, યથ્વા પોતાની ઘીથી લીંપાએલ પુછડીને ચાટે, તેમ તારા–સ્તોતા–હું તેને, આધિઓ ખાઇ જાય છે હે દ્યાવાપૃથિવી !, આ મારૂં (સ્તોત્ર) લક્ષમાં લ્યો. ૮

अमीयेसप्तरश्मयस्तत्रामेनाभिरातता ।
त्रितस्तद्वेदाप्त्यःसजामित्वायरेभतिवित्तंमेंअस्यरोदसी ॥९॥

प०— अमी इति । ये । सप्त । रश्मयः । तत्र । मे । नाभिः । आऽततां । त्रितः । तत् । वेद । आप्त्यः । सः । जामिऽत्वाय । रेभति । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ९ ॥

अ०— જે આ સાત (સૂર્યના) કિરણો છે તે વિષે, (સાત પ્રાણ–સ્વરૂપે) મારી નાભિ બાંધેલી છે **ત્રિત આપ્ત્ય ઋષિ**, તે (પૂર્વોક્ત વૃત્તાંત) જાણે છે તે કુવામાંથી બ્હાર નીકળવા

તે કિરણોની સ્તુતિ કરે છે. હે દ્યાવાપૃથિવી !, તમે આ મારૂ (સ્તોત્ર) લક્ષમા લ્યો. ૯

*अमीयेपंचोक्षणोमध्येतस्थुर्महोदिवः ।
देवत्रानुप्रवाच्यंसध्रीचीनानिवावृतुर्वित्तंमेअस्यरोदसी ।१०॥२१

प०— अमी इति । ये । पंचं । उक्षणः । मध्ये । तस्थुः । महः । दिवः । देवत्रा । नु । प्रऽवाच्यम् । सध्रीचीनाः । नि । ववृतुः । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥१०॥२१॥

अ०—આ જે પાંચ કામનાના વરસાવનાર (દેવો), વિસ્તીર્ણ દ્યુલોક મધ્યે રહેલા છે તેઓ, દેવો મધ્યે છેક પ્રશંસનીય એવા મારા સ્તોત્ર પ્રત્યે, એકદમ આગમન કરે છે. (અને તે પછી તૃપ્ત થઈ), નિવૃત્ત થાય છે. હે દ્યાવાપૃથિવી !, તમે આ મારૂ (સ્તોત્ર) લક્ષમા લ્યો. ૧૦

ઇતિ એકવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

सुपर्णाएतआसतेमध्यआरोधनेदिवः ।
तेसेधन्तिपथोवृकंतरन्तंयह्वतीरपोवित्तमेअस्यरोदसी ॥११॥

प०— सुऽपर्णाः । एते । आसते । मध्ये । आऽरोधने । दिवः । ते । सेधन्ति । पथः । वृकम् । तरन्तम् । यह्वतीः । अपः । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ११ ॥

अ०—આ સૂર્યના કિરણો, સર્વવ્યાપક દ્યુલોક મધ્યે રહેલા છે તે, (નિશાનુ ભક્ષણ કરવા) અગાધ જળને તરનાર વરૂને માર્ગમાંથી નિવૃત્ત કરે છે. હે દ્યાવાપૃથિવી !, તમે આ મારૂં (સ્તોત્ર) લક્ષમાં લ્યો. ૧૧

नव्यंतदुक्थ्यंहितंदेवांसःसुप्रवाचनम् ।
ऋतमर्षन्तिसिन्धवःसत्यंतातानसूर्योवित्तंमेअस्यरोदसी ॥१२॥

प०— नव्यम् । तत् । उक्थ्यम् । हितम् । देवांस । सुप्रवाचनम् । ऋतम् । अर्षन्ति । सिन्धवः । सत्यम् । तुतान । सूर्यः । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १२ ॥

अ०—हे देवो !, नदीओ (सर्वदा अविच्छिन्न) उदक वेहेवडावे छे, अने सूर्य पोताना सर्वदा विद्यमान तेजने विस्तारे छे ते नवतर प्रशंसनीय अने स्तुत्य वर्णनीय सामर्थ्य, तमो विषे रहेल छे हे द्यावापृथिवी !, तमे आ मारु (स्तोत्र) लक्षमा ल्यो १२

अग्नेतवत्यदुक्थ्यंदेवेष्वस्त्याप्यम् ।
सनःसत्तोमनुष्वदादेवान्यक्षिविदुष्टरोवित्तंमेअस्यरोदसी॥१३॥

प०— अग्ने । तव । त्यत् । उक्थ्यम् । देवेषु । अस्ति । आप्यम् । सः । नः । सत्तः । मनुष्वत् । आ । देवान् । यक्षि । विदुःऽतरः । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १३ ॥

अ०—हे अग्ने !, देवो मध्ये त्हारु ते प्रशंसनीय बांधवपणु, श्रुति प्रसिद्ध छे (तेथी) असत विद्वान एवो तू, मनुना यज्ञनी पेठे अमारा यज्ञ विषे बेसी देवोनु शास्त्रमर्यादा-पूर्वक यजन कर. हे द्यावापृथिवी !, तमे आ मारु (स्तोत्र) लक्षमा ल्यो १३

सत्तोहोतामनुष्वदादेवाँअच्छाविदुष्टरः ।
अग्निर्हव्यासुषूदतिदेवोदेवेषुमेधिरोवित्तंमेअस्यरोदसी ॥१४॥

પ૦– सत्तः । होता । मनुष्वत् । आ । देवान् । अच्छ । विदुःऽतरः । अग्निः । हव्या । सुसूदति । देवः । देवेषु । मेधिरः । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १४ ॥

અ૦—મનુના યજ્ઞની પેઠે અમારા યજ્ઞમાં બેસનાર, દેવોનું આહ્વાન કરનાર, અત્યંત વિદ્વાન, નાનાવિધ-ગુણયુક્ત, સર્વ દેવો મધ્યે બુદ્ધિમાન એવો અગ્નિ, અમારા હવિને શાસ્ત્રમર્યાદાપૂર્વક દેવાભિમુખ પ્રેરો. હે દ્યાવાપૃથિવી!, તમે આ મારું (સ્તોત્ર) લક્ષમાં લ્યો. ૧૪

ब्रह्माकृणोतिवरुणोगातुविदंतमीमहे ।
व्यूर्णोतिहृदामतिंनव्योजायतामृतंवित्तंमेअस्यरोदसी ।।१५।।२२

પ૦– ब्रह्म । कृणोति । वरुणः । गातुऽविदम् । तम् । ईमहे । वि । ऊर्णोति । हृदा । मतिम् । नव्यः । जायताम् । ऋतम् । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १५ ॥ २२ ॥

અ૦—જે સંપત્તિનું રક્ષણ કરે છે તે દુ:ખનિવારક માર્ગને પ્રાપ્ત કરાવનાર વરુણ પાસે અમે, ઇષ્ટફળની પ્રાર્થના કરીએ છીએ. (આ અમારો સ્તોતા), હૃદયપૂર્વક તેની મનનીય સ્તુતિ પ્રગટ કરે છે. તે સ્તુત્ય (વરુણ), અમને સત્ય-સિદ્ધ હો. હે દ્યાવાપૃથિવી!, તમે આ મારું (સ્તોત્ર) લક્ષમાં લ્યો. ૧૫

ઇતિ બાવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

*असौयःपन्थाआदित्योदिविप्रवाच्यंकृतः ।
नसदेवाअतिक्रमेतंमर्तासोनपश्यथवित्तंमेअस्यरोदसी ॥१६॥

* सूर्यद्वारेणतेविरतानःप्रयाप्ति इति ॥.

प०— असौ । यः । पन्थाः । आदित्यः । दिवि । प्रऽवाच्यम् । कृतः । न । सः । देवाः । अतिऽक्रमे । तम् । मर्तासः । न । पश्यथ । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १६ ॥

અ૦—સતતગામી, પંથા (અન્યલોક પ્રત્યે પ્રયાણ કરનાર ઉપાસકોનો) માર્ગભૂત એવો જે આદિત્ય, દ્યુલોક મધ્યે પ્રકૃષ્ટ રીતે સ્થાપિત કરેલો છે તેનું અતિક્રમણ કરવાને હે દેવો !, તમે શક્તિમાન નથી. હે (પાપી) મનુષ્યો !, (એકત તથા દ્વિત), તમે તે સૂર્યને જોતા નથી. હે દ્યાવાપૃથિવી !, તમે આ મારું (સ્તોત્ર) લક્ષમાં લ્યો. ૧૬

त्रितः कूपेऽवहितो देवान्हवत ऊतये ।
तच्छुश्राव बृहस्पतिः कृण्वन्नंहूरणादुरु वित्तं मे अस्य रोदसी ॥१७॥

प०— त्रितः । कूपे । अवऽहितः । देवान् । हवते । ऊतये । तत् । शुश्राव । बृहस्पतिः । कृण्वन् । अंहूरणात् । उरु । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १७ ॥

અ૦—કુવામાં પડેલ ત્રિતે, રક્ષણાર્થ દેવોની સ્તુતિ કરી તે બૃહસ્પતિએ સાંભળી, અને તેણે તેને સંકટમાંથી ઓધારી વિશાળ કલ્યાણ કર્યું. હે દ્યાવાપૃથિવી !, તમે આ મારું (સ્તોત્ર) લક્ષમાં લ્યો. ૧૭

अरुणो मा सकृद्वृकः पथा यन्तं ददर्श हि ।
उज्जिहीते निचाय्या तष्टेव पृष्ट्यामयी वित्तं मे अस्य रोदसी ॥१८॥

प०— अरुणः । मा । सकृत् । वृकः । पथा । यन्तम् । ददर्श ।

हि । रत् । जि॒ह्मा॒ति । नि॒द्‍चाय्य॑ । तष्टे॑ऽइव । पृ॒ष्ट्य॒ऽआ॒-
मयी । वि॒त्तम् । मे॒ । अ॒स्य । रो॒द॒सी॒ इति॑ ॥ १८ ॥

અ૦—લોહિતવર્ણના વરૂએ, મને એકવાર માર્ગે જતા જોયો અને મને જોઇને, (પરિશ્રમથી) પીઠ ભરાઇ જતા સુતાર ઉભો થાય તેમ (ખાઇ જવા) ઉભો થયો. અથવા, (૨) માસાદિકનો મપાદક એવો ચદ્રમા, આકાશમાર્ગે જનાર નક્ષત્ર ગણને જોઇ તેને ભેટે છે, પણ તે મારી સમીપમા આવતો નથી. હે દ્યાવાપૃથિવી!, તમે આ મારૂ (સ્તોત્ર) લક્ષમા લ્યો. ૧૮

ए॒नाङ्गू॒षेण॑ व॒यमिन्द्र॑वन्तो॒ऽभि ष्या॑म वृ॒जने॒ सर्व॑वीराः ।
तन्नो॑ मि॒त्रो वरु॑णो मामहन्ता॒मदि॑तिः॒ सिन्धुः॑ पृथि॒वी उ॒त द्यौः ॥ १९ ॥ २३ ॥

प०— ए॒ना । आ॒ङ्गू॒षेण॑ । व॒यम् । इन्द्र॑ऽवन्तः । अ॒भि । स्या॒म॒ ।
वृ॒जने॑ । सर्व॑ऽवीराः । तत् । नः॒ । मि॒त्रः । वरु॑णः । म॒म॒ह॒-
न्ता॒म् । अदि॑तिः । सिन्धुः॑ । पृ॒थि॒वी । उ॒त । द्यौः ॥ १९ ॥ २३

અ૦—આ ગાનાયોગ્ય સ્તોત્ર વડે ઇન્દ્રનો અનુગ્રહ મેળવી, પુત્ર-પૌત્રાદિક વડે યુક્ત થઇ, અમે સગ્રામ વિષે શત્રુનો પરાભવ કરીએ. મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી, અને દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થના) ને પોષો. ૧૯

ઇતિ ત્રેવીશમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त १०५.

१ विद्युत = विद्योतमाना रश्मय = પ્રકાશમાન રશ્મિઓ.
२ तुञ्जाते ~ પ્રેરે છે
३ मोषु = मैव = નહીંજ.

४ स्थ = સ્વર્ગે રહેનાર
५ अवपादि = अवपन्न विपन्न प्रभ्रष्ट = ભ્રષ્ટ
६ शूने = अपगमने = શૂન્ય (टुओश्विगतिवृद्धौ)
७ अवमम = આદિભૂત
८ वरुण = અનિષ્ટ-નિવારક દેવ
९ धर्णसि = ધારણ (धृञ् धारणे)
१० अर्यमा = अरीणां नियन्ता = શત્રુનો નિયન્તા દેવ.
११ व्यन्ति = ભક્ષણ કરે છે. (वीगत्यादौ)
१२ पर्शान = પર્શુસ્થાનીય એવી કુવાની ભીંતો
१३ शिक्षा = અન્તરમ નિપ્ત સૂત્રો, અથવા, કૃતલિપ્ત પુરુષ.
(ष्णाशौचे)
१४ जामित्वाय = कूपान्निर्गन्तव्याय = કુવાની બહાર નીકળવા.
जमतिगच्छतीतिजामि)
१५ रेभति = સ્તુતિ કરે છે (रेभृशब्दे)
१६ त्रित = तीर्णस्तमस्तिरस्कृतोज्ञान = ત્રિત
१७ उक्षण = सेक्तार = કામનાનો ઉભરાવનાર
१८ सध्रीचीना = सहाञ्चन्तो युगपदागच्छन्त = એકદમ
આગમન કરે છે (अञ्चु गतौ)
१९ आरोधने = सर्वस्यावरके व्याप्ते = સર્વવ્યાપક
(आध्रियतेनेनत्याराधन)
२० महती = મહાન
२१ सेधन्ति = निषेधन्ति निवारयन्ति = નિવારે છે
२२ अर्पन्ति = પ્રેરે છે
२३ विदुष्टर = અત્યંત વિદ્વાન
२४ सत्त = निषण्ण = બેસી
२५ सुषूदति = પ્રેરો (षूद क्षरणे)

२६ गातुविदम = માર્ગને પ્રાપ્ત કરાવનાર.
२७ व्यूर्णोति = विवृणोति = પ્રગટ કરે છે.
२८ अवहितः = पातितः = પાડેલ.
२९ अंहूरणात् = अंहसः पापरूपात् अस्मात् कूपपातात् = સંકટમાંથી. (अद्दिगतौ).
३० निचाय्य = જોઇને. (चायृदर्शने).
३१ वृकश्रामयी = શ્રામથી અર્થાત્ (પરિશ્રમ) ભરાઇ ગએલ પીડવાળા.
३२ उदुजिहीते = उद्गच्छति = ઉભો થાય. (ओहाङ्गतौ).
३३ आंगूषेण = આઘોષણ યોગ્ય સ્તોત્ર વડે.

सूक्त १०६.

ઋષિઃ—આંગિરસ કુત્સ; દેવતાઃ—વિશ્વદેવ; છન્દઃ—૧-૬ જગતી, ૭ ત્રિષ્ટુભ્.

इन्द्रं॑ मि॒त्रं वरु॑णम॒ग्निमू॒तये॒ मारु॑तं॒ शर्धो॒ अदि॑तिं हवामहे ।
रथं॒ न दु॒र्गाद्व॑सवः सुदानवो॒ विश्व॑स्मान्नो॒ अंह॑सो॒ निष्पि॑पर्तन ॥१॥

प०— इन्द्र॑म् । मि॒त्रम् । वरु॑णम् । अ॒ग्निम् । ऊ॒तये॑ । मारु॑तम् । शर्धः॑ । अदि॑तिम् । ह॒वा॒म॒हे॒ । रथ॑म् । न । दुः॒ऽगात् । व॒स॒वः॒ । सु॒ऽदा॒न॒वः॒ । विश्व॑स्मात् । नः॒ । अंह॑सः । निः । पि॒प॒र्त॒न॒ ॥१॥

અ૦—અમે ઇન્દ્ર, મિત્ર, વરૂણ, અગ્નિ અને મરૂદ્ગણ અને અદિતિને, રક્ષણાર્થ આહ્વાન કરીએ છીએ. સંપત્તિના નિવાસરૂપ અને દાનશૂર દેવો. (સારથિયો) રથને જેમ દુર્ગમ્ય પ્રદેશમાંથી ઉગારે, તેમ અમને સર્વ સંકટથી ઉગારો. ૧

तआ॑दि॒त्याआग॑तास॒र्वता॑तयेभू॒तदे॑वावृत्र॒तूर्ये॑षुशं॒भुवः॑ ।
रथं॒नदु॒र्गाद्व॑सवःसुदानवो॒विश्व॑स्मान्नो॒अंह॑सो॒निष्पि॑पर्तन ॥२॥

प०— ते । आ॒दि॒त्याः । आ । ग॒त । स॒र्वऽता॑तये । भू॒त । दे॒वाः । वृ॒त्र॒ऽतूर्ये॑षु । श॒म्ऽभुवः॑ । रथ॑म् । न । दुः॒ऽगात् । व॒स॒वः॒ । सु॒ऽदा॒न॒वः॒ । विश्व॑स्मात् । नः॒ । अंह॑सः । निः । पि॒प॒र्त॒न॒ ॥२॥

अ०—હે દેવો !, તમે યુદ્ધ વિષે અમને સહાય્ય કરવા પધારો. સંગ્રામ વિષે, તમે અમને સુખ દેનાર હો (સારથિઓ) રથને જેમ ઉગારે, તેમ તમે અમને સર્વ સંકટથી ઉગારો. २,

अव॑न्तुनःपि॒तरः॑सुप्रवाच॒ना उ॒तदे॒वीदे॒वपु॑त्रेऋता॒वृधा॑ ।
रथं॒नदु॒र्गाद्व॑सवःसुदानवो॒विश्व॑स्मान्नो॒अंह॑सो॒निष्पि॑पर्तन ॥३॥

प०— अव॑न्तु । नः॒ । पि॒तरः॑ । सु॒ऽप्र॒वा॒च॒नाः । उ॒त । दे॒वी इति॑ । दे॒वपु॑त्रे॒इति॑ दे॒वऽपु॑त्रे । ऋ॒त॒ऽवृधा॑ । रथ॑म् । न । दुः॒ऽगात् । व॒स॒वः॒ । सु॒ऽदा॒न॒वः॒ । विश्व॑स्मात् । नः॒ । अंह॑सः । निः । पि॒प॒र्त॒न॒ ॥ ३ ॥

अ०—પુણ્યશ્લોક પિતૃઓ, અમારૂં રક્ષણ કરો. વળી, સત્ય વા યજ્ઞને વૃદ્ધિંગત કરનારા દેવમાતા દ્યાવાપૃથિવી, અમારૂં રક્ષણ કરો. સંપત્તિના નિવાસરૂપ, દાનશૂર દેવો, (સારથિઓ) રથને જેમ દુર્ગમ્ય (ખાડાખડબાવાળા) પ્રદેશમાંથી ઉગારે, તેમ અમને સર્વસંકટથી ઉગારો. ३

नरा॒शंसं॑वा॒जिनं॑वा॒जय॑न्नि॒हक्ष॒यद्वी॑रंपू॒षणं॑सु॒म्नैरी॑महे ।
रथं॒नदु॒र्गाद्व॑सवःसुदानवो॒विश्व॑स्मान्नो॒अंह॑सो॒निष्पि॑पर्तन ॥४॥

प०— नराशंसम् । वाजिनम् । वाजयन् । इह । क्षयत्ऽवीरम् । पूषणम् । सुम्नैः । ईमहे । रथम् । न । दुःऽगात् । वसवः । सुऽदानवः । विश्वस्मात् । नः । अंहसः । निः । पिपर्तन ॥४

अ०—મનુષ્યોને સ્તુતિ કરવા યોગ્ય, અન્નરૂપ બળ (અગ્નિ)ને પ્રજ્વલિત કરી, આજે (હું તેની સ્તુતિ કરું છું.) અત્યંત બલવાન પૂષાદેવની અમે, રૂડાં સ્તોત્રો વડે પ્રાર્થના કરીએ છીએ. સંપત્તિના નિવાસરૂપ, દાનશૂર દેવો, (સારથિઓ) જેમ રથને દુર્ગમ્ય પ્રદેશમાંથી ઉગારે, તેમ અમને સર્વ સંકટથી ઉગારો. ૪

बृहस्पते सदमिन्नः सुगं कृधि शं योर्यत्ते मनुर्हितं तदीमहे ।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ॥५॥

प०— बृहस्पते । सदम् । इत् । नः । सुऽगम् । कृधि । शम् । योः । यत् । ते । मनुःऽहितम् । तत् । ईमहे । रथम् । न । दुःऽगात् । वसवः । सुऽदानवः । विश्वस्मात् । नः । अंहसः । निः । पिपर्तन ॥ ५ ॥

अ०—હે બૃહસ્પતે !, તું અમને સદૈવ સુખ દે. બ્રહ્માએ તું વિષે સ્થાપેલ, યથા મનુષ્યોને અનુકૂલ એવી જે ત્હારી રોગોપશાંતિ તથા ભયનાશ, તેની અમે પ્રાર્થના કરીએ છીએ. સંપત્તિના નિવાસરૂપ, દાનશૂર દેવો, (સારથિઓ) જેમ રથને દુર્ગમ્ય પ્રદેશમાંથી ઉગારે, તેમ અમને સર્વસંકટથી ઉગારો. ૫

इन्द्रं कुत्सो वृत्रहणं शचीपतिं काटे निबाळ्ह ऋषिरह्वदूतये ।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ॥६॥

प० — इन्द्रम् । कुत्सः । वृत्रऽहनम् । शचीऽपतिम् । काटे । निऽबाळ्हः । ऋषिः । अह्वत् । ऊतये । रथम् । न । दुःऽगात् । वसवः । सुऽदानवः । विश्वस्मात् । नः । अंहसः । निः । पिपर्तन ॥ ६ ॥

અ૦—કુવામાં પડેલ કુત્સ ઋષિએ, વૃત્રહન્તા તથા સર્વ કર્મના પાલણહાર, યજ્વા શચીના ભર્તા ઇન્દ્રના રક્ષણાર્થ સ્તુતિ કરી. સંપત્તિના નિવાસરૂપ, દાનશૂર દેવો, (સારથિયો) જેમ રથને દુર્ગમ્ય પ્રદેશમાંથી ઉગારે, તેમ અમને સર્વસંકટથી ઉગારો. ૬

देवैर्नो देव्यदितिर्नि पातु देवस्त्राता त्रायतामप्रयुच्छन् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥७॥२४

प० — देवैः । नः । देवी । अदितिः । नि । पातु । देवः । त्राता । त्रायताम् । अप्रऽयुच्छन् । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥७॥२४

અ૦—દેવો સહ દેવી અદિતિ, અમારું અત્યંત રક્ષણ કરો. દેદીપ્યમાન, સર્વરક્ષક (એવા સવિતાદેવ), પ્રમાદ કર્યા વિના અમારું પાલન કરો. મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી અને દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષો. ૭

ઇતિ ચોવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त १०६.

१ सर्वतातये = सर्वैर्वीरपुरुषैस्तताय विस्तारिताय = યુદ્ધ વિષે.

२ पृत्सुतूर्येषु = સંગ્રામ વિષે.

३ शर्धः = मरुत्समूहरूपबलं = मरुद्गण.
४ वसवः = निवासयितारः = संपत्तिनो निवासरूप.
५ शुभयावानः = पुण्यश्लोक.
६ वाजयन् = उपर्द्धयन् प्रज्वलयन् = प्रज्वलित करी.
७ क्षयद्वीरम् = अत्यंत बलवान.
८ सुगं = सुख.
९ योः = भयानांयावनं पृथक्करणं = भयनाश.
१० काटे = कुवामां.
११ निबाळ्हः = निपतितः = पडेल. (बाहृप्रयत्ने).
१२ अप्रयुच्छन् = अप्रमाद्यन् = प्रमाद कर्या विना. (युच्छ-प्रमादे).

सूक्त १०७.

ऋषिः—आंगिरस कुत्स, देवताः—विश्वदेव, छन्दः—त्रिष्टुभ्.

यज्ञोदेवानांप्रत्येतिसुम्नमादित्यासोभवतामृळयन्तः ।
आवोर्वाचीसुमतिर्ववृत्यादंहोश्चिद्यावरिवोवित्तरासत ॥१॥

प०— यज्ञः । देवानाम् । प्रति । एति । सुम्नम् । आदित्यासः । भवत । मृळयन्तः । आ । वः । अर्वाची । सुऽमतिः । ववृत्यात् । अंहोः । चित् । या । वरिवोवित्ऽतरा । असत ॥१॥

अ०—यज्ञ, देवोने सुख पमाडो. हे आदित्यो !, तमे अमने सुख पमाडो. जे, दरिद्री पुरुषने पण अतिशय धन देनार होय तेवी कृपादृष्टि, अमारी अभिमुख वळो. १

उपनोदेवाअवसागमन्त्वंगिरसांसामभिःस्तूयमानाः ।
इन्द्रइन्द्रियैर्मरुतोमरुद्भिरादित्यैर्नोअदितिःशर्मयंसत् ॥२॥

प०— उप । नः । देवाः । अवसा । आ । गमन्तु । अंगिरसाम् । सामऽभिः । स्तूयमानाः । इन्द्रः । इन्द्रियैः । मरुतः । मरुत्ऽभिः । आदित्यैः । नः । अदितिः । शर्म । यंसत् ॥ २ ॥

अ०—અંગિરસોનાં ગાયેલ મંત્રોવડે સ્તુતિ કરાતા દેવો, રક્ષણ વા અન્નસહ, અમને પ્રાપ્ત હો. ઇન્દ્ર, પોતાનાં ધન સહ, (ઓગણપચાશ) મરૂત, (પ્રાણાદિ) મરૂતો સહ, અને અદિતિ, આદિત્યો સહ અમને સુખ દ્યો. २

तन्नइन्द्रस्तद्वरुणस्तदग्निस्तदर्यमातत्सविताचनोधात् ।
तन्नोमित्रोवरुणोमामहन्तामदितिःसिन्धुःपृथिवीउतद्यौः ।३॥२८

प०— तत् । नः । इन्द्रः । तत् । वरुणः । तत् । अग्निः । तत् । अर्यमा । तत् । सविता । चनः । धात् । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ३ ॥ २९ ॥

अ०—ઇન્દ્ર, અમને તે અન્ન દ્યો. વરૂણ, અગ્નિ, અર્યમા, સવિતા, અમને તે અન્ન દ્યો. મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, અને દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષો. ૩

ઇતિ પચીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त १०७.

१ अहोश्चित् = दारिद्र्यमपिप्राप्तस्यपुरुषस्य = દરિદ્રીને પણ.

२ वरिवोवित्तरा = અતિશય ધન પ્રાપ્ત કરાવનાર (विद्-लृलाभे)
३ अर्वाची = અભિમુખ
४ इन्द्रियै = ધન અર્થ
५ घनः = અન્ન. (घायतेरन्ने)

सूक्त १०८.

ઋષિ–આંગિરસ કુત્સ, દેવતા–ઈન્દ્રાગ્ની, છન્દ–ત્રિષ્ટુપ્

यइन्द्राग्नीचित्रतमोरथोवामभिविश्वानिभुवनानिचष्टे ।
तेनायातंसरथंतस्थिवांसाथासोमस्यपिबतंसुतस्य ॥१॥

प०– य । इन्द्राग्नी इति । चित्रऽतम । रथं । वाम् । अभि । विश्वानि । भुवनानि । चष्टे । तेन । आ । यातम् । सऽरथम् । तस्थिऽवांसा । अथ । सोमस्य । पिबतम् । सुतस्य ॥१॥

अ०—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, તમે તમારો જે અતિશય સુંદર રથ, સર્વ ભુવનોને સન્મુખ જુવે છે તે એક રથવિષે એકઠા બેસી આવો, અને તે પછી અમે કાઢેલ સોમરસનું પાન કરો. १

यावदिदंभुवनंविश्वमस्त्युरुव्यचावरिमतागभीरम् ।
तावाँअयंपातवेसोमोअस्त्वरमिन्द्राग्नीमनसेयुवभ्याम् ॥२॥

प०– यावत् । इदम् । भुवनम् । विश्वम् । अस्ति । उरुऽव्यचा । वरिमता । गभीरम् । तावान् । अयम् । पातवे । सोमः । अस्तु । अरम् । इन्द्राग्नी इति । मनसे । युवऽभ्याम् ॥२॥

અ૦—આ સર્વ જગત્, પ્રમાણમાં જેટલું સર્વવ્યાપક તથા પોતાના ગૌરવવડે ગંભીર છે, તેટલો હે ઇન્દ્રાગ્નિ !, આ સોમરસ, તમને પાન કરવા, તથા અંતઃકરણને આનંદ આપવા પર્યાપ્ત હો. ૨

चक्राथे हि सध्र्यङ्नाम भद्रं सध्रीचीना वृत्रहणा उत स्थः ।
ताविन्द्राग्नी सध्र्यञ्चा निषद्या वृष्णः सोमस्य वृषणा वृषेथाम् ॥३॥

प०— चक्राथे इति । हि । सध्र्यक् । नाम । भद्रम् । सध्रीचीना । वृत्रहनौ । उत । स्थः । तौ । इन्द्राग्नी इति । सध्र्यञ्चा । निऽसद्य । वृष्णः । सोमस्य । वृषणा । आ । वृषेथाम् ॥३॥

અ૦—તમે, (" ઇન્દ્રાગ્ની " એવું) સંયુક્ત કલ્યાણકારક નામ સંપાદન કર્યું છે વળી, હે શત્રુનાશક (ઇન્દ્રાગ્ની) !, તમે એકઠા સંઘાથે જનાર છો હે કામનાના વરસાવનાર !, તમે સંઘાથેજ એસી વીર્યવાળી સોમરસ (પેટમાં) રેડો. ૩

समिद्धेष्वग्निष्वानजाना यतस्रुचा बर्हिरु तिस्तिराणा ।
तीव्रैः सोमैः परिषिक्तेभिरर्वागेन्द्राग्नी सौमनसाय यातम् ॥४॥

प०— सम्ऽइद्धेषु । अग्निषु । आनजाना । यतऽस्रुचा । बर्हिः । ऊम् इति । तिस्तिराणा । तीव्रैः । सोमैः । परिऽसिक्तेभिः । अर्वाक् । आ । इन्द्राग्नी इति । सौमनसाय । यातम् ॥४॥

અ૦—અગ્નિ પ્રદીપ્ત થતાં, (અધ્વર્યુ આદિએ હવિને) ઘૃતયુક્ત કર્યું છે, પળી ગ્રહણ કરી છે, તથા દર્ભાસન પાથરેલું છે. હે ઇન્દ્રાગ્ની !, તાબડતોબ મદ ઉત્પન્ન કરનાર સોમરસ ચોમેર રેડેલો છે તો તમે અનુગ્રહ કરવા, અમારી અભિમુખ પધારો ૪

यानीन्द्राग्नी चक्रथुर्वीर्याणि यानि रूपाण्युत वृष्ण्यानि ।
या वां प्रत्नानि सख्या शिवानि तेभिः सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥५॥२६॥

प०— यानि । इन्द्राग्नी इति । चक्रथुः । वीर्याणि । यानि । रूपाणि । उत । वृष्ण्यानि । या । वाम् । प्रत्नानि । सख्या । शिवानि । तेभिः । सोमस्य । पिबतम् । सुतस्य ॥५॥२६॥

अ०—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, તમે જે વીરકર્મો કર્યાં, જે નિરૂપ્યમાણ સૃષ્ટિ રચેલી, વળી વૃષ્ટિ-પ્રદાનાદિક જે કાર્યો કરેલાં, તથા તમારૂં જે પુરાતન કલ્યાણકારક સખાપણું છે તે સર્વ સમેત, તમે આ સિદ્ધ કરેલ સોમરસનું પ્રાશન કરો ५

ઇતિ છવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

यदब्रवं प्रथमं वां वृणानोऽयं सोमो असुरैर्नो विहव्यः ।
तां सत्यां श्रद्धामभ्या हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥६॥

प०— यत् । अब्रवम् । प्रथमम् । वाम् । वृणानः । अयम् । सोमः । असुरैः । नः । विहव्यः । ताम् । सत्याम् । श्रद्धाम् । अभि । आ । हि । यातम् । अथ । सोमस्य । पिबतम् । सुतस्य ६

अ०—યજ્ઞારંભમાજ તમારૂં સેવન કરતાં, (' સોમવડે હું તમને પ્રસન્ન કરીશ ' એમ) મેં જે યથાર્થ ઉક્તિ, અત્યંત આદરપૂર્વક કરેલી તેને ઉદ્દેશી તમે આવો, અને સિદ્ધ કરેલ સોમરસનું પ્રાશન કરો આમ થવાથી, અમારો આ સોમરસ, ઋત્વિજો વડે અર્પણ કરવાને વધુ યોગ્ય થશે ६

यदिन्द्राग्नीमदथः स्वेदुरोणेयद्ब्रह्मणिराजनिवायजत्रा ।
अतःपरिवृषणावाहियातमथासोमस्यपिबतंसुतस्य ॥७॥

प०— यत् । इन्द्राग्नी इति । मदथः । स्वे । दुरोणे । यत् । ब्रह्मणि । राजनि । वा । यजत्रा । अतः । परि । वृषणौ । आ । हि । यातम् । अथ । सोमस्य । पिबतम् । सुतस्य ॥७

अ०—हे पूजनीय इन्द्राग्नी !, जो तमे पोताने घेर आनंद करता हो, जो तमे ब्राह्मण (यजमान) ने त्यां (हवि स्वीकारवा) अथवा, क्षत्रियने त्यां (युद्ध विषे सहाय करवा) आनंद करता हो, गमे त्यां हो, ते सर्व स्थानेथी हे कामनाना वरसावनार !, तमे अवश्य आवो, अने ते पछी सिद्ध करेल सोमरसनुं प्राशन करो. ७

यदिन्द्राग्नीयदुषुतुर्वशेषुयद्द्रुह्युष्वनुषुपूरुषुस्थः ।
अतःपरिवृषणावाहियातमथासोमस्यपिबतंसुतस्य ॥८॥

प०— यत् । इन्द्राग्नी इति । यदुषु । तुर्वशेषु । यत् । द्रुह्युषु । अनुषु । पूरुषु । स्थः । अतः । परि । वृषणौ । आ । हि । यातम् । अथ । सोमस्य । पिबतम् । सुतस्य ॥ ८ ॥

अ०—हे इन्द्राग्नी !, जो तमे यदुने (अहिंसक मनुष्योने) त्यां, तुर्वश (हिंसक मनुष्यो) ने त्यां, द्रुह्यु (द्रोह करनारने) त्यां, अनु (विद्वान अनुष्ठाता) ने त्यां, किंवा, पुरुने (कामना वडे पूर्ण करवा योग्य अन्यस्तोताओने) त्यां हो, गमे त्यां हो ते सर्व स्थानेथी, हे कामनाना वरसावनार !, तमे अवश्य आवो, अने ते पछी सिद्ध करेल सोमरसनुं प्राशन करो. ८

प०— एव । इन्द्राग्नी इति । पुपिद्वांसा । सुतस्य । विश्वा । अस्मभ्यम् । सम् । जयतम् । धनानि । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ १३ ॥ २७ ॥

अ०—हे ઇન્દ્રાગ્ની !, એ રીતે સોમરસનુ પ્રાશન કરી, તમે અમને સર્વ સંપત્તિ દ્યો મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી અને દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થનાને) પોષે ૧૩

ઇતિ સત્તાવીશમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त १०८.

१ उरुव्यचा = विस्तीर्णव्यापन = સર્વવ્યાપક (व्यचस्था ओकरणे).
२ वरिमता = वरिमणा उरुत्वेन = પોતાના ગૌરવવડે
३ अर = પર્યાપ્ત
४ सध्र्यक् = सहगत = સંયુક્ત
५ आनजाना = हवींषि आज्येनाञ्जन्तौ = હવિને ધૃતયુક્ત કરનાર. (अंजूव्यक्तौ).
६ यतस्रुचा = गृहीतस्रुचौ = પાળી ગૃહણ કરનાર.
७ तिस्तिराणा = आस्तीर्णकृतवतौ = પાથરનાર. (स्तृञा च्छादने).
८ रूपाणि = નિરૂપ્યમાણ ગાય-અશ્વાદિક ભૂતપ્રાણિઓ.
९ प्रत्नानि = પુરાતન
१० प्रसुरैः = हविषां प्रक्षेपकैः = ઋત્વિજોવડે (षसुक्षेपणे).
११ अवमस्यां = सन्निकृष्टायां = સન્નિકૃષ્ટ, સમીપવર્તિ.

सूक्त १०९.

ઋષિ:–આંગિરસ કુત્સ: દેવતા:–ઇન્દ્રાગ્ની; છન્દ:–ત્રિષ્ટુભ્.

वि ह्यख्यं मनसा वस्य इच्छन्निन्द्राग्नी ज्ञास उत वा सजातान् ।
नान्या युवत्प्रमतिरस्ति मह्यं स वां धियं वाजयन्तीमतक्षम् ॥१॥

પ૦— वि । हि । अख्यम् । मनसा । वस्यः । इच्छन् । इन्द्राग्नी इति । ज्ञासः । उत । वा । सऽजातान् । न । अन्या । युवत् । प्रऽमतिः । अस्ति । मह्यम् । सः । वाम् । धियम् । वाजऽयन्तीम् । अतक्षम् ॥ १ ॥

અ૦—હે ઈન્દ્રાગ્ની !, પ્રશંસનીય ધન મેળવવાની ઇચ્છા થતાં, હું મનથી તમનેજ ખાસ જ્ઞાતિજન તથા બાંધવસ્વરૂપે સમજું છઉં. તમારા વિના બીજા કોઇએ, મને આ શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિ આપેલી નથી. તેવી બુદ્ધિવાળા મેં, ધનની ઇચ્છા કરી આ સ્તોત્ર રચેલું છે. ૧

अश्रवं हि भूरिदावत्तरा वां विजामातुरुत वा घा स्यालात् ।
अथा सोमस्य प्रयती युवभ्यामिन्द्राग्नी स्तोमं जनयामि नव्यम् ॥२॥

પ૦— अश्रवम् । हि । भूरिदावत्ऽतरा । वाम् । विऽजामातुः । उत । वा । घ । स्यालात् । अथ । सोमस्य । प्रऽयती । युवऽभ्याम् । इन्द्राग्नी इति । स्तोमम् । जनयामि । नव्यम् ॥२

અ૦—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, કોઇ ગુણહીન જામાતા (જેમ કન્યાવાળાને પુષ્કળ ધન અર્પણ કરે તેના)થી, તથા કોઇ કન્યાભ્રાતા

*यदिन्द्राग्नीअवमस्यांपृथिव्यांमध्यमस्यांपरमस्यामुतस्थः ।
अतःपरिवृषणावाहियातमथासोमस्यपिबतंसुतस्य ॥९॥

प० — यत् । इन्द्राग्नी इति । अवमस्याम् । पृथिव्याम् । मध्यमस्याम् । परमस्याम् । उत । स्थः । अतः । परि । वृषणौ । आ । हि । यातम् । अथ । सोमस्य । पिबतम् । सुतस्य ॥९॥

अ० — हे इन्द्राग्नी !, જો તમે સન્નિકૃષ્ટ એવી આ ભૂમિ વિષે હો, અન્તરિક્ષ લોક વિષે હો, કિંવા દૂરવર્તિ એવા દ્યુલોક વિષે હો, ગમે ત્યાં હો તે સર્વ સ્થાનેથી, હે કામનાના વરસાવનાર !, તમે આવો, અને સિદ્ધ કરેલ સોમરસનું પ્રાશન કરો. ૯

यदिन्द्राग्नीपरमस्यांपृथिव्यांमध्यमस्यामवमस्यामुतस्थः ।
अतःपरिवृषणावाहियातमथासोमस्यपिबतंसुतस्य ॥१०॥

प० — यत् । इन्द्राग्नी इति । परमस्याम् । पृथिव्याम् । मध्यमस्याम् । अवमस्याम् । उत । स्थः । अतः । परि । वृषणौ । आ । हि । यातम् । अथ । सोमस्य । पिबतम् । सुतस्य ॥ १० ॥

अ० — હે ઇન્દ્રાગ્નિ !, જો તમે દૂરવર્તિ દ્યુલોકવિષે હો, અન્તરિક્ષ લોકવિષે હો, કિંવા સન્નિકૃષ્ટ (સમીપવર્તિ) એવી ભૂમિવિષે હો, ગમે ત્યાં હો તે સર્વ સ્થાનેથી, હે કામનાના વરસાવનાર !, તમે આવો, અને સોમરસનું પ્રાશન કરો. ૧૦

---

* योद्वितीयस्यांतृतीयस्यांपृथिव्यामस्यायुपानाम्नेति॥ तै० सं० १-२-१२ ।

यदिन्द्राग्नी दिवि ष्ठो यत्पृथिव्यां यत्पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥११॥

प०— यत् । इन्द्राग्नी इति । दिवि । स्थः । यत् । पृथिव्याम् । यत् । पर्वतेषु । ओषधीषु । अप्ऽसु । अतः । परि । वृषणौ । आ । हि । यातम् । अथ । सोमस्य । पिबतम् । सुतस्य ॥ ११ ॥

अ०—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, જો તમે દ્યુલોકવિષે હો, અને પૃથિવી વિષે હો, જો પર્વત, ઔષધી વા જળ વિષે હો, ગમે ત્યા હો તે સર્વસ્થાનેથી, હે કામનાના વરસાવનાર !, તમે આવો, અને સિદ્ધ કરેલ સોમરસનુ પ્રાશન કરો. ૧૦

यदिन्द्राग्नी उदिता सूर्यस्य मध्ये दिवः स्वधया मादयेथे ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥१२॥

प०— यत । इन्द्राग्नी इति । उत्ऽइता । सूर्यस्य । मध्ये । दिव । स्वधया । मादयेथे इति । अत । परि । वृषणौ । आ । हि । यातम् । अथ । सोमस्य । पिबतम् । सुतस्य ॥ १२ ॥

अ०—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, તમે ઉદય પામેલ આદિત્યના પ્રકાશમાન-અંતરિક્ષના મધ્ય ભાગ વિષે, પોતાના તેજ અથવા અન્ન વડે, સંતુષ્ટ રહો છો તેથી હે કામનાના વરસાવનાર !, તમે ગમે ત્યા હો તે સર્વ અંતરિક્ષ-ભાગમાથી આવો, અને સિદ્ધ કરેલ સોમરસનુ પ્રાશન કરો ૧૨

एवेन्द्राग्नी पपिवांसा सुतस्य विश्वास्मभ्यं सं जयतं धनानि ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः
॥१३॥२७॥

१०– एव । इन्द्राग्नी इति । पपिऽवांसा । सुतस्य । विश्वा । अस्मभ्यम् । सम् । जयतम् । धनानि । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ १३ ॥ २७ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, એ રીતે સોમરસનું પ્રાશન કરી, તમે અમને સર્વ સંપત્તિ દ્યો. મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી અને દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થનાને) પોષો. ૧૩

ઇતિ સત્તાવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त १०८.

१ उरुव्यचा = विस्तीर्णव्यापनं = સર્વવ્યાપક. (व्यचव्याजीकरणे).

२ वरिमता = वरिमणा उरुत्वेन = પોતાના ગૌરવવડે.

३ अरं = પર્યાપ્ત.

४ सध्र्यक् = सहगतं = સંયુક્ત.

५ आनजाना = हवींषिआज्येनाऽभ्यक्तौ = હવિને ઘૃતયુક્ત કરનાર. (अंजूव्यक्तौ).

६ यतस्रुचा = गृहीतस्रुचौ = પાળી ગ્રહણ કરનાર.

७ तिस्तिराणा = आस्तीर्णकृतर्बहीं = પાથરનાર. (स्तृञ आच्छादने).

८ रूपाणि = निरूप्यमाण ગાય-અશ્વાદિક ભૂતપ્રાણિઓ.

९ प्रत्नानि = પુરાતન.

१० असुरैः = हविषांप्रक्षेपकैः = ઋત્વિજોવડે. (असुक्षेपणे).

११ अवमस्यां = सन्निकृष्टायां = સન્નિકૃષ્ટ; સમીપવર્તિ.

सूक्त १०९.

ઋષિઃ—આંગિરસ કુત્સ. દેવતા—ઇંદ્રાગ્ની; છન્દઃ—ત્રિષ્ટુભ્

विह्यख्यंमनंसावस्यंइच्छन्निन्द्रांग्नीज्ञासउतवांसजातान् ।
नान्यायुवत्प्रमंतिरस्तिमह्यंसवांधियंवाजयन्तींमतक्षम् ॥१॥

प०— वि । हि । अख्यंम् । मनंसा । वस्यंः । इच्छन् । इन्द्रांग्नी इतिं । ज्ञासः । उत । वा । सजातान् । न । अन्या । युवत् । प्रमंतिः । अस्ति । मह्यंम् । सः । वाम् । धियंम् । वाजयन्तीम् । अतक्षम् ॥ १ ॥

અ૦—હે ઈન્દ્રાગ્ની !, પ્રશંસનીય ધન મેળવવાની ઇચ્છા થતાં, હું મનથી તમનેજ ખાસ જ્ઞાતિજન તથા બાંધવસ્વરૂપે સમજું છઉં. તમારા વિના બીજા કોઇએ, મને આ શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિ આપેલી નથી. તેથી બુદ્ધિવાળા મે, ધનની ઇચ્છા કરી આ સ્તોત્ર રચેલુ છે. ૧

अश्रंवंहिभूरिदावंत्तरावांविजांमातुरुतवांघास्यालात् ।
अथासोमंस्यप्रयंतीयुवभ्यामिन्द्राग्नीस्तोमंजनयामिनव्यंम् ॥२॥

प०— अश्रंवम् । हि । भूरिदावंत्तरा । वाम् । विजांमातुः । उत । वा । घ । स्यालात् । अर्थ । सोमंस्य । प्रयंती । युवभ्यांम् । इन्द्रांग्नी इतिं । स्तोमंम् । जनयामि । नव्यंम् ॥ २

અ૦—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, કોઇ ગુણહીન જામાતા (જેમ કન્યાવાળાને પુષ્કળ ધન અર્પણ કરે તેના)થી, તથા કોઇ કન્યાભ્રાતા

(પોતાની ભગિનીની પ્રીત્યર્થ પુષ્કળ ધન અર્પણ કરે તેના) થી, પણ તમે અતિશય દાતાર છો એમ મે અવશ્ય સાભળ્યુ છે તેથી, તમને સોમરસ અર્પણ કરવાની સાથે હું નવતર સ્તોત્ર રચુ છુ ૨

माच्छेद्मरश्मीँरितिनाधमानाःपितृणाशक्तीरनुयच्छमानाः ।
इन्द्राग्निभ्याकंवृषणोमदन्तिताह्यद्रीधिषणायाउपस्थे ॥३॥

प०— मा । छद्म । रश्मीन् । इति । नाधमाना । पितृणाम् । शक्ती । अनुयच्छमाना । इन्द्राग्निभ्याम् । कम् । वृषण । मदन्ति । ता । हि । अद्रीइति । धिषणाया । उपस्थे ॥३॥

अ०—દોરીની પેઠે, વશદોરી અવિચ્છિન્ન રહે અને વિચ્છિન્ન ન થાય તેવી પ્રાર્થના કરનાર, પિતૃઓની શક્તિ (વશ)ને અનુક્રમે નિયત–અખડિત–રાખવાની ઇચ્છાવાળા પુત્ર ઉત્પાદન કરવાને સમર્થ (એવા ઉપાસકો), ઇન્દ્રાગ્ની તરફથી સુખ પ્રાપ્ત થાય તે પ્રકારે તેમને આનદિત કરે છે (કેમકે) તે શત્રુનાશક બન્ને દેવ, તે સ્તુતિની સમીપમા હોય છે અથવા, જ્યારે પાષાણવડે ચામડાની ઉપર (સોમરસ કાઢે છે) ત્યારે ઉપાસકો, તેમની સ્તુતિ કરે છે ૩

युवाभ्यांदेवीधिषणामदायेन्द्राग्नीसोमंमुशतीसुनोति ।
तावश्विनाभद्रहस्तासुपाणीआधावतंमधुनापृङ्क्तमप्सु ॥४॥

प०— युवाभ्याम् । देवी । धिषणा । मदाय । इन्द्राग्नी इति । सोमम् । उशती । सुनोति । तौ । अश्विना । भद्रहस्ता । सु-

पाणी इति सुऽपाणी । आ । यातम् । मधुना । पृङ्क्तम् । अपऽसु ॥ ४ ॥

अ०—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, તમને આનંદ આપવા, દ્યોતમાન તથા તમારી ઇચ્છા કરનાર ધિષણા (મંત્રવાણી), સોમરસ તૈયાર કરે છે. યથ્વા, દિવ્ય ચમ સોમરસ તૈયાર કરે છે. અશ્વસંપન્ન, સુંદર દોર્દંડ–સંપન્ન, સુહસ્ત એવા હે ઇન્દ્રાગ્ની !, તમે જલ્દી આવો. અને (સોમમાં) જળનો મધુર પદાર્થ ભેળવો. ૪

युवामिन्द्राग्नी वसुनो विभागे तवस्तमा शुश्रव वृत्रहत्ये ।
तावासद्या बर्हिषि यज्ञे अस्मिन्प्र चर्षणी मादयेथां सुतस्य ॥५॥२८॥

प०— युवाम् । इन्द्राग्नी इति । वसुनः । विऽभागे । तवःऽतमा । शुश्रव । वृत्रऽहत्ये । तौ । आऽसद्य । बर्हिषि । यज्ञे । अस्मिन् । प्र । चर्षणी इति । मादयेथाम् । सुतस्य ॥५॥२८॥

અ०—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, તમે સંપત્તિ મેળવવામાં અને શત્રુનો નાશ કરવામાં અત્યંત બળવાન છો એમ મે સાંભળેલું છે. હે સર્વદ્રષ્ટા ઇન્દ્રાગ્ની !, તમે આ યજ્ઞવિષે દર્ભાસન ઉપર બેસી, સોમરસનું પાન કરી, છેક તૃપ્ત હો. ૫

ઇતિ અઠ્ઠાવીશમો વર્ગ સમાપ્ત

प्र चर्षणिभ्यः पृतनाहवेषु प्र पृथिव्या रिरिचाथे दिवश्च ।
प्र सिन्धुभ्यः प्र गिरिभ्यो महित्वा प्रेन्द्राग्नी विश्वा भुवनात्यन्या ॥६॥

प०— प्र । चर्षणिऽभ्यः । पृतनाऽहवेषु । प्र । पृथिव्याः । रिरि-

चाषे इति । दिव । प्र । प्र । सिन्धुऽभ्य । प्र । गिरिऽभ्यः । महिऽना । प्र । इन्द्राग्नी इति । विश्वा । भुवना । अति । अन्या ॥ ६ ॥

અ૦—સંગ્રામો વિષે આહ્વાન કરતાં હે ઇન્દ્રાગ્ની !, તમે સર્વ મનુષ્યો, પૃથ્વી, દ્યુલોક, સમુદ્ર, પર્વત, તેમજ અન્ય સર્વ ભૂતપ્રાણિથી અધિક સામર્થ્યવાન છો ૬

*आभरतंशिक्षतंवज्रबाहूअस्माँइन्द्राग्नीअवतंशचीभिः ।
इमेनुतेरश्मयःसूर्यस्ययेभिःसपित्वंपितरोनआसन् ॥७॥

प०— आ । भरतम् । शिक्षतम् । वज्रबाहू इति वज्रऽबाहू । अस्मान् । इन्द्राग्नी इति । अवतम् । शचीभिः । इमे । नु । ते । रश्मयः । सूर्यस्य । येभिः । सऽपित्वम् । पितरः । नः । आसन् ॥ ७ ॥

અ૦—હે વજ્રહસ્ત ઇન્દ્રાગ્ની !, અમારા માટે ધન સંપત્તિ આણો અને અમને દ્યો અને પોતાના પરાક્રમ વડે અમારૂં રક્ષણ કરો જે (અર્ચિ–આદિ–માર્ગ) વડે, અમારા પિતૃઓ બ્રહ્મ લોકને પામ્યા તે આ રશ્મિઓ, તૂ સૂર્યના છે ૭

पुरंदराशिक्षतंवज्रहस्तास्माँइन्द्राग्नीअवतंभरेषु ।
तन्नोमित्रोवरुणोमामहन्तामदितिःसिन्धुःपृथिवीउतद्यौः ॥८॥२९

* १ तेर्चिषमभिसंभवन्त्यर्चिषोह । छान्दोग्योपनिषदि ।
२ अग्निर्वाआदित्य सायमविशतितस्मादग्निर्दूरान्नक्तं ददृशे । तै० ब्रा० २-१-२ ।

प०– पुरंदरा । शिक्षतम् । वज्रहस्ता । अस्मान् । इन्द्राग्नी इति । अवतम् । मोषु । तन् । नः । मित्रः । वरुणः । मम- हन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः॥८॥२९

अ०—હે વજ્રધારી, હે નગરભેત્તા ઇન્દ્રાગ્ની!, તમે અમને સંપત્તિ દ્યો. સંગ્રામો વિષે, અમારૂં રક્ષણ કરો. મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી, અને દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થના), ને પોષો. ८

ઇતિ ઓગણત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त १०९.

१ वस्यः = પ્રશંસનીય ધન.
२ ज्ञासः = ज्ञातीन् = જ્ઞાતિબંધુ. (सुखदुःखादिकं साम्येन जानन्ति इति).
३ प्रमतिः = શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિ.
४ सजातान् = સજાતીય બાંધવો
५ भूरिदावत्तरा = પુષ્કળ ધન દેનાર.
६ प्रयती = प्रदानेन सह= અર્પણ કરવા સાથે.
७ नाधमानाः = याचमाना = પ્રાર્થના કરનાર. (नाधृ- याच्ञायां)
८ अनुयच्छमानाः = अनुक्रमेण नियतान् कुर्वन्तः = અ- નુક્રમે, અખંડિત રાખવાની ઇચ્છા કરનાર
९ धिषणायाः = સ્તુતિની, અથવા, સોમરસ કાઢવાના ચર્મની.
१० अद्री = शत्रूनावृणन्तौ हिंसन्तौ = શત્રુનાશક; યદ્વા, પાષાણ.

११ तवस्तमा = અતિશય બલવાન.
१२ चर्षणी = સર્વદ્રષ્ટા.
१३ पृतनाहवेषु = સંગ્રામ વિષે આહ્વાન થતાં.
१४ शिक्षतं = દ્યો. (शिक्षतिर्दानकर्मा).
१५ रयिरथं = सहप्राप्तव्य स्थानं = બ્રહ્મલોક. (आपृच्छ्यातौ).
१६ भरतम् = आहरतम् = આણો. (हृ).

सूक्त ११०.

ઋષિ:-આંગિરસ કુત્સ, દેવતા:-ઋભુ; છન્દઃ-૫-૯ ત્રિષ્ટુપ્, અવશિષ્ટ-જગતી.

ततं॑मे॒अप॒स्तदु॑तायते॒पुनः॒स्वादि॑ष्ठाधी॒तिरु॒चथा॑यशस्यते ।
अ॒यंस॑मु॒द्रइ॒हविश्वदे॑व्यः॒स्वाहा॑कृतस्य॒सम॑तृप्णुतऋभवः ॥१॥

प०— त॒तम् । मे॒ । अपः॑ । तत् । ऊँ इति॑ । ता॒य॒ते॒ । पुन॒रिति॑ । स्वादि॑ष्ठा । धी॒तिः । उ॒चथा॑य । श॒स्य॒ते॒ । अ॒यम् । स॒मु॒द्रः । इ॒ह । वि॒श्वऽदे॑व्यः । स्वाहा॑ऽकृतस्य । सम् । ऊँ इति॑ । तृ॒प्णु॒त॒ । ऋ॒भ॒वः॒ ॥ १ ॥

અ૦—હે ઋભુઓ !, મે (પૂર્વે અગ્નિષ્ટોમાદિક) કર્મ બહુ કર્યાં. તેજ કર્મો, હું પુનઃ કરું છું. તેમાં, અત્યંત મધુર સ્તોત્ર, સ્તુત્ય (દેવ અર્થે) ગવાય છે. આ યાગ વિષે, સર્વ દેવોના અર્થે, આ સોમસાગર (ભરપૂર ભર્યો છે) તે સ્વાહા-અર્પણ-કરેલ (સોમરસ)નું પાન કરી, તમે ઠીક તૃપ્ત હો ૧

*आभोगयंप्रयदिच्छन्तऐतनापाकाःप्राञ्चोममकेचिदापयः ।
सौधन्वनासश्चरितस्यभूमनागच्छतसवितुर्दाशुषोगृहम् ॥२॥

प०— आऽभोगयम् । प्र । यत् । इच्छन्तः । ऐतन । अपाकाः । प्राञ्चः । ममं । के । चित् । आपयः । सौधन्वनास । चरितस्य । भूमना । अगच्छत । सवितुः । दाशुषः । गृहम् ॥२

अ०—પરિપક્વજ્ઞાનવાળા, પ્રાચીન આપ્તબંધુ એવા જે કોઈ તમે, ઉપભોગ્ય સોમની ઇચ્છા કરી, જ્યારે (તપશ્ચર્યા કરવા અરણ્યમાં) ગયા ત્યારે હે સુધન્વાના પુત્રો !, તમે, આચરેલ (તપ)ની અધિકતાને લઈ હવીરન્ન અર્પણ કરનાર સોમરસ કાઢનાર (યજમાન)ને ઘેર ગયા અથવા, સોમપાન દેનાર એવા સવિતાના (તૃતીય સવનાખ્ય) નિવાસસ્થાનને પામ્યા २

तत्सविताबोमृतत्वमासुवदगोह्यंयच्छ्रवयन्तऐतन ।
त्यंचिच्चमसमसुरस्यभक्षणमेकंसन्तमकृणुताचतुर्वयम् ॥३॥

प०— तत् । सविता । वः । अमृतऽत्वम् । आ । असुवत् । अगोह्यम् । यत् । श्रवयन्तः । ऐतन । त्यम् । चित् । चमसम् । असुरस्य । भक्षणम् । एकम् । सन्तम् । अकृणुत । चतुःऽवयम् ॥ ३ ॥

अ०—(હે ઋભુઓ) !, જ્યારે તમે ગૂઢ કરવાને અશક્ય-સર્વ કોઈને દેખાતા–એવા સવિતાને સોમપાનની વિજ્ઞાપના કરતા આવો છો, ત્યારે તે (સવિતા), તમને અભિમુખ થઈ દેવપણું

* आभोगयंप्रयदिति । ऐ० ब्रा० ३-३० ।

પ્રેરે છે. (અર્પણ કરે છે). (કેમકે) તમે, ત્વષ્ટાએ નિર્માણ કરેલા સોમલક્ષણ કરવાના એક ચમસના ચાર ભાગ કર્યા. ૩

*विष्ट्वीशमीतरणित्वेनवाघतोमर्तासःसन्तोअमृतत्वमानशुः । सौधन्वनाऋभवःसूरचक्षसःसंवत्सरेसमपृच्यन्तधीतिभिः ॥४॥

प०— विष्ट्वी । शमी । तरणिऽत्वेन । वाघतः । मर्तासः । सन्तः । अमृतऽत्वम् । आनशुः । सौधन्वनाः । ऋभवः । सूरऽचक्षसः । संवत्सरे । सम् । अपृच्यन्त । धीतिऽभिः ॥ ४ ॥

अ०—ઉપાસક એવા (ઋભુઓ), (યાગદાનાદિક) કર્મ જલ્દી કરીને, મર્ત્ય સતા દેવપણાને પામ્યા. સૂર્ય સમાન પ્રકાશ, વા જ્ઞાનવાળા એવા તે સુધન્વાના પુત્ર ઋભુઓ, વસતાદિકાળે કરાતા (અગ્નિષ્ટોમાદિક) કર્મોવડે સયુક્ત થયા. (અર્થાત હવિર્ભાગને યોગ્ય થયા). ૪

क्षेत्रमिवविममुस्तेजनेनँएकंपात्रमृभवोजेहमानम् । उपस्तुताउपमंनाधमानाअमर्त्येषुश्रवइच्छमानाः ॥५॥३०॥

प०— क्षेत्रम् । इव । वि । ममुः । तेजनेन । एकम् । पात्रम् । ऋभवः । जेहमानम् । उपऽस्तुताः । उपऽमम् । नाधमानाः । अमर्त्येषु । श्रवः । इच्छमानाः ॥ ५ ॥ ३० ॥

अ०—સમીપસ્થ ઋષિઓ વડે સ્તુતિ કરાતા, સર્વોપમાલાયક (સોમ) ની યાચના કરનાર, દેવોમધ્યે હવિરન્નની ઇચ્છા કરનાર

* पर्कचमसंचतुरःकृणोतन । ऋ० सं० ३-३-४. ।

ऋभुओએ, હોમમાં વપરાતા એક ચમસની, ક્ષેત્રની પેઠે, તીક્ષ્ણ શસ્ત્રવડે, (ચાર વિભાગ કરવા) માજણી કરી. ૫

ઇતિ ત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

*आमनीषामन्तरिक्षस्यनृभ्यःस्रुचेवघृतंजुहवामविद्मना ।
तरणित्वायेपितुरस्यसश्चिरऋभवोवाजमरुहन्दिवोरजः ॥६॥

प०— आ । मनीषाम् । अन्तरिक्षस्य । नृऽभ्यः । स्रुचाऽइव । घृतम् । जुहवाम । विद्मना । तरणिऽत्वा । ये । पितुः । अस्य । सश्चिरे । ऋभवः । वाजम् । अरुहन् । दिवः । रजः ॥ ६ ॥

अ०—અંતરિક્ષલોકના પ્રણેતા (ઋભુઓ)ને, સ્રુચા (પળી) વડે ઘૃત હોમીએ તે પ્રમાણેજ, જ્ઞાનપૂર્વક સ્તોત્ર અર્પણ કરીએ. જેઓ સર્વજગતપાલક એવા આ સૂર્યના સામર્થ્યને પામ્યા તે ઋભુઓ, સ્વર્ગલોકના (સોમલક્ષણ) અન્નને પામ્યા. ૬

*ऋभुर्नइन्द्रःशवसानवीयानृभुर्वाजेभिर्वसुर्वसुर्ददिः ।
युष्माकंदेवाअवसाहनिप्रियेऽभितिष्ठेमपृत्सुतीरसुन्वताम् ॥७॥

प०— ऋभुः । नः । इन्द्रः । शवसा । नवीयान् । ऋभुः । वाजेभिः । वसुऽभिः । वसुः । ददिः । युष्माकम् । देवाः । अवसा । अहनि । प्रिये । अभि । तिष्ठेम । पृत्सुतीः । असुन्वताम् ॥७

* आदित्यरश्मयोऽप्यृभव उच्यन्ते । नि० ११-१६ ।

* સુધન્વાને ઋભુ, વિભ્વા અને વાજ એ નામના ત્રણ પુત્રો હતા.

અ૦—ઋભુ, પોતાના સામર્થ્યના યોગે, અમારો અત્યંત પ્રશંસનીય રક્ષક છે. ઋભુ, અન્ન તથા ધનના યોગે, સંપત્તિના ભંડારરૂપ છે. અમને તે, ધન તથા સંપત્તિનો દેનાર હો. હે ઋભુ આદિ દેવો !, તમારા રક્ષણના બળે, શુભ દિવસે અમે શત્રુઓની સેનાને ટક્કર દઈ જીતીયે ૭

निश्चर्मणऋभवोगामपिंशतुसंवृत्सेनांसृजतामातरंपुनः ।
सौधन्वनासःस्वपुस्ययानरोजिव्रीयुवानापितराकृणोतन ॥८॥

प०— नि । चर्मण । ऋभवः । गाम् । अपिंशत । सम् । वत्सेनं । असृजत । मातरम् । पुनरिति । सौधन्वनासः । सुऽअपस्ययां । नरः । जिव्री इति । युवाना । पितरां । अकृणोतन ॥८॥

અ૦—હે ઋભુઓ !, તમે ચામડા વડે ગાયને એક (જીવતી) બનાવી, અને તે ગાયને વાછડા સાથે ભેટો કરાવ્યો. સુધન્વાના હે યત્નેતા પુત્રો !, તમે રૂડા કર્માચરણના યોગે, જીર્ણ માતપિતાને પુન તરુણ બનાવ્યાં ૮

वाजेभिर्नोवाजसातावविड्ढ्यृभुमाँइन्द्रचित्रमादर्षिराधः ।
तन्नोमित्रोवरुणोमामहन्तामदितिःसिन्धुःपृथिवीउतद्यौः॥९॥२१

प०— वाजेभिः । नः । वाजऽसातौ । अविड्ढि । ऋभुऽमान् । इन्द्र । चित्रम् । आ । दर्षि । राधः । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ९ ॥ २१ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, ઋભુઆદિ સહ તું, સંગ્રામવિષે અશ્વો વડે અમારું રક્ષણ કર. અથવા, અન્ન-પ્રાપ્તિ પ્રમંગે અમને

અન્નસંપન્ન કર. અમને, આદરપૂર્વક સુંદર ધન અર્પણ કર. મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી અને દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષો. ૯

ઇતિ એકત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ११०.

१ वधयाय = स्तुत्याय = સ્તુત્યાર્થ.
२ तायते = વિસ્તરાય છે.
३ आभोगयं = ઉપભોગ્ય.
४ अपाकाः = પરિપક્વ જ્ઞાનવાળા.
५ आपयः = प्रापयितारः = જ્ઞાતિબંધુ.
६ भूमना = भूम्नाबहुत्वेन = અધિકતાને લઇ.
७ अगोह्यम् = गूहितुमशक्यं = સર્વદૃશ્યમાન.
८ असुरस्य = त्वष्टुः = ત્વષ્ટાએ નિર્માણ કરેલ.
९ वाघतः = ऋत्विग्भिरुपेताः = ઋત્વિજો-વડે-સંપન્ન
१० तरणित्वेन = જલદી.
११ विष्ट्वी = व्याप्यकृत्वा = વ્યાપ્ત કરીને. (विष्लृव्याप्तौ).
१२ शमी = કર્મ.
१३ तेजनेन = તીક્ષ્ણ શસ્ત્રવડે.
१४ जेहमानम् = होमक्रियांप्रतिप्रयतमान = હોમક્રિયામાં વપરાતા. (जेहृप्रयत्ने).
१५ नाधमानाः = याचमानाः = યાચના કરનાર
१६ तरणित्वा = क्षिप्रत्वेन = જલદી.
१७ ददिः = દાતા.
१८ पृत्सुतीः = સેના.

१९ निरपिशन् = निःशेषेणाश्लिष्टाः संयुक्तम् = સંયુક્ત કરી. (पिश अवयवे)

२० जिव्री = જીર્ણ, વૃદ્ધ (जृष् वयोहानौ)

२१ अपिद्धि = व्याप्नुहि = વ્યાપ્ત કર (पिन्व व्याप्तौ)

सूक्त १११.

ઋષિ–આંગિરસ કુત્સ, દેવતા–ઋભુ છ-૬-૫ ત્રિષ્ટુભ, અવશિષ્ટ જગતી

तक्षन्रथं सुवृतं विद्मनापसस्तक्षन्हरी इन्द्रवाहा वृषण्वसू ।
तक्षन्पितृभ्यामृभवो युवद्वयस्तक्षन्वत्साय मातरं सचाभुवम् ॥१॥

प०– तक्षन् । रथम् । सुऽवृतम् । विद्मनाऽअपसः । तक्षन् । हरी इति । इन्द्रऽवाहा । वृषण्वसू इति वृषण्ऽवसू । तक्षन् । पितृऽभ्याम् । ऋभवः । युवत् । वयः । तक्षन् । वत्साय । मातरम् । सचाऽभुवम् ॥ १ ॥

અ૦—ઉત્કૃષ્ટ-જ્ઞાનપૂર્વક, કૌશલ્યપૂર્વક કામ કરનાર ઋભુઓએ, રૂડી ફરનાર વા રૂડા ચક્રવાળો રથ, તથા ઇન્દ્રના વાહનભૂત તથા બળ વા સંપત્તિમાન હરી નામના અશ્વો નિર્માણ કર્યા તેઓએ પોતાનાં વૃદ્ધ માતપિતાને તરૂણ વય પ્રાપ્ત કરાવ્યુ તથા વાછડા અર્થે, તેની સાથે હોનાર ગાયને નિર્માણ કરી ૧

आ नो यज्ञाय तक्षत ऋभुमद्वयः क्रत्वे दक्षाय सुप्रजावतीमिषम् ।
यथा क्षयाम सर्ववीरया विशा तन्नः शर्धाय धासथा स्विन्द्रियम् ॥२॥

प०— आ । नः । यज्ञाय । तक्षत । ऋभुऽमत् । वयः । क्रत्वे । दक्षाय । सुऽप्रजावतीम् । इषम् । यथा । क्षयाम । सर्वऽवीरया । विशा । तत् । नः । शर्धाय । धासथ । सु । इन्द्रियम् ॥ ३ ॥

अ०—(हे ऋभुओ !) अमारा यज्ञार्थं, अत्यंत उज्जवळ हवीअन्न चोमेर निर्माण करो. अमे कर्म तथा बळसंपन्न थइए ते माटे तमे, अमारा अर्थ रूडा पुत्रपौत्रादि वडे युक्त एवी संपत्ति (निर्माण करो). पुत्रपौत्रादिक सर्व प्रजासह(सुखे) रहीए तथा बळ–संपन्न थइए ते प्रकारनुं धन अमने रूडी रीते द्यो २

आतक्षतसातिमस्मभ्यमृभवःसातिंरथायसातिमर्वतेनरः ।
सातिंनोजैत्रींसंमहेतविश्वहाजामिमजामिंपृतनासुसक्षणिम् ॥ ३॥

प०— आ । तक्षत । सातिम् । अस्मभ्यम् । ऋभवः । सातिम् । रथाय । सातिम् । अर्वते । नरः । सातिम् । नः । जैत्रीम् । सम् । महेत । विश्वहा । जामिम् । अजामिम् । पृतनासु । सक्षणिम् ॥ ३ ॥

अ०—हे यजनेना ऋभुओ !, अमने चोमेरथी धन आणी आपो. अमारा पुत्रादिकने धन आणी आपो तथा अमने अश्वयोग्य धन आणी आपो सदा सर्वदा (सर्व ऋतुमां) रूडी रीते पूजे तेवी सर्वोत्कृष्ट संपत्ति अमने द्यो. अमे संग्राम विषे अमारा अभिभव करनार, समान वा अधिक वयना शत्रुनो अथवा मित्र वा शत्रुनो (तमारी कृपाथी) पराभव करीए. ३

ऋभुक्षणमिन्द्रमाहुवऊतयऋभून्वाजान्मरुतःसोमपीतये ।
उभामित्रावरुणानूनमश्विनातेनोहिन्वन्तुसातयेधियेजिषे ॥ ४ ॥

प०— ऋभुक्षणम् । इन्द्रम् । आ । हुवे । ऊतये । ऋभून् । वाजान् । मरुतः । सोमऽपीतये । उभा । मित्रावरुणा । नूनम् । अश्विना । ते । नः । हिन्वन्तु । सातये । धिये । जिषे ॥ ४ ॥

अ० - મારા રક્ષણાર્થ તથા સોમપાનાર્થ હું, મહાન ઇન્દ્ર, ઋભુ, વિભ્વા અને વાજને, તથા મરૂતોને આહ્વાન કરૂં છુ. મિત્રાવરૂણ તથા અશ્વિન ને અવસ્ય આહ્વાન કરૂ છુ. તે અમને ધન, કર્મ તથા જયાર્થ પ્રેરો. ૪

ऋभुर्भरायसंशिशातुसातिंसमर्यजिद्वाजोअस्माँअविष्टु ।
तन्नोमित्रोवरुणोमामहन्तामदितिःसिन्धुःपृथिवीउतद्यौः॥५॥३२

प०— ऋभुः । भराय । सम् । शिशातु । सातिम् । समर्यऽजित् । वाजः । अस्मान् । अविष्टु । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ।
॥ ५ ॥ ३२ ॥

अ०—ઋભુ, અમને સગ્રામાર્થ અમને ધન જલ્દી પ્રેરો. શત્રુજિત વાજ, અમારૂં રક્ષણ કરો મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી, અને દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થના) ને પોષો ५

ઇતિ બત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त १११.

१ विद्मनापसः उत्कृष्टेनज्ञानेनविस्तृत कर्माणोलाभयकर्माणो वा = જ્ઞાનપૂર્વક વા કૌશલ્યપૂર્વક કામ કરનાર.
२ सचाभुवम् = सहभुव सहवर्तमाना = સાથે હોનાર.
३ धासत = धत्त = ધા
४ जैत्रं = जयशीलां = સર્વોધિક
५ मक्षजिम् = अभिभवन्तम् = પરાભવ કરનાર (सहअभिभवे).
६ ज्ञाति = सहजात = સમાન વયનો વા બન્ધુ
७ जिये = જયાર્થ.
८ ऋभुक्षणम = મહાન.
९ मराय = સગ્રામાર્થ.
१० शिशातु = तिक्ष्णीकरोतु = જલ્દી પ્રેરે-પ્રાપ્ત કરાવે.
११ समर्यजित् = શત્રુજિત્ (मर्या. मनुष्या तै. सहवर्तते इति संग्रामः तत्र जेता)

सुक्त ११२.

ઋષિ-આંગિરસ કુત્સ, દેવતા-પહેલી ઋચા પહેલું ચરણ દ્યાવા પૃથિવી, બીજું ચરણ અગ્નિ, અવશિષ્ટ સૂક્તના અશ્વિન્; ૭-૬-૨૪, ૨૫ ત્રિષ્ટુભ, અવશિષ્ટ જગતી

ई॒ळे द्यावा॑पृथि॒वी पू॒र्वचि॑त्तये॒ऽग्निं घ॒र्मं सु॒रुचं॒ याम॑न्नि॒ष्टये॑ ।
याभि॒र्भरे॑ का॒रमंशा॑य॒ जिन्व॑थ॒स्ताभि॑रू॒ षु ऊ॒तिभि॑रश्वि॒ना ग॑तम् ॥१॥

प०— ईळे । द्यावापृथिवी इति । पूर्वचित्तये । अग्निम् । घर्मम् । सुरुचम् । यामन् । इष्टये । याभिः । भरे । कारम् । अंशाय । जिन्वथ । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ १ ॥

अ०—हे द्यावापृथिवी !, पेहेलेथीज (अश्विनोने) चेतववा हु तमारी स्तुति करु छु अथवा, अमारा स्तोत्रनी (बीजा स्तोत्रनी) पूर्वेज कदर थाय ते अर्थे, हु द्यावापृथिवीनी स्तुति करु छु (अश्विनोनु) आगमन थता, हु उष्ण तथा रुडी कांतिवाळा (आह्निनीय) अग्निनी यथार्थ स्तुति करु छु हे अश्विन्!, संग्राममां तमारा भाग अर्थे (जय प्राप्त्यर्थ) तमारा जे संरक्षण सहित (आगमन करी) शंखनाद करो छो ते संरक्षणथी युक्त थइ, तमे (अमारा प्रत्ये आगमन करो) १

युवोर्दानाय सुभरा असश्चतो रथमा तस्थुर्वचसं न मन्तवे ।
याभिर्धियोऽवथः कर्मन्निष्टये ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥२॥

प०— युवोः । दानाय । सुऽभराः । असश्चतः । रथम् । आ । तस्थुः । वचसम् । न । मन्तवे । याभिः । धियः । अवथः । कर्मन् । इष्टये । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ २ ॥

अ०—स्तोताओ जेम स्तोत्रार्थ समजवा वाग्निपुण विद्वान पुरुष पासे एकठा थाय, तेम रुडां स्तोत्र अर्पण करनार अन्यत्र अनासक्त एवा स्तोताओ हे अश्विन्! तमारा रथ पासे धन-लाभार्थ एकठा थाय छे जेना योगे तमे (याग) कर्म

પ્રશસ્ત વિદ્વાન પુરુષોને પાવન કરો છો તે સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૨

*युवं तासां दिव्यस्य प्रशासने विशां क्षयथो अमृतस्य मज्मना ।
याभिर्धेनुमस्वं१ पिन्वथो नरा ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥३॥

प०— युवम् । तासाम् । दिव्यस्य । प्रऽशासने । विशाम् । क्षयथः । अमृतस्य । मज्मना । याभिः । धेनुम् । अस्वम् । पिन्वथः । नरा । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ ३ ॥

અ૦—હે પરાક્રમી અશ્વિન્ દેવો !, તમે દિવ્ય સોમના બળવડે, તે (ત્રણે લોકની) પ્રજાનું પ્રશાસન કરવાને અથવા, વૃષ્ટિજળ વરસાવવાને સમર્થ થાવ છો. જેના યોગે તમે શયુ (ઋષિના) અર્થે, વાંઝણી ગાયને દૂઝણી કરી તે કૃપા સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો ૩

*याभिः परिज्मा तनयस्य मज्मना द्विमाता तूर्षु तरणिर्विभूषति ।
याभिस्त्रिमन्तुरभवद्विचक्षणस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥४॥

प०— याभिः । परिऽज्मा । तनयस्य । मज्मना । द्विऽमाता । तूर्षु । तरणिः । विऽभूषति । याभिः । त्रिऽमन्तुः । अभवत् । विऽचक्षणः । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ ४ ॥

---

* જુઓ મંત્ર ૧૬ મો.

* यायोरग्निरिति । तै० आ० अष्टमप्रपाठके ।
त्रिमन्तु અને કક્ષીવાન એક.

અ૦—જેના યોગેં ચોમેર ભ્રમણ કરનાર, ઉભયલોકનો નિર્માતા વાયુ, અથવા બે અરણિઓથી ઉત્પન્ન હોનાર પુત્રરૂપ અગ્નિના બળવડે વાયુ, શીઘ્રગામી મધ્યે અત્યંત શીઘ્રગામી રૂપે વ્યાપ્ત થાય છે, અથવા સર્વ પદાર્થને વિભૂષિત કરે છે, જેના યોગેં ત્રિવિધ યજ્ઞવિષે કુશળ એવો કક્ષીવાન વિદ્વાન થયો, તે (સર્વ્ય) સંરક્ષણ સહ હે અશ્વિનદેવો !, તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૪

*याभीरेभंनिवृ॑तंसि॒तम॒द्भ्यउद्वन्दन॒मैरयतं॒स्वर्दृशे ।
याभि॒ःकण्वं॒प्रसिषासन्त॒मावतं॒ताभि॑रू॒षुऊ॒तिभि॑रश्विना॒गतम्

॥९॥३२॥

प०— याभिः । रेभम् । निऽवृतम् । सि॒तम् । अ॒त्ऽभ्यः । उत । वन्दनम । ऐरयतम् । स्वः । दृशे । याभिः । कण्वम् । प्र । सिसासन्तम् । आवतम् । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अ॒श्विना । आ । ग॒तम् ॥ ९ ॥ ३२ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવા) !, જેના યોગેં તમે કુવામાં (જળ વિષે) ફેંકેલા પાશબદ્ધ રેભ તથા વન્દનને જળ બહાર કાઢી સૂર્યપ્રકાશ દાખવ્યો, જેના યોગેં (અંધકારમાં ફેંકેલા) પ્રકાશેચ્છુ કણ્વનું રક્ષણ કરેલું તે સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૫

ઇતિ તેત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

---

* ૧ રેભના ઉલ્લેખ માટે જુઓ. ૧૦-૩૯-૯, ૧-૧૧૭-૪, ૧-૧૧૬-૨૪.

૨ વંદનના ઉલ્લેખ માટે જુઓ. ૧-૧૧૬-૬, ૧-૧૧૮-૬, ૧-૧૧૯-૭, ૧-૧૧૬-૧૧; ૧૨૭.૫. ।

*याभिरन्तकं जसमानमारणे भुज्युं याभिरव्यथिभिर्जिजिन्वथुः ।
याभिः कर्कन्धुं वय्यं च जिन्वथस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥६॥

प०– याभिः । अन्तकम् । जसमानम् । आऽरणे । भुज्युम् । याभिः । अव्यथिऽभिः । जिजिन्वथुः । याभिः । कर्कन्धुम् । वय्यम् । च । जिन्वथः । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ ६ ॥

अ०—જેના યોગેં તમે અગાધ કૂપવિષે (અસુરોએ) ફેંકેલ, ખૂરી મરતા અન્તક (શત્રુઓને અંત લેનાર રાજર્ષિ)ને ઉગાર્યો, જે અશ્રાંત (નૌકા)ના યોગેં (સમુદ્રનિમગ્ન સર્વપાલક તુગ્ર પુત્ર) ભુજ્યુને ઉગાર્યો, જેના યોગેં કર્કન્ધુ તથા વય્યને તૃપ્ત કર્યો, હે અશ્વિનદેવો !, તે સંરક્ષણુ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ६

*याभिः शुचन्तिं धनसां सुषंसदं तप्तं घर्ममोम्यावन्तमत्रये ।
याभिः पृश्निगुं पुरुकुत्समावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥७॥

प०– याभिः । शुचन्तिम् । धनऽसाम् । सुऽसंसदम् । तप्तम् । घर्मम् । ओम्यऽवन्तम् । अत्रये । याभिः । पृश्निऽगुम् । पुरुऽकुत्सम् । आवतम् । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ ७ ॥

---

* १ तुग्रो ह भुज्युमश्विनोदमेघ. । ऋ० सं० १-८-८. ।
  २ વય્યના ઉલ્લેખ માટે જુઓ १-५४-६; २-१३-१२; ४-१९-६. ।

* અત્રિને છોડાવેલો તે સંબંધમાં જુઓ ११७-३.

અ०—જેના યોગે તમે, ધનસંપન્ન શુચન્તિને સુંદર ઘર અર્પણ કર્યું, જેના યોગે અત્રિના દાહક તાપને સુખરૂપ–શાંત કર્યો, જેના યોગે પૃશ્નિગુ તથા પુરુકુત્સ ઉગાર્યા, હે અશ્વિનૌ દેવો !, તે સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ७

*याभिः शचीभिर्वृषणा परावृजं प्रान्धं श्रोणं चक्षस एतवे कृथः । याभिर्वर्तिकां ग्रसिताममुञ्चतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥८॥

प०— याभिः । शचीभिः । वृषणा । पराऽवृजम् । प्र । अन्धम् । श्रोणम् । चक्षसे । एतवे । कृथः । याभिः । वर्तिकाम् । ग्रसिताम् । अमुञ्चतम् । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ ८ ॥

અ०—હે કામનાના વરસાવનાર અશ્વિન્ (દેવો)', જે પરાક્રમ વા પ્રજ્ઞાના યોગે, (પાંગળા) પરાવૃજને (ચાલવાને સમર્થ કર્યો), જેના યોગે, આંધળા ઋજ્રાશ્વને રૂડો દેખતો કર્યો, જેના યોગે, વિગુણ ઘુંટણવાળા ઋષિને રૂડી રીતે હીડવાને સમર્થ કર્યો, જેના યોગે, (વૃક) ગળેલ વર્તિકા પક્ષીને, અથવા સૂર્યઅસ્ત ઉષાને છોડાવી, તે સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ८

याभिः सिन्धुं मधुमन्तमसश्चतं वसिष्ठं याभिरजरावजिन्वतम् । याभिः कुत्सं श्रुतर्यं नर्यमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥९॥

प०— याभिः । सिन्धुम् । मधुऽमन्तम् । असश्चतम् । वसिष्ठम् । याभिः । अजरौ । अजिन्वतम् । याभिः । कुत्सम् । श्रुत-

* પરાવૃજ સંબંધમાં જુઓ ૨-૧૩-૧૨; ૨-૧૯-૭ ।

र्थम् । नर्थम् । आवतम् । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊति-
दभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ ९ ॥

अ०—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, તમે જેના યોગે, મધુર નદીને વહેવડાવો છો, હે જરારહિત દેવો!, જેના યોગે તમે વસિષ્ઠને પ્રસન્ન કરેલા, જેના યોગે તમે કુત્સ, શ્રુતર્ય અને નર્ય (ઋષિ)નું રક્ષણ કરેલું, તે સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૯

*याभिर्विश्पलां धनसामथर्व्यं सहस्रमीळ्ह आजावजिन्वतम् ।
याभिर्वशमश्व्यं प्रेणिमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् १०॥२४

प०– याभिः । विश्पलाम् । धनऽसाम् । अथर्व्यम् । सहस्रऽमीळ्हे ।
आजौ । अजिन्वतम् । याभिः । वशम् । अश्व्यम् । प्रेणिम् ।
आवतम् । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना ।
आ । गतम् ॥ १० ॥

अ०—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, જેના યોગે તમે ધનસંપન્ન, (જાંઘો છેદાઈ જવાથી) હીંડવાને અસમર્થ, એવી (અગસ્ત્યના પુરોહિત ખેલની સંબંધિની) વિશ્પલાને હીંડવાને સમર્થ કરી, જેના યોગે તમે સ્તુતિના પ્રેરક અશ્વાશ્વ્યના પુત્ર વશ(ઋષિ)નું રક્ષણ કરેલું, તે સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૧૦

(ઇતિ ચોત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત).

---

* १ यैरिवाच्छेदिपर्णम् । ऋ० सं० १-८-१०.।

२ વિશ્પલા સંબંધમાં જુઓ ૧-૧૧૬-૧૫.

૩ અશ્વાશ્વ્ય સંબંધમાં જુઓ ૮-૪૬-૨૧; ૧-૧૧૬-૨૧; ૧૦-૪૦-૭.

याभिःसुदानूऔशिजायवणिजेदीर्घश्रवसेमधुकोशोअक्षरत् ।
कक्षीवन्तंस्तोतारंयाभिरावतंताभिरूषुऊतिभिरश्विनागतम् ॥११

प०– याभिः । सुदानू इति सुऽदानू । औशिजायं । वणिजे । दीर्घश्रवसे । मधु । कोशः । अक्षरत् । कक्षीवन्तम् । स्तोतारंम । याभिः । आवंतम् । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ ११ ॥

અ०—હે રૂડા દાનવાળા અશ્વિન્ (દેવો)!, જેના યોગે તમે, ઉશિક્પુત્ર દીર્ઘશ્રવા નામના વણિક (ઋષિ)ના અર્થે મધુર વૃષ્ટિજળ સિંચ્યું, તથા જેના યોગે સ્તોત્રકર્તા (ઉશિક્પુત્ર) કક્ષીવાનનું રક્ષણ કરેલું, તે (સર્વેય) એ રક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો ૧૧

याभीरसांक्षोदसोद्नःपिपिन्वथुरनश्वंयाभीरथमावतंजिषे ।
याभिस्त्रिशोकंउस्रियाउदाजतंताभिरूषुऊतिभिरश्विनागतम् १२

प०– याभिः । रसाम् । क्षोदसा । उद्नः । पिपिन्वथुः । अनश्वम् । याभिः । रथम् । आवंतम् । जिषे । याभिः । त्रिऽशोकः । उस्रियाः । उतऽआजंत । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ १२ ॥

અ०—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, જેના યોગે (અનાવૃષ્ટિને લઇ) જળ રહિત નદીને કાંઠાપૂર જળવડે ભરપૂર કરી, જેના યોગે જય મેળવવા અશ્વરહિત રથનું રક્ષણ કર્યું, જેના યોગે (કણ્વ-પુત્ર) ત્રિશોકે (હરાયલી) ગાયોને મેળવી, તે (સર્વેય) સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૧૨

याभिः॒ सूर्यं॑ परिया॒थः प॑रा॒वति॑ म॒न्धा॒तारं॒ क्षैत्र॑पत्ये॒ष्वाव॑तम् ।
याभि॒र्विप्रं॒ प्र भ॒रद्वा॑ज॒माव॑तं॒ ताभि॑रू॒ षु ऊ॒तिभि॑रश्वि॒ना ग॑तम् ॥१३॥

प०— याभिः॑ । सूर्य॑म् । प॒रि॒ऽया॒थः । प॒रा॒ऽवति॑ । म॒न्धा॒तार॑म् । क्षैत्र॑ऽपत्येषु । आव॑तम् । याभिः॑ । विप्र॑म् । प्र । भ॒रत्ऽवा॑जम् । आव॑तम् । ताभिः॑ । ऊम् इति॑ । सु । ऊ॒तिऽभिः॑ । अ॒श्वि॒ना । आ । ग॒त॒म् ॥ १३ ॥

अ०—हे અશ્વિન્ (દેવો)!, જેના યોગે તમે, દૂરવર્તી સૂર્યની પાસે (તેને અંધકારથી મુક્ત કરવા) ચોમેર ભમો છો, જેના યોગે તમે ક્ષેત્રપતિપણાના કામમા મન્ધાતા (ઋષિ)નું રક્ષણ કરેલું, જેના યોગે તમે વિદ્વાન ભારદ્વાજ (ઋષિ)નું (અન્નપ્રદાન વડે) રક્ષણ કરેલું, તે (સર્વે) સંરક્ષણ સહ તમે, (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. १३

याभि॑र्म॒हाम॑तिथि॒ग्वं क॑शो॒जुवं॒ दिवो॑दासं शम्बर॒हत्य॒ आव॑तम् ।
याभिः॑ पू॒र्भिद्ये॑ त्र॒सद॑स्यु॒माव॑तं॒ ताभि॑रू॒ षु ऊ॒तिभि॑रश्वि॒ना ग॑तम् ॥१४॥

प०— याभिः॑ । म॒हाम् । अ॒ति॒थि॒ऽग्वम् । क॒शः॒ऽजुव॑म् । दिवः॑ऽदासम् । श॒म्ब॒र॒ऽहत्ये॑ । आव॑तम् । याभिः॑ । पूः॒ऽभिद्ये॑ । त्र॒सद॑स्युम् । आव॑तम् । ताभिः॑ । ऊम् इति॑ । सु । ऊ॒तिऽभिः॑ । अ॒श्वि॒ना । आ । ग॒त॒म् ॥ १४ ॥

अ०—हे અશ્વિન્ (દેવો)!, જેના યોગે તમે, શંબરાસુરનો વધ કરતી વેળાયે, મહાન્ અતિથિપ્રિય, (તથા અસુરના ભયથી) જળપ્રવેશ કરવા જનાર, દિવોદાસ (રાજર્ષિ)નું રક્ષણ કર્યું,

જેના યોગે સંગ્રામવિષે, તમે (પુરૂકુત્સ પુત્ર) ત્રસદસ્યુ (ઋષિ)નું રક્ષણ કર્યું, તે (સર્વેય) સંરક્ષણ સહ તમે, (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૧૪

याभिर्वम्रं विपिपानमुपस्तुतं कलिं याभिर्वित्तजानिं दुवस्यथः ।
याभिर्व्यश्वमुत पृथिमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् १५॥३५

પ૦— याभिः । वम्रम् । विऽपिपानम् । उपऽस्तुतम् । कलिम् । याभिः । वित्तऽजानिम् । दुवस्यथः । याभिः । विऽअश्वम् । उत । पृथिम् । आवतम् । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ १५ ॥ ३५ ॥

અ૦—હે અશ્વિન (દેવો)!, જેના યોગે તમે, સમીપસ્થ(મનુષ્યો) વડે સ્તુતિ કરાતા, સોમરસનું વિશેષ પાન કરનાર (વિખનસ પુત્ર) વમ્ર (ઋષિ)નું રક્ષણ કર્યું, જેના યોગે તમે, ભાર્યાને મેળવનાર કલિ(ઋષિ)નું રક્ષણ કર્યું, જેના યોગે તમે અશ્વ ખોનાર પૃથિ (ઋષિ)નું રક્ષણ કર્યું, તે (સર્વેય) સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૧૫

ઇતિ પાંત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

*याभिर्नरा शयवे याभिरत्रये याभिः पुरा मनवे गातुमीषथुः ।
याभिः शारीराजतं स्यूमरश्मये ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥१६

* १ शयवे चिन्नासत्या शचीभिः । ऋ० सं० १-८-१२ ।
२ हिमेनाग्निं घ्रंसमवारयेथाम् । ऋ० सं० १-८-९. ।
३ यथं वृकेणाश्विना वपन्त । ऋ० सं० १-८-१७. ।
ટીપ—સેંકડો દ્વારવાળા યંત્રગૃહ વિષે અસુરોએ અત્રિને

प०— याभिः । नरा । शयवे । याभिः । अत्रये । याभिः । पुरा । मनवे । गातुम् । ईषथुः । याभिः । शारीः । आजतम् । स्यूमरश्मये । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ १६ ॥

अ०—हे नरा अश्विन् (देवो) !, जेना योगे तमे पूर्वे शयु(ऋषि)ना अर्थे दुःखनिर्गमनमार्ग संपादन कर्यो, जेना योगे अत्रि(ऋषि)ना अर्थे, जेना योगे मनुना अर्थे दुःखनिर्गमनमार्ग संपादन कर्यो, जेना योगे तमे स्यूमरश्मिना अर्थे बाणो प्रेर्या, ते (सर्वेय) संरक्षण सह तमे (अमारा प्रत्ये) आगमन करो. १६

याभिःपठर्वाजठरस्यमज्मनाग्निर्नादीदेच्चितइद्धोअज्मन्ना।
याभिःशर्यातमवथोमहाधनेताभिरुषुऊतिभिरश्विनागतम् ॥१७॥

प०— याभिः । पठर्वा । जठरस्य । मज्मना । अग्निः । न । अदीदेत् । चितः । इद्धः । अज्मन् । आ । याभिः । शर्यातम् । अवथः । महाधने । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ १७ ॥

अ०—हे अश्विन् (देवो)!, जेना योगे काष्ठवडे प्रदीप्त अग्निनी पेठे, पठर्वा (ऋषि) शरीरबळ वडे युक्त सतो संग्राम विषे चोमेर देदीप्यमान थयो, जेना योगे तमे संग्रामविषे (इन्द्र

नाखेल ते अग्निदाहमांथी शीतळ जळ वडे तेने दुःख मुक्त कर्या. दारिद्रयथी पीडाता मनुने धान्यप्राप्ति वडे दुःखमुक्त कर्या.

સાથે સ્પર્ધા કરનાર) શર્યાતનુ રક્ષણ કરેતુ તે (સર્વેય) સ રક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો ૧૭

याभिरंगिरोमनसानिरुण्यथोग्रगच्छथोविवरेगोअर्णसः ।
याभिर्मनुंशूरमिषासमावतंताभिरूषुऊतिभिरश्विनागतम् ॥१८॥

प०— याभिं । अगिर । मनसा । निःऽरण्यथं । अग्रम् ।गच्छथ ।
विऽवरे । गोऽअर्णस । याभिं । मनुम् । शूरम् । इषा ।
समऽआवतम् । ताभिं । ऊमऽइति । सु । ऊतिभिं ।
अश्विना । आ । गतम् ॥ १८ ॥

अ०—હે અગિરસ !, (તુ અશ્વિનની સ્તુતિ કર) હે અશ્વિન (દેવે।) !, મનનીય સ્તોત્રવડે પ્રસન્ન સતા, યદ્વા મનપૂર્વક જેના યોગે તમે (સ્તોતાઓને) છેક સતુષ્ટ કરો છો, જેના યોગે (પણિએ ગુહાવિષે સતાડેલ) ગોધન પ્રકટ કરતી વેળા તમે (સર્વ દેવોના) મોખરે જાઓ છો, જેના યોગે શૂરા મનુનુ અન્ન વડે રક્ષણ કર્યું, તે (સર્વેય) સરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો ૧૮

याभिःपत्नीर्विमदायन्यूहथुरायेवायाभिररुणीरशिक्षतम् ।
याभिःसुदासऊहथुःसुदेव्यं१ताभिरूषुऊतिभिरश्विनागतम् ॥१९॥

प०— याभिं । पत्नीं विऽमदायं । निऽऊहथुं । आ । घ । वा ।
याभिं । अरुणी । अशिक्षितम् । याभिं । सुऽदासे । ऊहथुं ।
सुऽदेव्यम् । ताभिं । ऊम् इतिं । सु । ऊतिऽभिं । अ-
श्विना । आ । गतम् ॥ १९ ॥

અ૦—હે અશ્વિન (દેવો)', જેના યોગે તમે વિમદને પત્ની (પુરૂમિત્રની પુત્રી) એક પ્રાપ્ત કરાવી, જેના યોગે તેને અરૂણ વર્ણની ગાયો અર્પણ કરી, જેના યોગે (પિજવનપુત્ર) સુદાસને પ્રશસ્ત ધન પ્રાપ્ત કરાવ્યું, તે (સર્વેય) સંરક્ષણ (પ્રસાદ)સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૧૯

*याभिः शन्ताती भवथो ददाशुषे भुज्युं याभिरवथो याभिरध्रिगुम् ।
ओम्यावतीं सुभरामृतस्तुभं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्

॥२०॥३६॥

प०— याभिः । शन्तातीइति शम्ऽताती । भवथः । ददाशुषे । भुज्युम् । याभिः । अवथः । याभिः । अध्रिऽगुम् । ओम्याऽवतीम् । सुऽभराम् । ऋतऽस्तुभम् । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ २० ॥३६॥

અ૦—હે અશ્વિન (દેવો)', જેના યોગે તમે (હવિ) દેનારને સુખકર્તા થાઓ છો, જેના યોગે (તુગ્રપુત્ર) ભુજ્યુનું તથા અધ્રિગુનું રક્ષણ કરો છો, જેના યોગે ઋતસ્તુભને સુખયુક્ત અન્ન પ્રાપ્ત કરાવો છો, તે (સર્વેય) સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૨૦

ઇતિ છત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

---

* अध्रिगुश्चापापश्चोभौ देवानां शमितारौ । ऐ० ब्रा० २-७।

ટીપઃ—ભુજ્યુ સંબંધમાં જુઓ ૧-૧૧૨-૬.

*याभिः कृशानुमसने दुवस्यथो जवे याभिर्यूनो अर्वन्तमावतम् ।
मधु प्रियं भरथो यत्सरड्भ्यस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥२१॥

प०— याभिः । कृशानुम् । असने । दुवस्यथः । जवे । याभिः । यूनः । अर्वन्तम् । आवतम् । मधु । प्रियम् । भरथः । यत् । सरट्ऽभ्यः । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ २१ ॥

अ०—જેના યોગે સગ્રામ વિષે, હે અશ્વિન્ (દેવો), તમે (સોમપાલક) કૃશાનુનું રક્ષણ કર્યું, જેના યોગે તરૂણ (પુરૂકુત્સ)ના વેગવત અશ્વનું રક્ષણ કર્યું, જેના યોગે, જે રૂડું મધ મધમાખીઓને અર્થે સપાદન કરો છો, તે (સર્વેય) સરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૨૧

याभिर्नरं गोषुयुधं नृषाह्ये क्षेत्रस्य साता तनयस्य जिन्वथः ।
याभी रथाँ अवथो याभिरर्वतस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥२२॥

प०— याभिः । नरम् । गोषुऽयुधम् । नृऽसह्ये । क्षेत्रस्य । साता । तनयस्य । जिन्वथः । याभिः । रथान् । अवथः । याभिः । अर्वतः । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ २२ ॥

अ०—હે અશ્વિન્ (દેવો), જેના યોગે તમે ગોવિષયક યુદ્ધ કરનાર યત્નનેતા (યજમાન) નુ સગ્રામ વિષે રક્ષણ કરો છો, જેના યોગે ગૃહાદરૂપ ધન પ્રાપ્ત્યર્થ (યજમાનનું) રક્ષણ કરો છો,

---

* हस्तसुहस्तकृशानवेतेवःसोमक्रयणाः। तै० सं० १-२ ७

જેના યોગે તેના રથો તથા અશ્વોનુ રક્ષણ કરો છો, તે (સર્વેય) મ રક્ષણ મહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો २२

*याभिः कुत्समार्जुनेयं शतक्रतू प्र तुर्वीतिं प्र च दभीतिमावतम् ।
याभिर्ध्वसन्तिं पुरुषन्तिमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥२३॥

प० — याभिः । कुत्सम् । आर्जुनेयम् । शतक्रतू इति शतऽक्रतू । प्र । तुर्वीतिम् । प्र । च । दभीतिम् । आवतम् । याभिः । ध्वसन्तिम् । पुरुऽसन्तिम् । आवतम् । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ २३ ॥

अ० — હે સેકડો પરાક્રમ કરનાર અશ્વિન् (દેવો) !, જેના યોગે તમે ઇન્દ્રપુત્ર કુત્સનુ, તુર્વીતિનુ અને દભીતિનુ રક્ષણ કર્યું, જેના યોગે તમે ધ્વસન્તિનુ તથા પુરુસન્તિનુ રક્ષણ કર્યું, તે (સર્વેય) સ રક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો २३

अप्नस्वतीमश्विना वाचमस्मे कृतं नो दस्रा वृषणा मनीषाम् ।
अद्यूत्येऽवसे नि ह्वये वां वृधे च नो भवतं वाजसातौ ॥ २४ ॥

प० — अप्नस्वतीम् । अश्विना । वाचम् । अस्मे इति । कृतम् । नः । दस्रा । वृषणा । मनीषाम् । अद्यूत्ये । अवसे । नि । ह्वये । वाम् । वृधे । च । नः । भवतम् । वाजऽसातौ ॥ २४ ॥

अ० — હે અશ્વિન् (દેવો) !, તમે અમારી વાણીને વિહિતકર્મ–

---

* वाजसनेयक – एतद्वा इन्द्रस्य गुह्यं नाम यदर्जुन इति ।
અર્થઃ— ' અર્જુન ' એ ઇન્દ્રનુ ગુહ્ય નામ છે

સંપન્ન કરો. કામનાના વરસાવનાર, શત્રુના વિધ્વંસ કરનાર હે અશ્વિન્ (દેવો)!, તમે અમારી બુદ્ધિને વેદાર્થજ્ઞાનકુશળ કરો. રાત્રિના પાછલે પહોરે, હું રક્ષણાર્થ તમને છેક આહ્વાન કરૂં છું. તમે સંગ્રામ વિષે યથા અન્નપ્રાપ્તિ પ્રસંગે, અમારી વૃદ્ધિ કરનાર હો. ૨૪

द्युभि॑रुक्तुभि॒ः परि॑पातमुस्मानरि॑ष्टेभिरश्विना॒सौभ॑गेभिः ।
तन्नो॑ मि॒त्रो वरु॑णो मामहन्ता॒मदि॑ति॒ः सिन्धु॑ः पृथि॒वी उ॒त द्यौः ॥२५॥३७

प०– द्युऽभि॑ः । अ॒क्तुऽभि॑ः । परि॑ । पा॒तम् । अ॒स्मान् । अरि॑ष्टेभिः । अ॒श्वि॒ना । सौभ॑गेभिः । तत् । नः॒ । मि॒त्रः । वरु॑णः । म॒म॒हन्ता॒म् । अदि॑तिः । सिन्धु॑ः । पृ॒थि॒वी । उ॒त । द्यौः ॥२५॥३७

अ०—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, તમે અમારૂં રાતદિવસ ચોમેર રક્ષણ કરો. અખૂટ સૌભાગ્યદાયક ધનવડે, અમારૂં રક્ષણ કરો. મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી તથા દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષો. ૨૫

ઇતિ સાડત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત

ઇતિ પ્રથમ અષ્ટક મધ્યે સાતમો અધ્યાય સમાપ્ત.

सूक्त ११२.

१ पूर्वचित्तये = પહેલેથીજ ચેતવવા, અથવા પૂર્વેજ કદર થાય તે અર્થે. (चित्तीसंज्ञाने)

२ यामने = આગમન થતાં.

३ भरे = સંગ્રામ વિષે.

४ कारं = शब्दकारिणं शंखं = શંખનાદ

५ अंशाय = ભાગ અર્થે.
६ सुभराः = રૂડાં સ્તોત્ર અર્પણ કરનાર.
७ असश्चतः = અન્યત્ર અનાસક્ત.
८ वचसम् = यथान्यायोपेतेनवचसावाक्येनयुक्तं विपश्चितं = વાગ્નિપુણ વિદ્વાન પુરૂષ.
९ मन्तवे = मुमुत्सितार्थ प्रतिपत्तये = સ્તોત્રાર્થ સમજવા.
१० अरवं = વાઝણી.
११ परिज्मा = ચોમેર ભ્રમણ કરનાર.
१२ तूर्पु = तरीतृपुधावत्सुमध्ये = શીઘ્રગામી મધ્યે.
१३ त्रिमन्तुः = त्रयाणांमन्ता = પાકયજ્ઞ, હવિર્યજ્ઞ, તથા સોમયજ્ઞ વિષે કુશળ એવો કક્ષીવાન.
१४ सितं = પાશબદ્ધ.
१५ निवृतं = निवारितं = કેદ કેલા. (वृञ्वरणे).
१६ सिसासन्तम् = પ્રકાશેચ્છુ. (षनसणसंभक्तौ).
१७ जसमान = हिंस्यमानं = બૂડી મરતા.
१८ आरणे = અગાધ કૂપ વિષે
१९ धनसाम् = धनस्य संभक्तारम् = ધનસ પન્ન.
२० सुसंसदम = सुपंसदम् = સુંદર ઘર.
२१ ओम्यावन्तम = સુખરૂપ, શાંત. (अव्)
२२ शचीभिः = પરાક્રમ વડે.
२३ श्रोणं = विगुणजानुकं = વિગુણ ઘુંટણવાળા.
२४ एतवे = गन्तुं = હીંડવાને સમર્થ.
२५ अवर्वा = अगच्छन्ती = હીંડવાને અસમર્થ.
२६ प्रेणिम् = સ્તુતિના પ્રેરક.
२७ क्षोदसा = कूलानि = કાદાપૂર (क्षुदिर्संपेषणे).
२८ कशः जुवम् = कशांस्युदकानिजुवतइतिकशोजूः = જળ પ્રવેશ કરવા જનાર. (जुगतौ).

२९ वित्तजानि = लब्धभार्यं = ભાર્યાને મેળવનાર.
३० दुवस्यथः = રક્ષણ કરો છો.
३१ गातुं = દુઃખનિર્ગમન માર્ગ.
३२ ईषथुः = इच्छतुः = સંપાદન કર્યો. (इषइच्छायां).
३३ शारीः = બાણ.
३४ आजतम् = પ્રેર્યા.
३५ अज्मन् = સંગ્રામ વિષે.
३६ निरण्यथः = नितरांरमयथ = છેક પ્રસન્ન કરો છો.
३७ गोअर्णसः = गोरूपस्य अरणीयस्य धनस्य = ગોધનના.
३८ विधरे = विधरणे = પ્રગટ કરતી વેળા.
३९ अनिशितम् = अदत्तम् = અર્પણ કરી.
४० सुदेव्यम् = પ્રશસ્ત ધન.
४१ शंताती = સુખકર્તા.
४२ असने = સગ્રામ વિષે.
४३ जवे = વેગવત.
४४ सरड्भ्यः = મધમાખોને.
४५ नृषाह्ये = સગ્રામ વિષે
४६ साता = संभजनार्थं = પ્રાપ્ત્યર્થ.
४७ अप्नस्वतीम् = વિહિતકર્મસપન્ન
४८ अप्नूये = द्योतनरहितेरात्रे पश्चिमयामे = રાત્રિને પાછલે પહોરે.
४९ अरिष्टेभिः = अहिंसितैः = અખૂટ.
५० अक्तुभिः = રાત્રિ.

અધ્યાય ૮ મો.

यस्यनिःश्वसितंवेदायोवेदेभ्योखिलंजगत् ।
निर्ममेतमहंवन्देविद्यातीर्थमहेश्वरम् ॥ १ ॥

અ૦—વેદો જેના પ્રાણ છે, જેણે વેદમાંથી અખિલ જગત્ નિર્માણ કર્યું, તે (મારા ગુરૂ) વિદ્યાતીર્થ મહેશ્વરને હું વંદન કરૂં છું.

सूक्त ११३.

ઋષિઃ-આંગિરસ કુત્સ. દેવતાઃ-પહેલી ઋચાનો ઉત્તરાર્ધ રાત્રિ, અવશિષ્ટ સૂક્તની દેવતા ઉષા; છન્દ.-ત્રિષ્ટુભ્

ओम्इदंश्रेष्ठंज्योतिषांज्योतिरागांच्चित्रःप्रकेतोअजनिष्टविभ्वा ।
यथाप्रसूतासवितुःसवायँएवारात्र्युपसेयोनिमारैक ॥१॥

प०— इदम् । श्रेष्ठम् । ज्योतिषाम् । ज्योतिः । आ । अगात् ।
चित्रः । प्रकेतः । अजनिष्ट । विभ्वा । यथा । प्रसूता ।
सवितुः । सवाय । एव । रात्री । उषसे । योनिम् । अरैक् ॥१

અ૦—(ગ્રહનક્ષત્રાદિક) જ્યોતિઓ મધ્યે શ્રેષ્ઠ (ઉષા) નામનું જ્યોતિ-તેજ, (પૂર્વ દિશાવિષે) આ ઉગ્યું. સુંદર, સર્વ પદાર્થ-

પ્રકાશક, વ્યાપક પ્રકાશ (આ) પ્રગટ થયો જેમ રાત્રિ, સૂર્ય-મકાશાત્ ઉત્પન્ન થઇ (અર્થાત્ સૂર્ય અસ્ત થતા રાત્રિ ઉત્પન્ન થાય છે) તેમજ રાત્રિએ, ઉષાની ઉત્પત્તિ અર્થે પોતાનું સ્થાન ખાલી કર્યું. યથ્વા, રાત્રિમકાશાત્ ઉત્પન્ન થયલ ઉષા સૂર્યને પ્રસવનારી થાય તેમ રાત્રિએ, ઉષાના પ્રસવ અર્થે સ્થાન ખાલી કર્યું. १

रुशद्वत्सारुशतीश्वेत्यागादारैगुकृष्णासदनान्यस्याः ।
समानबन्धूअमृतेअनूचीद्यावावर्णंचरतआमिनाने ॥२॥

प०— रुशत्ऽवत्सा । रुशती । श्वेत्या । आ । अगात् । अरैक् । ऊम् इति । कृष्णा । सदनानि । अस्याः । समानबन्धू इति समानऽबन्धू । अमृते इति । अनूची इति । द्यावा । वर्णम् । चरतः । आमिनाने इत्याऽमिनाने ॥ २ ॥

अ०—દેદીપ્યમાન (સૂર્યરૂપી) વત્સવાળી, દેદીપ્યમાન શ્વેતવર્ણવાળી ઉષા, આ આવી તેના માટે કૃષ્ણવર્ણની રાત્રિએ, (પોતાના અર્ધયામ લક્ષણ) સ્થાનો મોકળાં કર્યાં. (સૂર્યની) સમાન સખીઓ, અમર, એકબીજાની પાછળ અનુક્રમે જનાર, (રાત્રિ તથા ઉષા), પ્રાણિઓનાં અથવા પરસ્પર રૂપને બદલતી, અથવા અન્તરિક્ષ માર્ગે પ્રકાશતી, પ્રતિદિવસ પ્રયાણ કરેછે. २

समानोअध्वास्वस्रोरनन्तस्तमन्यान्याचरतोदेवशिष्टे ।
नमेथेतेनतस्थतुःसुमेकेनक्तोषासासमनसाविरूपे ॥३॥

प०— समानः । अध्वा । स्वस्रोः । अनन्तः । तम् । अन्याऽअन्या । चरतः । देवशिष्टे इति देवऽशिष्टे । न । मेथेते इति । न ।

तस्थतुः । सुमेके इति सुऽमेके । नक्तोषसा । समनसा ।
विरूपे इति विऽरूपे ॥ ३ ॥

भा०—ते बन्ने भगिनीओ (रात्रि तथा उषा)नो मार्ग, एकज तथा अवसानरहित छे. सूर्यना शासन अनुसार ते बन्ने, ते मार्गे वारावरती संचरे छे ते सुंदर रात्रि तथा उषा, भिन्न स्वरूप छतां एकत्रमने चालता, परस्पर प्रतिबंध करती नथी, किंवा (कवचित् पण) थोभती नथी. ३

भास्वतीनेत्रीसूनृतानामचेतिचित्राविदुरोनआवः ।
प्रार्प्याजगद्व्युनोरायोअख्यदुषाअजीगर्भुवनानिविश्वा ॥४॥

प०— भास्वती । नेत्री । सूनृतानाम् । अचेति । चित्रा । वि । दुरः । नः । आवरित्यावः । प्रऽअर्प्य । जगत् । वि । ऊम् इति । नः । रायः । अख्यत् । उषाः । अजीगः । भुवनानि । विश्वा ॥ ४ ॥

भा०—तेजस्वी, वाणीनी उत्पादक एवी उषा, आ दीसवा लागी. ते सुंदर उषाए, अमारां गृहद्वारोने छेक प्रकाशित कर्यां. सर्व भुवनने प्रकाशित करी तेणे, अमारी धनसंपत्तिने छेक प्रगट करी उषा, सर्व भुवनोने (पोताना मुखमांथी) बहार काढती होय तेम दीसे छे. ४

जिह्मश्येचरितवेमघोन्याभोगयइष्टयेरायउंत्वम् ।
दभ्रंपश्यद्भ्यउर्वियाविचक्षउषाअजीगर्भुवनानिविश्वा ।५॥१॥

प०— जिह्मऽश्ये[१३] । चरितवे[१४] । मघोनी । आऽभोगये[१५] । इष्टये । राये ।

ऊम् इति । त्वम् । दुर्ऽहम् । पश्यत्ऽभ्यः । उर्विया । विऽचक्षे ।
उषा । अजीगः । भुवनानि । विश्वा ॥ ५ ॥ १ ॥

अ०—કોઇને ભોગાર્થ, કોઇને યાગાર્થ, કોઇને ધનાર્થ, સૂતેલાને, પ્રવૃત્ત કરવા, તથા ઓછુ દેખનારને દૂર દેખાડવા તૂ, છેક પ્રકાશી રહી છે વિશાળધનવતી ઉષા, સર્વ ભુવનોને (પોતાના મુખમાથી) બહાર કાઢતી હોય તેમ દીસે છે ५

ઇતિ પ્રથમ વર્ગ સમાપ્ત.

क्षत्राय त्वं श्रवसे त्वं महीया इष्टये त्वमर्थमिव त्वमित्यै ।
विसदृशा जीविताभिप्रचक्ष उषा अजीगर्भुवनानि विश्वा ॥६॥

प०— क्षत्राय । त्वम् । श्रवसे । त्वम् । महीयै । इष्टये । त्वम् । अर्थम्ऽइव । त्वम् । इत्यै । विऽसदृशा । जीविता । अभिऽप्रचक्षे । उषाः । अजीगः । भुवनानि । विश्वा ॥ ६ ॥

अ०—તૂ પ્રગટ થઈ કોઇને ધનાર્થ, કોઇને અન્નાર્થ, કોઇને મહત્તાર્થ, કોઇને યશાર્થ, કોઇને ઇષ્ટસિદ્ધયર્થ પ્રવૃત્ત થવા પ્રેરે છે ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારના ઉદ્યોગ પરત્વે અભિમુખ કરવા ઉષા, સર્વ ભુવનોને (પોતાના મુખની બહાર) કાઢતી–ઉત્પન્ન કરતી–હોય તેમ દીસે છે ६

एषा दिवो दुहिता प्रत्यदर्शि व्युच्छन्ती युवतिः शुक्रवासाः ।
विश्वस्येशाना पार्थिवस्य वस्व उषो अद्येह सुभगे व्युच्छ ॥७॥

प०— एषा । दिवः । दुहिता । प्रति । अदर्शि । विऽउच्छन्ती । युवतिः । शुक्रऽवासाः । विश्वस्य । ईशाना । पार्थिवस्य । वस्वः । उषः । अद्य । इह । सुऽभगे । वि । उच्छ ॥ ७ ॥

અ૦—પુરૂષોને ફળપ્રાપ્ત કરાવનાર અથવા નિત્યતરૂણ, શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કરનાર અથવા નિર્મળ કાંતિવાળી, સર્વ પાર્થિવ સંપત્તિની સ્વામિની એવી આ શુકન્યા (ઉષા), અંધકારને દૂર કરતી, સર્વ કોઇને આ દેખાઇ. હે મંગળ સંપત્તિવાળી ઉષે !, તું આજે આ દેવયજ્ઞ વિષે પ્રકાશ્.

परायतीनामन्वेतिपाथआयतीनांप्रथमाशश्वतीनाम् ।
व्युच्छन्तीजीवमुदीरयन्त्युषामृतंकंचनबोधयन्ती ॥८॥

प०— पराऽयतीनाम् । अनु । एति । पाथः । आऽयतीनाम् । प्रथमा । शश्वतीनाम् । विऽउच्छन्ती । जीवम् । उत्ऽईरयन्ती । उषाः । मृतम् । कम् । चन । बोधयन्ती ॥ ८ ॥

અ૦—આ ઉષા, આગળ વ્યતીત થયેલ ઉષાઓના માર્ગોને અનુસરે છે. તે, હવે પછી આવનાર અનેક ઉષાઓ મધ્યે પહેલી છે. અંધકારને દૂર કરતી, પ્રાણિઓના જીવાત્માને જાગૃતિપરાયણ કરતી ઉષા, હરકોઇ મૃતવત્ સૂતેલ પુરૂષને જગાડનારી થાય છે. ૮

उषोयदग्निंसमिधेचकर्थवियदावश्चक्षसासूर्यस्य ।
यन्मानुषान्यक्ष्यमाणाँअजीगस्तद्देवेषुचकृषेभद्रमप्नः ॥९॥

प०— उषः । यत् । अग्निम् । सम्ऽइधे । चकर्थ । वि । यत् । आवः । चक्षसा । सूर्यस्य । यत् । मानुषान् । यक्ष्यमाणान् । अजीगरिति । तत् । देवेषु । चकृषे । भद्रम् । अप्नः ॥९॥

અ૦—હે ઉષે !, તેં જે અગ્નિને પ્રજ્વલિત થવા તૈયાર કર્યો, (અન્ધકાર વડે તિરોહિત જગતને) તેં જે સૂર્યના પ્રકાશ

વડે અંધકારરહિત કર્યું, તે જે યજ્ઞકરનાર મનુષ્યોને (પ્રકાશ વડે) પ્રગટ કર્યા, એવું દેવોને સેવન કરવાયોગ્ય તે (ત્રિવિધ) કર્મ તેજ કર્યું. ૯

कियात्या यत्समया भवाति या व्यूषुर्याश्च नूनं व्युच्छान् ।
अनु पूर्वाः कृपते वावशाना प्रदीध्याना जोषमन्याभिरेति ॥१०॥२॥

प०— कियति । आ । यत् । समया । भवाति । याः । विऽऊषुः । याः । च । नूनम् । विऽउच्छान् । अनु । पूर्वाः । कृपते । वावशाना । प्रऽदीध्याना । जोषम् । अन्याभिः । एति ॥१०

અ०— આ ઉષા, આપણી સમીપમાં કેટલી વેળા રહે છે ? (અર્થાત્ તે અનન્ત છે) જે પૂર્વે પ્રકાશી ગઇ અને જે હવે પછી અવશ્ય પ્રકાશનાર છે તે, કેટલી વેળા રહી અને રહેનાર છે ? કામના કરાતી એવી આ ઉષા, પહેલાંની ઉષાઓની પેઠે પ્રકાશ કરે છે આ અત્યંત તેજસ્વી ઉષા, હવે પછીની ઉષા સાથે એકત્ર થાય છે (અર્થાત્ આગામિ ઉષાઓ, પણ આજ પ્રકાશનું અનુકરણ કરે છે.) ૧૦

ઇતિ બીજો વર્ગ સમાપ્ત.

ईयुष्टे ये पूर्वतरामपश्यन्व्युच्छन्तीमुषसं मर्त्यासः ।
अस्माभिरू नु प्रतिचक्ष्याभूदो ते यन्ति ये अपरीषु पश्यान् ॥११॥

प०— ईयुः । ते । ये । पूर्वऽतराम् । अपश्यन् । विऽउच्छन्तीम् । उषसम् । मर्त्यासः । अस्माभिः । ऊं इति । नु । प्रतिऽचक्ष्या । अभूत् । ओ इति । ते । यन्ति । ये । अपरीषु । पश्यान् ॥ ११ ॥

अ०—જે મનુષ્યોએ, પ્રકાશ પામતી પ્રાચીન ઉષાને જોએલી તે ચાલ્યા ગયા. અમને પણ હાલ તે ઉષા દેખાય છે. હવે પછીની રાત્રિ વિષે, આ ઉષાને જોનારા પણ થશે. (અર્થાત્ ત્રણે કાળ વિષે ઉષા વ્યાપી રહે છે.) ૧૧

यावयद्द्वेषा ऋतपा ऋतेजाः सुम्नावरी सूनृता ईरयन्ती ।
सुमंगलीर्बिभ्रती देववीतिमिहाद्योषः श्रेष्ठतमा व्युच्छ ॥१२॥

प०— यवयंत्ऽद्वेषाः । ऋतऽपाः । ऋतेऽजाः । सुम्नऽवरी । सूनृताः । ईरयंन्ती । सुऽमंगलीः । बिभ्रती । देवऽवीतिम् । इह । अद्य । उषः । श्रेष्ठऽतमा । वि । उच्छ ॥ १२ ॥

अ०—(રાક્ષસાદિક) દ્વેષીઓને દૂર કરનારી, સત્ય વા યજ્ઞની પાલણહારી, સુખસંપન્ના, (પશુપક્ષિઆદિની) મધુર વાણી ઉત્પાદન કરનાર, સુમંગલા, દેવોને પ્રિય એવા હવિને ધારણ કરનારી અતિશ્રેષ્ઠ એવી હે ઉષે!, તૂ આજ યજ્ઞ વિષે પ્રકાશ ૧૨

शश्वत्पुरोषा व्युवास देव्यथो अद्येदं व्यावो मघोनी ।
अथो व्युच्छादुत्तराँ अनु द्यूनजरामृता चरति स्वधाभिः ॥१३॥

प०— शश्वत् । पुरा । उषाः । वि । उवास । देवी । अथो इति । अद्य । इदम् । वि । आवः । मघोनी । अथो इति । वि । उच्छात् । उतऽतरान् । अनु । द्यून् । अजरा । अमृता । चरति । स्वधाभिः ॥ १३ ॥

अ०—આ દેદીપ્યમાન ઉષા, પ્રાચીનકાળથી સતત પ્રકાશતી રહી છે. તે પછી તે ધનવતી ઉષાએ, આજે આ જગતને પ્રકા-

શિત કર્યું છે. વળી, હવે પછીના દિવસો વિષે પણ તે પ્રકાશિત રહેશે. 'અજરા તથા અમરા એવી તે, પોતાના પ્રકાશવડે ભ્રમણ કરતી રહે છે. ૧૩

व्य१ञ्जिभिर्दिवआतास्वद्यौदपकृष्णांनिर्णिजंदेव्यावः ।
प्रबोधयन्त्यरुणेभिरश्वैरोषायातिसुयुजारथेन ॥१४॥

प०— वि । अञ्जिऽभिः । दिवः । आताम्रु । अद्यौत् । अप । कृष्णाम् । निःऽनिर्जम् । देवी । आवरित्यावः । प्रऽबोधयन्ती । अरुणेभिः । अश्वैः । आ । उषाः । याति । सुऽयुजा । रथेन १४

અ૦—તે ઉષા, પોતાના પ્રકાશક તેજ સહ દ્યુલોકના વિશાળ પ્રાંત ભાગ વિષે ઝળહળી રહે છે. તે દેદીપ્યમાન ઉષાએ, રાત્રિકૃત—કૃષ્ણસ્વરૂપનો નાશ કર્યો, તે ઉષા, લોહિતવર્ણના અશ્વો વા વ્યાપક કિરણોથી રૂડીરીતે યુક્ત એવા રથ વડે, (સુતેલ પ્રાણિઓને) જાગૃત કરતી, આગમન કરે છે. ૧૪

आवहन्तीपोष्यावार्याणिचित्रंकेतुंकृणुतेचेकिताना ।
ईयुषीणामुपमाशश्वतीनांविभातीनांप्रथमोषाव्यश्वैत् ॥१५॥३॥

प०— आऽवहन्ती । पोष्या । वार्याणि । चित्रम् । केतुम् । कृणुते । चेकिताना । ईयुषीणाम् । उपऽमा । शश्वतीनाम् । विऽभातीनाम् । प्रथमा । उषाः । वि । अश्वैत् ॥ १५ ॥

અ૦—અમારા માટે પુષ્ટિકર ધન આણનારી, સર્વસાક્ષી ઉષા, અદ્દભુત પ્રકાશ પાડે છે. પહેલાંની અનેક ઉષાઓની ઉપમાનભૂતા, અથવા તે મધ્યે છેલ્લી, તથા હવે પછી પ્રકાશમાન

હોનારી અનેક ઉષાઓ મધ્યે પેહેલી ઉષા, છેક જળહળી રહી છે. ૧૫

ઇતિ ત્રીજો વર્ગ સમાપ્ત.

उदीर्ध्वंजीवोअसुर्नआगादपप्रागात्तमआज्योतिरेति ।
आरैक्पन्थांयातवेसूर्यायागंन्मयत्रंप्रतिरन्तआयुः ॥१६॥

प०— उत् । ईर्ध्वम् । जीवः । असुः । नः । आ । अगात् । अप ।
प्र । अगात् । तमः । आ । ज्योतिः । एति । अरैक् ।
पन्थाम् । यातवे । सूर्याय । अगंन्म । यत्र । प्रऽतिरन्ते ।
आयुः ॥ १६ ॥

અ૦—હે મનુષ્યો! ઉઠો, અને પ્રવૃત્ત હો. આપણા શરીરને પ્રેરક જીવાત્મા આવ્યો છે. અંધકાર દૂર પલાયન કરી ગયો છે, અને તેજ આવે છે. સૂર્યને પ્રયાણ કરવા ઉષા, તેનો માર્ગ મોકળો કરી આપે છે જ્યાં અન્નસંપત્તિ સમૃદ્ધ હોય ત્યાં આપણ જઇએ. ૧૬

स्यूमनावाचउदियर्तिवह्निस्तवानोरेभउषसोविभातीः ।
अद्यातदुच्छगृणतेमघोन्यस्मेआयुर्निदिदीहिप्रजावत् ॥१७॥

प०— स्यूमना । वाचः । उत् । इयर्ति । वह्निः । स्तवानः । रेभः ।
उषसः । विऽभातीः । अद्य । तत् । उच्छ । गृणते । मघोनि ।
अस्मे इति । आयुः । नि । दिदीहि । प्रजाऽवत् ॥ १७

અ૦—સ્તોત્ર વહેનાર-અર્પણ કરનાર-સ્તોતા, તેજસ્વી ઉષાની સ્તુતિ કરતો, સંતત-તૈયાર કરેલ વેદસ્તોત્રો ઉચ્ચારે છે. એથી હે

ધનસંપન્ન ઉષે !, તૂં તે, સ્તોતાઅર્થે પ્રકાસ્યૂ અને અમને પુત્રપૌત્રાદિક તથા અન્નવડે યુક્ત કરતી છેક પ્રકાસ્યૂ. ૧૭

यागोमतीरुषसःसर्ववीराव्युच्छन्तिदाशुषेमर्त्याय ।
वायोरिवसूनृतानामुदर्केताअश्वदाअश्नवत्सोमसुत्वा ॥१८॥

प०— याः । गोऽमतीः । उषसः । सर्वऽवीराः । विऽउच्छन्ति । दाशुषे । मर्त्याय । वायोःऽइव । सूनृतानाम् । उत्ऽअर्के । ताः । अश्वऽदाः । अश्नवत् । सोमऽसुत्वा ॥ १८ ॥

અ०— જે ગોસંપન્ન તથા વીરયુક્ત ઉષાઓ, હવિ દેનાર યજમાન અર્થે પ્રકાશે છે તે અશ્વ દેનારી ઉષાઓ, વાયુવેગી સ્તોત્રોની સમાપ્તિ વેળા, સોમયાગ કરનાર યજમાનને પ્રાપ્ત હો. ૧૮

मातादेवानामदितेरनीकंयज्ञस्यकेतुर्बृहतीविभाहि ।
प्रशस्तिकृद्ब्रह्मणेनोव्युच्छानोजनेजनयविश्ववारे ॥१९॥

प०— माता । देवानाम् । अदितेः । अनीकम् । यज्ञस्य । केतुः । बृहती । वि । भाहि । प्रशस्तिऽकृत् । ब्रह्मणे । नः । वि । उच्छ । आ । नः । जने । जनय । विश्वऽवारे ॥ १९ ॥

અ०—હે ઉષે !, દેવોની માતા, અદિતિની શોક્ય, અથવા રશ્મિઓની ઉત્પાદક, ભૂમિનું મુખ, યજ્ઞની પ્રકાશક એવી તૂં, વિશાળ સ્વરૂપે પ્રકાસ્યૂ. અમારાં સ્તોત્રો સાંભળી, પ્રશંસા કરતી પ્રકાસ્યૂ. હે સર્વપ્રિયે ઉષે !, તૂં અમને જગદાભિમુખ પ્રગટ કર. ૧૯

यच्चित्रमप्नउषसोवहन्तीजानायशशमानायभद्रम् ।
तन्नोमित्रोवरुणोमामहन्तामदितिःसिन्धुःपृथिवीउतद्यौः २०॥४

प०— यत् । चित्रम् । अप्नः । उषसः । वहन्ति । ईजानाय । शशमानाय । भद्रम् । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥२०॥४

અ૦—ઉષા, જે સુંદર તથા ઇષ્ટ ધનમપત્તિને, યાગ કરનાર સ્તોત્રકર્તાના અર્થે વહી આવે છે તે કલ્યાણકારક હોય છે. મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી તથા દ્યુલોક અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષે ૨૦

ઇતિ ચોથો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ११३.

१ अरेक् = आरेचयती कल्पितवती = ખાલી કર્યું. (रिच्-विरेचने).

२ अनूची = अन्यअन्त्यौ = એકબીજાની પાછળ અનુક્રમે જનાર. (अञ्चुगतौ)

३ आमिनाने = क्षपयन्त्यौ = બદલતી (मीञ्हिंसायां)

४ यावा = द्योतमानेयानमसांतरिक्षमार्गेण = પ્રકાશતી અથવા અન્તરિક્ષ માર્ગે.

५ देवशिष्टे = द्योतमानेनसूर्येणानुशिष्टे = સૂર્યના શાસનાનુસાર.

६ सुमेके = शोभनमेहनेनवर्षांकरपादकत्वात् शोभनप्रजनने = સુંદર (मिहसेचने)

७ मेथेते = हिंस्त प्रतिબંધ કરે છે. (मेथृमेधृहिंसनयो.)

८ अचेति = अज्ञायि = દીસવા લાગી (चितीसंज्ञाने).

९ दुर = દ્વાર

१० प्रार्प्य = प्रकाशंगमयित्वा = પ્રકાશિત કરી

११ अजीगः = उद्गिरति = પોતાના મુખની બ્હાર કાઢે છે. (गृनिगरणे).

१२ व्यावः = व्यावृणोत् = પ્રકાશિત કર્યાં. (वृञ्वरणे).

१३ जिह्मश्ये = સૂતેલાને. (शीङ्स्वप्ने)

१४ चरितवे = चरितुं = પ્રવૃત્ત થવા.

१५ णाभोगये = आभोग्याय = ભોગાર્થ.

१६ दभ्र = અલ્પ

१७ उर्विया = उर्वी = વિશાળ

१८ क्षत्राय = ધનાર્થ.

१९ इत्यै = પ્રવૃત્ત થવા

२० जीविता = जीवितानि = જીવનનાં ઉપાયભૂત કૃષિ તથા વાણિજ્યાદિક.

२१ वस्वः = સંપત્તિની.

२२ व्युच्छ = तमांसिविवासयवर्जय = પ્રકાશ્યુ. (उच्छीविवासे).

२३ आयतीनाम् = आगच्छन्तीनां = હવે પછી આવનાર

२४ समया = समीपस्था = સમીપમા રહેનાર.

२५ कृपते = कल्पते = સમર્થ થાય છે. (कृपूसामर्थ्ये).

२६ वावशाना = कामयमाना = કામના કરાતી.

२७ प्रदीध्याना = प्रकर्षेणदीप्यमाना = અત્યંત તેજસ્વી. (दीधीङ्दीप्तौ)

२८ जोषं = મહ.

२९ अपरीषु = भाविनीषु = હવે પછીની રાત્રિ વિષે.

३० यावयद्द्वेषाः = यावयन्ति अस्मत्तः पृथक्कुर्वन्ति द्वेषांसि- यया सा = રાક્ષસાદિક દ્વેષ્ટાઓને દૂર કરનારી (युमिश्रणे).

३१ सुम्नवरी = સુખસંપન્ન.

३२ देववीतिम = દેવપ્રિય હવિને. (देवैर्वीयतेकाम्यतेइतिदेववीतितम्)

३३ आतासु = आततासुविस्तीर्णासुदिक्षु = વિશાળ પ્રાન ભાગ વિષે

३४ निर्णिज = ૩૫.

३५ पोष्या = पोषणसमर्थानि = પુષ્ટિકર

३६ ईयुषीणाम् = गमनवतीना = પૂર્વે થઇ ગયેલા

३७ अश्वैत् = प्रवृद्धामूत् = જળહળી રહી છે (टुओश्विगतिवृद्धया)

३८ असुः = शरीरस्यप्रेरयिता = શરીરનો પ્રેરક

३९ प्रतिरन्ते = प्रवर्धयन्ति = સમૃદ્ધ (तिरतिर्वर्धनार्थे)

४० वहि = સ્તોત્ર વહેનાર (અર્પણ કરનાર)

४१ स्यूमना = स्यूमानि अनुस्यूतानि सततानि = સતત તૈયાર કરેલ. (षिवुतन्तुसन्ताने)

४२ रेभ = સ્તોતા

४३ उदर्के = समाप्तौ = સમાપ્તિ વેળાયે

४४ सोमसुत्या = सोमानामभिषोता = સોમયાગ કરનાર યજમાન

४५ अनीक = प्रत्यनीक प्रतिस्पर्धित्व = શોકપપણુ.

४६ विश्ववारे = सर्वैर्वरणीये = સર્વપ્રિય

४७ ईजानाय = યાગ કરનાર

४८ शशमानाय = स्तुतिभि सभजनाय = સ્તોત્રકર્તા (शश प्लुतगतौ)

सूक्त ११४.

ઋષિ-આંગિરસ કુત્સ, દેવતા:-રુદ્ર, છંદઃ-૧-૯ જગતી, ૧૦-૧૧ ત્રિષ્ટુભ્,

*इमारुद्रायतवसेकपर्दिनेक्षयद्वीरायप्रभरामहेमतीः ।
यथाशमसद्द्विपदेचतुष्पदेविश्वंपुष्टंग्रामेअस्मिन्ननातुरम् ॥१॥

प०— इमा । रुद्राय । तवसे । कपर्दिने । क्षयत्ऽवीराय । प्र । भरामहे । मतीः । यथा । शम् । असत् । द्विऽपदे । चतुःऽपदे । विश्वम् । पुष्टम् । ग्रामे । अस्मिन् । अनातुरम् ॥१॥

અ૦—અમે, પ્રવૃદ્ધ, જટિલ ઐશ્વર્ય-સંપન્ન મરુત્પુત્રો વડે યુક્ત અથવા વીરોના નાશ કરનાર રુદ્રની, જેના યોગે અમારા મનુષ્યવર્ગને તથા ગવાશ્વાદિક પ્રાણિઓને રોગોપશાંતિ થાય, તથા અમારા ગામવિષે સર્વભૂત પ્રાણિઓ, પુષ્ટ તથા નિરોગી થાય, તે પ્રકારે ઉત્કૃષ્ટ સ્તુતિઓ પ્રકર્ષપણે કરીએ છીએ ૧

मृळानोरुद्रोतनोमयस्कृधिक्षयद्वीरायनमसाविधेमते ।
यच्छंचयोश्चमनुरायेजेपितातदश्यामतवरुद्रप्रणीतिषु ॥२॥

प०— मृळ । नः । रुद्र । उत । नः । मयः । कृधि । क्षयत्ऽवीराय । नमसा । विधेम । ते । यत । शम् । च । मनुः । आऽयेजे । पिता । तत् । अश्याम । तव । रुद्र । प्रऽनीतिषु ॥ २ ॥

---

* सोरोदीद्यदरोदीत्तद्रुद्रस्यरुद्रत्वमिति । तै० सं० १-५-१ ।

અ૦—હે રૂદ્ર !, તૂં અમને સુખ દેનાર હો. વળી, તૂં અમને સુખ સંપાદન કર. ઐશ્વર્યસંપન્ન મરૂતો વડે યુક્ત એવા તને, અમે હવિરન્ન વા નમસ્કારવડે સેવીએ છીએ. મનુ પિતાએ, (યજ્ઞ કરી દેવો પાસેથી મેળવી) જે રોગોપશાંતિ તથા ભયરહિતપણું (પોતાની પ્રજાને) અર્પણ કર્યું તે, તારા માર્ગદર્શકત્વ તળેજ અમને પ્રાપ્ત હો. ૨

अश्यामतेसुमतिंदेवयज्ययाक्षयद्वीरस्यतवरुद्रमीढ्वः ।
सुम्नायन्निद्विशोअस्माकमाचरारिष्टवीराजुहवामतेहविः ॥३॥

प०— अश्याम । ते । सुमतिम् । देवयज्यया । क्षयत्ऽवीरस्य । तव । रुद्र । मीढ्वः । सुम्नऽयन् । इत् । विशः । अस्माकम् । आ । चर । अरिष्टऽवीराः । जुहवाम । ते । हविः ॥३

અ૦—હે કામનાના વરસાવનાર વા નિત્યતરૂણ રૂદ્ર !, અમને દેવયાગવડે વીરપુત્રયુક્ત એવો તૂં તેનો મંગળ અનુગ્રહ સિદ્ધ હો. તૂં, અમારી પ્રજાને સુખ દેતો આવ. અબાધિત પુત્રો વડે યુક્ત સતા અમે તૂંને હવિ અર્પણ કરીએ. ૩

*त्वेषंवयंरुद्रंयज्ञसाधंवंकुंकविमवसेनिह्वयामहे ।
आरेअस्मद्दैव्यंहेळोअस्यतुसुमतिमिद्वयमस्यावृणीमहे ॥४॥

प०— त्वेषम् । वयम् । रुद्रम् । यज्ञऽसाधम् । वंकुम् । कविम् । अवसे । नि । ह्वयामहे । आरे । अस्मत् । दैव्यम् ।

---

* स्विष्टंनइदमधिष्यतियदिमंराधयिष्याम इतित-स्स्विष्टकृतः स्विष्टकृत्वमिति । तै० सं० २-६-८. ।

हेळं. । अन्यत् । सुऽमतिम् । इत् । वयम् । अस्य । आ ।
वृणीमहे ॥ ४ ॥

अ०—દેદીપ્યમાન યજ્ઞને સિદ્ધ કરનાર, વાંકા ચાલનાર, બુદ્ધિમાન એવા રૂદ્રને, અમે સરક્ષણાર્થ છેક નિરંતર આહ્વાન કરીએ છીએ. તે, દૈવી કોપને અમારાથી દૂર પ્રેરે. અમે, કેવળ તેના અનુગ્રહની ઇચ્છા કરીએ છીએ. ४

दिवोवराहमरुषंकपर्दिनंत्वेषंरूपंनमसानिह्वयामहे ।
हस्तेबिभ्रद्भेषजावार्याणिशर्मवर्मच्छर्दिरस्मभ्यंयंसत् ॥५॥५॥

प०— दिवः । वराहम् । अरुषम् । कपर्दिनम् । त्वेषम् । रूपम् ।
नमसा । नि । ह्वयामहे । हस्ते । बिभ्रत् । भेषजा । वा-
र्याणि । शर्म । वर्म । छर्दिः । अस्मभ्यम् । यंसत् ॥५॥५

अ०—ઉત્કૃષ્ટ-ભોજન અથવા, વરાહ જેવા દઢ અંગવાળા, દેદીપ્યમાન, જટિલ, તેજસ્વી, નિરૂપણીય-વેદાંતાધિગમ્ય-(એવા રૂદ્ર)ને, અમે હવિરન્નવડે વા નમસ્કારપૂર્વક નિરંતર આહ્વાન કરીએ છીએ પોતાના બાહુઓ વિષે શ્રેષ્ઠ ઔષધ ધારણ કરતો તે, અમને આરોગ્ય, કવચ, તથા ગૃહ દો. ५

ઇતિ પાંચમો વર્ગ સમાપ્ત.

इदंपित्रेमरुतामुच्यतेवचःस्वादोःस्वादीयोरुद्रायवर्धनम् ।
रास्वाचनोअमृतमर्तभोजनंत्मनेतोकायतनयायमृळ ॥६॥

प०— इदम् । पित्रे । मरुताम् । उच्यते । वचः । स्वादोः । स्वादीयः ।

रुद्राय । वर्धनम् । रास्व । च । नः । अमृत । मर्तऽभोजनम् । त्मने । तोकाय । तनयाय । मृळ ॥ ६ ॥

અ૦—આ મધુરમા મધુર, ઉત્સાહિત કરનાર સ્તોત્ર, (એગણુપચાશ) મરુતોના પિતા રૂદ્રની પ્રીત્યર્થ ગવાય છે હે અમર(દેવ)!, તૂ માનવોને ભોગપર્યાપ્ત એવુ અન્ન, અમને દે અને તથા મારા પુત્ર પૌત્રાદિકને સુખી કર ૬

मानोमहान्तमुतमानोअर्भकमानउक्षन्तमुतमानउक्षितम् ।
मानोवधीःपितरंमोतमातरमानःप्रियास्तन्वोरुद्ररीरिषः ॥७॥

प०— मा । नः । महान्तम् । उत । मा । नः । अर्भकम् । मा । नः । उक्षन्तम् । उत । मा । नः । उक्षितम् । मा । नः । वधीः । पितरम् । मा । उत । मातरम् । मा । नः । प्रियाः । तन्वः । रुद्र । रिरिषः ॥ ७ ॥

અ૦—હે રૂદ્ર!, તૂ અમારા મધ્યે જે વૃદ્ધ તથા બાળક હોય જે યુવાન હોય, તથા જે ગર્ભસ્થ હોય, તેમને મારીશ નહીં અમારા પિતા તથા માતાને તૂ મારીશ નહીં તૂ, અમારાં પ્રિય શરીરોને વા પ્રજાને દુખ દઈશ નહીં ૭

मानस्तोकेतनयेमानआयौमानोगोषुमानोअश्वेषुरीरिषः ।
वीरान्मानोरुद्रभामितोवधीर्हविष्मन्तःसदमित्त्वाहवामहे ॥८॥

प०— मा । नः । तोके । तनये । मा । नः । आयौ । मा । नः । गोषु । मा । नः । अश्वेषु । रिरिषः । वीरान् । मा । नः ।

रुद्र । भामितः । वधीः । हविष्मन्तः । सदम् । इत् । त्वा । हवामहे ॥ ८ ॥

अ०—હે રૂદ્ર!, તું અમારા પુત્રોને, પૌત્રોને, અમારા નોકરચાકરને, અમારી ગાયોને, અમારા અશ્વોને મારીશ નહીં. ક્રોધાવિષ્ટ થઈ તું, અમારા વીર પુરૂષોને મારીશ નહીં. હવિવડે યુક્ત સતા અમે, સદૈવ તારૂં આહ્વાન કરીએ છીએ. ૮

उपतेस्तोमान्पशुपाइवाकरंरास्वापितर्मरुतांसुम्नमस्मे ।
भद्राहितेसुमतिर्मृळयत्तमाथावयमवइत्तेवृणीमहे ॥ ९ ॥

प०— उप । ते । स्तोमान् । पशुपाःइव । आ । अकरम् । रास्व । पितः । मरुताम् । सुम्नम् । अस्मे इति । भद्रा । हि । ते । सुऽमतिः । मृळयत्ऽतमा । अथ । वयम् । अवः । इत् । ते । वृणीमहे ॥ ९ ॥

अ०—(હે રૂદ્ર)!, ગોવાળોની પેઠે હું, (અર્થાત્ પ્રાતઃકાળે સંભાળેલાં ઢોર જેમ સાંજરે તેના ધણીને પાછાં સોંપે તેમ તારી પાસેથી મળેલાં) સ્તુતિમંત્રો તને સમર્પિત કરૂં છું. હે મરૂતોના પિતા!, તું અમને સુખ અર્પણ કર. ત્હારી કૃપા અત્યંત સુખ દેનારી તથા આશ્રય કરવા યોગ્ય છે. તેથીજ અમે, ત્હારા સંરક્ષણની રૂડી યાચના કરીએ છીએ. ૯

आरेतेगोघ्नमुतपूरुषघ्नंक्षयद्वीरसुम्नमस्मेतेअस्तु ।
मृळाचनोअधिचब्रूहिदेवाधाचनःशर्मयच्छद्विबर्हाः ॥ १० ॥

प०— आरे । ते । गोऽघ्नम् । उत । पुरुषऽघ्नम् । क्षयत्ऽवीर ।

सुम्नम् । अस्मे इति । ते । अस्तु । मृळ । च । नः । अधि । च । ब्रूहि । देव । अध । च । नः । शर्म । यच्छ । द्विऽबर्हाः ॥ १० ॥

अ०—हे सर्वशत्रुना विध्वंसक (रुद्र)!, त्हारुं गायने हणनार तथा माणसने हणनार आयुध, अमाराथी दूर हो. त्हारो सुख-वैभव, अमने (सिद्ध) हो. तूं, अमने सुखसिद्धयर्थ प्रसन्न हो. हे देदीप्यमान (रुद्र)!, अमारो पक्ष धरी, (ब्राह्मणो मन्मुख) अमारी प्रशंसा कर. अने ते पछी द्यावापृथिवी मध्ये होनार अथवा, दक्षिणोत्तर मार्गनो अथवा ज्ञानकर्मनो स्वामी एवो तूं, अमने सुख दे. १०

अवोचाम॒ नमो॑ अस्मा अव॒स्यवः॑ शृ॒णोतु॑ नो॒ हवं॑ रु॒द्रो म॒रुत्वा॑न् ।
तन्नो॑ मि॒त्रो वरु॑णो मामहन्ता॒मदि॑तिः॒ सिन्धुः॑ पृथि॒वी उ॒त द्यौः ॥ ११ ॥ ६

प०— अवोचाम । नमः । अस्मै । अवस्यवः । शृणोतु । नः । हवम् । रुद्रः । मरुत्वान् । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ११ ॥ ६ ॥

अ०—अन्न वा संरक्षणनी इच्छा करीने अमे, (आ स्तोत्र) गायुं. आ (रुद्र)ने नमस्कार हो. मरुद्युक्त एवो रुद्र, अमारी प्रार्थनाने स्वीकारो. मित्र, वरुण, अदिति, समुद्र, पृथिवी तथा द्युलोक, अमारी ते (प्रार्थना)ने पोषो. ११

इति छट्ठो वर्ग समाप्त.

सूक्त ११४.

१ रुद्र = રુદ્રદેવ. (रोदयति सर्वमन्तकालेइति, (२) यद्वा-रुत्संसाराख्यदुःखंतद्द्रावयतिइति, (३) यद्वा रुतः शब्दरूपाउपनिषद् ताभिर्द्रूयते गम्यते प्रतिपाद्यत इति, (४) यद्वा रुत्शब्दात्मिकावाणीतत्प्रतिपाद्यात्मविद्या वा तामुपासकेभ्यो रातिददातीति, (५) यद्वा रुणद्धि आवृणोतीतिरुत् अंधकारादि त द्रणातिविदारयतीति, (६) यद्वा कदाचिद्देवा सुरसंग्रामे अग्न्यात्मको रुद्र देवैर्निक्षिप्तंधनमपहृत्य निरगात् असुराञ्जित्वा देवा-एनमन्विष्यदृष्ट्वाधनमहरन् तदानीमरुदत् तस्माद्रुद्रः ॥

२ तवसे = પ્રવૃદ્ધ. (तवतिर्वृद्ध्यर्थे)

३ कपर्दिने = જટિલ

४ क्षयद्वीराय = ઐશ્વર્યસંપન્ન, મરુત્પુત્રોવડે યુક્ત, અથવા, વીરોના નાશ કરનાર

५ अनातुरम् = નિરોગી

६ नमसा = હવિરન્નવડે

७ योः = भयानां यावन = ભયરહિતપણું.

८ प्रणीतिषु = प्रकृष्टनयनेषु सत्सु = માર્ગદર્શકત્વ તળેજ.

९ देवयज्यया = દેવયાગવડે

१० मीढ्व = કામનાના વરસાવનાર (मिहसेचने)

११ हेळः = ક્રોધ.

१२ वराहम् = ઉત્કૃષ્ટ-ભોજન, અથવા વરાહ જેવા દૃઢ અંગવાળા.

१३ शर्म = કવચ.

१४ छर्दिः = ગૃહ (छृद्यतेदीप्यतेसुवर्णादिभिर्धनैः इति छर्दिः)

१५ यमत = प्रयच्छतु = द्यो. (यमउपरमे).
१६ रमने = आरमने = मने.
१७ तोकाय = पुत्रने.
१८ रास्व = प्रयच्छ = दे. (रादाने).
१९ उरुष्यतम = युवानने.
२० उक्षितम = गर्भस्थने.
२१ आर्यो = नोकरचाकरने. (ऋणुगतौ).
२२ भामित. = क्रोधाविष्ट थई. (भामक्रोधे).
२३ आरे = दूर.
२४ त्रिवर्हाः = त्रयोःस्थानयोःपरिवृढः = द्यावापृथिवी મધ્યે હોનાર, અથવા દક્ષિણોત્તર માર્ગનો અથવા યાનકર્મનો સ્વામી. (वर्हते = वर्धते).
२५ अवस्यवः = અન્નેચ્છુ અથવા સંરક્ષણેચ્છુ

सूक्त ११५.

ઋષિઃ-આંગિરસ કુત્સ, દેવતા-સૂર્ય; છન્દઃ-ત્રિષ્ટુભ્

*चित्रंदेवानामुदंगादनीकंचक्षुर्मित्रस्यवरुणस्याग्नेः ।
आप्राद्यावापृथिवीअन्तरिक्षंसूर्यआत्माजगतस्तस्थुषश्च ॥१॥

प०– चित्रम् । देवानाम् । उत । अगात् । अनीकम् । चक्षुः ।

---

* योमौलपन्नुदेतिससर्वेषांभूतानांप्राणानादायोदेति ।
तै० आ० प्रथमाध्याये ।

मित्रस्य । वरुणस्य । अग्नेः । आ । अप्राः । द्यावापृथिवी इति । अन्तरिक्षम् । सूर्यः । आत्मा । जगतः । तस्थुषः । च ॥ १ ॥

અ૦—રશ્મિઓના અથવા દેવોના તેજ સમૂહરૂપ, મિત્ર, વરુણ તથા અગ્નિલોકના ચક્ષુરૂપ સુંદર સૂર્યમંડળ, (આ) ઉગ્યું. તે દ્યાવા-પૃથિવી અને અન્તરિક્ષને (પોતાના તેજવડે) ચોમેર વ્યાપ્ત કરેછે. સૂર્ય, સર્વ જંગમ તથા સ્થાવર પદાર્થનો આત્મા—જીવાત્મા—છે. १

सूर्यो॑दे॒वीमु॒षसं॒रोच॑माना॒मर्यो॒नयोषा॑म॒भ्ये॑तिप॒श्चात् ।
यत्रा॒नरो॑देव॒यन्तो॑यु॒गानि॑वित॒न्वते॒प्रति॑भ॒द्राय॑भ॒द्रम् ॥२॥

प०— सूर्यः । देवीम् । उषसम् । रोचमानाम् । मर्यः । न । योषाम् । अभि । एति । पश्चात् । यत्र । नरः । देवऽयन्तः । युगानि । विऽतन्वते । प्रति । भद्राय । भद्रम् ॥ २ ॥

અ૦—કોઇ મનુષ્ય, જેમ સુંદર સ્ત્રીની પુંઠે જાય તેમ સૂર્ય, દાનાદિ-ગુણયુક્ત, દેદીપ્યમાન ઉષાની પુંઠે જાય છે જે ઉષાનો ઉદય થતાં, સૂર્યોપાસક યજ્ઞનેતાઓ, પોતાના હળો પ્રસારે છે અમે, મંગળકર્તા અર્થે તે મંગળદેવ (સૂર્ય)ની (સ્તુતિ કરીએ છીએ) અથવા, દેવકામનાવાળા ઉપાસક દંપતી ઉષાના [પ્રત્યેક ઉદય સમયે, ફલાર્થ (અગ્નિહોત્રાદિ) મંગળકર્મ કરવાને પ્રવૃત્ત થાય છે २

भ॒द्रा अश्वा॑ह॒रितः॒सूर्य॑स्यचि॒त्रा एत॑ग्वा अनु॒माद्या॑सः ।
न॒म॒स्यन्तो॑दि॒व आपृ॒ष्ठम॑स्थुः॒परि॒द्यावा॑पृथि॒वी य॑न्ति स॒द्यः ॥३॥

प०— भ॒द्राः । अश्वाः । ह॒रित॑. । सूर्य॑स्य । चि॒त्राः । एत॑ऽग्वाः । अ॒नु॒ऽमा॒द्या॑सः । न॒म॒स्यन्तः॑ । दि॒वः । आ । पृ॒ष्ठम् । अ॒स्थुः॒ । परि॑ । द्यावा॑पृथि॒वी इति॑ । य॒न्ति॒ । स॒द्य ॥ ३ ॥

अ०—કલ્યાણકારક, હરીજનાર, અથવા રસ હરીજનાર, વિચિત્ર અંગવાળા, વ્યાપક, શબલ વા નીલવર્ણના, અનુક્રમે સ્તુતિવડે પ્રસન્ન થનાર, વન્દનીય એવા સૂર્યના અશ્વો, અથવા રશ્મિઓ, દ્યુલોકના પૃષ્ઠભાગને પ્રાપ્ત થાય છે અને એકજ દિવસમાં દ્યાવાપૃથિવીની પ્રદક્ષિણા કરે છે ૩

तत्सूर्य॑स्य दे॒व॒त्वं तन्म॑हि॒त्वं म॒ध्या कर्तो॒र्वित॑तं॒ सं ज॑भार ।
य॒देदयु॑क्त ह॒रितः॑ स॒धस्था॒दाद्रात्री॒ वास॑स्तनुते सि॒मस्मै॑ ॥४॥

प०— तत् । सूर्य॑स्य । दे॒व॒ऽत्वम् । तत् । म॒हि॒ऽत्वम् । म॒ध्या । कर्तोः॑ । विऽत॑तम् । सम् । ज॒भा॒र॒ । य॒दा । इत् । अयु॑क्त । ह॒रितः॑ । स॒धऽस्था॑त् । आत् । रात्री॑ । वासः॑ । त॒नु॒ते॒ । सि॒मस्मै॑ ॥ ४ ॥

अ०—તે, સૂર્યનું ઐશ્વર્ય તથા માહાત્મ્ય છે કે તે, (કૃષિ–આદિ) કર્મ અધુરાં હોય તે દરમ્યાન, પોતાના વિસ્તારને પામેલા રશ્મિઓનો પોતાના વિષે ઉપસંહાર કરી લે છે. તે પોતાના હરિદ્વર્ણના અશ્વોને, કિંવા રસ હરીજનાર રશ્મિઓને, રથમાંથી અથવા આ પૃથિવીલોકમાંથી જે કાળે છોડી અથવા ખેંચી લઇ અન્યત્ર સંયુક્ત કરે છે ત્યારે રાત્રિ, એકદમ સર્વલોક વિષે ઘોર અન્ધકાર ફેલાવે છે અથવા, સર્વ વિશ્વમાંથી દિવસને ખેંચી લઇ, અન્ધકાર ફેલાવે છે. ૪

तन्मित्रस्य वरुणस्याभिचक्षे सूर्यो रूपं कृणुते द्योरुपस्थे ।
अनन्तमन्यद्रुशदस्य पाजः कृष्णमन्यद्धरितः सं भरन्ति ॥५॥

प० — तत् । मित्रस्य । वरुणस्य । अभिऽचक्षे । सूर्यः । रूपम् । कृणुते । द्योः । उपऽस्थे । अनन्तम् । अन्यत् । रुशत् । अस्य । पाजः । कृष्णम् । अन्यत् । हरितः । सम् । भरन्ति ॥ ५ ॥

अ०—ઉદય સમયે, મિત્ર તથા વરૂણલોકને (અર્થાત્ સર્વ જગતને) દર્શન થવા તે, નભના મધ્યપ્રદેશ વિષે પોતાના તેજને પ્રગટ કરે છે. તેના હરિદ્વર્ણના અશ્વો અથવા રશ્મિઓ, એક કાળે અનન્ત, દેદીપ્યમાન શ્વેતવર્ણના બળને, (દિવસને) અને બીજે કાળે, કૃષ્ણવર્ણના બળને (રાત્રિને) ધારણ કરે છે. ૫

अद्या देवा उदिता सूर्यस्य निरंहसः पिपृता निरवद्यात् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥६॥७

प० — अद्य । देवाः । उत्ऽइता । सूर्यस्य । निः । अंहसः । पिपृत । निः । अवद्यात् । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ६ ॥ ७ ॥

अ०—હે દેદીપ્યમાન સૂર્યરશ્મિઓ !, આ સૂર્યોદય સમયે પ્રતઉત પ્રસરતાં એવાં તમે, અમને પાપ તથા સંકટથી છેક ઉગારો. મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી તથા દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષો. ૬

ઇતિ સાતમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ११५.

१ अनीकं = તેજઃ સમૂહ.
२ मर्यः = મનુષ્ય.
३ युगानि = અગ્નિહોત્રાદિક કર્મો; હળો; દંપતી.
४ एतग्वा = અશ્વો. (एतव्यगन्तव्यंमार्गंगन्तारः).
५ अनुमाद्याः = અનુક્રમે સ્તુતિવડે પ્રસન્ન થનાર.
६ कर्ताः = કર્મની.
७ सिमस्मै = सर्वस्मिन् = સર્વ મધ્યે
८ सधस्थात् = सहतिष्ठत्यस्मिन्निति सधस्थोरथः = રથ, અથવા પાર્થિવ લોકમાંથી.
९ वासः = ઘોર અંધકાર અથવા, દિવસ. (आच्छादयितृ तमः यद्वा वासरमहः वासः).
१० उपस्थे = उपस्थाने मध्ये = મધ્ય પ્રદેશ વિષે
११ पाजः = બળ. (पातिरक्षतीति पाजः)

सूक्त ११६.

ઋષિ—કક્ષીવાન્, દેવતા—અશ્વિન્; છન્દઃ—ત્રિષ્ટુભ્.

*नासत्याभ्यांब्रर्हिरिवप्रवृंजेस्तोमाँइयर्म्यभ्रियेवबातः ।
यावर्भगायविमदायंजायांसेनाजुवान्यूहतूरथेन ॥१॥

---

* ટીપઃ—વિમદ સંબંધમાં જુવો ११२-१९.

प०— नासत्याभ्याम् । बर्हिःऽइव । प्र । वृञ्जे । स्तोमान् । इयर्मि । अभ्रियाऽइव । वातः । यौ । अर्भगाय । विऽमदाय । जायाम् । सेनाऽजुवा । निऽऊहतुः । रथेन ॥ १ ॥

अ०—(જેમ કોઇ યજમાન, યજ્ઞાર્થે) પૂરતુ દર્ભાસન છેદી તૈયાર કરે તેમ હુ, અશ્વિનદેવો માટે સ્તોત્ર તૈયાર કરુ છુ વાયુ, જેમ મેઘજળને ખૂબ પ્રેરે તેમ હુ, જે અશ્વિનોએ વિમદ નામના બાળઋષિની (સ્વયવરમા મેળવેલી) સ્ત્રીને, (શત્રુનો નાશ કરી) વેગવાળા રથવડે ઘેર પહોચાડેલી તેના માટે ખૂબ સ્તોત્ર ગાઉ છુ ૧

*वीळुपत्मभिराशुहेमभिर्वा देवानां वा जूतिभिः शाशदाना ।
तद्रासभो नासत्या सहस्रमाजा यमस्य प्रधने जिगाय ॥२॥

प०— वीळुपत्मऽभिः । आशुहेमऽभिः । वा । देवानाम् । वा । जूतिऽभिः । शाशदाना । तत् । रासभः । नासत्या । सहस्रम् । आजा । यमस्य । प्रऽधने । जिगाय ॥ २ ॥

अ०—જોસભેર ઉડનાર, તથા શીઘ્રગતિવાળા અશ્વોના યોગે, તથા (ઇન્દ્રાદિક) દેવોની પ્રેરણાના યોગે અત્યર્થ પ્રેરાનાર એવા (પ્રજાપતિએ અર્પણ કરેલ) તમારા (વાહનરૂપ) રાસભે, હે અશ્વિન (દેવો) [1], વૈવસ્વતના પ્રિય, અત્યત ધનોપેત સગ્રામવિષે, હજારો શત્રુને જીત્યા યા, લક્ષ્યસહસ્ર મેળવ્યા. ૨

* प्रजापतिर्वै सोमाय राज्ञे दुहितरं प्रायच्छत् । ऐ० ब्रा० ४-७ ।

*तुग्रोंहभुज्युमश्विनोदमेघेरयिनकश्चिन्ममृवाँअवाहाः ।
तमूहथुर्नौभिरात्मन्वतींभिरन्तरिक्षप्रुद्भिरपोदकाभिः ॥३॥

प०— तुग्रः । ह । भुज्युम् । अश्विना । उदऽमेघे । रयिम् । न । कः । चित् । ममृऽवान् । अव । अहाः । तम् । ऊहथुः । नौभिः । आत्मन्ऽवतीभिः । अन्तरिक्षप्रुत्ऽभिः । अपऽउदकाभिः ॥ ३ ॥

भ०—हे અશ્વિન્ (દેવો)!, મરણોન્મુખ (ધનલોભી) મનુષ્ય, જેમ ધનની આશા છોડી દે તેમ ખરેખર તુગ્રે, (પોતાના પુત્ર) ભુજ્યુને સમુદ્રમાં છોડી દીધો. તમે, તેને જળની ઉપર ચાલનાર, જળ પ્રવેશે નહીં તેવી તમારી પોતાની અથવા દૃઢ નાવ વડે ઘેર પોહોંચાડેલો. ૩

तिस्रःक्षपस्त्रिरहातिव्रजद्भिर्नासत्याभुज्युमूहथुःपतङ्गैः ।
समुद्रस्यधन्वन्नार्द्रस्यपारेत्रिभीरथैःशतपद्भिःषळश्वैः ॥४॥

प०— तिस्रः । क्षपः । त्रिः । अहा । अतिव्रजत्ऽभिः । नासत्या । भुज्युम् । ऊहथुः । पतङ्गैः । समुद्रस्य । धन्वन् । आर्द्रस्य । पारे । त्रिऽभिः । रथैः । शतपत्ऽभिः । षट्ऽअश्वैः ॥ ४ ॥

भ०—હે અશ્વિન્ (દેવો)! તમે ત્રણ રાત્રિ અને ત્રણ દિવસ પર્યંત દોડનાર (ચક્રરૂપી) સેંકડો પાદવાળા ૭ અશ્વો

---

* ભુજ્યુ માટે ૧૧૨-૬ નીચે ટીપ જુઓ.

જોડેલા એવા ત્રણ રથોના યોગે, ભુજ્યુને જળમય સમુદ્રની પાર જલવર્જિત પ્રદેશવિષે લઇ આવ્યો. ४

अनारम्भणेतदवीरयेथामनास्थानेअग्रभणेसमुद्रे ।
यदश्विनाऊहथुर्भुज्युमस्तंशतारित्रांनावमातस्थिवांसम् ॥५॥८॥

प०— अनारम्भणे । तत् । अवीरयेथाम् । अनास्थाने । अग्रभणे । समुद्रे । यत् । अश्विनौ । ऊहथुः । भुज्युम् । अस्तम् । शतऽअरित्राम् । नावम् । आतस्थिऽवांसम् ॥ ५ ॥ ८ ॥

अ०—હે અશ્વિન् (દેવો)!, આલંબનરહિત, જે વિષે ટકી ન શકાય તેવા, હાથેથી પકડાય તેવા આધારભૂત પદાર્થ વિનાના સમુદ્રવિષે, તમે સેંકડો હલેસાંવાળી નાવમાં ભુજ્યુને બેસાડીને, જે (તેના પિતા તુમને) ઘેર પહોચાડયો તે, તમારું મોટું પરાક્રમ છે. ५

ઇતિ આઠમો વર્ગ સમાપ્ત

*यमश्विनाददथुःश्वेतमश्वमघाश्वायशश्वदित्स्वस्ति ।
तद्वांदात्रंमहिकीर्तेन्यंभूत्पैद्वोवाजीसदमिद्धव्योअर्यः ॥६॥

प०— यम् । अश्विना । ददथुः । श्वेतम् । अश्वम् । अघऽअश्वाय । शश्वत् । इत् । स्वस्ति । तत् । वाम् । दात्रम् । महि । कीर्तेन्यम् । भूत् । पैद्वः । वाजी । सदम् । इत् । हव्यः । अर्यः ॥ ६ ॥

* આ આખ્યાયિકા સંબંધમાં જુઓ १-११७-९, १-११८-९; १-११९-१०

अ०—हे अश्विन् (देवो)[1], तमे पेदुने जे श्वेतवर्णनो अश्व अर्पण कर्यो ते तेने सदैव जयमगळ पमाडतो. तमारुं ते दान, अति गंभीर तथा प्रशंसनीय हतुं. (तेथी) पेदुनो वा शीघ्र गामी, शत्रूनो प्रेरयिता, अथवा युद्धविषे प्रेरवा योग्य, वेगवान एवो ते अश्व, अमोने पण सदैव आह्वान करवा योग्य छे. ६

युवंनरास्तुवतेपंज्रियायंकक्षीवंतेअरदतंपुरन्धिम् । कारोतराच्छफादश्वस्यवृष्णःशतंकुंभाँअसिंचतंसुरायाः ॥७॥

प०— युवम् । नरा । स्तुवते । पज्रियाय । कक्षीवते । अरदतम् । पुरम्ऽधिम् । कारोतरात् । शफात । अश्वस्य । वृष्णः । शतम् । कुम्भान् । असिंचतम् । सुरायाः ॥ ७ ॥

अ०—हे शूरा अश्विन् (देवो)[1], तमे तमारी स्तुति करनार पज्रिय कक्षीवानने विपुल बुद्धि अर्पण करी दारूना पीपनी पेठे, तमारा समर्थ अश्वोनी खरीओमाथी तमे दारूना सो करो घडा भर्या. ७

*हिमेनाग्निंघ्रंसमवारयेथांपितुमतीमूर्जमस्माअधत्तम् । ऋबीसेअत्रिमश्विनावनीतमुन्निन्यथुःसर्वगणंस्वस्ति ॥८॥

प०— हिमेन । अग्निम् । घ्रंसम् । अवारयेथाम् । पितुऽमतीम् । ऊर्जम् । अस्मै । अधत्तम् । ऋबीसे । अत्रिम् । अश्विना । अवऽनीतम् । उत । निः । ऊन्यथुः । सर्वऽगणम् । स्वस्ति ॥८॥

---

* अत्रि संबंधमा ११२-७ नीचे टीप जुओ.

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, તમે શીતોદક વડે બળબળતા અગ્નિને નિવાર્યો. આ (અગ્નિ)ને બલપ્રદ અન્ન અર્પણ કર્યું. અંધારા પીડાગૃહ વિષે અવળે મુખે નાંખેલા અગ્નિને બ્હાર કાઢી, સાંગોપાંગ અથવા તેના પુત્રગણસમેત, તેને ઘર સહીસલામત આણ્યો. અથવા (૨) વૃષ્ટિજળવડે, અગ્નિવત્ જાજ્વળતા નિદાઘકાળના દિવસની તીક્ષ્ણતાને નિવારી. આ અગ્નિને, (પુરોડાશાદિક) અન્નયુક્ત, બલકારક ઘૃત અર્પણ કર્યું. પૃથિવીના પદાર્થો નિસ્તેજ થતાં ઔષધિઓ ઉત્પન્ન કરવા, હવિ વા ઔષધિના ભક્ષક (પાર્થિવ) અગ્નિને, વ્રીહિ-આદિ ઔષધિ સમેત તમે બ્હાર આણ્યો. (અર્થાત્, કારણાત્મક પાર્થિવાગ્નિ વિષે રહેલાં સર્વ ઔષધિઓને, તમે વૃષ્ટ્યુદક વડે વ્યક્ત કર્યાં.) ૮

परावतंनासत्यानुदेथामुच्चाबुध्नंचक्रथुर्जिह्मवारम् ।
क्षरन्नापोनपायनायरायेसहस्रायतृष्यतेगोतमस्य ॥ ९ ॥

प०— परा । अवतम् । नासत्या । अनुदेथाम् । उच्चाऽबुध्नम् । चक्रथुः । जिह्मऽबारम् । क्षरन् । आपः । न । पायनाय । राये । सहस्राय । तृष्यते । गोतमस्य ॥ ९ ॥

અ૦—સત્ય-સ્વભાવવાળા, વા સત્યનેતા, વા નાસિકાથી ઉત્પન્ન હોનાર હે અશ્વિન્ (દેવો)!, તમે કૂપ દૂર હતો તેને સમીપમાં આણ્યો. તળું ફેરવી ઉપર આણી તેનું મુખ વાંકું વાળ્યું. તેમાંથી હવિ અર્પણ કરનાર, સહનશીલ, તૃષાર્ત ગોતમને પાન કરવા અર્થે, જળ વેહેવા લાગ્યું. અથવા, તેથી ગોતમને અસંખ્ય સંપત્તિ મળી. ૯

जुजुरुषो नासत्योत वव्रिं प्रामुञ्चतं द्रापिमिव च्यवानात् ।
प्रातिरतं जहितस्यायुर्दस्रादित्पतिमकृणुतं कनीनाम् ॥१०॥

प०— जुजुरुषः । नासत्या । उत । वव्रिम् । प्र । अमुञ्चतम् । द्रापिम्ऽइव । च्यवानात् । प्र । अतिरतम् । जहितस्य । आयुः । दस्रा । आत् । इत् । पतिम् । अकृणुतम् । कनीनाम् ॥ १० ॥ ९ ॥

अ०—હે અશ્વિન્ (દેવો)! તમે, જીર્ણ ચ્યવનના શરીર ઉપરથી, કવચની પ્રમાણે જરાવસ્થાને છેક ઉખેડી નાંખી. હે દસ્રા, અથવા સુંદર (દેવો)!, તમે (પુત્રાદિઓએ) છાંડેલ (ચ્યવન) ઋષિનું આયુષ્ય વધાર્યું, અને તે પછી તેને તરુણ કન્યાઓનો પતિ કર્યો. ૧૦

ઇતિ નવમો વર્ગ સમાપ્ત.

*तद्वां नरा शंस्यं राध्यं चाभिष्टिमन्नासत्या वरूथम् ।
यद्विद्वांसा निधिमिवापगूळ्हमुद्दर्शतादूपथुर्वन्दनाय ॥११॥

प०— तत् । वाम् । नरा । शंस्यम् । राध्यम् । च । अभिष्टिऽमत् । नासत्या । वरूथम् । यत् । विद्वांसा । निधिम्ऽइव । अपऽगूळ्हम् । उत् । दर्शतात् । ऊपथुः । वन्दनाय ॥ ११ ॥

अ०—હે આરોગ્યનેતા અશ્વિન્ (દેવો)!, વિદ્વાન એવા તમે, નિધિની પેઠે સંતાડેલા વન્દનને કૂવાની બ્હાર કાઢેલો તે તમારું કૃત્ય, પ્રશંસનીય, આરાધનીય, અભિમુખે પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય તથા કામના કરવા યોગ્ય છે. ૧૧

---

* ટીપ—વંદન સંબધમાં ૧૧૨-૫ નીચેની ટીપ જુઓ.

*तद्वां नरा सनये दंस उग्रमाविष्कृणोमि तन्यतुर्न वृष्टिम् ।
दध्यङ् ह यन्मध्वाथर्वणो वामश्वस्य शीर्ष्णा प्र यदीमुवाच ॥१२॥

प०— तत् । वाम् । नरा । सनये । दंसः । उग्रम् । आविः । कृणोमि । तन्यतुः । न । वृष्टिम् । दध्यङ् । ह । यत् । मधु । आथर्वणः । वाम् । अश्वस्य । शीर्ष्णा । प्र । यत् । ईम् । उवाच ॥ १२ ॥

અ૦—હે શૂરા દેવો !, અથર્વના પુત્ર દધ્યડ્‌ે અશ્વનુ શિર ધારણ કરી, તમને જે મધુવિદ્યા કહી સંભળાવી તે તમારા દુઃશક્ય પરાક્રમને, ગર્જના જેમ વૃષ્ટિને પ્રગટ કરે તેમ હું પ્રગટ કરું છું. ૧૨

अजोहवीन्नासत्या करा वां महे यामन्पुरुभुजा पुरंधिः ।
श्रुतं तच्छासुरिव वध्रिमत्या हिरण्यहस्तमश्विनावदत्तम् ॥१३॥

प०— अजोहवीत् । नासत्या । करा । वाम् । महे । यामन् । पुरुऽभुजा । पुरम्ऽधिः । श्रुतम् । तत् । शासुःऽइव । वध्रिऽमत्याः । हिरण्यऽहस्तम् । अश्विनौ । अदत्तम् ॥ १३ ॥

---

* ઇંદ્રે દધ્યડ્ ઋષિને પ્રવર્ગ્ય વિદ્યા અને મધુવિદ્યા શીખવેલી અને તેને કહેલું કે તે બીજા કોઈને શીખવવી નહી જો શીખવીશ તો તારો શિરચ્છેદ કરીશ. અશ્વિનદેવોએ દધ્યડ્‌નુ શિર તોડી, ત્યાં અશ્વનું શિર જોડી દીધું. તે પછી, અશ્વિનને તેણે બન્ને વિદ્યા શિખવી. ઇન્દ્રે તેનું શિર કાપી લીધું તેની જગાએ, અશ્વિનદેવે મૂળ મસ્તક જોડી દીધું.

अ०—हे બહુપાલક વા, બહુહસ્તવાળા અશ્વિન્ (દેવો)! મહાબુદ્ધિમાન વધ્રીમતીએ, અભિમત ફલ સંપાદન કરનાર એવા તમો તેની, મહાન સ્તોત્ર વડે (વારંવાર) પ્રાર્થના કરી. ગુરૂના વચનની પેઠે, તમે તે (એક ચિત્તે)-સાંભળી. તમોએ, તેને હિરણ્યહસ્ત નામનો પુત્ર અર્પણ કર્યો ૧૩

आस्नोवृकस्यवर्तिकामभीकेयुवंनरानासत्यामुमुक्तम् ।
उतोकविंपुरुभुजायुवंहकृपमाणमकृणुतंविचक्षे ॥१४॥

प०— आस्नः । वृकस्य । वर्तिकाम् । अभीके । युवम् । नरा । नासत्या । अमुमुक्तम् । उतो इति । कविम् । पुरुऽभुजा । युवम् । ह । कृपमाणम । अकृणुतम् । विऽचक्षे ॥ १४ ॥

अ०—હે શૂરા અશ્વિન્ (દેવો)!, વૃક (શ્વાન) તથા વર્તિકા (ચીબળી)નું યુદ્ધ પ્રાપ્ત થતાં તમે, વર્તિકાને વૃકના મુખમાંથી છોડાવી. હે બહુપાલક (દેવો)!, તમેજ સ્તુતિ કરતા, કવિ (ઋષિ)ને દૃષ્ટિદાન કર્યું. ૧૪

चरित्रंहिवेरिवाच्छेदिपर्णमाजाखेलस्यपरितक्म्यायाम् ।
सद्योजंघामायसींविश्पलायैधनेहितेसर्तवेप्रत्यधत्तम् ॥१५॥१०॥

प०— चरित्रम् । हि । वेःऽइव । अच्छेदि । पर्णम् । आजा । खेलस्य । परिऽतक्म्यायाम् । सद्य । जंघाम् । आयसीम् । विश्पलायै । धने । हिते । सर्तवे । प्रति । अधत्तम् १५।१०

अ०—સંગ્રામ વિષે, ખેલ રાજાની સ્ત્રી વિશ્પલાનો ચરણ, પક્ષિની પાંખની પેઠે છેદાઇ ગયો. (તેના પુરોહિત અગસ્ત્યે તમારી સ્તુતિ કરતા), હે અશ્વિન્ (દેવો)! તમે, શત્રુ વિષે

સ્થાપિત ધનસંપત્તિ જીતવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થતાં, તેમાં જવા રાત્રિ વિષે આવી, એકદમ સોખંડી અંધ બેસાડી. ૧૫

ઇતિ દશમો વર્ગ સમાપ્ત.

*शतंमेषान्वृक्यें चक्षदानमृज्राश्वंतंपितान्धंचकार ।
तस्माअक्षीनासत्याविचक्षआधत्तंदस्राभिषजावनर्वन् ॥१६॥

प०— शतम् । मेषान् । वृक्यें । चक्षदानम् । ऋज्रऽअश्वम् । तम् । पिता । अन्धम् । चकार । तस्मैं । अक्षी इति । नासत्या । विऽचक्षे । आ । अधत्तम् । दस्रा । भिषजौ । अनर्वन् १६

भा०—ઋજ્રાશ્વે, (અશ્વિનનો રાસભ) વૃકીસ્વરૂપે તેની પાસે આવેલો તેને એકસો મેંઢાં કાપી ખવડાવ્યાં તેને, તેના પિતા (વૃષાગિર) એ, (ડોળા ફોડી) આંધળો કર્યો. તેને; હે રૂડા દેવવૈદ અશ્વિન (દેવો)[1], તમે જોવાને અસમર્થ એવી આંખોને દેખતી કરી. ૧૬

*आवांरथंदुहितासूर्यस्यकार्ष्मेवातिष्ठदर्वताजयन्ती ।
विश्वेदेवाअन्वमन्यन्तहृद्भिःसमुश्रियानासत्यासचेथे ॥१७॥

* १ ऋज्राश्वःशतमेकंपमेषान् । ऋ० मं० १-८-१६. ।
२ अश्विनौ वै देवानांभिषजौ । तै० सं० २-३-११. ।

આ સંબંધમાં, વળી જુઓ ૧૧૭-૧૭-૧૮.

* १ प्रजापतिर्वैसोमायराज्ञेदुहितरंप्रायच्छत् । ऐ० ब्रा० ४-७ ।
२ सत्येनोत्तभिताभूमिः । ऋ० मं० ८-३-१०. ।

ટીપ—સવિતાદેવને પોતાની કન્યા સૂર્યાને સોમરાજને દેવાની

प० — आ । वाम् । रथम् । दुहिता । सूर्यस्य । कार्ष्मऽइव । अतिष्ठत् । अर्वता । जयन्ती । विश्वे । देवाः । अनु । अमन्यन्त । हृत्ऽभिः । सम् । ऊं इति । श्रिया । नासत्या । सचेथे । इति ॥ १७ ॥

अ० — हे अश्विन् (देवो)[1], तमारा अश्ववडे जीतेथी सूर्यकन्या, शरतनां काष्ठनी प्रमाणे, तमारा रथ उपर आरूढ थई. तेने, सर्व इतर देवोए, हृदयपूर्वक अनुमोदन आप्युं त्यारे तमे, रूडीरीते शोभवा लाग्या. १७

यद्यातंदिवोदासायवर्तिर्भरद्वाजायाश्विनाहयन्ता ।
रेवदुवाहसचनोरथोवांवृषभश्चशिंशुमारश्चयुक्ता ॥१८॥

प० — यत् । अयातम् । दिवःऽदासाय । वर्तिः । भरत्ऽवाजाय । अश्विना । हयन्ता । रेवत् । उवाह । सचनः । रथः । वाम् । वृषभः । च । शिंशुमारः । च । युक्ता ॥ १८ ॥

अ० — हे अश्विन् (देवो)!, स्तोत्रवडे तमारुं आव्हान थता तमे, हवि धारण करनार दिवोदासने घेर गया त्यारे तमारो कृपावत रथ, धनयुक्त अन्न वहीं आवेलो. ते रथे, बेल तथा ग्रह (ग्राह) जोडेला. १८

रयिंसुक्षत्रंस्वपत्यमायुःसुवीर्यंनासत्यावहन्ता ।
आजह्नावींसमनसोपवाजैस्त्रिरह्नोभागंदधतीमयातम् ॥१९॥

---

[1] प्रच्छा हती. सर्व देवोए, शरत करी के सोनी आगळ जे दोडी जाय तेने सूर्या वरे. अश्विनदेवो तेमा जीतेला होय, सूर्या तेमना रथ उपर आरूढ थई.

प०— र॒यिम् । सु॒ऽक्ष॒त्रम् । सु॒ऽअ॒प॒त्यम् । आयुः॑ । सु॒ऽवीर्य॑म् । नास॑त्या । वह॑न्ता । आ । ज॒ह्नावी॑म् । सऽम॑नसा । उप॑ । वाजैः॑ । त्रिः । अह्नः॑ । भा॒गम् । दध॑तीम् । अ॒या॒त॒म् ॥१९

અ०—હે અશ્વિન્ (દેવો) ! દિવસમાં ત્રણવાર હવિર્ભાગની આહુતિ દેનાર, હવિષ્યન્ન એવા જન્હુ ઋષિના વંશજોની અભિમુખ, તમે એકત્ર મનવાળા થઈ સંપત્તિ, રૂડું બળ, રૂડી સંતતિ તથા રૂડું વીર્યસંપન્ન અન્ન લેતા આવોછો. ૧૯

*परि॑विष्टं जाहु॒षं वि॒श्वतः॑ सीं सु॒गेभि॒र्नक्त॑मूहथू॒ रजो॑भिः ।
वि॒भि॒न्दुना॑ नासत्या॒ रथे॑न॒ वि पर्व॑ताँ अजर॒यू अ॑यातम् ॥२०॥११॥

प०— परि॑ऽविष्टम् । जा॒हु॒षम् । वि॒श्वतः॑ । सी॒म् । सु॒ऽगेभिः॑ । नक्त॑म् । ऊ॒ह॒थुः॒ । रजः॑ऽभिः । वि॒ऽभि॒न्दुना॑ । ना॒स॒त्या॒ । रथे॑न । वि । पर्व॑तान् । अ॒ज॒र॒यू॒ इति॑ । अ॒या॒त॒म् ॥ २० ॥ ११ ॥

અ०—હે નિત્યતરુણ અશ્વિન્ (દેવો) ! તમે ચોમેર (શત્રુઓ વડે) વીંટળાયેલ જાહુષ(રાજા)ને, સર્વભેદક રથ વડે રાત્રિની વેળાયે સુગમ, રજક માર્ગે બ્હાર આણ્યો, અને અનેક પર્વતો ઓળંગ્યા. ૨૦

ઇતિ અગીયારમો વર્ગ સમાપ્ત.

*एक॑स्या॒ वस्तो॑रावतं॒ रणा॑य॒ वश॑मश्विना स॒नये॑ स॒हस्रा॑ ।
निर॑हतं दु॒च्छुना॒ इन्द्र॑वन्ता पृथु॒श्रव॑सो वृषणा॒वरा॑तीः ॥२१॥

* ' જાહુષ " સંબંધમાં જુઓ ૭-૭૧-૫

१ * ' वश ' સંબંધમા જુઓ ११२-१० નીચેની ટીપ

प०— एकस्याः । वस्तोः । आवतम् । रणाय । वशम् । अश्विना । सनये । सहस्रा । निः । अहतम् । दुच्छुनाः । इन्द्रवन्ता । पृथुश्रवसः । वृषणौ । अरातीः ॥ २१ ॥

अ०—હે અશ્વિન્ (દેવો) ! તમે, પ્રત્યેક દિવસ અસખ્ય સુંદર સંપત્તિ મળે તે રીત્યે, વશ (ઋષિ)નું રક્ષણ કર્યું. હે કામનાના વરસાવનારાઓ !, તમે ઇન્દ્રની સહાય્ય વડે યુક્ત થઇ, પૃથુશ્રવાના ઉપદ્રવકારક શત્રુઓનો એક નાશ કર્યો. ૨૧

शरस्य चिदार्चत्कस्यावतादा नीचादुच्चा चक्रथुः पातवे वाः ।
शयवे चिन्नासत्या शचीभिर्जसुरये स्तर्यं पिप्यथुर्गाम् ॥२२॥

प०— शरस्य । चित् । आर्चत्कस्य । अवतात् । आ । नीचात् । उच्चा । चक्रथुः । पातवे । वारिति वाः । शयवे । चित् । नासत्या । शचीभिः । जसुरये । स्तर्यम् । पिप्यथुः । गाम् ॥ २२ ॥

अ०—ऋचत्कના પુત્ર શરને પીવા તમે, ઉંડા કુવામાંથી પાણી ઉપર કાઢયું. હે અશ્વિન્ (દેવો) !, તમે શ્રાંત (દમીયલ) શયુ (ઋષિ) અર્થે તમારા પરાક્રમ વડે, વાંઝણી ગાયને દુઝણી કરી ૨૨

*अवस्यते स्तुवते कृष्णियाय ऋजूयते नासत्या शचीभिः ।
पशुं न नष्टमिव दर्शनाय विष्णाप्वं ददथुर्विश्वकाय ॥२३॥

प०— अवस्यते । स्तुवते । कृष्णियाय । ऋजुऽयते । नासत्या । शचीभिः । पशुम् । न । नष्टम्ऽइव । दर्शनाय । विष्णाप्वम् । ददथुः । विश्वकाय ॥ २३ ॥

---

* ' शयु ' સબંધમાં ११३-१६ જુઓ

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, પોતાનું સંરક્ષણ ઇચ્છનાર, સ્તુતિ કરનાર, અને સન્માર્ગે જનાર કૃષ્ણપુત્ર વિશ્વકને, ખોવાયલ પશુની પ્રમાણે, તમે તમારા પરાક્રમ વડે, વિષ્ણાપ્વ નામના (ખોવાયલ) પુત્રને નજરે કર્યો. ૨૩

*दश॒ रात्री॒रशि॑वेना॒ नव॒ द्यूनव॑नद्धं श्नथि॒तम॒प्स्व१॒॑न्तः ।
विप्रु॑तं रे॒भमु॒दनि॒ प्रवृ॑क्त॒मुन्नि॑न्यथुः॒ सोम॑मिव स्रु॒वेण॑ ॥२४॥

प०— दश॑ । रात्रीः॑ । अशि॑वेन । नव॑ । द्यून् । अव॑ऽनद्धम् । श्नथि॒तम् । अप्ऽसु । अ॒न्तरिति॑ । विऽप्रु॑तम् । रे॒भम् । उ॒दनि॑ । प्रऽवृ॑क्तम् । उत् । नि॒न्यथुः॒ । सोम॑म्ऽइव । स्रु॒वेण॑ ॥२४॥

અ૦—ઘાતક દોરડા વડે બાંધી, દશ રાત્રિ અને નવ દિવસ જળમાં ખૂડાડી, અત્યંત પીડિત તથા સંતપ્ત એવા રેભને, તમે પળી વડે, સોમરસને ઉપર કાઢે તેમ બ્હાર કાઢયો ૨૪

प्र वां॒ दंसां॑स्यश्विनाववोचम॒स्य पतिः॑ स्यां सु॒गवः॑ सु॒वीरः॑ ।
उ॒त पश्य॑न्नश्नु॒वन्दी॒र्घमायु॒रस्त॑मि॒वेज्ज॑रि॒माणं॑ जगम्याम् ॥२५॥१२

प०— प्र । वा॒म् । दंसां॑सि । अ॒श्वि॒नौ॒ । अ॒वो॒च॒म् । अ॒स्य । पतिः॑ । स्या॒म् । सु॒ऽगवः॑ । सु॒ऽवीरः॑ । उ॒त । पश्य॑न् । अ॒श्नु॒वन् । दी॒र्घम् । आयुः॑ । अस्त॑म्ऽइव । इत् । ज॒रि॒माण॑म् । ज॒ग॒म्या॒म् ॥ २५ ॥ १२ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, મેં આ પ્રકારે તમારા પરાક્રમોનું વર્ણન કર્યું. હું રૂડી ગાયો તથા વીર પુરૂષો વડે યુક્ત થઇ, આ (રાષ્ટ્ર)નો સ્વામી થાઉં. વળી, ચક્ષુ આદિ યાવત્

* 'રેભ' સબંધમાં જુઓ ૧૧૨–૫.

ઇન્દ્રિયોના સામર્થ્ય વડે સંપન્ન થઇ દીર્ઘાયુષ્ય પ્રાપ્ત કરી, જેમ કોઇ, (ગૃહપતિ નિષ્કંટકપણે) પોતાના ગૃહ વિષે પ્રવેશ કરે તેમ, હું વૃદ્ધાવસ્થાને પામું. ૨૫

ઇતિ બારમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ११६.

१ प्रवृंजे = છેદી તૈયાર કરે. (वृजीवर्जने).
२ अभ्रियानि = મેઘસ્થ જળને.
३ अर्भगाय = બાળને.
४ सेनाजुवा = શત્રુ પકડી ન શકે તેવા વેગવાળા. (जुगतौ).
५ नासत्याभ्यां = सत्सुभवौ सत्यौ न सत्यौ असत्यौ न असत्यौ नासत्यौ ताभ्यां = સત્યસ્વરૂપ અશ્વિનદેવો અર્થે.
६ वीळुपत्मभिः = बलमदुत्पतद्भिः = જોરભેર ઉડનારઃ
७ आशुहेमभिः = શીઘ્ર ગતિવાળા. (आशु हिन्वन्ति गच्छन्तीत्याशुहेमानः तैः).
८ जूतिभि. = प्रेरणैः = પ્રેરણાના યોગે.
९ शाशदाना = शाशद्यमानयोः अत्यर्थं प्रेर्यमाणयोः = અત્યર્થ પ્રેરાનાર. (शद्लृशातने).
१० समुद्रमेघे = સમુદ્ર વિષે. (मिहसेचने).
११ ममृवान् = म्रियमाणः = મરણોન્મુખ.
१२ अवाहाः = पर्यत्याक्षीत् = છોડી દીધો. (ओहाक् त्यागे).
१३ अंतरिक्षप्रुद्भिः = જળની ઉપરજ ચાલનાર. (प्रुङ्गतौ).
१४ धन्वन् = धन्वनि = જળવર્જિત પ્રદેશ વિષે. (धविर्गत्यर्थः)
१५ अनारंभणे = આલંબનરહિત.

१६ अग्रभणे = अग्रहणे = હાથેથી પકડાય તેવા આધારભૂત પદાર્થો વિનાના

१७ शतारिंशा = સેંકડો હનેસાવાળી (ऋगती)

१८ अस्त = ગૃહ

१९ अघाश्वाय = अहन्तव्यायाश्वायपेदुनाम्ने राजर्षये = પેદુને

२० अर्यः = શત્રુનો પ્રેરયિતા અથવા, યુદ્ધ વિષે પ્રેરવા યોગ્ય

२१ पुरंधिम = વિપુલ બુદ્ધિ

२२ कारोतरात् = દારૂના પીપમાંથી

२३ वृष्ण = સમર્થ

२४ अरदतम् = व्यलिखतम् = અર્પણ કરી

२५ घ्रस = दीप्यमान = બળબળતા

२६ पितुमतीम् - અન્નયુક્ત

२७ ऋबीसे = अपगततेजस्के पृथिवीद्रव्ये = નિસ્તેજ, સુકાઇ ગયેલા પદાર્થો વિષે અથવા અંધારા પીડાયંત્ર ગૃહ વિષે.

२८ अयतम् = अवस्तातत कूप = કુવો.

२९ जिह्मवार = વાંકા મુખવાળો (जिह्मवक्र वार द्वार यस्य स तम)

३० जुजुरुष = जीर्णात् = જીર્ણ.

३१ वव्रिम = कृत्स्न शरीरमावृत्यावस्थिता जरा = જરાવસ્થાને (वृञ्वरणे)

३२ द्रापिम् = કવચ

३३ कनीना = કન્યાઓના.

३४ अभिष्टिमत् = અભિમુખ પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય

३५ वरूथ = वरणीय कामयितव्य = કામના કરવા યોગ્ય.

३६ दर्शतात् = अध्वगै विपासुभि द्रष्टव्यात् कूपात् = કુવાની બ્હાર.
३७ ऊपथु = अहार्ष्ट = બ્હાર કાઢ્યો (दुवप् बीजतन्तु सताने)
३८ दस = કર્મ
३९ सनये = ધનપ્રાપ્ત્યાર્થે
४० तन्यतु = ગર્જના
४१ करा = અભિમત કરાના કર્તા
४२ मह्हे = મહનીય = પૂજનીય
४३ यामन् = यामनि याति गच्छतीति याम = સ્તોત્ર
४४ शासु = આચાર્ય (ગુરૂ)ના
४५ आस्न = आस्यात् = મુખમાથી.
४६ अमीके = अभिगते = પ્રાપ્ત
४७ कृपमाणम = સ્તુતિ કરતો.
४८ चरित्र = ચરણ
४९ वे = પક્ષિના
५० आजा = आजौ = સંગ્રામ વિષે
५१ परितक्म्यायाम = રાત્રિ વિષે. (परित धनां (सूर्यं) तकतीति (नि ११-२६.)
५२ सर्तवे = જવા
५३ चक्षदान = કાપી ખવડાવનારને (क्षदतिरत्तिकर्मा)
५४ अनर्वन् = द्रष्टव्य प्रति गमनरहिते = જોવાને અસમર્થ (ऋगतौ)
५५ काष्मं = શરતનું કાષ્ઠ
५६ वर्ति = ઘર.
५७ हय ता = स्तुतिभिराहूयमानौ = સ્તોત્રવડે આહ્વાન થતાં

५८ सवनः = सेवतः = કૃપાવંત.
५९ शिशुमारः = ग्राहः = ઝૂંડ.
६० विभिन्दुना = विशेषेण सर्वस्य भेदकेन = સર્વભેદક. (भिदिर् विदारणे).
६१ अजरयू = જરારહિત.
६२ वस्तोः = પ્રત્યેક દિવસ.
६३ रणाय = रमणीयाय = સુંદર.
६४ दुच्छुनाः = दुष्टसुखान्दुःखदयकर्तृन् = ઉપદ્રવકારક. (शुन= सुख).
६५ वाः = ઉદક.
६६ पातवे = પાનાર્થ.
६७ जसुरये = શ્રાન્ત. (जसुहिंसायां).
६८ स्तर्यम् = निवृत्तप्रसवां = વાંઝણી.
६९ अवस्यते = સંરક્ષણ ઇચ્છનારને.
७० अवनद्धं = બદ્ધ. = (णह बन्धने).
७१ श्रथितम् = हिंसितम् = અત્યંત પીડિત. (श्रथ हिंसायां)
७२ उद्दनि = ઉદક વિષે.
७३ विप्रुतं = विप्लुतं व्याक्षिप्त सर्वांगं= ભૂંડેલ. (प्रुङ्गतौ).
७४ प्रवृक्तं = प्रवृञ्जनेन संतप्तं = સંતપ્ત.
७५ अस्तं = ઘર.
७६ जरिमाणं = વૃદ્ધાવસ્થા.

सूक्त ११७.

ઋષિઃ—કક્ષીવાન્; દેવતાઃ—અશ્વિન્; છન્દઃ—ત્રિષ્ટુભ્.

मध्वःसोमस्याश्विनामदायप्रत्नोहोताविवासतेवाम् ।
बर्हिष्मतीरातिर्विश्रितागीरिषायातंनासत्योपवाजैः ॥१॥

प०— मध्वः । सोमस्य । अश्विना । मदाय । प्रत्नः । होता । आ । विवासते । वाम् । बर्हिष्मती । रातिः । विऽश्रिता । गीः । इषा । यातम् । नासत्या । उप । वाजैः ॥ १ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, મધુર સોમરસ વડે તમને આનંદ પમાડવા આ પુરાતન હોતા, (હોમ કરનાર યજમાન) તમારી પરિચર્યા કરે છે. તમારા માટે હવિ દર્ભ ઉપર મૂકેલું છે, તથા સ્તોત્રો તૈયાર કરેલાં છે. હે અશ્વિન્ (દેવો)!, તમે અન્ન તથા બળ લઈને અમારી પાસે આવો. ૧

योवांमश्विनामनसोजवीयान्रथःस्वश्वोविशआजिगाति ।
येनगच्छथःसुकृतोदुरोणंतेननरावर्तिरस्मभ्यंयातम् ॥२॥

प०— यः । वाम् । अश्विना । मनसः । जवीयान् । रथः । सुऽअश्वः । विशः । आऽजिगाति । येन । गच्छथः । सुऽकृतः । दुरोणम् । तेन । नरा । वर्तिः । अस्मभ्यम् । यातम् ॥ २ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, તમારો મનથી પણ અતિશય વેગવાળો, રૂડા અશ્વોવાળો રથ, લોકાભિમુખ પ્રયાણ કરે છે. જે રથવડે, રૂડા યાગ કરનારના યજ્ઞગૃહ પ્રતિ પ્રયાણ કરો છો, તે વડે હે શૂરા (દેવો)!, તમે અમારે ઘેર આવો. ૨

*ऋषिंनरावंहंसःपांचंजन्यमृबीसादत्रिंमुंचथोगणेनं ।
मिनन्तादस्योरशिवस्यमायाअंनुपूर्वंवृषणाचोदयंन्ता ॥३॥

प०— ऋषिम् । नरौ । अंहसः । पांचऽजन्यम । ऋबीसात् । अ-
त्रिम् । मुंचथः । गणेनं । मिनन्तां । दस्योः । अशिवस्य ।
मायाः । अनुऽपूर्वम् । वृषणा । चोदयन्ता ॥ ३ ॥

अ०—હે શૂરા કામનાના વરસાવનાર અશ્વિન્ (દેવો)!, તમે દુષ્ટ
અસુરની કપટજાળને અનુક્રમે નિવારણ કરી, પાપરૂપી અગ્નિ
કુંડમાંથી લોકપ્રિય અત્રિઋષિને, અગ્નિશુદ્ધ વા પરિવારસહ
મુક્ત કર્યો. (પંચજનો મધ્યે હોનાર રાહુગ્રસ્ત સૂર્યને મુક્ત
કર્યો) ३

*अश्वंनगूळ्हमंश्विनादुरेवैर्ऋषिंनराव्रृषणारेभमप्सु ।
सन्तंरिणीथोविमुंतंदंसोंभिर्नवांजुर्यन्तिपूर्व्याकृतानिं ॥४॥

प०— अश्वम् । न । गूळ्हम् । अश्विना । दुःऽएवैः । ऋषिम् ।
नरा । वृषणा । रेभम् । अप्ऽसु । सम् । तम् । रिणीथः ।
विऽमुंतम् । दंसःऽभिः । न । वाम् । जुर्यन्ति । पूर्व्या ।
कृतानि ॥ ४ ॥

अ०—હે શૂરા, કામનાના વરસાવનાર અશ્વિન્ (દેવો) ! તમે,
વિશ્લિષ્ટ અવયવવાળા (વ્યાધિત) અશ્વની પેઠે, દુષ્ટો
(અસુરો) એ અશ્વની પેઠે જળ વિષે બુડાડેલ, વિશ્લિષ્ટ અવ-
યવવાળા રેભઋષિને, (બ્હાર કાઢી) તમારા પરાક્રમ વડે,

---

* ' अत्रि ' સંબંધમાં જુઓ ११२–७ નીચેની ટીપ.
* 'रेभ' સંબંધમાં ११२–५; ११६–२४ નીચેની ટીપ જુઓ.

રૂડી રીતે સમો કર્યો તમારાં પૂર્વ-પરાક્રમો, જીર્ણ થતાં નથીજ. ૪

*सुषुप्वांसंननिर्ऋतेरुपस्थेसूर्यंनदस्रातमसिक्षियन्तम् ।
शुभेरुक्मंनदर्शतंनिखातमुदूपथुरश्विनावन्दनाय ॥५॥१३॥

प०— सुसुप्वांसम् । न । निःऋतेः । उपस्थे । सूर्यम् । न । दस्रा । तमसि । क्षियन्तम् । शुभे । रुक्मम् । न । दर्शतम् । निखातम् । उत् । ऊपथुः । अश्विना । वन्दनाय ॥५॥१३॥

અ૦—પૃથ્વીના ખોળા વિષે સૂતેલ પુરૂષની પેઠે (કૂવા વિષે) પડેલ, (કૂપાંતર્ગત) અંધકાર વિષે નિવાસ કરનાર સૂર્ય જેવા (તેજસ્વી), શોભાર્થ (ઘડેલ) સુવર્ણમય આભરણ જેવા દર્શનીય, એવા (કૂવા વિષે) દેટેલા વન્દનઋષિને, હે સુન્દર અશ્વિન્ (દેવો)!, તમે બ્હાર કાઢયો. ૫

ઇતિ તેરમો વર્ગ સમાપ્ત

तद्वांनराशस्यंपज्रियेणकक्षीवतानासत्यापरिज्मन् ।
शफादश्वस्यवाजिनोजनायशतंकुम्भाँअसिञ्चतंमधूनाम् ॥६॥

प०— तत् । वाम् । नरा । शस्यम् । पज्रियेण । कक्षीवता । नासत्या । परिज्मन् । शफात् । अश्वस्य । वाजिनः । जनाय । शतम् । कुम्भान् । असिञ्चतम् । मधूनाम् ॥ ६ ॥

અ૦—હે શૂરા અશ્વિન્ (દેવો)!, અભીષ્ટ વસ્તુની પ્રાપ્તિ પ્રસંગે તમે, (જે) વેગવત અશ્વની ખરીમાંથી ભક્તાર્થ, મદ્યના સો

* 'વન્દન' સબંધમાં ૧૧૨-૫, ૧૧૬-૧૧ નીચેની ટીપ જુઓ.

ધકા સિચી પૂર્યા, તે (તમારૂ પરાક્રમ), કુ-પજ્રિય-કક્ષી-વાન વડે અત્યત પ્રશસનીય છે. ૬

*युवंनरास्तुवतेकृष्णियायविष्णाप्वंददथुर्विश्वकाय ।
घोषायैचित्पितृषदेदुरोणेपतिंजूर्यन्त्याअश्विनावदत्तम् ॥७॥

प०— युवम् । नरा । स्तुवते । कृष्णियाय । विष्णाप्वम् । ददथु । विश्वकाय । घोषायै । चित् । पितृऽसदे । दुरोणे । पतिम् । जूर्यन्त्यै । अश्विनौ । अदत्तम् ॥ ७ ॥

અ०—હે શૂરા (દેવો)[1], તમે સ્તુતિ કરનાર કૃષ્ણપુત્ર વિશ્વકને, (તેનો ખોવાયલ પુત્ર) વિષ્ણાપ્વ મેળવી આપ્યો. હે અશ્વિન (દેવો)[2], તમે પિતાને ઘેર (અવિવાહિત) રહી ઘરડી થનાર ઘોષાને પતિ મેળવી આપ્યો ७

*युवंश्यावायरुशतीमदत्तंमहःक्षोणस्याश्विनाकण्वाय ।
प्रवाच्यंतद्वृषणाकृतंवांयन्नार्षदायश्रवोअध्यधत्तम् ॥८॥

---

* १ ટીપ—'વિશ્વક' સબધમા ११६-२३ નીચે ટીપ જુઓ.

२ કક્ષીવાનને ઘોષા નામની બ્રહ્મવાદિની દુહિતા હતી. તેને કુષ્ઠ રોગ (કોઢ) હોવાથી, વર ન મળતાં અવિવાહિત રહેલી. અશ્વિનોએ, તે રોગ મટાડી તેને, વર મેળવી આપેલો

* ટીપ—બ્રાહ્મણની પરીક્ષા કરવા કણ્વને અસુરોએ ગાઢ અધકારમા ફેંક્યો અને કહ્યુ કે તૂ બ્રાહ્મણ હોઇશ તો ઉષાકાળ ક્યારે હોય તે ઓળખી કહેજે. અશ્વિનોએ, તે કણ્વ પાસે જઇ કહ્યુ, ઉષા વેળાયે અમે વીણા વગાડીશુ તે ઉપરથી તૂ, ઉષાકાળ થયો એમ જાણજે.

प०— युवम् । श्यावाय । रुशतीम् । अदत्तम् । महः । क्षोणस्य । अश्विना । कण्वाय । प्रवाच्यम् । तत् । वृषणा । कृतम् । वाम् । यत् । नार्सदाय । श्रवः । अधिऽअधत्तम् ॥ ८ ॥

अ०—હે અશ્વિન્ (દેવા) !, તમે (કુષ્ઠ રોગને લઇ શ્યામવર્ણના) શ્યાવ(ઋષિ)ને ગોરી સ્ત્રી મેળવી આપી. (અંધ હોવાથી) એકતિ વસનાર કણ્વ(ઋષિ)ને, તમે તેજસ્વી ચક્ષુ આપ્યાં. હે કામનાના વરસાવનારાઓ !, તમે નૃષદ્પુત્ર (બધિર) કણ્વને, જે કાનો આપ્યા તે તમારૂ પરાક્રમ પ્રશંસનીય છે. અથવા(૨), કણ્વાર્થ તમે વીણાનો પ્રચણ્ડ ધ્વનિ કર્યો તે તમારૂ પરાક્રમ પ્રશંસનીય છે. ૮

*पुरूवर्पांस्यश्विनादधानानिपेदवंऊहथुराशुमश्वम् ।
सहस्रसांवाजिनमप्रतीतमहिहनंश्रवस्यं१तरुत्रम् ॥९॥

प०— पुरु । वर्पांसि । अश्विना । दधाना । नि । पेदवे । ऊहथु.। आशुम् । अश्वम् । सहस्रसाम् । वाजिनम् । अप्रतिऽइतम् । अहिऽहनम् । श्रवस्यम् । तरुत्रम् ॥ ९ ॥

अ०—હે અશ્વિન્ (દેવા) !, અનેક રૂપ ધારણ કરનાર એવા તમે, પેદુને હજારો સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરાવનાર, બળવાન શત્રુઓ જેની સામે જઇ ન શકે તેવા શત્રુનો વધ કરનાર, સ્તુત્ય, તારક તથા શીઘ્રગામી અશ્વ અર્પણ કર્યો ૯

* 'पेदु' સંબધમા ૧૧૬-૬ નીચેની ટીપ જુઓ

*एतानिवांश्रवस्यासुदानूब्रह्माङ्गूषंसदनंरोदस्योः ।
यद्वांपज्रासोअश्विनाहवन्तेयातमिषाचविदुषेचवाजम् ॥१०॥१४

प०— एतानि । वाम् । श्रवस्या । सुदानूऽइतिसुऽदानू । ब्रह्म । आङ्गूषम् । सदनम् । रोदस्योः । यत् । वाम् । पज्रासः । अश्विना । हवन्ते । यातम् । इषा । च । विदुषे । च । वाजम् ॥ १० ॥ १४ ॥

अ०—હે દાનશૂર (દેવો)', તમારા આ (પરાક્રમો) શ્રવણીય છે દ્યાવાપૃથિવી સ્વરૂપે રહેનાર એવા તમને સ્તોતાના સમીપમાં આણનાર, અથવા તમને પ્રસન્ન કરે તેવું સુંદર સ્તોત્ર રચ્યુ છે હે અશ્વિન્ (દેવો)', જ્યારે પજ્રો (અંગિરસ ગોત્રના યજમાનો) તમને આહ્વાન કરે ત્યારે અન્ન સહ પધારો, અને સ્તોત્ર જાણનાર (હું) ને, અન્ન વા બળ અર્પણ કરો ૧૦

ઇતિ ચૌદમો વર્ગ સમાપ્ત

सूनोर्मानेनाश्विनागृणानावाजंविप्रायभुरणारदन्ता ।
अगस्त्येब्रह्मणावावृधानासंविश्पलांनासत्यारिणीतम् ॥११॥

प०— सूनोः । मानेन । अश्विना । गृणाना । वाजम् । विप्राय । भुरणा । रदन्ता । अगस्त्ये । ब्रह्मणा । वावृधाना । सम् । विश्पलाम् । नासत्या । अरिणीतम् ॥ ११ ॥

अ०—હે પોષક અશ્વિન્ (દેવો)', (ખેલના પુરોહિત) અગસ્ત્યે

* इमे अश्विना संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानर इति । तै० सं० ५-६-४ ।

સ્તોત્ર વડે તમારી સ્તુતિ કરતા, તમે મેધાવી (ભારદ્વાજ ઋષિ)ને અન્નસંપત્તિ અર્પણ કરી અગસ્ત્યના સ્તોત્રવડે પ્રસન્ન થઇ, તમે (ખેલની સ્ત્રી) વિશ્પલાની (સંગ્રામ વિષે કપાયલી) જાંઘને રૂડી નમી કરી ૧૧

*कुहयान्तासुष्टुतिंकाव्यस्यदिवोनपातावृषणाशयुत्रा ।
हिरण्यस्येवकलशंनिखातमुदूपथुर्दशमेअश्विनाहन् ॥१२॥

प०— कुहं । यान्ता । सुऽस्तुतिम् । काव्यस्य । दिवः । नपाता । वृषणा । शयुऽत्रा । हिरण्यस्यऽइव । कलशम् । निऽखातम् । उत् । ऊपथुः । दशमे । अश्विना । अहन् ॥ १२ ॥

अ०—દેદીપ્યમાન સૂર્યના પુત્ર, કામનાના વરસાવનાર, શયુના પરિત્રાતા, એવા હે અશ્વિન્ (દેવો)!, તમે કાવ્ય(ભાર્ગવ)ની રૂડી સ્તુતિ સાંભળવા, તેને કયે નિવાસસ્થાને જાઓ છો ?. ભૂમિ વિષે દાટેલ સોનાનો ભરેલ હાંડો કોઇ (નિપુણ પુરુષ), બ્હાર કાઢે તેમ તમે, દશમે દહાડે (રેભને) બ્હાર કાઢ્યો અથવા, રેભને તમે બ્હાર કાઢ્યો તે કયું સ્થાન ?. ૧૨

*युवच्यवानमश्विनाजरंन्तपुनर्युवानंचक्रथुःशचीभिः ।
युवोरथंदुहितासूर्यस्यसहश्रियानासत्यावृणीत ॥१३॥

प०— युवम् । च्यवानम् । अश्विना । जरन्तम् । पुनः । युवानम् । चक्रथुः । शचीभिः । युवोः । रथम् । दुहिता । सूर्यस्य । सह । श्रिया । नासत्या । अवृणीत ॥ १३ ॥

---

* दशरात्रीरशिवेन । ऋ० सं० १-८-१२ ।

* आघांरथदुहिता । ऋ० सं० १-८-११. ।

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો)[1], તમે વૃદ્ધ ચ્યવાનને તમારા પરાક્રમ વડે, યુવાન કર્યો હે અશ્વિન્ (દેવો)!, સૂર્યની દુહિતા, પોતાની કાંતિ સહ અથવા, ઋક્સહસ્ત્ર રૂપી સં પત્તિ સહ તમારા રથ ઉપર આરૂઢ થઇ. ૧૩

*युवंतुग्रायपूर्व्येभिरेवैःपुनर्मन्यावभवतंयुवाना ।
युवंभुज्युमर्णसोनिःसंमुद्राद्विभिरूहथुर्ऋज्रेभिरश्वैः ॥१४॥

प०— युवम् । तुग्राय । पूर्व्येभिः । एवैः । पुनःऽमन्यौ । अभवतम् । युवाना । युवम् । भुज्युम् । अर्णसः । निः । समुद्रात् । विऽभिः । ऊहथुः । ऋज्रेभिः । अश्वैः ॥ १४ ॥

અ૦—હે દુઃખને ટાળનાર (દેવો)[1], તમે તમારાં પુરાતન સ્તોત્રો વડે, (ભુજ્યુપિતા) તુગ્રને પુનઃ સ્તવનીય થયલા, તમે ગતિમાન, વેગવાન અશ્વોના યોગે ભુજ્યુને, અગાધ સમુદ્રમાંથી મ્હાર કાઢી આણ્યો. ૧૪

अजोहवीदश्विनातौग्र्योवांप्रोळ्हःसमुद्रमव्यथिर्जगन्वान् ।
निष्टमूहथुःसुयुजारथेनमनोजवसावृषणास्वस्ति ॥१५॥१५॥

प०— अजोहवीत् । अश्विना । तौग्र्यः । वाम् । प्रऽऊळ्हः । समुद्रम् । अव्यथिः । जगन्वान् । निः । तम् । ऊहथुः । सुऽयुजा । रथेन । मनःऽजवसा । वृषणा । स्वस्ति ॥१५॥१५

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો)[1], તુમને પુનઃ તેના પિતાના કામે

---

* तुग्रोहभुज्युम । ऋ० म० १-८-८. ।

જતાં, સમુદ્ર વિષે પડી ગયેલો. તેણે, અવ્યથિત ચિત્તે તમારી સ્તુતિ કરી. હે મનના જેવા વેગવાળા, કામનાના વરસાવનાર (દેવો)!, તમે રૂડા અશ્વોવડે યુક્ત એવા રથ વડે, તેને ક્ષેમપૂર્વક બ્હાર કાઢી આણ્યો. ૧૫

ઇતિ પંદરમો વર્ગ સમાપ્ત.

*अजोहवीदश्विना वर्तिका वामास्नो यत्सीममुंचतं वृकस्य ।
वि जयुषा ययथुः सान्वद्रेर्जातं विष्वाचो अहतं विषेण ॥१६॥

પ૦— अजोहवीत् । अश्विना । वर्तिका । वाम् । आस्नः । यत् । सीम् । अमुंचतम् । वृकस्य । वि । जयुषा । ययथुः । सानु । अद्रेः । जातम् । विष्वाचः । अहतम् । विषेण ॥ १६ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, જ્યારે તમે શ્વાનના મુખમાંથી મુક્ત કરી ત્યારે ચીમણીએ, તમારી સ્તુતિ કરેલી. તમે, તમારા જયશીલ રથના યોગે પર્વતની ટોચે ગયેલા. તમે વિષ્વાચના પુત્રને વિષ વડે હણ્યો. અથવા, (૨) સૂર્યમંડળમાંથી મુક્ત કરી તે સમયે, ઉષાએ તમારી સ્તુતિ કરેલી. ૧૬

*शतं मेषान्वृक्ये मामहानं तमः प्रणीतमशिवेन पित्रा ।
आक्षी ऋज्राश्वे अश्विनावधत्तं ज्योतिरन्धाय चक्रथुर्विचक्षे ॥१७॥

---

* १ आस्नो वृकस्य । ऋ० सं० १-८-१०. ।
२ परिविष्टं जाहुषम् । ऋ० सं० १-८-११. ।
* शतं मेषान्वृक्ये चक्षदानम् । ऋ० सं० १-८-११. ।

प०— शतम् । मेषान् । वृक्यै । ममहानम् । तमः । प्रऽनीतम् । अशिवेन । पित्रा । आ । अक्षी इति । ऋज्रऽअश्वे । अश्विनौ । अधत्तम् । ज्योतिः । अन्धाय । चक्रथुः । विऽचक्षे ॥ १७ ॥

અ૦—વૃકીને સેંકડો મેંઢા સમર્પણ કરનાર ઋજ્રાશ્વને તેના નિર્દય પિતાએ આંધળો કર્યો તેને, હે અશ્વિન્ (દેવો)! તમે, ચક્ષુ આપી. તે આંધળાને, બધુ જોઈ શકે તેવી પ્રકાશક ચક્ષુ આપી ૧૭

शुनमन्धायभरमह्वयत्सावृकीरश्विनावृषणानरेति ।
जारःकनीनइवचक्षदानऋज्राश्वःशतमेकंचमेषान् ॥१८॥

प०— शुनम् । अन्धाय । भरम् । अह्वयत् । सा । वृकीः । अश्विना । वृषणा । नरा । इति । जारः । कनीनःऽइव । चक्षदानः । ऋज्रऽअश्वः । शतम् । एकम् । च । मेषान् ॥१८॥

અ૦—તે વૃકીએ, આંધળા (ઋજ્રાશ્વ)ને, (ચક્ષુરિન્દ્રિય વડે નિષ્પાદ્ય) પોષક સુખ પ્રાપ્ત થાય તે ઇચ્છાથી પ્રાર્થના કરી હે અશ્વયુક્ત, વા સર્વવ્યાપક, કામનાના વરસાવનાર શૂરા અશ્વિન્ (દેવો)!, તરુણ કામી પુરુષની પેઠે, (તે જેમ પોતાનું સર્વ દ્રવ્ય પર સ્ત્રીને આપી દે તેમ) ઋજ્રાશ્વે. મને એકસો ને એક મેંઢા કાપીને આપ્યા છે ૧૮

महीवामूतिरश्विनामयोभूरुतस्रामंधिष्ण्यासंरिणीथः ।
अथायुवामिदह्वयत्पुरन्धिरागच्छतंसींवृषणाववोभिः ॥१९॥

प०— मही । वाम् । ऊतिः । अश्विना । मयःऽभूः । उत । स्रामम् । धिष्ण्यौ । सम् । रिणीथः । अर्थ । युवाम । इत । अह्वयत । पुरंऽधिः । आ । अगच्छतम् । सीम् । वृषणौ । अवःऽभिः ॥ १९ ॥

अ०—हे अश्विन् (देवो)!, तमारी संरक्षण-कृपा, महान् तथा सुखदायक होय छे. हे स्तवनीय देवो!, त्रुटेल अवयववाळा (अश्वादिक)ने तमे समा करो छो. वळी, अत्यंत बुद्धिमती (घोषा अथवा विश्पला)ए, तमारीज प्रार्थना करेली त्यारे, हे कामनाना वरसावनार (देवो)!, तमे कृपा सह तेनी पासे गयेला. १९

अधेनुंदस्रास्तर्यं१विषक्तामपिन्वतंशयवेअश्विनागाम् ।
युवंशचीभिर्विमदायजायांन्यूहथुःपुरुमित्रस्ययोषाम् ॥२०॥१६

प०— अधेनुम् । दस्रा । स्तर्यम् । विऽसक्ताम् । अपिन्वतम् । शयवे । अश्विना । गाम् । युवम् । शचीभिः । विऽमदाय । जायाम् । नि । ऊहथुः । पुरुऽमित्रस्य । योषाम् ॥२०॥१६

अ०—हे दर्शनीय अश्विन् (देवो)!, तमे शयु अर्थे, कृश-अवयववाळी, वांझणी, दूध-न-देनारी गायने दूझणी करी. तमारा पराक्रम वडे तमे विमदने, पुरुमित्रनी कन्या, स्त्री तरीके आणी आपी. २०

इति सोळमो वर्ग समाप्त.

यवंवृकेणाश्विनावपन्तेषंदुहन्तामनुषायदस्रा ।
अभिदस्युंबकुरेणाधमन्तोरुज्योतिश्चक्रथुरार्याय ॥२१॥

प०— यवंम् । वृकेण । अश्विना । वपन्तौ । इषम् । दुहन्ता । मनुषाय । दस्रा । अभि । दस्युम् । बकुरेण । धमन्ता । उरु । ज्योतिः । चक्रथुः । आर्याय ॥ २१ ॥

अ०—હે દર્શનીય અશ્વિન્ (દેવો)!, તમે વિદ્વાન મનુના અર્થે, હળવડે યવાદિક ધાન્ય વાવી, વૃષ્ટ્યુદક વરસાવી, તથા અસુરાદિક, વજ્રવડે હણી તમારૂં વિશાળ માહાત્મ્ય દેખાડ્યું. અથવા, તમે સૂર્યાખ્ય જ્યોતિ નિર્માણ કર્યું. २१

*आथर्वणायाश्विना दधीचेऽश्व्यं शिरः प्रत्यैरयतम् ।
स वां मधु प्र वोचदृतायन्त्वाष्ट्रं यद्दस्रावपिकक्ष्यं वाम् ॥२२॥

प०— आथर्वणाय । अश्विना । दधीचे । अश्व्यम् । शिरः । प्रति । ऐरयतम् । सः । वाम् । मधु । प्र । वोचत् । ऋतऽयन् । त्वाष्ट्रम् । यत् । दस्रौ । अपिऽकक्ष्यम् । वाम् ॥ २२ ॥

अ०—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, અથર્વણપુત્ર દધ્યઙને તમે અશ્વનું શિર ધારણ કરાવ્યું. તેણે, (હું તમને પ્રવર્ગ્યવિદ્યા તથા મધુવિદ્યાનો ઉપદેશ કરીશ એવી પૂર્વે કરેલી પ્રતિજ્ઞાને,) સત્ય સિદ્ધ કરવા. તમને ઇન્દ્ર પાસેથી મેળવેલી મધુવિદ્યા કહી., હે દર્શનીય (દેવો)!, તેણે તમને પ્રવર્ગ્ય વિદ્યા (અવયવ જોડવાની વિદ્યા) કહી. २२

सदा कवी सुमतिमा चके वां विश्वा धियो अश्विना प्रावतं मे ।
अस्मे रयिं नासत्या बृहन्तमपत्यसाचं श्रुत्यं रराथाम् ॥२३॥

प०— सदा । कवी इति । सुऽमतिम् । आ । चके । वाम् । विश्वाः ।

* तद्वोनरासनयः । ऋ० सं० १-८-१०.

धियः । अश्विना । प्र । अवतम् । मे । अस्मे इति । रयिम् । नासत्या । बृहन्तम् । अपत्यऽसाचम् । श्रुत्यम् । रराथाम् ॥२३॥

अ०—હે વિદ્વાન અશ્વિન (દેવો)!, તમારી મંગળકૃપાની હું સદા પ્રાર્થના કરું છું. મારાં સર્વેય કર્મોનું, તમે જ રક્ષણ કરો. હે અશ્વિન (દેવો)!, અમને વિપુલ, પુત્રાદિ-સંપન્ન, ઉત્કૃષ્ટ સંપત્તિ દ્યો. ૨૩

हिरण्यहस्तमश्विनाररांणापुत्रंनरावध्रिमत्याअंदत्तम् ।
त्रिधांहश्यावंमश्विनाविकंस्तमुज्जीवसंऐरयतसुदानू ॥२४॥

प०— हिरण्यऽहस्तम् । अश्विना । रराणा । पुत्रम् । नरा । वध्रिऽमत्याः । अदत्तम् । त्रिधा । ह । श्यावम् । अश्विना । विऽकस्तम् । उत् । जीवसे । ऐरयतम् । सुदानू इति सुऽदानू ॥ २४ ॥

अ०—રમણ કરનાર વા ઉદાર, શૂરા હે અશ્વિન (દેવો)!, વધ્રિમતીને તમે હિરણ્યહસ્ત નામનો પુત્ર આપ્યો. હે દાનશૂર અશ્વિન (દેવો)!, ત્રણ ઠેકાણે (અસુરોએ) વિડેદેલા શ્યાવને સમો કરી તમે જીવતો ઉઠાડ્યો. ૨૪

एतानिवामश्विनावीर्याणिप्रपूर्व्याण्यायवोंऽवोचन् ।
ब्रह्मंकृण्वन्तोंवृषणायुवभ्यांसुवीरांसोविदथमावंदेम ॥२५॥१७॥

प०— एतानि । वाम् । अश्विना । वीर्याणि । प्र । पूर्व्याणि । आयवः । अवोचन् । ब्रह्म । कृण्वन्तः । वृषणा । युवऽभ्याम् । सुऽवीरासः । विदथम् । आ । वदेम ॥ २५ ॥ १७ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો) !, તમારાં આ તથા પુરાતન પરાક્રમો, મારા પિતાદિકે વર્ણવેલાં. હે કામનાના વરસાવનારાઓ !, તમારા માટે સ્તોત્ર કરનારા અમે, સુવીરપુત્રસંપન્ન થઈ, યજ્ઞોમાં સૂક્તો ગાઈએ, અથવા અતિથિને સન્માનીએ ૨૫

ઇતિ સત્તરમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ११७.

१ प्रत्नः = પુરાતન.
२ रातिः = दातव्यं हविः = અર્પણ કરવાનું હવિ.
३ आजिगाति = आभिमुख्येन गच्छति = લોકાભિમુખ પ્રયાણ કરે છે.
४ दुरोण = देवयजनलक्षणं गृहं = યજ્ઞ ગૃહ.
५ ऋबीसात् = शतद्वारे यन्त्रगृहे प्रक्षिप्तात् तुषाग्नेः = અગ્નિકુંડમાંથી.
६ दुरेवैः = दुष्प्रापैः असुरैः = દુષ્ટ અસુરોએ.
७ विप्रुतं = विश्लिष्टावयववन्तं = વિશ્લિષ્ટ અવયવવાળા.
८ जूर्यन्ति = જીર્ણ થાય છે.
९ संरिणीथः = संधत्थः = સમો કર્યો. (रीगतिरेषणयोः).
१० सुषुप्वांसं = સૂતેલ.
११ निर्ऋतेः = પૃથ્વીના.
१२ क्षियन्तं = નિવાસ કરનાર.
१३ परिज्मन् = परिगमने = અભિષ્ટ વસ્તુની પ્રાપ્તિ પ્રસંગે.
१४ पितृषदे = पित्रासदने = પિતાના. (षद्लृविशरणादिषु).
१५ जूर्यन्त्यै = जरांप्राप्नुवत्यै = ઘરડી થનાર.

१६ क्षोणस्य = क्षोणाय = એકાંતે વસનાર; (૨) વીણાનો.
१७ वर्पांसि = રૂપ (वृञ्वरणे).
१८ सहस्रसाम् = सहस्रसंख्याकस्य धनस्य सनितारं दातारं = હજારો સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરાવનાર.
१९ अप्रतीतम् = शत्रुभिरप्रतिगतम् = શત્રુ જેના સામે જઇ ન શકે તેવો
२० तरुत्रम् = तरितारं = તારક. (तृतरणे).
२१ श्रवस्या = શ્રવણીય.
२२ आगृषम् = आघोषणीयं = સુંદર.
२३ सुनोः = कुंमारप्रसूतस्य अगस्त्यस्य = અગસ્ત્યના.
२४ मानेन = स्तुत्यस्य परिच्छेदकेन स्तोत्रेण = સ્તોત્ર વડે
२५ गृणाना = स्तुयमानौ = પ્રસન્ન થઇ. (गृशब्दे).
२६ भुरणा = भर्तारौ पोषकौ = પોષક.
२७ रदन्ता = विलिखन्तौ निष्पादयन्तौ = અર્પણ કરી.
२८ कृत = कृत्र = કર્યાં.
२९ नपाता = પુત્ર
३० शयुत्रा = शयोः त्रायकौ = શયુના પરિત્રાતા
३१ निव्हातम् = દાટેલ.
३२ अपृणीत = समभजत = આરૂઢ થઇ. (पृञ् संभक्तौ).
३३ एषैः = स्तुत्यं प्रति गन्तृभिः स्तोत्रैः = સ્તોત્રો વડે. (इण गतौ).
३४ पुन मन्यौ = પુન. સ્તવનીય.
३५ विभिः = गन्तृभि. = અતિમાન
३६ ऋज्रेभिः = શીઘ્રગતિવાળા (ऋजगतिस्थाने).
३७ प्रोढ्ः = पित्रा प्रापितः = પિતાના કામે જતાં.
३८ अजोहवीत् = आह्वयत् = આહ્વાન કર્યું.

३९ प्रयुषा = जवशीलेन = જયશીલ.
४० ममहानं = पूजितवन्तं = આહારાર્થ સમર્પણ કરનાર.
४१ शुनम् = સુખ
४२ भरं = પોષક.
४३ कनीनः = તરૂણકામી પુરૂષ. (कनीदीप्तौ).
४४ चक्षदानः = शकलीकुर्वन् = કાપી કટકા કરીને.
४५ स्नामं = વ્યાધિત.
४६ धिष्ण्या = સ્તવનીય.
४७ पुरंधिः = અત્યંત બુદ્ધિમતી.
४८ विपलाम् = विशेषेणसक्तावयवां = કૃશઅવયવવાળી; (षञ्जसंगे).
४९ अधेनुम् = अदोग्ध्रीम् = દૂધ ન દેનારી.
५० स्तर्यम् = निवृत्तप्रसवां = વાંઝણી. (स्तृञ्आच्छादने).
५१ वकुरेण = ભાસમાન વજ્રવડે.
५२ वपन्ता = वापयन्तौ = વાવીને.
५३ वृकेण = लांगलेन = હળવડે.
५४ धमन्ता = अभिघ्नन्तौ = હણીને. (धमतिर्वधकर्मा).
५५ अश्विकक्ष्यम् = छिन्नस्य यज्ञशिरसः कक्षप्रदेशेन पुनः सन्धानभूतं प्रवर्ग्यविद्याख्यं रहस्यम् = અવયવ જોડવાની (પ્રવર્ગ્ય) વિદ્યા.
५६ अपत्यसाचम् = अपत्यैः समवेत = પુત્રાદિસંપન્ન. (अपत्यैः सहसेचतेसंगच्छते इति अपत्यसाच्‌म्)
५७ ररार्थां = प्रयच्छतम् = આપો.
५८ आर्यकैः = પ્રાર્થના કરું છું. (केगेशब्दे).
५९ सुरत्वं = પ્રશંસનીય, ઉત્કૃષ્ટ
६० रराणा = रममाणौदातारौ वा = રમણ કરનારું વા ઉદાર.

६१ विकस्तम् = विच्छिन्नं = વિચ્છેદેલા.
६२ आयवः = મનુષ્યો.
६३ विदथं = યજ્ઞ (विदज्ञाने).

सूक्त ११८.

ઋષિ—કક્ષીવાન્; દેવતા—અશ્વિન્; છન્દઃ—ત્રિષ્ટુભ્

आवांरथोअश्विनाश्येनपत्वासुमृळीकःस्ववाँयात्वर्वाङ् ।
योमर्त्यस्यमनसोजवीयान्त्रिवन्धुरोवृषणावातरंहाः ॥१॥

प०— आ । वाम् । रथः । अश्विना । श्येनऽपत्वा । सुऽमृळीकः । स्वऽवान् । यातु । अर्वाङ् । यः । मर्त्यस्य । मनसः । जवीयान् । त्रिऽवन्धुरः । वृषणा । वातऽरंहाः ॥ १ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો) !, તમારો પ્રશંસનીય ગતિવાળા અશ્વો વડે દોડનાર, અથવા શ્યેન પક્ષીની પેઠે શીઘ્ર ગતિવાળો, કલ્યાણકારક, ધનસંપન્ન રથ, અમારી અભિમુખ આવો હે કામનાના વરસાવનારા (દેવો) !, જે (રથ), મનુષ્યના મનથી અતિશય વેગવાળો, ત્રણ દાંડાવાળો, અને વાયુવેગી છે. ૧

त्रिवन्धुरेणत्रिवृतारथेनत्रिचक्रेणसुवृतायातमर्वाक् ।
पिन्वतंगाजिन्वतमर्वतोनोवर्धयतमश्विनावीरमस्मे ॥२॥

प०— त्रिऽवन्धुरेण । त्रिऽवृता । रथेन । त्रिऽचक्रेण । सुऽवृता । आ । यातम् । अर्वाक् । पिन्वतम् । गाः । जिन्वतम् । अर्वतः । नः । वर्धयतम् । अश्विना । वीरम् । अस्मे इति ॥२॥

અ૦—ત્રણુ દાંડાવાળા, ત્રિકોણી, ત્રણુ ચક્રવાળા, રૂડી ગતિવાળા રથ વડે, તમે અમારી અભિમુખ આવો હે અશ્વિન્ (દેવો)! તમે અમારી ગાયોને દુઝાણી કરો, અશ્વોને ચપળ કરો, અમારા પુત્રાદિકનો ઉત્કર્ષ કરો ૨

प्रवद्यामनासुवृतारथेनदस्त्राविमंशृणुतश्लोकमद्रेः ।
किमुगवामत्यवर्तिगमिष्ठाहुर्विप्रासोअश्विनापुराजा ॥२॥

प०— प्रवतँद्यामना । सुद्वृता । रथेन । दस्रौ । इमम् । शृणुतम् । श्लोकम् । अद्रेः । किम् । अंग । वाम् । प्रति । अवर्तिम् । गमिष्ठा । आहुः । विप्रास । अश्विना । पुराद्जा ॥२॥

અ૦—હે દર્શનીય (દેવો)!, તમે તમારા શીઘ્રગામી, રૂડીગતિવાલા, રથ વડે (આવી) સ્તોતાઓનુ આ સ્તોત્ર સાભળો હે અશ્વિન્ (દેવો)', પ્રાચીન મેધાવી પુરૂષો, તમને શુ સ્તો તાઓનુ–દારિદ્ર–ટાળવા–જનાર નથી કહેતા ૩

आवांश्येनासोअश्विनावहन्तुरथेयुक्तासआशवःपतगाः ।
येअप्तुरोदिव्यासोनगृध्राअभिप्रयोनासत्यावहन्ति ॥४॥

प०— आ । वाम् । श्येनासः । अश्विना । वहन्तु । रथे । युक्तासः । आशवः । पतगा । ये । अप्ऽतुरः । दिव्यासः । न । गृध्रा । अभि । प्रयः । नासत्या । वहन्ति ॥ ४ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, તમને હવિરન્ન પ્રત્યે આણે છે તે સમર્થ, પ્રશસનીય ગતિવાળા રથે જોડેલા અશ્વો, તમને અમારી સમીપ આણો જે જળની પેઠે વેગવાળા, અન્તરિક્ષ

विषे होनार गीधपक्षिना जेवा शीघ्रगतिवाळा अश्वो, हे
अश्विन् (देवो)!, तमने हविरन्न प्रत्ये आणे छे. ४

आवांरथंयुवतिस्तिष्ठदत्रंजुष्ट्वीनरादुहितासूर्यस्य ।
परिवामश्वावपुषःपतंगावयोवहन्त्वरुषाअभीके ॥५॥१८॥

प०— आ । वाम् । रथम् । युवतिः । तिष्ठत् । अत्र । जुष्ट्वी ।
नरा । दुहिता । सूर्यस्य । परि । वाम् । अश्वाः । वपुषः ।
पतंगाः । वयः । वहन्तु । अरुषाः । अभीके ॥ ५ ॥ १८॥

अ०—हे शूरा (देवो)!, तरुण सूर्यकन्या प्रसन्न थइ तमारा आ
रथ उपर आरूढ थइ. सुंदर अथवा पुष्ट, समर्थ उडनार,
गतिवाळा, देदीप्यमान वा हिंसकरहित अश्वो, तमने छेक
अमारी गृहनी समीपमा लइ आवो. ५

इति अढारमो वर्ग समाप्त.

उदुवन्दनमैरतंदंसनाभिरुद्रेभंदस्रावृषणाशचीभिः ।
निष्टौग्र्यंपारयथःसमुद्रात्पुनश्च्यवानंचक्रथुर्युवानम् ॥६॥

प०— उत । वन्दनम् । ऐरतम् । दंसनाभिः । उत । रेभम् । दस्रा ।
वृषणा । शचीभिः । निः । तौग्र्यम् । पारयथः । समुद्रात् ।
पुनरिति । च्यवानम् । चक्रथुः । युवानम् ॥ ६ ॥

अ०—हे अश्विन् (देवो)!, तमारा पराक्रम वडे तमे वंदनने
(कूवानी) बहार काढयो हे दर्शनीय, कामनाना वरसावनार
(देवो)! तमारा पराक्रम वडे, तमे रेभने (कुवानी)
बहार काढयो. तमे तुग्र पुत्र भुज्युने समुद्रनी पार बहार
आण्यो, अने च्यवानने तरुण कर्यो. ६

युवमत्रयेवनीतायतप्तमूर्जमोमानमश्विनावधत्तम् ।
युवंकण्वायापिरिप्तायचक्षुःप्रत्यधत्तंसुष्टुतिंजुजुषाणा ॥७॥

प०— युवम् । अत्रये । अवऽनीताय । तप्तम् । ऊर्जम् । ओमानम् । अश्विनौ । अधत्तम् । युवम् । कण्वाय । अपिऽरिप्ताय । चक्षुः । प्रति । अधत्तम् । सुऽस्तुतिम् । जुजुषाणा ॥७॥

अ०—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, તમે (પીડા દેવા મંત્ર ગૃહ વિષે) નીચે આણેલ અત્રિના અર્થે, (પીડાર્થ ફેંકેલા) તુષાગ્નિને (શીતોદક વડે નિવાર્યો), તથા તેને સુખકર રસસંપન્ન અન્ન અર્પણ કર્યું. સુંદર સ્તુતિને સેવનારા એવા તમે, (અંધારા ગૃહ વિષે) પ્રવેશાવેલ કણ્વના અર્થે, ઉપાપ્રકાશક વીણાનાદ કર્યો, અથવા ચક્ષુ વિનાના કણ્વને ચક્ષુ આપી. ७

युवंधेनुंशयवेनाधितायापिन्वतमश्विनापूर्व्याय ।
अमुंचतंवर्तिकामंहसोनिःप्रतिजंघांविश्पलायाअधत्तम् ॥८॥

प०— युवम् । धेनुम् । शयवे । नाधिताय । अपिन्वतम् । अश्विना । पूर्व्याय । अमुंचतम् । वर्तिकाम् । अंहसः । निः । प्रति । जंघाम् । विश्पलायाः । अधत्तम् ॥ ८ ॥

अ०—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, તમે યાચના કરનાર પુરાતન શયુને ગાય દૂઝણી કરી આપી. ચીમણી (શકુનિ)ને સંકટમાંથી છેક મુક્ત કરાવી. અથવા, (આદિત્યગ્રસ્ત) ઉષાને મુક્ત કરાવી. તમે વિશ્પલાને (લોખંડી) જાંઘ બેસાડી. ८

युवंश्वेतंपेदवइन्द्रजूतमहिहनमश्विनादत्तमश्वम् ।
जोहूत्रमर्योअभिभूतिमुग्रंसहस्रसांवृषणंवीड्वङ्गम् ॥९॥

प०— युवम् । श्वेतम् । पेदवे । इन्द्रऽजूतम् । अहिऽहनम् । अश्विना । अदत्तम् । अश्वम् । जोहूत्रम् । अर्यः । अभिऽभूतिम् । उग्रम् । सहस्रऽसाम् । वृषणम् । वीळुऽअङ्गम् ॥९॥

અ०—હે અશ્વિન્ (દેવો)! તમે પેદુને શ્વેતવર્ણનો, ઇન્દ્રે અર્પણ કરેલ, શત્રુનાશક, (સંગ્રામવિષે) અતિશય હણહણાટી કરનાર, શત્રુનો પરાભવ કરનાર, વીર્યવાન, અસંખ્ય ધન મેળવનાર, તરુણ તથા દૃઢ અંગવાળો અશ્વ અર્પણ કર્યો. ૯

तावांनरास्ववसेसुजाताहवामहेअश्विनानाधमानाः ।
आनउपवसुमतारथेनगिरोजुषाणासुवितायपातम् ॥१०॥

प०— ता । वाम् । नरा । सु । अवसे । सुऽजाता । हवामहे । अश्विना । नाधमानाः । आ । नः । उप । वसुऽमता । रथेन । गिरः । जुषाणा । सुविताय । यातम् ॥ १० ॥

અ०—હે શૂરા અને અભિજાત અશ્વિન્ (દેવો)! આવા પ્રકારના તમને, અમે ધનેચ્છુઓ સંરક્ષણાર્થે રૂડીરીતે આહ્વાન કરીએ છીએ. અમારી સ્તુતિનું સેવન કરીને અમને રૂડું ધન અથવા સુખ દેવા, ધનસંપન્ન રથ વડે તમે અમારી સમીપમા પધારો.૧૦

आश्येनस्यजवसानूतनेनास्मेयातंनासत्यासजोषाः ।
हवेहिवामश्विनारातहव्यःशश्वत्तमायाउषसोव्युष्टौ ॥११॥१९॥

१०— आ । श्येनस्य । जवसा । नूतनेन । अस्मे इति । यातम् । नासत्या । सऽजोषाः । हवे । हि । वाम् । अश्विना । रातऽहव्यः । शश्वत्ऽतमायाः । उषसः । विऽउष्टौ ॥११॥१९॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો)! તમે અશ્વના નવતર વેગે અમારા પ્રત્યે પધારો. હે અશ્વિન (દેવો)! હવિસ્સંપન્ન થઈ હું, તમને સનાતન ઉષાના ઉદય બરોબર આહ્વાન કરૂં છું. ૧૧

ઇતિ ઓગણીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ११८.

१ श्येनपत्वा = शंसनीयैरश्वैः पतन् यद्वा श्येन इव शीघ्रं पतन् = પ્રશંસનીય ગતિવાળા અશ્વો વડે; અથવા, શ્યેનપક્ષી જેવો શીઘ્રગતિવાળો.

२ स्ववान् = ધનસંપન્ન.

३ वातरंहाः = વાયુવેગી.

४ सुवृता = રૂડી ગતિવાળા.

५ पिन्वतं = पयसा पूरयतम् = દૂઝણી કરો.

६ जिन्वतम् = प्रीणयतम् = ચપળ કરો.

७ प्रवद्यामना = प्रकृष्टगमनेन = શીઘ્રગામી.

८ अद्रेः = आदरं कुर्वतः स्तोतुः = સ્તોતાનું. (दृङ् आदरे).

९ अवर्तिम् = દારિદ્ર્ય.

१० पुराजाः = पूर्वजाताः = પ્રાચીન.

११ गमिष्ठा = गन्तृतमौ = જનાર.

१२ अप्तुरः = आप इव त्वरोपेताः = જળની પેઠે વેગવાળા. (तुर त्वरणे).

१३ जुष्टो = प्रीता सती = પ્રસન્ન થઈ. (जुषी प्रीति सेवनयोः)
१४ अमीके = ગૃહસમીપ.
१५ ययः = गच्छन्तः = ગતિવાળા.
१६ अरुषाः = દેદીપ્યમાન; અથવા, હિંસકરહિત.
१७ दसनाभिः = કર્મો વડે.
१८ अवनीताय = अधस्तान्नीताय = નીચે આણેલ
१९ ऊर्जं = રસસંપન્ન અન્ન.
२० ओमान = સુખકર.
२१ अपिरिप्ताय = प्रवेशिताय = यद्वा अपरिलिप्ताय; પ્રવેશાવેલ, અથવા, ચક્ષુરહિત.
२२ नाधिताय = याचमानाय = યાચના કરનાર.
२३ पूर्व्याय = પુરાતન.
२४ इन्द्रजूतं = इन्द्रगमितं = ઇન્દ્રે અર્પણ કરેલ. (जुगतौ).
२५ जोहूत्रम = अतिशयेन आह्वातारम = (સંગ્રામ વિષે) અતિશય હણહણાટી કરનાર.
२६ अर्यः = अरेः = શત્રુને.
२७ अभिभूतिम = અભિભાવુક; પરાભવ કરનાર.
२८ चोद्‌वगम = દઢ અંગવાળો.
२९ सुवित्ताय = सुष्ठु प्राप्तव्याय धनाय सुखाय वा = રૂડું ધન અથવા સુખ દેવા
३० रातहव्यः = दातव्येन हविषायुक्तः सन् = હવિસંપન્ન થઈ.
३१ शश्वत्तमायाः = નિત્ય; સનાતન.

सूक्त ११९.

ऋषिः—दीर्घतमसनापुत्र कक्षीवान्; देवताः—अश्विन्, छन्दः—जगती.

आवांरथंपुरुमायंमनोजुवंजीराश्वंयज्ञियंजीवसेहुवे ।
सहस्रकेतुंवनिनंशतद्वसुंश्रुष्टीवानंवरिवोधामभिप्रयः ॥१॥

प०— आ । वाम् । रथम् । पुरुऽमायम् । मनःऽजुवम् । जीरऽअश्वम् । यज्ञियम् । जीवसे । हुवे । सहस्रऽकेतुम् । वनिनम् । शतत्ऽवसुम् । श्रुष्टीऽवानम् । वरिवःऽधाम् । अभि । प्रयः १

अ०—हे अश्विन् (देवो)! तमारा बहुविध आश्चर्यकारक अथवा अद्भुत कर्म करनार, मनना जेवी शीघ्रगतिवाळा वेगवान अश्वोवडे युक्त, यज्ञविषे आह्वान करवायोग्य, अनेक संपत्तिना मेळवनार अथवा दर्शक, उदकसंपन्न, सेकडो संपत्तिवाळा, सुखकर अथवा जल्दी प्राप्त होनार, धनप्रद एवा रथने, मारा जीवनार्थं हविरन्न प्रत्ये आह्वान करुं छुं. १

ऊर्ध्वाधीतिःप्रत्यस्यप्रयामन्यधायिशस्मन्त्समयन्तआदिशः ।
स्वदामिघर्मंप्रतियन्त्यूतयआवामूर्जानीरथमश्विनारुहत् ॥२॥

प०— ऊर्ध्वा । धीतिः । प्रति । अस्य । प्रऽयामनि । अधायि । शस्मन् । सम् । अयन्ते । आ । दिशः । स्वदामि । घर्मम् । प्रति । यन्ति । ऊतयः । आ । वाम् । ऊर्जानी । रथम् । अश्विना । अरुहत् ॥ २ ॥

अ०—आ (रथ) प्रयाण करतां वेंतज अमारी बुद्धि, (अश्विन देवनी) स्तुति करवा तेना सामे उन्मुख थाय छे. ते स्तुतिओ

તેમને જઈ મળે છે. હું હવિને મધુરું કરું છું. સહાય્યક ઋત્વિજો, તે હવિ પ્રત્યે જાય છે. હે અશ્વિન્ (દેવો)! (તે વેળાયેં) સૂર્યકન્યા, તમારા રથ ઉપર આરૂઢ થઈ. ૨

संयन्मिथःपस्पृधानासोअग्मतशुभेमखाअमिताजायवोरणे ।
युवोरहप्रवणेचेकितेरथोयदश्विनावहथःसूरिमावरम् ॥३॥

प०— सम् । यत् । मिथः । पस्पृधानासः । अग्मत । शुभे । मखाः । अमिताः । जायवः । रणे । युवोः । अह । प्रवणे । चेकिते । रथः । यत् । अश्विना । वहथः । सूरिम् । आ । वरम् ॥३॥

અ०—યજ્ઞસંપન્ન, અસીમ જયશીલ મનુષ્યો, સંગ્રામવિષે ધનપ્રાપ્ત્યર્થ પરસ્પર સ્પર્ધા કરતા એકઠા થાય છે ત્યારે, હે અશ્વિન્ (દેવો)! ભૂતલ વિષે તમારો જ રથ દેખાય છે. તે રથવડે, તમે સ્તોતા પ્રત્યે શ્રેષ્ઠ ધન લઈ જાઓ છો. ૩

युवंभुज्युंभुरमाणंविभिर्गतंस्वयुक्तिभिर्निवहन्तापितृभ्यआ ।
यासिष्टंवर्तिर्वृषणाविजेन्यंदिवोदासायमहिचेतिवामवः ॥४॥

प०— युवम् । भुज्युम् । भुरमाणम् । विऽभिः । गतम् । स्वयुक्तिऽभिः । निऽवहन्ता । पितृऽभ्यः । आ । यासिष्टम् । वर्तिः । वृषणा । विऽजेन्यम् । दिवःऽदासाय । महि । चेति । वाम् । अवः ॥ ४ ॥

અ०—હે કામનાના વરસાવનાર (દેવો)! તમે અશ્વોવડે ધારણ કરી, સમુદ્રવિષે બુડાએલ ભુજ્યુને આપોઆપ જોડાઈ જનાર (અશ્વો) વડે વહન કરી, તેના વડિલ પાસે દૂર ઘેર ગયા.

तेज प्रमाणे, दिवोदासनु (शंबरनो वध करी) महान संरक्षण करेनु ते (अमने सुविदित ज छे) ४

युवोरश्विना वपुषे युवायुजं रथं वाणी येमतुरस्य शर्ध्यम् ।
आ वां पतित्वं सख्याय जग्मुषी योषावृणीत जेन्या युवां पती ॥५॥२०॥

प०— युवोः । अश्विना । वपुषे । युवऽयुजम् । रथम् । वाणी इति ।
येमतुः । अस्य । शर्ध्यम् । आ । वाम् । पतिऽत्वम् ।
सख्याय । जग्मुषी । योषा । अवृणीत । जेन्या । युवाम् ।
पती इति ॥ ९ ॥ २० ॥

अ०—हे अश्विन् (देवो)! तमारा प्रशस्य अश्वोए, तमे जोडेला रथने (आदित्याख्य) लक्ष्यस्थाने पहोंचाडयो अने तमने शोभा आपी ते पछी होडमां जीतायथी सूर्याए, तमारी पासे आवी 'तमे मारा पति छो' एम कही पति तरीके वरी, तमारी साथे सखापणु कर्युं. ५

इति वीशमो वर्ग समाप्त

युवं रेभं परिषूतेरुरुष्यथो हिमेन घर्मं परितप्तमत्रये ।
युवं शयोरवसं पिप्यथुर्गवि प्र दीर्घेण वन्दनस्तार्यायुषा ॥६॥

प०— युवम् । रेभम् । परिऽसूतेः । उरुष्यथः । हिमेन । घर्मम् ।
परिऽतप्तम् । अत्रये । युवम् । शयो । अवसम् । पिप्यथुः ।
गवि । प्र । दीर्घेण । वन्दनः । तारि । आयुषा ॥ ६ ॥

अ०—हे अश्विन् (देवो)! तमे रेभनु चोमेर प्रेरणा करनार उपद्रवमांथी रक्षण कर्युं. अत्रि अर्थे चोमेर तपावेल तुषा-

ત્રિને તમે શીતોદક વડે (વાર્યો). તમે શયુની ગાય વિષે પૌષ્ટિક દૂધ વધાર્યું. વન્દનને દીર્ઘાયુષ્ય વડે પોષ્યો. ૬

युवं वन्दनं निर्ऋतं जरण्यया रथं न दस्रा करणा समिन्वथः ।
क्षेत्रादा विप्रं जनथो विपन्यया प्र वामत्र विधते दंसना भुवत् ॥७॥

प०— युवम् । वन्दनम् । निःऽऋतम्[35] । जरण्यया[36] । रथम् । न । दस्रा । करणा[37] । सम् । इन्वथः[38] । क्षेत्रात्[39] । आ । विप्रम् । जनथः[40] । विपन्यया[41] । प्र । वाम् । अत्र । विधते । दंसना । भुवत् ॥ ७ ॥

अ०—હે દર્શનીય (દેવો)! (જૂના) રથની પેઠે વૃદ્ધાવસ્થાને લઈ જરાવસ્થાએ છેક વ્યાપ્ત કરેલા વન્દનને, શિલ્પકુશળ એવા તમે પુનઃ તરૂણ બનાવ્યો. (ગર્ભસ્થ વામદેવની) સ્તુતિ સાંભળી, તમે તે મેધાવી (ઋષિ)ને તેની માતાના ઉદરની બ્હાર કાઢ્યો. તમારૂં પરાક્રમ, આ યજમાનનું રક્ષણ કરવાને સમર્થ હો. ૭

अगच्छतं कृपमाणं परावति पितुः स्वस्य त्यजसा निबाधितम् ।
स्वर्वतीरित ऊतीर्युवोरह चित्रा अभीके अभवन्नभिष्टयः ॥८॥

प०— अगच्छतम् । कृपमाणम्[42] । पराऽवति[43] । पितुः । स्वस्य । त्यजसा[44] । निऽबाधितम् । स्वःऽवतीः[45] । इतः । ऊतीः । युवोः । अह । चित्राः । अभीके । अभवन् । अभिष्टयः[46] ॥ ८ ॥

અ૦—પોતાના પિતાએ દૂરદેશ વિષે (સમુદ્ર વિષે) ત્યાગ કરતાં પીડાતા ભુજ્યુએ તમારી સ્તુતિ કરતાં, તમે તેની પાસે ગયા

આથી તમારો જ શોભનગતિસંપન્ન, સુંદરપ્રસાદ સર્વત્ર એષણીય હોય છે. ૮

उतस्या वां मधुमन्मक्षिकारपन्मदे सोमस्यौशिजो हुवन्यति ।
युवं दधीचो मन आ विवासथोऽथा शिरः प्रति वामश्व्यं वदत् ॥९॥

प०— उत । स्या । वाम् । मधुऽमत् । मक्षिका । अरपत् । मदे । सोमस्य । औशिजः । हुवन्यति । युवम् । दधीचः । मनः । आ । विवासथः । अथ । शिरः । प्रति । वाम् । अश्व्यम् । वदत् ॥ ९ ॥

अ०—તે મધમાખે, મધુસંપન્ન એવા તમે તેની સ્તુતિ કરી ઉશિજનો[1]પુત્ર કક્ષીવાન્, તમને સોમપાનવડે પ્રસન્ન કરવા આહ્વાન કરે છે. (તે માખને મધુદાન કરવા મધુવિદ્યાની કામના વડે યુક્ત મતા) તમે, દધ્યડનુ મન સંતુષ્ટ કર્યું. તે પછી તેણે, અશ્વના મસ્તક વડે (મધુવિદ્યા) કહી. ૯

युवं पेदवे पुरुवारमश्विना स्पृधां श्वेतं तरुतारं दुवस्यथः ।
शर्यैरभिद्युं पृतनासु दुष्टरं चर्कृत्यमिन्द्रमिव चर्षणीसहम् ॥१०॥२१॥

प०— युवम् । पेदवे । पुरुऽवारम् । अश्विना । स्पृधाम् । श्वेतम् । तरुतारम् । दुवस्यथः । शर्यैः । अभिऽद्युम् । पृतनासु । दुस्तरम् । चर्कृत्यम् । इन्द्रम्ऽइव । चर्षणिऽसहम् १०॥२१॥

अ०—હે અશ્વિન (દેવો)[1] તમે પેદુને બહુપ્રિય, સંગ્રામવિષે સ્પર્ધા કરનાર શત્રુઓનો પરાભવ કરનાર, શ્વેતવર્ણનો, યોદ્ધાઓને સંગ્રામોવિષે અજિત, સુંદર કાંતિવાળો, કાર્યકુશલ તથા ઇન્દ્રની પેઠે શત્રુનો પરાભવ કરનાર અશ્વ અર્પણ કર્યો. ૧૦

ઇતિ એકવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ११९.

१ पुरुमायम् = બહુવિધ આશ્ચર્યકારક; અથવા, અદ્ભુત કર્મ કરનાર.

२ जीराश्वम् = વેગવાન. (जुगत्यर्थः).

३ वनिनं = ઉદકસંપન્ન.

४ श्रुष्टीवानम् = સુખકર; અથવા, જલ્દી પ્રાપ્ત હોનાર.

५ वरिवोधाम = धनदातारम् = ધનપ્રદ.

६ धीतिः = બુદ્ધિ.

७ प्रयामनि = प्रयाणे गमने सति = પ્રયાણ કરતાં વેંત જ. (याप्रापणे).

८ शस्मन् = शंसने = સ્તુતિ કરવા. (शंसुस्तुतौ)

९ अयन्ते = गच्छन्ते = જઈ મળે છે. (अयगतौ).

१० स्वदामि = સ્વાદિષ્ઠ (મધુરું) કરું છું.

११ ऊर्जानी = સૂર્યકન્યા.

१२ घर्मम् = હવિ; અથવા મહાવીરસ્થ અગ્નિ.

१३ ऊतयः = अवितारोरक्षका ऋत्विजः = સહાયક ઋત્વિજો.

१४ पस्पृधानासः = અન્યોન્ય સ્પર્ધા કરનાર.

१५ मखाः = मखवंतो मखोपेताः = યજ્ઞ-સંપન્ન.

१६ जायवः = જયશીલ.

१७ शुभे = शोभनाय धनाय = ધન-પ્રાપ્ત્યર્થે.

१८ अह = एव = જ.

१९ युवोः = युवयोः = તમારા.

२० प्रवणे = प्रकर्षेण संभजनीये भूतले = ભૂતલ વિષે.

२१ चेकिते = ज्ञायते = દેખાય છે. (कितज्ञाने).

२२ सूरिम् = સ્તોતા પ્રત્યે.

२३ भुरमाणं = भ्रियमाणं = ધારણ કરાતા.

२४ स्वयुक्तिभि = આપોઆપ જોડાઈ જનાર
२५ वियिभि. = અશ્વોવડે
२६ विजेन्यम् = દૂરસ્થ (विजनोदूरदेश)
२७ युवायुजम् = તમે જોડેલા
२८ येमतु = प्रापयामासतु = પ્હોંચાડયા
२९ शर्ध्यम् = શરત લક્ષ્યસ્થાન (शृधुप्रसहने)
३० जेन्या = હોડમાં જીતાયલી (जिजये)
३१ परिसुते = परित प्रेरकादुपद्रवात् = ચોમેર પ્રેરણા કરનાર ઉપદ્રવથી
३२ अवसम् - रक्षक पय = પૌષ્ટિક દૂધ
३३ पिप्यथु = વધાર્યું (प्यायी वृद्धौ)
३४ प्रतारि = પ્રવૃદ્ધ કર્યો (तिरतिर्वर्धनार्थ)
३५ निर्ऋतम् = निःशेषेण प्राप्त = છેક વ્યાપ્ત કરેલ
३६ जरण्यया = જરાવસ્થા વડે (ऋगतौ)
३७ करणा = कर्मणा कर्तारौ शिल्पकुशलौ = શિલ્પકુશલ
३८ विपन्यया = સ્તુતિવડે (पनस्तुतौ)
३९ क्षेत्रात् = मातुरुदरलक्षणाज्जन्मस्थानात् = માતાના ઉદરમાંથી
४० जनथ = जनयथ = બ્હાર કાઢ્યો. (जनीप्रादुर्भावे)
४१ इष्यथ = धत्त = બનાવ્યો. (इषिइच्छायाम्)
४२ विधते = परिचरते यजमानाय = યજમાનને (विध विधाने)
४३ परावति = દૂર દેશ વિષે
४४ त्यजसा = त्यागेन = ત્યાગ કરતાં
४५ कृपमाणम् = स्तुवन्त = સ્તુતિ કરનાર. कृपति स्तुतिकर्मा)

४६ स्पर्यती: = शोभनगमनयुक्ताः = શોભનગતિ-સંપન્ન.
४७ अभिरय: = अन्वेषणीयाः = એષણીય.
४८ हुवन्यति = आह्वयति = આહ્વાન કરે છે.
४९ अरपत् = अस्तौत् = સ્તુતિ કરી. (रपव्यक्तार्यावाचि).
५० पिपासतः = पर्यचरतम् = સંતુષ્ટ કર્યું.
५१ पुरुवारम् = बहुभिर्वरणीयं = બહુપ્રિય.
५२ तरुतारम् = तारक = પરાભવ કરનાર.
५३ स्पृधाम् = स्पर्धमानानां शत्रूणाम् = સ્પર્ધા કરનાર શત્રુને.
५४ शर्यै: = યોદ્ધાઓને. (शीर्यंते इति शर्या योद्धारः तैः).
५५ अभिद्युम् = अभिगतदीप्ति = સુંદર કાંતિવાળો.
५६ पर्कृत्यम् = सर्वेषु कार्येषु पुनः पुनः प्रयोज्य = કાર્ય કુશલ.
५७ पर्पणिसहम् = शत्रुजनानामभिभवितारम् = શત્રુને પરાભવ કરનાર.

सूक्त १२०.

ઋષિ:-ઉશિપુત્ર કક્ષીવાન્, દેવતા-અશ્વિન્; છન્દ:-૧ ગાયત્રી, ૨ કકુભ, ૩ કાવિરાટ, ૪ નષ્ટરૂપી, ૫ તનુશિરા, ૬ ઉષ્ણિહ, ૭ વિષ્ટારબૃહતી, ૮ કૃતિ, ૯ વિરાજ, ૧૦-૧૨ ગાયત્રી.

*कारा॑धुद्धोत्रा॑श्विना॒वां॒को॑वां॒जोषं॑उ॒भयोः॑ ।
कु॒था वि॑धा॒त्यप्र॑चेताः ॥ १ ॥

---

* काराधद्धोत्राश्विनाथामितिनवाशात्यप्रिरिति ।
काराधद्धोत्राश्विनाथामितिनव विषच्छन्दस. ।
पे० भा० १-२१.

प०— का । राधत् । होत्रा । अश्विना । वाम् । कः । वाम् । जोषे । उभयोः । कथा । विधाति । अप्रचेताः ॥ १ ॥

अ०—હે અશ્વિન્ (દેવો)! તમને કયી સ્તુતિ પ્રસન્ન કરી શકે? તમને ઉભયને કોણ સંતુષ્ટ કરી શકે? તમારું માહાત્મ્ય જાણ્યા વિના શી રીતે તમારી પરિચર્યા કરે? १

विद्वांसाविद्दुरःपृच्छेदविद्वानित्थापरोअचेताः ।
नूचिन्नुमर्तेअक्रौ ॥ २ ॥

प०— विद्वांसौ । इत् । दुरः । पृच्छेत् । अविद्वान् । इत्था । अपरः । अचेताः । नु । चित् । नु । मर्ते । अक्रौ ॥२॥

अ०—આ રીત્યે અજ્ઞાનીએ, સર્વજ્ઞ અશ્વિનોને જ તેમની ઉપાસના માર્ગની પૃચ્છા કરવી યોગ્ય છે કેમકે, તેમનાથી અન્ય સર્વેય બુદ્ધિહીન હોય છે. શત્રુઓ વડે અનાક્રાત એવા તે અશ્વિનો, સ્તોતાને જલ્દી (ધનસંપત્તિ અર્પણ કરે છે). २

ताविद्वांसाहवामहेवांतानोविद्वांसामन्मवोचेतमद्य ।
प्रार्चद्दयमानोयुवाकुः ॥ ३ ॥

प०— ता । विद्वांसा । हवामहे । वाम् । ता । नः । विद्वांसा । मन्म । वोचेतम् । अद्य । प्र । आर्चत् । दयमानः । युवाकुः ॥ ३ ॥

अ०—હે અશ્વિન્ (દેવો)! તે સર્વજ્ઞ એવા તમને, અમે આહ્વાન કરીએ છીએ. તે અભિજ્ઞ એવા તમે, અમને આ જ સ્તોત્ર બોલો. તમારી કામના કરી અથવા, સ્તુતિ વડે તમને સંયુક્ત કરી હવિ અર્પણ કરતો, હું તમારી અત્યંત પ્રાર્થના કરું છું. ३

विपृच्छामिपाक्याईनदेवान्वषट्कृतस्याद्भुतस्यदस्रा ।
पातंचसह्यसोयुवंचरभ्यसोनः ॥ ४ ॥

प० — वि । पृच्छामि । पाक्या । न । देवान् । वषट्कृतस्य । अद्भुतस्य । दस्रा । पातम् । च । सह्यसः । युवम् । च । रभ्यसः । नः ॥ ४ ॥

अ० — (હે અશ્વિન્ દેવો)! હું તમને વિશેષ પુછું છઉં. પરિપક્વ બુદ્ધિના અન્ય દેવોને હું પુછતો નથી. હે દર્શનીય (દેવો)! તે તમે, વષટ્કારપૂર્વક અર્પણ કરેલ, આશ્ચર્યકારક, અત્યંત બળોત્પાદક સોમરસનું પાન કરો અને અમને પ્રૌઢ ઉદ્યમશીલ કરો. ૪

प्रयाघोषेभृगवाणेनशोभेययावाचायजतिपज्रियोवाम् ।
प्रैषयुर्नविद्वान् ॥ ५ ॥ २२ ॥

प० — प्र । या । घोषे । भृगवाणे । न । शोभे । यया । वाचा । यजति । पज्रियः । वाम् । प्र । इषयुः । न । विद्वान् ५॥२२

अ० — જે સ્તુતિ (ઘોષાના પુત્ર) સુહસ્ત્યને તથા ભૃગવાણને શોભેલી તેજ સ્તુતિ વડે પજ્રિય કક્ષીવાન્ તમારી સ્તુતિ કરે છે. અનેચ્છુ તથા સ્તુતિનો અભિજ્ઞાતા એવો તે (કક્ષીવાન્ સંપૂર્ણ કામ હો) ૫

ઇતિ બાવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

*श्रुतंगायत्रंतकवानस्याहंचिद्धिरिरेभाश्विनावाम् ।
आक्षीशुभस्पतीदन् ॥ ६ ॥

* मृगवाजस्य । ऋ० सं० १-८-२२-४

प०— श्रुतम् । गायत्रम् । तक्वानस्य । अहम् । चित् । हि । रिरेभ । अश्विना । वाम् । आ । अक्षी इति । शुभ । पती इति । दन् ॥ ६ ॥

अ०—हे અશ્વિન્ (દેવો) ! તમે અન્ધ થયલા (ઋજ્રાશ્વ)નું સ્તોત્ર સાંભળેલું. મે તમારી તેજ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી છે શોભન કર્મના પાલણહાર અથવા હે જળના સ્વામી ! તમે તે (ઋજ્રાશ્વ)ને ચક્ષુ અર્પણ કરેલી ૬

युवद्यास्तंमहोरन्युवयायन्निरतंततसतम् ।
तानोवसूसुगोपास्यातंपातन्नोवृकादघायोः ॥७॥

प०— युवम् । हि । आस्तम् । महः । रन् । युवम् । वा । यत् । निःऽअतंसत । सतम् । ता । नः । वसू इति । सुऽगोपा । स्यातम् । पातम् । नः । वृकात् । अघऽयोः ॥ ७ ॥

अ०—મહાન ધનના દેનાર (રક્ષક) તમે જ છો. ધનનો વિનાશ કરનાર પણ તમે જ છો. હે સંપત્તિના નિવાસરૂપ દેવો ! તમે અમારૂં રૂડી રીતે સંરક્ષણ કરનાર હો. અમારૂં અનિષ્ટ ઇચ્છનાર ચોર (દુષ્ટ)થી રક્ષણ કરો ૭

मा कस्मैधातमभ्यमित्रिणेनोमाकुत्रानोगृहेभ्योधेनवोगुः ।
स्तनाभुजोअशिश्वीः ॥ ८ ॥

प०— मा । कस्मै । धातम् । अभि । अमित्रिणे । नः । मा । अकुत्र । नः । गृहेभ्यः । धेनवः । गुः । स्तनऽभुजः । अशिश्वीः ॥ ८ ॥

અ૦—તમે અમને કોઇપણ શત્રુ સાથે યુદ્ધ મેળાપ કરાવશો નહિ. દૂઝણી ગાયો, પોતાનાં વાછડાંને છોડી અમારા ઘરની બ્હાર અગમ્ય પ્રદેશ વિષે મ જશો. ૮

दुहीयन्मित्रधितये युवाकु राये च नो मिमीतं वाजवत्यै ।
इषे च नो मिमीतं धेनुमत्यै ॥ ९ ॥

प०— दुहीयन् । मित्रऽधितये । युवाकु । राये । च । नः । मिमीतम् । वाजऽवत्यै । इषे । च । नः । मिमीतम् । धेनुऽमत्यै ९

અ૦—તમારી કામના કરનાર અથવા, સ્તુતિઓ વડે તમને સંયુક્ત કરનાર (સ્તોતાઓ), બન્ધુજનના રક્ષણ અર્થે તમારી પાસેથી ધન પ્રાપ્ત કરે છે (તેથી), અમને બલયુક્ત ધન તથા ગોયુક્ત અન્ન દ્યો. ૯

अश्विनोरसनं रथमनश्वं वाजिनीवतोः ।
तेनाहं भूरि चाकन ॥ १० ॥

प०— अश्विनोः । असनम् । रथम् । अनश्वम् । वाजिनीऽवतोः । तेन । अहम् । भूरि । चाकन ॥ १० ॥

અ૦—[illegible]સંપન્ન અથવા અન્નસંપન્ન અશ્વિનના અશ્વ રહિત રથની હું ઉપાસના કરૂં છઉં. તે રથના યોગે મને અત્યંત કલ્યાણ સિદ્ધ હો એમ હું ઇચ્છું છઉં. ૧૦

अयं समह मा तनूह्याते जनाँ अनु ।
सोमपेयं सुखो रथः ॥ ११ ॥

प०— अयम् । सऽमह । मा । तनु । ऊह्याते । जनान् । अनु । सोमऽपेयम् । सुऽखः । रथः ॥ ११ ॥

અ૦—હે ધનસંપન્ન રથ ! તું (પુત્રપૌત્રાદિવડે) મને સમૃદ્ધ કર તે સુખપ્રદ રથને, સોમપાનાર્થ સ્તોતાઓ મધ્યે (અશ્વિન્ દેવો) લઈ જાય છે ૧૧

अधस्वप्नस्यनिर्विदेभुंजतश्चरेवतः ।
उभातावस्त्रिनश्यतः ॥ १२ ॥ २३ ॥

प०— अर्ध । स्वप्नस्य । निः । विदे । अभुंजतः । च । रेवतः ।
उभा । ता । ँस्ति । नश्यतः ॥ १२ ॥ २३ ॥

અ૦—હવે, મને સ્વપ્નના પદાર્થ પ્રત્યે તથા ધનનો ઉપભોગ (દાન) ન કરનાર પુરુષ પ્રત્યે નિર્વેદ ઉત્પન્ન થયો છે. કારણ કે, તે ઉભય જલ્દી નાશને પ્રાપ્ત થાય છે ૧૨

ઇતિ ત્રેવીશમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त १२०.

१ होत्रा = वाक् = સ્તુતિ.
२ जोपे = जोषणेसेवने प्रीणनेवा = સેવન વા પ્રસન્ન કરવા.
३ कथा = केनप्रकारेण = શી રીતે.
४ अप्रचेताः = माहात्म्यमजानन् = માહાત્મ્ય જાણ્યા વિના.
५ विधाति = परिचरति = પરિચર્યા કરે. (विधविधाने).
६ दुरः = द्वाराणि स्तुतिपरिचरणोपायभूतान्मार्गान् = ઉપાસના માર્ગની
७ अक्रौ = शत्रुभिरनाक्रान्तौ = શત્રુઓ વડે અનાક્રાંત. (क्रमुपादविक्षेपे)
८ अचेताः = બુદ્ધિહીન.

९ मर्तं = मनुष्ये स्तोतरि = स्तोताने.
१० ब्रह्म = मननीय स्तोत्र
११ दयमानः = हवि प्रयच्छन् = હવિ અર્પણ કરતો.
१२ युवाकु = युवां कामयमानः स्तुत्या सयोजयन् वा = તમારી કામના કરી અથવા, સ્તુતિ વડે તમને સંયુક્ત કરી.
(युवां कामयत इति युवाकुः यद्वा यु मिश्रणे).
१३ पाकया = पक्तव्यप्रज्ञानान् = પરિપક્વ મતિના.
१४ रभ्यसः = अतिशयेन रभस्विन् प्रौढोद्यमान् = પ્રૌઢ ઉદ્યમશીલ. (रभरामस्ये).
१५ सद्यस = अतिशयेन बलवत = બળોત્પાદક
१६ च = અને
१७ इषयुः = અન્નેચ્છુ
१८ प्र = प्रमवतु = સંપૂર્ણકામ હો
१९ तक्ववामस्य = स्खलितगते = સ્ખલિત ગતિવાળા અન્ધ અથવા ઋજ્રાશ્વની (तकगतौ).
२० रिरेभ = स्तुतवान् = સ્તુતિ કરી છે. (रेभृशब्दे)
२१ मह. = महत. = મહાન (ધન)ના
२२ रन् = रातारो दातारो = દેનાર
२३ अघायो = पापमिच्छत. = અનિષ્ટ ઇચ્છનારથી
२४ वसू = वासयितारौ = સંપત્તિના નિવાસરૂપ
२५ निरततं ससम् = धनानि निरगमयत् = ધનનો વિનાશ કર્યો. (तनिअलंकारे)
२६ अमित्रिणे = શત્રુ સાથે
२७ स्तनाभुज = स्तनैर्वत्सान्मनुष्यांश्चपालयन्त्य = દુઝણી.
२८ अशिश्वी = शिशुनावत्सेनरहिता = વાછડા વિનાની
२९ गु = गच्छन्तु = જાઓ (रणू गतौ)

३० अकृत्र = અગમ્ય પ્રદેશ વિષે.
३१ मित्रधितये = बन्धुजनाना धारणार्थं = બંધુજનના રક્ષણાર્થે.
३२ मिमीतम् = कुरुतम् = કરો (माङ्मा॒ने)
३३ असनम् = समभजम = (पणसभक्तौ).
३४ चाकन = कामये = ઈચ્છું છું. (कनीकान्तौ)
३५ समद = ધનસંપન્ન
३६ तनु = विस्तारय = સમૃદ્ધ કર.
३७ उद्याते = उह्यते = લઈ જાય છે. (वहप्रापणे).
३८ चक्रि = જલદી

सूक्त १२१.

ઋષિ —કક્ષીવાન્, દેવતા —વિશ્વેદેવ કિંવા, ઇંદ્ર, છન્દઃ—ત્રિષ્ટુબ્.

कदित्थानॄँःपात्रंदेवयतांश्रवद्गिरोअंगिरसांतुरण्यन् ।
प्रयदानड्विशआहर्म्यस्योरुकंसतेअध्वरेयजत्रः ॥१॥

प०— कत् । इत्था । नॄन् । पात्रम् । देवयताम् । श्रवत् । गिरः । अंगिरसाम् । तुरण्यन् । प्र । यत् । आनट् । विशः । आ । हर्म्यस्य । उरु । क्रंसते । अध्वरे । यजत्रः ॥ १ ॥

अ०—સ્તુતિનેતાઓનો પાલક (ઇન્દ્ર), (ગોરૂપ ધનની) પ્રેરણા કરતો, ઘોતમાન વા દાનાદિ-ગુણયુક્ત (ઇન્દ્ર)ની કામના કરનાર અંગિરસોની આ પ્રકારની સ્તુતિઓ ક્યારે સાંભળશે ! તે (ઇન્દ્ર), જ્યારે યજમાનની (ઋત્વિજાદિક) પ્રજાની

સન્મુખ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે પૂજનીય એવો તે, અમારા યજ્ઞ વિષે ઉત્સાહપૂર્વક આક્રમણ કરે છે. १

स्तंभीद्ध द्यां स धरुणं प्रुषायदृभुर्वाजाय द्रविणं नरो गोः ।
अनु स्वजां महिषश्चक्षत व्रां मेनामश्वस्य परि मातरं गोः ॥२॥

प०— स्तंभीत् । ह । द्याम् । सः । धरुणम् । प्रुषायत् । ऋभुः । वाजाय । द्रविणम् । नरः । गोः । अनु । स्वऽजाम् । महिषः । चक्षत । व्राम् । मेनाम् । अश्वस्य । परि । मातरम् । गोः ॥ २ ॥

અ૦—તેણે દ્યુલોક સ્થિર કર્યો. (પણિએ હરણ કરેલી) ગાયો, ઉદક, વજ્ર, વા કિરણોનો નેતા, સર્વસ્વરૂપે વિશાળ રીતે ભાસતો ઇન્દ્ર, સર્વધારક ઉદક, બલાર્થે વા અન્નાર્થે વર્ષાવે છે તે સૂર્યરૂપી મહાન્ ઇન્દ્ર, પોતાથી ઉત્પન્ન થયલ રાત્રિ અથવા ઉષાની પાછળ ઉદય પામે છે તેણે ઘોડીને ગોમાતા બનાવી. २

नक्षद्धवमरुणीः पूर्व्यं राट् तुरो विशामंगिरसामनु द्यून् ।
तक्षद्वज्रं नियुतं तस्तम्भद्यां चतुष्पदे नर्याय द्विपादे ॥३॥

प०— नक्षत् । हवम् । अरुणीः । पूर्व्यम् । राट् । तुरः । विशाम् । अंगिरसाम् । अनु । द्यून् । तक्षत् । वज्रम् । निऽयुतम् । तस्तम्भत् । द्याम् । चतुःऽपदे । नर्याय । द्विऽपादे ॥३॥

અ૦—અંગિરસ લોકોનો ધનનો પ્રેરયિતા એવો સૂર્ય-સ્વરૂપ ઇન્દ્ર અરુણવર્ણની અથવા કાંતિવાળી ઉષાને પ્રકાશતો, અમારું પુરાતન સ્તોત્ર દરરોજ સાંભળો. તે ઇન્દ્રે, શત્રુઓ પ્રત્યે પ્રયોગ કરવાને તત્પર એવું વજ્ર તૈયાર કર્યું. તેણે, મનુષ્યોને ઉપ-

યોગી દ્વિપાદ તથા ચતુષ્પાદ પ્રાણિને અર્થે ઘુલોકને સ્થિર કર્યો ३

अस्यमदेस्वर्यंदाऋतायापीवृतमुस्रियाणामनीकम् ।
यद्धप्रसर्गेत्रिककुब्भिनिवर्तदपद्रुहोमानुषस्यदुरोवः ॥४॥

प०— अस्य । मदे । स्वर्यम् । दाः । ऋताय । अपिऽवृतम् । उस्रियाणाम् । अनीकम् । यत् । ह । प्रऽसर्गे । त्रिऽककुप् । निऽवर्तत् । अप । द्रुहः । मानुषस्य । दुरः । वरितिवः ॥४॥

अ०—(હે ઇન્દ્ર)¹ તેં આ (સોમપાન) વડે હરખાઈ, (પણિએ) સંતાડેલ ગાયોનો સ્તુત્ય સમૂહ, યજ્ઞાર્થે (અંગિરસોને) અર્પણ કર્યો. જ્યારે ત્રણેલોકવિષે શ્રેષ્ઠ (એવો ઇન્દ્ર), યુદ્ધમધ્યે છેક પ્રવૃત્ત થાય છે ત્યારે તે, દ્રોહ કરનાર મનુષ્યના (પણિ અસુરના) દરવાજાઓ ફોડી નાખે છે. ४

तुभ्यपयोयत्पितरावनीतांराधःसुरेतस्तुरणेभुरण्य ।
शुचियत्तेरेक्णआयजन्तसबर्दुघायाःपयउस्रियायाः ॥५॥२४॥

प०— तुभ्यम् । पयः । यत् । पितरौ । अनीताम् । राधः । सुऽरेतः । तुरणे । भुरण्यू इति । शुचि । यत् । ते । रेक्णः । आ । अयजन्त । सबःऽदुघायाः । पयः । उस्रियायाः ॥५॥२४॥

अ०—(હે ઇન્દ્ર) ! કૃત્સ્ન જગતને પોષણ કરનાર માતપિતારૂપ દ્યાવાપૃથિવી, જ્યારે શીઘ્રગામી એવો તૂ તેના માટે (આપો વિષે) સમૃદ્ધિકર, શોભનવીર્યકર એવું દૂધ ધારણ કરાવે છે, જ્યારે ક્ષીરની ધાર વરસાવનાર આપોનું, ધનની પેઠે

અત્યંત પ્રિય અથવા પૌષ્ટિક દૂધ તૂને અર્પણ કરે છે, (ત્યારે તું દ્રોહ કરનાર મનુષ્યના દરવાજા તોડી નાંખે છે). ૫

ઇતિ ચોવીસમો વર્ગ સમાપ્ત.

अध प्र जज्ञे तरणिर्ममत्तु प्र रोच्यस्या उषसो न सूरः ।
इन्दुर्येभिराष्ट स्वेदुहव्यैः स्रुवेण सिञ्चञ्जरणाभि धाम ॥६॥

प०— अध । प्र । जज्ञे । तरणिः । ममत्तु । प्र । रोचि । अस्याः । उषसः । न । सूरः । इन्दुः । येभिः । आष्ट । स्वेदुऽहव्यैः । स्रुवेण । सिञ्चन् । जरणा । अभि । धाम ॥ ६ ॥

अ०—હવે (સ્તુતિઓ વડે પ્રસન્ન થએ આ ઇન્દ્ર) પ્રગટ થયો. શત્રુનો પરાભવ કરનાર એવો તે (અમને) આનંદિત કરો. ઉષાની સમીપમાં રહેનાર સૂર્યની પેઠે તે અત્યંત પ્રકાશે છે. (આહુનીય) વેદિ સ્થાન વિષે હવિસમૃદ્ધ એવા જે આપણે પળી વડે પ્રશંસનીય સોમરસનું પાન કરીએ છીએ (તેમને ઇન્દ્ર આનંદિત કરો). ૬

स्विध्मा यद्वनधितिरपस्यात्सूरो अध्वरे परि रोधना गोः ।
यद्ध प्रभासि कृत्व्याँ अनु द्यूनर्विशे पश्विषे तुराय ॥७॥

प०— सुऽइध्मा । यत् । वनऽधितिः । अपस्यात् । सूरः । अध्वरे । परि । रोधना । गोः । यत् । ह । प्रऽभासि । कृत्व्यान् । अनु । द्यून् । अनर्विशे । पश्वऽइषे । तुराय ॥ ७ ॥

अ०—જ્યારે રૂડી ચકચકતી કુહાડી (કાષ્ઠ કાપવાને) પ્રવૃત્ત થાય છે ત્યારે અન્તર્યુ, યજ્ઞવિષે પશુને થાંભલે બાંધવાને સમર્થ

થાય છે. અથવા (૨) સુંદર કિરણો વડે ચકચકતી મેઘમાળા વરસાદ વરસાવવાને પ્રવૃત્ત થાય છે ત્યારે અંતરિક્ષ મધ્યે વર્તતો સતો પ્રેરક ઇન્દ્ર, જળનિરોધક પ્રતિબંધને નિવારે છે. (હે સૂર્યસ્વરૂપ ઇન્દ્ર) ! તું નિશ્ચે, જ્યારે રૂડા દિવસો વિષે અત્યંત પ્રકાશે છે ત્યારે કાષ્ઠાદિક લેવા અરણ્યમાં પ્રવેશ કરનારની અથવા, ગન્તવ્ય સ્થળ પ્રત્યે જવાને અશક્ત એવા પુરૂષની તથા પશુને પ્રેરનાર ત્વરાયુક્ત ગોવાળની (ઇચ્છા પરિપૂર્ણ થાય છે.) ૭

अद्रा॒म॒हो दि॒वआदो॒ह॒री इ॒हद्यु॑म्न॒ासाह॑म॒भियो॑धा॒नउत्स॑म् ।
हरि॒यत्ते॑म॒न्दिनं॑दु॒क्षन्वृधेगोर॑भस॒मद्रि॑भिर्वा॒ताप्य॑म् ॥८॥

प०— अ॒द्रा । म॒हः । दि॒वः । आदः । हरी इति॑ । इ॒ह । द्यु॒म्न॒सह॑म् । अ॒भि । यो॒धा॒नः । उत्स॑म् । हरि॑म् । यत् । ते॒ । म॒न्दिन॑म् । धु॒क्षन् । वृ॒धे । गोर॑भसम् । अद्रि॑भिः । वा॒ता॒प्य॑म ॥ ८ ॥

અ०—તૂને આનંદિત કરવા જ્યારે મનોહર, મદકર, વીર્યવાન તથા વાયુવેગી એવા તૂને પાન કરવા યોગ્ય એવો સોમરસ પાષાણ વડે કઢાય છે તો (હે ઇન્દ્ર)!, શ્રેષ્ઠ મદકર સોમરસના ભોક્તા એવા ત્હારા અશ્વોને તૂં સોમપાન કરાવ્ય, અને હે યુદ્ધ કરનારા (દેવ!) અમારા ધનાપહાર શત્રુનો પરાભવ કર. ૮

त्वमा॑य॒सम्प्रति॑वर्तयो॒गोर्दि॒वो अश्मा॑नमु॒पनी॑त॒मृभ्वा॑ ।
कुत्सा॑य॒यत्र॑पुरुहूतव॒न्वञ्छुष्ण॑मन॒न्तैः॑प॒रि॒या॑सि॒व॒धैः ॥९॥

प०— त्वम् । आयसम् । प्रति । वर्तयः । गोः । दिवः । अश्मानम् । उपनीतम् । ऋभ्वा । कुत्साय । यत्र । पुरुहूत । वन्वन् । शुष्णम् । अनन्तैः । परियासि । वधैः ॥ ९ ॥

अर्थ—हे पुरुहूत (देव)! तूं ज्यारे कुत्सार्थे शुष्णासुरने अनंत आयुधो वडे वध करवाने चोमेर प्रवृत्त थाय छे त्यारे तें, शुष्णासुरना वधार्थे, द्युलोकमांथी तेजस्वी त्वष्टाए आणेल शीघ्रव्यापी लोहमय वज्र फेंक्युं. ९

पुरायत्सूरस्तमसोअपीतेस्तमद्रिवःफलिगंहेतिमस्य ।
शुष्णस्यचित्परिहितंयदोजोदिवस्परिसुग्रथितंतदादः ॥१०॥२५

प०— पुरा । यत् । सूरः । तमसः । अपिऽइतेः । तम् । अद्रिऽवः । फलिऽगम् । हेतिम् । अस्य । शुष्णस्य । चित् । परिऽहितम् । यत् । ओजः । दिवः । परि । सुऽग्रथितम् । तत् । आ । अदः इत्यदः ॥ १० ॥ १९ ॥

अ०—पूर्वे ज्यारे सूर्य, तमोरूपी शुष्णासुरना सग्राममांथी मुक्त थयो त्यारे हे वज्रधारी (देव) तें तेना मेघरूपे आवरण करनार शत्रुने हांकी काढ्यो. अथवा, (२) आ शुष्णासुरना मेघरूपी आयुधने (भांगी नाख्युं). शुष्णासुरनुं जे आ आच्छादन करनार बळ द्योतमान सूर्यनी उपर दृढ व्यापी रहेलुं तेने, तें फेंकी नाख्युं. १०

इति पचीशमो वर्ग समाप्त

*अनुत्वामहीपाजंसीअचक्रेयाद्यावाक्षामामदतामिन्द्रकर्मन् ।
त्वंवृत्रमाशयानंसिरासुमहोवज्रेणसिष्वपोवराहुम् ॥११॥

प०— अनुं । त्वा । मही इति । पाजसी इति । अचक्रे इति । द्यावा-क्षामां । मदताम् । इन्द्र । कर्मन् । त्वम् । वृत्रम् । आऽशयानम् । सिरासु । महः । वज्रेण । सिस्वपः । वराहुम् ११॥

अ०—(हे इन्द्र) । महान बळवान सर्वव्यापक એવા દ્યાવા-પૃથિવી, (વૃત્રાવધાદિક) કર્મ વિષે પ્રવૃત્ત એવા તને અભિનંદન વા પ્રસન્ન કરે છે તે, ચોમેર વ્યાપ્ત વરાહાર (શ્રેષ્ઠ લક્ષ્ય સ્વરૂપ) વૃત્રને સરતા જળવિષે મહાન વજ્રવડે (હણીને) સૂવાડયો ૧૧

त्वमिन्द्रनर्योयाँअवोनृन्तिष्ठावातस्यसुयुजोवहिष्ठान् ।
यंतेकाव्यउशनामन्दिनंदाद्वृत्रहणंपार्यंततक्षवज्रम् ॥१२॥

प०— त्वम् । इन्द्र । नर्यः । यान् । अवः । नॄन् । तिष्ठ । वातस्य । सुऽयुजः । वहिष्ठान् । यम् । ते । काव्यः । उशना । मन्दिनम् । दात् । वृत्रऽहनम् । पार्यम् । ततक्ष । वज्रम् ॥१२॥

अ०—હે ઇન્દ્ર ! લોકહિતકારક એવો તૂ, જે અશ્વોનું રક્ષણ કરે છે તેવા વાયુવેગી રથવિષે રૂડીરીતે જોડાઇ જનાર અતિશય ગતિવાળા અશ્વો ઉપર આરૂઢ હો. કવિપુત્ર ઉશનાએ, તૂને જે મદકર, વૃત્રઘાતક, શત્રુને પાર મૂકનાર વજ્ર અર્પણ કરેલુ તે તે ઘસી સજ્જ કર્યું છે ૧૨

---

* समाम्यामेवप्रसूत्तइन्द्रोवृत्रमहन् । तै० सं० २-५ २ ।

*त्वंसूर्योहरितोरामयोनून्भरच्चक्रमेतशोनायमिन्द्र ।
प्रास्यपारंनवतिंनाव्यानामपिकर्तमवर्तयोयज्यून् ॥१३॥

प०— त्वम् । सूर्यः । हरितः । रामयः । नून् । भरत् । चक्रम् ।
एतशः । न । अयम् । इन्द्र । प्रऽअस्य । पारम् । नवतिम् ।
नाव्यानाम् । अपि । कर्तम् । अवर्तयः । अयज्यून् ॥१३॥

अ०—हे इन्द्र ! सर्वस्वरूपे दोनार એवा तें, हरितवर्णना अश्वोने अथवा, सप्तरश्मिઓने थोभाव्यां आ એतश नामना अश्वे, रथचक्रने એवी आप्युं. तें वळी, यज्ञ न करनाराने नव नदीनी पार फेंकी त्यारे कर्तव्य कर्युं. १३

*त्वंनोअस्याइन्द्रदुर्हणायाःपाहिवज्रिवोदुरितादभीके ।
प्रनोवाजाऩ्रथ्योअश्वबुध्यानिषेयन्धिश्रवसेसूनृतायै ॥१४॥

प०— त्वम् । नः । अस्याः । इन्द्र । दुःऽहनायाः । पाहि ।
वज्रिऽवः । दुःऽइतात् । अभीके । प्र । नः । वाजान् ।
रथ्यः । अश्वऽबुध्यान् । इषे । यन्धि । श्रवसे । सूनृतायै १४

अ०—हे वज्रसंपन्न (देव) ! तू, अमने आ दुस्तर दारिद्र्यथी तथा समीपवर्ति संग्रामविषे संकटथी उगार. तूं, अमने अन्नार्थ, कीर्त्यर्थ, तथा प्रिय अने सत्य वाणीना अर्थ, रथसंपन्न तथा अश्वसंपन्न वा, अश्वप्रमुख संपत्ति अर्पण कर. १४

---

* एतद्योमसूर्योदेवतागमयतु । तै० सं० १-६-४. ।

* दासपर्याग्रे यिमभ्वबुध्यम । ऋ० सं० १-६-२५. ।

मासातेंअस्मत्सुंमतिर्विदंसद्वाजंप्रमहःसमिषोंवरन्त ।
आनोंभजमघवुन्गोष्वृर्योमंहिष्ठास्तेसधमादंःस्याम ॥१५॥२६॥

इति प्रथमेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

प०— मा । सा । ते । अस्मत । सुऽमति । वि । दसत् । वाजेऽप्रमहं । सम् । इर्ष । वरन्त । आ । नः । भज । मघऽवन् । गोषु । अर्यः । मंहिष्ठाः । ते । सधऽमादं । स्याम ॥१५॥२६॥

अ०—હે ધનસંપન્ન (દેવ)! ત્હારી કૃપા, અમારા પ્રત્યે મ શુષ્ક હો. અન્નસપતિ, અમને રૂડીરીતે ઢાકી ઘો હે ધનસપન્ન (દેવ)! ધનપતિ એવો તૂ, અમને ગોસપન્ન કર. અમે, સ્તુતિઓ વડે તારો મહિમા અતિશય વધારતા પુત્રપૌત્રાદિક સહ આનદમાં રહીએ ૧૫

ઇતિ છવીશમો વર્ગ સમાપ્ત

वेदार्थस्यप्रकाशेनतमोहार्दं निवारयन् ।
पुमर्थांश्चतुरोदेयाद्विद्यातीर्थमहेश्वर ॥ १ ॥

અ०—વેદનો અર્થ પ્રગટ કરી, હૃદયનો અન્ધકાર ટાળી, (ગુરૂ) વિદ્યાતીર્થ મહેશ્વર, ચારે પુરૂષાર્થ સિદ્ધ કરો

ઇતિ પ્રથમ અષ્ટક સમાપ્ત.

सूक्त १२१.

१ कत् = कदा क्यारे.
२ पात्र = પાલક. (पारक्षणे).
३ तुरणन् = प्रेरयन् = પ્રેરણા કરતો (तुरणत्वरायां).
४ हर्म्यस्य =गृहयुक्तयजमानस्य = યજમાનની.
५ आनट् = પ્રાપ્ત કરે છે. (अश्).
६ द्रविणम् = सर्वप्राणिभिः अभिद्रवणीयम् = સર્વધારક.
७ धरुणं = ઉદક.
८ प्रुषायत् = प्रुष्णाति सिञ्चति = વર્ષાવે છે. (प्रुषसेचने).
९ ऋभु. = સૂર્યસ્વરૂપે વિશાળ રીતે ભાસતા.
१० महिषः = મહાન.
११ ग्राम् = वृणोतितमसासर्वंयद्वायकारोनवृणोतीति=રાત્રિ, અથવા ઉષા
१२ मेनाम् = ઘોડી.
१३ परि = विपरीतामकरोत् = ઉલટી બનાવી
१४ नक्षत् = नक्षतुयुणोतु = સાંભળો. (नक्षगतौ)
१५ हवम् = आह्वान = સ્તોત્ર.
१६ अनुद्यून् = દરરોજ.
१७ तुरः = ધનનો પ્રેરયિતા (तुरत्वरणे).
१८ राट् = राजयन् = પ્રકાશતો (राजृदीप्तौ).
१९ नियुतम् = हन्तव्येनमहनितरांयुक्तं = શત્રુઓ પ્રત્યે પ્રયોગ કરવાને તત્પર
२० नर्याय = नृभ्योहिताय = મનુષ્યોને ઉપયોગી.
२१ स्वर्यं = સ્તુત્ય. (स्वृशब्दे).
२२ अपीवृतम् = निगूढम् = સંતાડેલ.

२३ अनीक = સંઘ = સમૂહ.
२४ प्रसर्गे = યુદ્ધ વિષે. (प्रकर्षेण सृज्यन्तेस्मिन्निषवः इति).
२५ त्रिककुप् = ત્રણેલોક વિષે ઉચ્છ્રિત (શ્રેષ્ઠ).
२६ अपवः = अपवृणोति उद्घाटयति = ફોડી નાખે છે.
२७ तुरणे = क्षिप्रकारिणे = શીઘ્રગામી
२८ भुरण्यु = કૃત્સ્ન જગતને પોષણ કરનાર. (भुरणपोषणे).
२९ राधः = राधकं = સમૃદ્ધિકર.
३० सबर्दुघायाः = क्षीरस्य दोग्ध्र्या = ક્ષીરની ધાર વરસાવનાર.
३१ रेवणः = ધનવત્ અત્યંત પ્રિય, અથવા, પૌષ્ટિક.
३२ अध = इदानीं = હવે.
३३ प्रजज्ञे = प्रादुर्बभूव = પ્રગટ થયો (जनीप्रादुर्भावे).
३४ तरणिः = शत्रूणांतारकः = શત્રુનો પરાભવ કરનાર
३५ सूरः = સૂર્ય.
३६ स्वेदुहव्यैः = स्वभूतसमृद्धहविर्भिः = હવિસ્સમૃદ્ધ (इदि परमैश्वर्ये) = इदूनि प्रभूतानि च तानि हव्यानि स्वभूतानि च हव्यानि येषां तैः; (२), (इन्धी दीप्तौ) = स्वायत्तानि इदूनि इद्धानि हव्यानि येषां तैः; (३), स्वभूत इदं पुरोवर्ति हव्य हविर्येषां तैः).
३७ जरणा = जरणीयः स्तोतव्यः = પ્રશસનીય (जरति स्तुतिकर्मा).
३८ वनधितिः = वनेछेत्तव्ये वृक्षसमूहे निधातव्याशस्त्री = કુહાડી. यद्वा, वनमुदकमस्यां धीयतति वनधितिर्मेघमाला = મેઘમાળા
३९ अपस्यात् = अपः विस्तनात्मकः कर्म १कर्तुमिच्छेत् = કર્મ કરવને પ્રવૃત્ત થાય છે.
४० सूरः = પ્રેરક અધ્વર્યુ, અથવા પ્રેરક ઇન્દ્ર

४१ रोधना = रोधनाग्न्यावरणानि = જળનિરોધક પ્રતિબંધને. (रुधिर् आवरणे), (२). रोधनाय यूपेनियोजनाय = પશુને થાંભલે બાંધવા.

४२ स्विष्मा = सुदीप्ता = રૂડી ચકચકની. (शोभनंइष्मंदीप्तं आस्यं दीप्तिर्वायस्याः सा)

४३ प्रभासि = प्रकर्षेण दीप्यसि = અત્યંત પ્રકાશે છે.

४४ कृत्व्यान् = कर्मसुसाधून् = રૂડા.

४५ अनर्विशे = अनसाशकटेनइन्धनाद्याहरणायअरण्यं प्रविशतेयद्वागन्तव्यंस्थलप्रतिगन्तुंअशक्तायपुरुषाय= કાષ્ઠાદિક લેવા અરણ્યમાં પ્રવેશ કરનારને; અથવા, ગતવ્ય સ્થલ પ્રત્યે જવાને અશક્ત પુરૂષને. (अनसाविशति प्राप्नोतीति अनर्विट्; (२) अरगन्तव्यप्रतिविशतीति अर्विट्नअर्विट् अनर्विट्).

४६ पश्विषे = પશુને પ્રેરનાર.

४७ परि = परिभवति = સમર્થ થાય છે.

४८ तुराय = त्वरमाणायगोधनपालाय = ત્વરાયુક્ત ગોવાળની.

४९ अद्मा = भक्तारो = ભોક્તા (अशभोजने)

५० दिवः = મદકર સોમરસના.

५१ आदः = पायय = પાન કરાવ્યું

५२ द्युम्नसहम् = ધનનો પરાભવ કરનાર.

५३ उत्सम् = उत्स्नापयितारम = શત્રુને.

५४ योधान. = યોધનશીલ.

५५ वृधे = वर्धनाय = આનંદિત કરવા

५६ मन्दिनम् = મદકર

५७ गोरभसम् = पयोबलंतद्वेगवन्तम वीर्यवान.

५८ वाताप्यम् = वातेनप्राप्तव्य = વાયુવેગી

५९ अद्रिभि. = પાષાણ વડે
६० अश्मानम् = शीघ्रशत्रोर्व्यापकम् = શીઘ્રવ્યાપી
६१ ऋभ्वा = તેજસ્વી ત્વષ્ટાએ
६२ वन्वन् = हिंसन् = વધાર્થ.
६३ वधै = આયુધો વડે
६४ अपीते = સંગ્રામમાથી
६५ अद्रिव = વજ્રધારી (आद्रिणात्यनेनेत्यद्रिर्वज्र तद्वन्).
६६ फलिगम = मेघरूपेणावृण्वन्तम् = મેઘરૂપે આવરણ કરનાર.
६७ हेतिम् = हन्तारम् = શત્રુને અથવા, આયુધને
६८ अस्य = निरसितवान् = હાંકી કાઢયો
६९ परिहितम् = आच्छादित = દઢ વ્યાપી રહેલું.
७० आद = आदणा विश्लिष्टंकृतवान् = ફેંદી નાખ્યું (दृ वि॰ दारणे)
७१ वाजसी = बलवत्यौ = બળવાન
७२ द्यावाक्षामा = દ્યાવાપૃથિવી
७३ सिरासु = सरणशीलासुअप्सु = સરતા જળવિષે
७४ मह. = महता = મહાન
७५ वराहुम् = वराहारम = શ્રેષ્ઠ લક્ષ્યસ્વરૂપ.
७६ सिष्वप = अस्वापय. = સૂવાડયો
७७ नॄन् = नेतृनश्वान् = અશ્વોને.
७८ वातस्य = વાયુના જેવા વેગવાળા
७९ पार्यम् = शत्रूणांपारणेसमर्थम् = શત્રૂને પાર મૂકનાર.
८० रमय = रामय. उपरमय॰ = થોભાવ્યા
८१ च = અને
८२ नाव्यानाम् = नावातार्याणांनदीनाम् = નાવ વડે તરાય તેવી નદીના

८३ कर्तम = કર્તવ્ય.
८४ अयज्यून् = યજ્ઞ ન કરનારાને.
८५ दुर्हणायाः = दुःखेनहन्तव्यायाः = દુસ્તર.
८६ अभीके = अभिप्राप्ते = સમીપવર્તી.
८७ यन्धि = यच्छ = અર્પણ કર.
८८ अश्वबुध्यान् = अश्वानांबोधकान् अश्वायायद्भिर्लभ्यन्ते तावत् यच्चाअश्वबुधान् अश्वमूलान् अश्वप्रमुखान् = અશ્વસંપન્ન વા અશ્વપ્રમુખ.
८९ दसत = शुष्यतु = શુષ્ક હો (दसुउपक्षये)
९० वाजप्रमहः = धनैःप्रमहनीय. = ધનસંપન્ન.
९१ संवरन्त = संवृताःकुर्वन्तु = ઢાંકી દ્યો
९२ अर्यः = ધનપતિ.
९३ मंहिष्ठाः = प्रवर्धयितारः = મહિમા વધારતા.
९४ सधमादः = सहमाद्यन्त. = સહ આનંદિત રહીએ

ऋग्वेदसंहितर्चामकारादिक्रमकोशः ।

(ઋગ્વેદસંહિતાની ઋચાઓનો અકારાદિ કોશ)

मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः	मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः
अकारितइंद्रगोतमेभिः	१-५-५	अजोनक्षांदाधारपृथिवीं	१-५-११
अक्षन्नमीमदंतहि	१-६-३	अजोहवीदश्विनातौग्र्यो	१-८-१५
अगच्छतंकृपमाणंपरा	१-८-२१	अजोहवीदश्विनावर्तिका	१-८-११
अग्निर्विश्वाअभिपृक्षः	१-५-१६	अजोहवीन्नासत्याकरावां	१-८-१०
अग्नीषोमाचेतितत्	१-६-२८	अतारिष्मतमसस्पारं	१-६-२५
अग्नीषोमापिपृतं	१-६-२९	अत्योनाज्मन्त्सर्गप्रतक्तः	१-५-९
अग्नीषोमायआहुतिं	१-६-२८	अत्राहगोरमन्वत	१-६-७
अग्नीषोमायोअद्यवां	१-६-२८	अथातेअंगिरस्तमः	१-५-२३
अग्नीषोमावनेनवां	१-६ २९	अदितिर्द्यौरदितिरंतरिक्षं	१-६-१६
अग्नीषोमाविमानिनः	१-६-२९	अद्यादेवाउदितासूर्यस्य	१-८-७
अग्नीषोमाविमंसुमे	१-६-२८	अद्रौचिदस्माअंतर्दुरोणे	१-५-१४
अग्नीषोमासवेदसा	१-६-२९	अधप्रजज्ञेतरणिर्ममत्तु	१-८-२१
अग्नीषोमाहविषःप्रस्थि	१-६-२९	अधस्वनादुतबिभ्युः	१-६-३२
अग्नेतवत्यदुक्थ्यं	१-७-२२	अधस्वप्नस्यनिर्विदे	१-८-२६
अग्नेशर्धस्यगोमतः	१-७-२७	अधामन्येश्रत्तेअस्माअधा	१-७-१९

मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः
शंनोमित्रःशंवरुणः	१-६-१८
शकेमत्वासमिधं	१-६-२०
शतंमेषान्वृक्येचक्षदानं	१-८-११
शतंमेषान्वृक्येमामहानं	१-८-१६
शतमिन्नुशरदो	१-६-१६
शतस्यंचिदाचेतकस्यावता	१-८-१२
शशमानस्यवानरः	१-६-१२
शश्वत्पुरोषान्युवासदेव्य	१-८-३
शुक्रःशुशुक्वाँउषोन	१-५-१३
शुनमंधायभरमह्वयत्सा	१-८-१६
शुष्णंपिप्रुंकुयवंवृत्रमिंद्र	१-७-१७
शूराइवेद्युयुधयो	१-६-१०
श्रियसेकंभानुभिः	९-६-१३
श्रियेकंवोअधितनूषु	१-६-१४
श्रीणन्नुपस्थाद्दिवं	१-५-१२
श्रुतंगायत्रंतकवानस्याहं	१-८-२३
श्वसित्यप्सुहंसोनसीदन्	१-५- ५
संजानानाउपसीदन्न	१-५-१७
संतेपयांसिसमु	१-६-२२
संमातपंत्यभितः	१-७-२१
संयन्मिथःपस्पृधानासो	१-८-२०
सइधानोवसुष्क	१-५-२७
सग्रामेभिःसनितासरथे	१-७-९
सघातंवृषणंरथमधि	१-६-३
सजातूभर्माश्रद्दधानओ	१-७-१६
सजामिभिर्यत्समजाति	१-७-१०
सनोपाथीरः पूर्देरत्नं	१-५- ९
सत्तोहोतामनुष्वदा	१-७-२२
सत्वंनइंद्रसूर्येसोअप्सु	१-७-१९
सत्वमग्नेसौभगत्व	१-६-३२
सत्वामदद्वृषामदः	१-५-२९
सदाकनीसुमतिमाचके	१-८-१७
सवारयत्पृथिवींपप्रथं	१-७-१६
सनःसिंधुमिवनावया	१-७-५
सनात्सनीळाअवनीरवा	१-५-२
सनाद्देवतवरायो	१-५-३
सनाद्दिवंपरिभूमा	१-५-२
सनायतेगोतमइन्द्र	१-६-३
सनायुवोनमसानव्या	१-६-३
सनेमिमुख्यंस्त्वंपस्यमानः	१-६-२

प्रथम अष्टक मध्ये वर्गादिककोष्टक ।

अध्याय १

वर्ग	सूक्त	ऋचा	दैव त्याग संग्रहः। (દેવતાઓને લગતા ત્યાગનો સંગ્રહ)
३७	१९	१९४	अग्नयइदनमम ९ वायव इद० ३ इन्द्रवायुभ्यामिदं० ३ मित्रावरुणाभ्यामिद० ३ अश्विभ्यामिद० ३ इद्रायेद० ३ विश्वेभ्योदेवेभ्यइद० ३ सारस्वत्याइद० ३ इद्रायेद० २३ मरुभ्य इदं० इद्रमरुभ्य इद० मरुभ्य इ१० इद्रमरुभ्य इदं० मरुभ्य इद० २ इद्रायेद० ५१ अग्नय इदं० ९ निर्मथ्याहवनीयाभ्यामग्निभ्यामिद० अग्नय इद० ६ इध्माय (समिद्धाय वा) ग्नय इद० तनूनपात इदं० नाराशसायेदं० इळायेदं० बर्हिष-इदं० देवीभ्योद्वार्भ्य इदं० उषानक्ताभ्यामिदं० दैवीभ्याहोतृभ्यांप्रचेतोभ्यामिदं० सरस्वतीळाभारतीभ्य इद० त्वष्ट्र इदं० वनस्पतय इदं० स्वाहाकृतिभ्य इद० विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० १२ (अग्नय इद० २ विश्वेभ्यो देवेभ्य इद० अग्नय इद० ९) इद्रायेद० मरुभ्यइद० त्वष्ट इदं० अग्नय इदं०

मिदं० २ प्रजापतये हरिश्चंद्राय (अधिपवण-
चर्मणे) वेदं० इंद्रायेदं० २३ अश्विभ्यामिदं०
१ अग्नय इदं० १८ इंद्रायेद० १९

अध्याय ३

वर्ग	सूक्त	ऋचा	त्याग ।
३९	१४	१७३	इंद्रायेद० १९ अश्विभ्यामिदं० १२ अग्निमित्रावरुणरात्रिसवितृभ्य इदं० सवित्र इद० १० अग्नय इद० १२ पूषायेदं० २ अग्नय इद० १२ पूषायेद० २ अग्नय इद० ६ मरुभ्य इद० ४० ब्रह्मणस्पतय इदं० ८ वरुणमित्रार्यमभ्य इद० ३ आदित्येभ्य इद० ३ वरुणमित्रार्यम्य इदं० ३ पूष्ण इद० १० रुद्रायेदं० २ मित्रावरुणरुद्रेभ्य-इद० रुद्रायेद० १ सोमायेद० ३ आन्य-ऋभुपोभ्य इद० २ अग्नय इदं० २१ अग्निदेवेभ्य इद० अश्विभ्यामिदं० १९

अध्याय ४

वर्ग	सूक्त	ऋचा	त्याग ।
२९	१९	१९२	अश्विभ्यामिद० १० उषस इदं० २० सूर्यायेदं० १२ इंद्रायेदं० ७२ अग्नय इदं० ९ अग्नये-वैश्वानरायेदं० ७ अग्नय इद० ९ इंद्रायेद० १६

रोदसीभ्यामिदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० अग्निरोदसीभ्य इदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० ३ इंद्ररोदसीभ्य इदं० सूर्यरश्मिरोदसीभ्य इदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० सूर्यरश्मिरोदसीभ्य इदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० अग्निरोदसीभ्य इदं० २ वरुणरोदसीभ्य इदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० २ रोदसीभ्यामिदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० ११ इंद्राग्निभ्यामिदं० २१ ऋभुभ्य इदं० १४ द्यावापृथिव्यग्न्यश्विभ्य इदं० अश्विभ्यामिदं० २४

अध्याय ८

वर्गः सूक्त ऋचा त्याग ।

२६ ९ १३९ उपोराग्निभ्यामिदं० उपस इदं० १८ उपोमित्रावरुणादितिसिंधुपृथिवीद्युभ्य इदं० रुद्रायेदं० ११ सूर्यायेदं० ९ अश्विभ्यामिदं० ८३ इंद्रायेदं० १९

रोदसीभ्यामिदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इद० अग्निरोदसीभ्य इद० विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० ३ इंद्ररोदसीभ्य इद० सूर्यरश्मिरोदसीभ्य इदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इद० सूर्यरश्मिरोदसीभ्य इद० विश्वेभ्योदेवेभ्य इद० अग्निरोदसीभ्य इद० २ वरुणरोदसीभ्य इद० विश्वेभ्योदेवेभ्य इद० २ रोदसीभ्यामिद० विश्वेभ्योदेवेभ्य इद० ११ इंद्राग्निभ्यामिद० २१ ऋभुभ्य इद० १४ द्यावापृथिव्याभ्यश्विभ्य इद० अश्विभ्यामिद० २४

अध्याय ८

वर्ग	सूक्त	ऋचा	त्याग ।
२६	९	११९	उषोरात्रिभ्यामिद० उषस इद० १८ उषोमित्रावरुणादितिसिंधुपृथिवीद्युभ्य इद० रुद्रायेद० ११ सूर्यायद० ९ अश्विभ्यामिदं० ८३ इंद्रायेद० १९

अष्टक १ विभाग १

कोष्टक.

सूक्त	अ. अ. व.	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
१	१-१-१-२	मधुच्छंदस् विश्वामित्रपुत्र	गायत्री	अग्नि	
२	१-१-३-४	"	"	१-३ वायु ४-६ इंद्र वायु ७-९ मित्रावरुण	
३	१-१-५-६	"	"	१-३ अश्विनौ ४-६ इंद्र, ७-९ विश्वेदेव १०-१२ सरस्वती	
४	१-१-७-८	"	"	इंद्र	
५	१-१-९-१०	"	"	"	
६	१-१-११-१२	"	"	१-३इंद्र ४-९ मरुत् ५-७ इंद्र व मरुत् १० इंद्र	

सूक्त	अ. अ व	ऋषि	छंद	देवता	महत्व
७	१-१-१३-१४	"	"	इंद्र	
८	१-१-१५-१६	"	"	"	
९	१-१-१७-१८	"	"	"	
१०	१-१-१९-२०	"	अनुष्टुभ्	"	
११	१-१-२१	मैतामधुच्छंद-स्पुत्र	"	"	
१२	१-१ २२-२३	मेधातिथिकण्वपुत्र	गायत्री	१ निर्मथ्य व आहवनीय अग्नि अवशिष्ट अग्नि	
१३	१-१ -४ २५	"	"	आप्रीसूक्त	
१४	१-१-२६ २७	"	"	विश्वेदेव	
१५	१-१-२८-२९	"	"	१ ऋतु २ मरुत ३ त्वष्टृ ४ अग्नि ५ इंद्र ६ मित्रावरुणौ ७-१० द्रविणोदस ११ अश्विनौ १२ अग्नि	
१६	१-१-३० ३१	"	"	इंद्र	

सूक्त	अ अ. व	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
१७	१-१-३२-३३	”	४-५ पादनिचृत अवशिष्ट गायत्री	इन्द्रावरुण	
१८	१-१-३४ ३५	”	गायत्री	१ ३ बृहणस्पति ४ बृहणस्पति व इंद्रसोम ५ दक्षिणा व बृहणस्पति ६-८ सदस्पति ९ सदस्पति व नराशंस	
१९	१-१-३६-३७	”	”	अग्निमारुत	
२०	१-२१-२	”	”	ऋभु	
२१	१ २-३	”	”	इंद्राग्नी	
२२	१-२ ४-७	”	”	१-४ अश्वि ५-८ सवितृ, ९-१० अग्नि, ११ देव्य, १२ इंद्राणी, वरुणानी, अग्नायी. १३-१४ द्यावापृथिवी. १५ पार्थिवी,	

सूक्त	अ अ व	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
				१६-२१ विष्णु किंवा १६ कृत्स्न्यदेवत्या	
२३	१-२-८-१२	मेधातिथिकाण्व	१९ पुरउष्णिह २०-२२-२४ अनुष्टुभ् अवशिष्ट गायत्री	१ वायु २-३ इंद्रवायु ४-६ मित्रावरुण ७-९ मरुद्गण विशिष्ट इंद्र १०-१२ विश्वेदेव (पूषन) अवशिष्ट अप	वामनावतारचें मूळ
२४	१-२ १३-१५	शुन शेप अजीगर्तपुत्र	३-५ त्रिष्टुभ् अव-शिष्ट गायत्री	१ प्रजापति २ अग्नि ३-५ सविता ५ भग अवशिष्ट वरुण	शुनःशेपसूक्त
२५	१-२-१६-१९	,,	गायत्री	वरुण	
२६	१-२-२० २१	,,	,,	अग्नि	
२७	१-२-२२-२४	,,	१-१२ गायत्री १३ त्रिष्टुभ्	१-१२ अग्नि १३ विश्वेदेव	
२८	१-२ २५-२६	,,	१-६ अनुष्टुभ् ७-९ गायत्री	१-२ इंद्र ५-६ उलू-खलमुसल ९ हरिश्चंद्र	सोम- कुटण्यानी माहेती

सूक्त	अ. अ. व.	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
				अधिषवणचर्म अथवा सोम	
२९	१ २-२७	अजीगर्तपुत्र	पंक्ति	इंद्र	
३०	१-२-२८	"	११ पादनिचृत गायत्री ६ त्रिष्टुभ् अवशिष्ट गायत्री	१-१६ इंद्र १७-१९ अश्वी २०-२२ उषा	
३१	१-२-२९-३२	हिरण्यस्तूप आंगिरस	८-१६-१८ त्रिष्टुभ् अवशिष्ट जगती	अग्नि	
३२	१-२-३३-३६	"	त्रिष्टुभ्	इंद्र	
३३	१-३-१-३	"	"	"	
३४	१-३-४-५	"	९-१२ त्रिष्टुभ् अवशिष्ट जगती	अश्विनौ	
३५	१-३-६-७	"	१-९ जगती अवशिष्ट त्रिष्टुभ्	१ अग्नि मित्रावरुण रात्रि व सवितृ अवशिष्ट सवितृ	सुंदर वर्णन

सूक्त	अ. अ. व	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
३६	१-२ ८ ११	कण्वोपुत्र	विषम बृहतीसम सतो बृहती	१३-१४ यूप अवशिष्ट अग्नि	
३७	१-२ १२-१४	,,	गायत्री	मरुत्	
३८	१-३-१५-१७	,,	,,	,,	
३९	१-३ १८-१९	,,	विषम बृहती सम-सतोबृहती	,,	
४०	१-३ २०-२१	,,	,,	ब्रह्मणस्पति	
४१	१-३-२२-२३	,,	गायत्री	१-३,७-९ वरुण,मित्र, अर्यमा ४-६ आदित्य	
४२	१-३-२४-२५	,,	,,	पूषन्	
४३	१ ३-२६-२७	,,	९ अनुष्टुभ् अवशिष्ट गायत्री	३ मित्रावरुण ७-९ सोम अवशिष्ट रुद्र	
४४	१-३-२८-३०	प्रस्कण्वकण्वपुत्र	सम सतोबृहती वि-षय बृहती	१-२ अग्नि, उषा व अश्वी अवशिष्ट अग्नि	
४५	१-३-३१ ३२	,,	अनुष्टुभ	अग्नि, १० उत्तरार्ध अनेक देवो	

सूक्त	अ अ व.	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
४६	१-३-३ ३-३९	,,	गायत्री	अश्विनौ	
४७	१-४ १-२	,,	प्रागाथ	,,	
४८	१-४-३-५	,,	,,	उषा	
४९	१-४-६	,,	अनुष्टुभ्	,,	
५०	१-४ ७-८	,,	१-९ गायत्री १०-१२ अनुष्टुभ्	सूर्य	सूर्यनुं सुंदर वर्णन
५१	१ ४ ९-११	सव्यअंगिर॰ पुत्र	१-१३ जगती १४-१५ त्रिष्टुभ्	इन्द्र	आर्य अने दस्यु मध्ये भेद
५२	१-४-१२-१४	,,	१-१२-१४ जगती १३-१५ त्रिष्टुभ्	,,	
५३	१-४-१५-१६	,,	१-९ जगती	,,	
५४	१-४ १७-१८	,,	१-५-७-१० जगती ६-८-९-११ त्रिष्टुभ्	,,	
५५	१-४-१९-२०	,,	जगती	,,	
५६	१ ४-२१	,,	,,	,,	
५७	१ ४-२२	,,	,,	,,	

सूक्त	अ. अ. व.	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
५८	१-४-२३-२४	नोधागौतम कुळोत्पन्न	१-५ जगती अवशिष्ट त्रिष्टुप्	अग्नि	
५९	१-४-२५	,,	त्रिष्टुप्	वैश्वानर अग्नि	
६०	१-४-२६	,,	,,	अग्नि	
६१	१-४-२७-२९	,,	,,	इंद्र	

अष्टक १ विभाग २

सूक्त	अ. अ. व.	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
६२	१-५-१-३	नोधागौतम कुळोत्पन्न	त्रिष्टुप्	इंद्र	
६३	१-५-४-५	,,	,,	,,	
६४	१-५-५-८	,,	१-१४ जगती १५ त्रिष्टुप्	मरुत	
६५	१-५-९	पराशर शक्तिपुत्र	द्विपदा विराज	अग्नि	
६६	१-५-१०	,,	,,	,,	
६७	१-५-११	,,	,,	,,	

सूक्त	अ. अ वर्ग	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
६८	१-५-१२	पराशर शक्ति पुत्र	द्विपदाविराज	अग्नि	
६९	१-५-१३	„	„	„	
७०	१-५-१४	„	„	„	
७१	१-५-१५-१६	„	त्रिष्टुम्	„	
७२	१-५-१७ १८	„	„	„	
७३	१ ५-१९-२०	„	„	„	
७४	१-५-२१-२२	गोतम रहुगण पुत्र	गायत्री	„	
७५	१-५-२३	„	„	„	
७६	१ ५-२४	„	त्रिष्टुम्	„	
७७	१-५-२५	„	„	„	
७८	१-५ २६	„	गायत्री	„	
७९	१-५-२७-२८	„	१-३ त्रिष्टुम् ४-६ उष्णिह ७ १२ गायत्रा	अग्नि	
८०	१-५-२९-३१	गोतम रहुगण पुत्र	पंक्ति	इंद्र	वृत्रवध
८१	१ ६-१-२	„	„	„	
८२	१-६-३	„	१ ५ पंक्ति, ६ जगती	„	

सुक्त	अ. अ. व.	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
८३	१-६-४	गोतम रहूगण पुत्र	जगती	इंद्र	अथर्वा प्रथम यज्ञ करे छे अने आंगिरस प्रथम अग्नि प्रज्वलित करे छे.
८४	१-६-५-८	,,	१-६ अनुष्टुभ्, ७-९ उष्णिह, १०-१२ पंक्ति, १३-१५ गायत्री, १६-१८ त्रिष्टुभ्, १९ बृहती, २० सतोबृहती	,,	
८५	१-६ ९-१०	,,	१-४-६-११ जगती ५-१२ त्रिष्टुभ्	मरुत	
८६	१-६-११-१२	,,	गायत्री	,,	
८७	१-६-१३	,,	जगती	,,	
८८	१-६-१४	,,	१-६ प्रस्तारपंक्ति, ५ विराड्रूपा २-४ त्रिष्टुभ्	,,	

सूक्त	अ अ. व	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
८९	१-६ १५-११	गोतम रहुगण पुत्र	१ ५-७ जगती ६ विराज ८-१० त्रिष्टुभ	विश्वदेव	मायुर्मर्यादा एक सैक्डोनी छे 'मधुवाता ऋतायते' मन्त्र
९०	१-६-१७-१८	,,	१ ८ गायत्री ९ अनुष्टुभ्	,	
९१	१ ६ १९-२३	,,	१ ४ १८-२२ त्रिष्टुभ् ५-१६ गायत्री १७ उष्णिह	सोम	
९२	१-६-२४-२७	,,	१ ४ जगती५-१२त्रि १३ १८ उष्णिह	उषा	
९३	१-६-२८ २९	,,	१-३ अनुष्टुभ्, ९-११ गायत्री ४-७ १२ त्रिष्टुभ् ८ जगती किंवा त्रिष्टुभ्	अग्नीषोमौ	
९४	१ ६ ३०-३२	कुत्सआंगिरस	१-१४ जगती १५-१६ त्रिष्टुभ्	अग्नि मित्र, वरुण, अदिति, सिन्धु, पृथिवी द्यु	

सूक्त	अ अ व.	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
९५	१-७-१-२	कुत्स आंगिरस	त्रिष्टुप्	अग्नि अथवा औषस्य अग्नि	
९६	१-७-३-४	"	"	अग्नि किंवा द्रविणोदस	
९७	१-७-५	"	गायत्री	अग्नि शुचि किंवा अग्नि	
९८	१-७ ६	"	त्रिष्टुप्	वैश्वानर अग्नि	
९९	१-७-७	कश्यप मरीचिपुत्र	"	जातवेद अग्नि किंवा अग्नि	
१००	१-७-८ ११	ऋज्राश्व, अम्बरीष, सहदेव भयमान सुराधस वृषागीरराजपुत्र	"	इंद्र	
१०१	१-७ १२-१३	कुत्स आंगिरस	१-७ जगती ८-११ त्रिष्टुप् १-१० जगती ११ त्रिष्टुप्	"	

सूक्त	अ. अ. व.	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
१०२	१-७-१४-१५	कुत्सआंगिरस	त्रिष्टुभ्	इंद्र	
१०३	१-७ १६-१७	,,	,,	,,	
१०४	१-७-१८-१९	,,	,,	,,	
१०५	१-७-२०-२३	त्रित आप्त्य किंवा कुत्स	१-७-९-१८ पंक्ति ८ महाबृहती ते मध्ये १९ त्रिष्टुभ्	विश्वेदेव	त्रित कुवामां पडेलो तेणे करेली प्रार्थना
१०६	१-७-२४	कुत्सआंगिरस	१-६ जगती ७ त्रिष्टुभ्	,,	
१०७	१-७ २५	,,	त्रिष्टुभ्	,,	
१०८	१-७-२६-२७	,,	,,	इंद्राग्नी	
१०९	१-७-२८-२९	,,	,,	,,	
११०	१-७-३०-३१	,,	५ ९ त्रिष्टुभ् अवशिष्ट जगती	ऋभु	
१११	१-७-३२	,,	१-४ जगती ५ त्रिष्टुभ्	,,	
११२	१-७-३३-३७	,,	१-२३ जगती २४-२५ त्रिष्टुभ्	द्यावापृथिवी अग्नि	अनेक आख्यायिकावाळु सूक्त

सूक्त	अ. अ. व.	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
११३	१-८-१-४	कुत्सआंगिरस	त्रिष्टुभ्	उषा रात्रि	सृष्टिचमत्कार
११४	१-८-५-६	"	१-९ जगती १०-११ त्रिष्टुभ्	रुद्र	
११५	१-८-७	"	त्रिष्टुभ्	सूर्य	सुंदर वर्णन
११६	१-८-८-१२	कक्षीवान	"	अश्विनौ	अनेक महत्कृत्योनुं वर्णन
११७	१-८-१३-१७	"	"	"	
११८	१-८-१८-१९	"	"	"	
११९	१-८-२०-२१	"	जगती	"	
१२०	१-८-२२-२३	"	१-१०-१२ गायत्री २ ककुम् ३ काविराज ४ नष्टरूपी ५ तनुशिरा ६ उष्णिह ७ विष्टारबृहती ८ कृति ९ विराज	"	
१२१	१-८-२४-२६	"	त्रिष्टुभ्	विश्वेदेव किंवा इंद्र	